

ספריות הטכניון *The Technion Libraries*

בית הספר ללימודי מוסמכים ע"ש ארווין וג'ואן ג'ייקובס
Irwin and Joan Jacobs Graduate School

All rights reserved to the author

This work, in whole or in part, may not be copied (in any media), printed, translated, stored in a retrieval system, transmitted via the internet or other electronic means, except for "fair use" of brief quotations for academic instruction, criticism, or research purposes only. Commercial use of this material is completely prohibited.

כל הזכויות שמורות למחבר/ת

אין להעתיק (במדיה כלשהי), להדפיס, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, להפיץ באינטרנט, חיבור זה או כל חלק ממנו, למעט "שימוש הוגן" בקטעים קצרים מן החיבור למטרות לימוד, הוראה, ביקורת או מחקר. שימוש מסחרי בחומר הכלול בחיבור זה אסור בהחלט.

המרחב העירוני ומעמד הפריקריאט:

תנאי עבודה ושימושי קרקע בעיר הניאו-ליברלית

נדב רוזנצווייג

המרחב העירוני ומעמד הפריקריאט:
תנאי עבודה ושימושי קרקע בעיר הניאו-ליברלית

חיבור על מחקר
לשם מילוי חלקי של הדרישות לקבלת תואר מגיסטר למדעים
בתכנון ערים ואזורים

נדב רוזנצווייג

הוגש לסנט הטכניון – מכון טכנולוגי לישראל

שבט התשפ"ג חיפה ינואר 2023

המחקר נעשה בהנחיית ד"ר אמיל ישראל בפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים.

תודות

ברצוני להודות מקרב לב לד"ר אמיל ישראל על ההנחיה הצמודה, ההכוונה, הסבלנות והתמיכה הרבה שסייעו לי לאורך כל הדרך, עד להשלמת עבודה זו. השכלת בחוכמתך למקד אותי, לחדד ולדרוש מקצועיות גבוהה בכל שלב משלבי המחקר. כמו כן תודה על האמון הרב ברעיון וביכולת ליישמו.

תודה נוספת מוקדשת לד"ר טליה קאופמן אשר באדיבותה והדרכתה נעשה השימוש בנתוני גוגל מפות שסייעו רבות לעשיית מחקר זה.

אינסוף תודות מוקדשות לבני משפחתי שאפשרו לי להתפנות לעשיית מחקר זה.

מחבר חיבור זה מצהיר כי המחקר, כולל איסוף הנתונים, עיבודם והצגתם, התייחסות והשוואה למחקרים קודמים וכו', נעשה כולו בצורה ישרה, כמצופה ממחקר מדעי המבוצע לפי אמות המידה האתיות של העולם האקדמי. כמו כן, הדיווח על המחקר ותוצאותיו בחיבור זה נעשה בצורה ישרה ומלאה, לפי אותן אמות מידה.

1.....	תקציר
3.....	מבוא

חלק א' – סקירת ספרות

7.....	1. "פריקאריאט".....
7.....	1.1. התפתחות המושג בשיח המעמדי העכשווי.....
9.....	1.2. קריסת מדינת הרווחה ותולדות הפריקאריאט.....
15.....	1.3. סיכום.....
16.....	2. מיהו הפריקאריאט?.....
16.....	2.1. טיפוסים המשרות הפריקאריאטיות וקבוצות חברתיות הקשורות בהן.....
17.....	2.1.1. הצעירים.....
19.....	2.1.2. הנשים.....
21.....	2.1.3. המהגרים.....
21.....	2.2. תחומי העיסוק של הפריקאריאט.....
24.....	2.3. סיכום.....
24.....	3. הפריקאריאט והעיר.....
25.....	3.1. העיר הניאו-ליברלית.....
27.....	3.1.1. העיר היצריתית כמודל עירוני ניאו-ליברלי.....
28.....	3.2. קבוצות פריקאריאטיות בעיר, יצריתיות ושאינן פריקאריאטיות.....
30.....	3.3. על הקשר שבין עולם העבודה הפריקאריאטי להתפתחות העירונית.....
32.....	3.4. סיכום.....
33.....	4. פריקאריאט בישראל.....
35.....	4.1. עדויות לפריקאריאט בישראל.....
37.....	4.2. סיכום.....

חלק ב' - מסגרת המחקר

40.....	5. שאלות המחקר והשערות המחקר.....
40.....	5.1. מטרות ושאלות המחקר.....

תוכן העניינים

41	5.1.1. השערות המחקר והנחות הבסיס
44	6. מתודולוגיה – מערך המחקר ושיטותיו
44	6.1. מערך המחקר
45	6.2. משתנים למדידה – הגדרות אופרטיביות
45	6.3. אזור המחקר
46	6.4. אוכלוסיית המחקר והדגימה
47	6.5. מקורות הנתונים וכלים לאיסופם
47	6.5.1. שאלון המחקר
48	6.5.2. סקר מועסקים פריקאריאטי
50	6.5.3. שימושי קרקע במרחב – בסיסי נתונים מקוונים
52	7. ניתוח הנתונים – שיטות
52	7.1. ניתוח שונויות והתפלגויות
52	7.2. מדידת רמת פריקאריאטיות – ניתוח גורמים מגשש
54	7.3. מודלים של רגרסיה רבת משתנים

חלק ג' - ממצאי המדגם

56	8. המדגם
56	8.1. ייצוגיות הסקר
59	8.2. מאפייני הסקר
71	8.3. מדד פריקאריאטיות
72	8.3.1. רמות שונות של פריקאריאטיות
75	8.3.2. מדד על פריקאריאטי
75	8.3.3. סיכום
76	8.4. ממצאים
77	8.4.1. השערה 1: השפעתן של שעות העבודה על סדר יומם של העובדים
85	8.4.2. השערה 2: יכולת השליטה של הפריקאריאט בסדר היום שלו
93	8.4.3. השערה 3: עובדים במשרות לא סטנדרטיות והעיר החיותית
99	8.4.4. השערה 4: עבודה שלא במקום העבודה והקשר בינה לעיר החיותית
106	8.4.5. השערה 5: פער תאימות בין הצרכים לבין שימושי הקרקע

8.4.5.1. הקשר בין הפעילות היום יומית והמרחב למשתני הפריקאריאט – מודלים של רגרסיה רבת משתנים 120

חלק ד' - סיכום דיון ומסקנות

9.	דיון בממצאי המחקר.....	125
9.1.	סדר היום הפריקאריאטי.....	126
9.2.	יכולת שליטה בשעות העבודה.....	126
9.3.	משרות לא סטנדרטיות והעיר החיותית.....	126
9.4.	עובדים ללא "מקום עבודה".....	127
9.5.	טיפוסי פריקאריאט שונים ונגישותם לעיר החיותית.....	127
9.6.	דיון בתוצאות המחקר.....	129
10.	תרומת המחקר לידע המדעי והמקצועי.....	131

נספחים

נספח מס. 1 : הסקר	132
נספח מס. 2 : סיווג שימושי הקרקע שהוצאו מ Google Places	142

רשימת מקורות.....	143
-------------------	-----

טבלה 1	שכר המנהלים לעומת השכר הממוצע בארה"ב בארבעים השנים האחרונות	12
טבלה 2	השערות המחקר, המשתנים התלויים והמסבירים ושיטת הניתוח	42
טבלה 3	חלוקה קטגורית של נקודות העניין	51
טבלה 4	חלוקה גילאית המשווה בין ממצאי הסקר ($n=352$) לחלוקה הגילאית של כח העבודה בכלל האוכלוסייה בישראל	56
טבלה 5	השוואת התפלגויות דמוגרפיות בין המדגם ($n=352$) לנתוני הארציים	57
טבלה 6	ממוצע שעות העבודה השבועיות השוואה בין נתוני המדגם ($n=352$) לנתוני הארציים	58
טבלה 7	שיעור (%) השכירים במדגם המחקר ($n=352$), בהשוואה לנתונים הארציים	58
טבלה 8	התפלגות לפי ענפי כלכלה בהשוואה בין נדגמים פריקאריאטיים ללא פריקאריאטיים (אחוזים)	61
טבלה 9	התפלגות משתנים אובייקטיביים של עולם העבודה (אחוזים)	62
טבלה 10	התפלגות משתנים סובייקטיביים של עולם העבודה (אחוזים)	63
טבלה 11	ההתפלגות היישובית לפי מקום עבודה וסיווג היישובים	64
טבלה 12	התפלגות מקום העבודה של הנדגמים לפי מטרופולינים (אחוזים)	65
טבלה 13	ההתפלגות היישובית לפי מקום מגורים וסיווג היישובים	66
טבלה 14	התפלגות לפי מטרופולין מגורים	67
טבלה 15	מרחק בקילומטרים בין כתובת מקום המגורים לכתובת המקום העבודה	67
טבלה 16	ממוצע מעבר דירות בעשור האחרון, חלוקה לפי מיון פריקאריאטי	67
טבלה 17	התפלגות תאימות שימושי הקרקע לסדר היום, חלוקה לפי מיון פריקאריאטי (אחוזים)	68
טבלה 18	התפלגויות מאפיינים דמוגרפיים-כלכליים, חלוקה לפי מיון פריקאריאטי (אחוזים)	69
טבלה 19	משתני פריקאריאטיות שנכללו בניתוח הגורמים הבוחן: טיפולוגיה, ממוצע וסטיית תקן	73
טבלה 20	ניתוח גורמים בוחן – תוצאות	74
טבלה 21	משתנים לבדיקת השערת המחקר הראשונה	77
טבלה 22	קורלציות (פירסון) בין משתני זמן למשתני סדר יום	78
טבלה 23	הקשר בין כמות שעות עבודה יומיות לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום	79
טבלה 24	הקשר בין שעת סיום העבודה לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום	79
טבלה 25	הקשר בין כמות שעות עבודה היומיות לבין שונות הפיזור של השעות בהן נעשים צרכי היומיום על פני שעות היממה ($N=339$)	80
טבלה 26	הקשר בין שעת סיום עבודה לבין שונות הפיזור של השעות בהן נעשים צרכי היומיום על פני שעות היממה ($N=339$)	80
טבלה 27	הקשר בין כמות שעות העבודה השבועיות לבין שונות הפיזור של השעות בהן נעשים צרכי היומיום על פני שעות היממה ($N=340$)	80
טבלה 28	הקשר בין שעת סיום עבודה לבין כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי פנאי	80
טבלה 29	הקשר בין כמות שעות העבודה במקום שהוא אינו מקום עבודה לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במוסדות ובשירותים לצורכי הפרט השונים	81
טבלה 30	הקשר בין כמות שעות עבודה במקום שאינו מיועד לעבודה, לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לפנאי ($N=352$)	81

טבלה 31	הקשר בין פריסת יום העבודה לבין עבודה בימים ובשעות קבועות (%)	82
טבלה 32	הקשר בין מועד סיום העבודה לבין עבודה בימים ובשעות קבועות (%)	82
טבלה 33	הקשר בין פריסת יום העבודה לבין איזון בין שעות עבודה לשעות פנאי (%)	83
טבלה 34	הקשר בין מועד סיום העבודה לבין איזון בין שעות עבודה לשעות פנאי (%)	83
טבלה 35	הקשר בין פריסת יום העבודה לבין תחושת שליטה בשעות העבודה (%)	83
טבלה 36	משתנים לבדיקת השערת המחקר השנייה	85
טבלה 37	קורלציות פירסון בין משתני עולם העבודה למשתני סדר יום	86
טבלה 38	הקשר בין כמות השנים בעולם העבודה לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום (N=351)	86
טבלה 39	הקשר בין כמות השנים בעולם העבודה לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במוסדות ובשירותים לצורכי הפרט השונים (N=351)	86
טבלה 40	הקשר בין כמות השנים בעולם העבודה לבין כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי יום יום (N=351)	87
טבלה 41	הקשר בין כמות המשרות בעשור האחרון, לבין כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי יום יום (N=351)	87
טבלה 42	הקשר בין כמות המשרות בעשור האחרון לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום (N=351)	87
טבלה 43	הקשר בין כמות המשרות שעובד במקביל לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במוסדות ובשירותים לצורכי הפרט השונים (N=352)	88
טבלה 44	הקשר בין כמות המשרות שעובד במקביל לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום (N=351)	88
טבלה 45	הקשר בין שכר בהשוואה לשכר הממוצע לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במוסדות ובשירותים לצורכי הפרט השונים	89
טבלה 46	הקשר בין שכר בהשוואה לשכר הממוצע לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום	89
טבלה 47	הקשר בין אופן ההעסקה לבין עבודה בימים ובשעות קבועות (%) The relationship between the method of employment and working on fixed days and hours	90
טבלה 48	הקשר בין סוג חוזה העסקה לבין עבודה בימים ובשעות קבועות (%) The relationship between the type of employment contract and working on fixed days and hours	90
טבלה 49	הקשר בין כמות המשרות שעובד במקביל לבין עבודה בימים ובשעות קבועות (%)	90
טבלה 50	הקשר בין עבודה במשמרות לבין תחושת שליטה בשעות העבודה (%)	91
טבלה 51	הקשר בין עבודה במשמרות לבין עבודה בימים ושעות קבועות (%)	91
טבלה 52	הקשר בין עבודה במשמרות לבין יכולת לשלוט במטלות (%)	91
טבלה 53	משתנים לבדיקת השערת המחקר השלישית	93
טבלה 54	קורלציות בין משתני שעות העבודה לכמות שימושי הקרקע על פי גוגל מפות	94
טבלה 55	הקשר בין שעות סיום עבודה לבין כמות שימושי הקרקע לצורכי יום יום בסביבת המגורים (N=276)	94

טבלה 56	הקשר בין שעת סיום עבודה לבין כמות שימושי הקרקע לצורכי פנאי בסביבת המגורים (N=276)....	94
טבלה 57	הקשר בין שעת סיום עבודה לבין כמות שימושי הקרקע לכל סוגי הצרכים בסביבת המגורים (N=276) ..	95
טבלה 58	הקשר בין כמות שעות העבודה היומיות לבין כמות שימושי הקרקע לצרכי יום יום באזור המגורים....	95
טבלה 59	הקשר בין כמות שעות העבודה היומיות לבין כמות שימושי הקרקע לפנאי באזור המגורים (N=276) ..	95
טבלה 60	הקשר בין כמות שעות העבודה היומיות לבין כמות שימושי הקרקע לכל סוגי הצרכים (N=276) ...	95
טבלה 61	הקשר בין איזון בין זמן בית לעבודה לבין כמות שעות העבודה במקום שהוא אינו מקום עבודה....	96
טבלה 62	הקשר בין איזון בין זמן בית לעבודה לבין השעה הממוצעת שבה נמצאים במקומות המשמשים גם לעבודה.....	96
טבלה 63	הקשר בין רמת האיזון בין זמן בית לעבודה לבין מספר הדקות למקומות המשמשים גם לעבודה .	97
טבלה 64	הקשר בין מועד סיום עבודה לבין מטרופולין המגורים (%).....	97
טבלה 65	הקשר בין פריסת יום העבודה לבין בחירת מקום המגורים בגלל העבודה (%).....	97
טבלה 66	משתנים לבדיקת השערת המחקר הרביעית	99
טבלה 67	הקשר בין גודל יישוב המגורים לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במקומות המשמשים גם לעבודה (ANOVA)	100
טבלה 68	הקשר בין מטרופולין המגורים לבין כמות הפעמים שנעשית פעולה במהלך השבוע במקומות.....	100
טבלה 69	הקשר בין מטרופולין המגורים לבין מספר הדקות למקומות המשמשים גם לעבודה (ANOVA) ..	101
טבלה 70	קורלציות פירסון בין נתוני גוגל מפות לבין משתנים המבטאים עבודה במרחב	101
טבלה 71	הקשר בין כמות שימושי הקרקע המשמשים גם כמקומות עבודה לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במקומות המשמשים גם לעבודה (N=252)	102
טבלה 72	הקשר בין כמות שימושי הקרקע לצרכי יום יום לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במקומות המשמשים גם לעבודה (N=275)	102
טבלה 73	הקשר בין כמות שימושי הקרקע לפנאי לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במקומות המשמשים גם לעבודה (N=276)	102
טבלה 74	הקשר בין כמות שימושי הקרקע לכלל הצרכים לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במקומות המשמשים גם לעבודה (N=277)	102
טבלה 75	הקשר בין כמות שימושי הקרקע המשמשים גם כמקומות עבודה לבין מספר הדקות למקומות המשמשים גם לעבודה (N=139)	103
טבלה 76	הקשר בין כמות שימושי הקרקע לצרכי יום יום לבין מספר הדקות למקומות המשמשים גם לעבודה 103	
טבלה 77	הקשר בין כמות שימושי הקרקע לפנאי בסביבת המגורים לבין מספר הדקות למקומות המשמשים גם לעבודה (N=148)	103
טבלה 78	הקשר בין כמות שימושי הקרקע לכלל הצרכים בסביבת המגורים לבין מספר הדקות למקומות המשמשים גם לעבודה (N=148)	103
טבלה 79	הקשר בין כמות שימושי הקרקע המשמשים גם כמקומות עבודה לבין השעה הממוצעת שבה נמצאים במקומות המשמשים גם לעבודה (N=137)	104
טבלה 80	הקשר בין כמות שימושי הקרקע לצרכי יום יום לבין השעה הממוצעת שבה נמצאים במקומות המשמשים גם לעבודה (N=143)	104

טבלה 81	הקשר בין כמות שימושי הקרקע לפנאי לבין השעה הממוצעת שבה נמצאים במקומות המשמשים גם לעבודה (N=144)	104
טבלה 82	הקשר בין כמות שימושי הקרקע לכלל הצרכים לבין השעה הממוצעת שבה נמצאים במקומות המשמשים גם לעבודה (N=144)	104
טבלה 83	משתנים לבדיקת השערת המחקר החמישית	106
טבלה 84	קורלצית פירסון בין טיפוסי פריקאריאט שונים לבין משתני סביבה וסדר יום	108
טבלה 85	הקשר בין גורם 'יציבות בחיים האישיים' לבין כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי יום יום (N=352)	109
טבלה 86	הקשר בין גורם 'יציבות בחיים האישיים' לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי פנאי (N=352)	109
טבלה 87	הקשר בין גורם 'יציבות בחיים האישיים' לבין כמות שימושי הקרקע לצרכי יום יום (N=275)	109
טבלה 88	הקשר בין גורם 'יציבות בחיים האישיים' לבין דירוג אמצעי התחבורה באמצעותו מתניידים למילוי כלל הצרכים (N=352)	109
טבלה 89	הקשר בין גורם 'תחושת משרה יציבה' לבין כמות שימושי הקרקע לצרכי יום יום (N=275)	110
טבלה 90	הקשר בין גורם 'תחושת משרה יציבה' לבין כמות שימושי הקרקע לצרכי פנאי (N=276)	110
טבלה 91	הקשר בין גורם 'תחושת משרה יציבה' לבין כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי יום יום (N=352)	110
טבלה 92	הקשר בין גורם 'תחושת משרה יציבה' לבין מספר הדקות למקומות המשמשים למילוי צרכי היום יום	110
טבלה 93	הקשר בין גורם 'תחושת משרה יציבה' לבין מספר הדקות למקומות המשמשים למילוי הצרכים	110
טבלה 94	הקשר בין גורם 'העסקה יציבה' לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום	111
טבלה 95	הקשר בין גורם 'העסקה יציבה' לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי פנאי	111
טבלה 96	הקשר בין גורם 'העסקה יציבה' לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במוסדות ובשירותים לצורכי הפרט השונים (N=352)	111
טבלה 97	הקשר בין גורם 'שעות עבודה יציבות' לבין כמות שימושי הקרקע לצרכי יום יום (N=275)	112
טבלה 98	הקשר בין גורם 'שעות עבודה יציבות' לבין מספר הדקות למקומות המשמשים למילוי צרכי יום יום (N=350)	112
טבלה 99	הקשר בין מדד הפריקאריאטיות לבין כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי פנאי (N=352)	113
טבלה 100	הקשר בין מדד הפריקאריאטיות לבין כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי יום יום (N=352)	113
טבלה 101	הקשר בין מדד הפריקאריאטיות לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי פנאי (N=352)	113
טבלה 102	הקשר בין מדד הפריקאריאטיות לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום (N=352)	113
טבלה 103	הקשר בין מדד הפריקאריאטיות לבין השעה הממוצעת בה ממלאים את כלל הצרכים (N=345)	113
טבלה 104	הקשר בין מדד הפריקאריאטיות לדירוג אמצעי התחבורה (N=352)	113

טבלה 105	הקשר בין מדד הפריקאריאטיות לבין כמות השנים בעולם העבודה (N=352).....	114
טבלה 106	הקשר בין דרגות תחושת משרה יציבה לבין אזור המגורים מתאים לצרכי היום יום.....	114
טבלה 107	הקשר בין דרגות תחושת משרה יציבה לבין מטרופולין המגורים.....	115
טבלה 108	הקשר בין דרגות תחושת משרה יציבה לבין שביעות רצון מאזור המגורים.....	115
טבלה 109	הקשר בין דרגות תחושת משרה יציבה לבין השירותים והמוסדות באזור המגורים מגוונים.....	115
טבלה 110	הקשר בין דרגות תחושת משרה יציבה לבין התאמת שעות הפעילות של השימושים לשעות העבודה.....	116
טבלה 111	הקשר בין דרגות תחושת משרה יציבה לבין גודל יישוב המגורים.....	116
טבלה 112	הקשר בין דרגות יציבות בחיים האישיים לבין גודל יישוב המגורים.....	117
טבלה 113	הקשר בין דרגות יציבות בחיים האישיים לבין מטרופולין המגורים.....	117
טבלה 114	הקשר בין דרגות יציבות שעות העבודה לבין שביעות רצון מאזור המגורים.....	117
טבלה 115	הקשר בין דרגות יציבות שעות העבודה לבין שביעות רצון מאזור המגורים - השוואה בין ערים גדולות לערים בינוניות וקטנות.....	118
טבלה 116	הקשר בין דרגות מדד פריקאריאטיות לבין גודל יישוב המגורים.....	118
טבלה 117	הקשר בין דרגות מדד פריקאריאטיות לבין שביעות הרצון מאזור המגורים.....	119
טבלה 118	השפעת משתני הפריקאריאט וסביבת המדורים על משתני סדר היום וכמות שימושי הקרקע.....	121

רשימת איורים

איור 1	נוכחותן של נשים לעומת גברים במשרות חלקיות - מדינות ה OECD שנים 2015-2019	20
איור 2	חלקן של משרות חלקיות לטווחים קצרים מכלל המשרות בשנים 1986-2017 - מדינות ה OECD	22
איור 3	מדד ה OECD לאיזון בין בית לעבודה	36
איור 4	מעמד תעסוקתי וחלקיות משרה לפי מחוזות, ישראל 2018	37
איור 5	תהליך המחקר	44
איור 6	שאלת סדר היום של הנדגמים, צילום מסך מתוך הסקר	48
איור 7	דוגמא לשלטי החוצות הקוראים לאנשים למלא את הסקר	49
איור 8	מודל ניתוח גורמים מגשש	53
איור 9	חלוקת ענפי הכלכלה	60

תקציר

המחקר בוחן את היחסים שבין העיר לעולם העבודה בן זמננו. בארבעת העשורים האחרונים, חל שינוי דרמטי בכלכלה העולמית ושינוי בתפיסה של "העיר הנכונה". השינוי בכלכלה השפיע על רבים מאזרחי מדינות המערב במגוון תחומי חיים ובהם גם עולם העבודה, בו נשחק מעמד של העובדים בשוק התעסוקה. מעמד העובדים המעורער זכה לשם "פריקאריאט" (Precariat). מעמד זה גדל בעשורים האחרונים, כך שכיום פגיעות בשוק העבודה איננה נחלתם של החלשים ביותר, אלא קיימת גם בקרב בני מעמד הביניים. רבים מהפריקאריאט חיים בעיר או מהגרים אליה, סדר יומם לא קבוע, ללא הפרדה ברורה בין זמן עבודה, זמן פנאי וזמן מנוחה. בנוסף, הם עובדים שעות רבות, בין היתר במקומות שאינם מקום עבודה פיזי.

במחקר קיים חסך המבין את האופן שבו הפריקאריאט משתמש בעיר. שאלת המחקר כאן בחנה כיצד משרות ערים מרכזיות, "ערים נכונות", ניאול-ליברליות במשטרן הכלכלי, את עולם העבודה הפריקאריאטי. ההשערה היא שהמרחבים העירוניים באותן ערים מרכזיות, מהווים כר המשרת את הסדר החברתי הניאול-ליברלי, ומאפשר סדר יום לא סדור לפריקאריאט. דהיינו, סדר יום שמצריך שימושים שונים הנמצאים בסמיכות אחד לשני. אוכלוסיית המחקר הוגדרה כמי שמועסקת בחוץ העסקה פרילאנסריים או קצרי מועד בענפי השירותים והתעשייה המתקדמת ונוטה להחליף תדיר משרות, בעודה עובדת שעות עבודה רבות ולא סדירות. שאלת המחקר וההשערות הקשורות בה נבחנו בישראל, שעברה תהליכים דומים למדינות אחרות בעולם המערבי. כלי המחקר היה שאלון מובנה, שהופץ בסקר שדה שנערך בין חודש מרץ 2021 לחודש יולי 2021. בסקר נדגמו בדגימה לא אקראית 352 עובדים מענפים שונים במשק. נתוני הסקר סיפקו מידע על אורחות חיים של הנדגמים, ואפשר לזהות מי מהם חי בתנאים פריקאריאטיים. המחקר התמקד בעיקר בעובדים מהערים תל אביב וחיפה והישובים הסמוכים להן. הערים האלה מייצגות מצאי עירוניות שונה, תגובות שונות למפנה הניאול ליברלי בישראל. באמצעות השאלון נבדקה גם שביעות הרצון מסביבת המגורים של טיפוסי פריקאריאט שונים. לצד השאלון המובנה, נאספו גם נתונים מ-Google Maps. נתונים אלה סייעו באפיון רמת החיותיות של האזור והלימתו לאורח החיים הפריקאריאטי.

ניתוח הנתונים הכמותי הראה שזמן עבודתם של אלו העובדים עד שעות מאוחרות ביום ומי שיום העבודה שלהם ארוך, נוטים לגור באזורים שיש בהם שימושי קרקע מרובים, לעומת אלה שיום עבודתם קצר יותר. בנוסף, אנשים שלהם שליטה נמוכה בזמן העבודה ומתקשים לאזן בין הזמן שהם חולקים לפנאי לזמן שהם בעבודה, נוטים לעבוד יותר במקומות שאינם "מקום עבודה". ניתן לומר, שבאזור המגורים של אותם אלו ששליטתם נמוכה בזמן העבודה שלהם, מתקיימים שימושי קרקע שניתן לעבוד בהם. יחד עם זאת, נדגמים המצויים במצב כלכלי מעורער, מתגוררים במקומות שפחות תואמים את סדר יומם ושונים במובהק מאלו שמשפחתם יציבה כלכלית. כמו כן, שביעות רצונם של הראשונים מאזור מגוריהם נמוכה סטטיסטית במובהק מאלה שרמת החיים שלהם גבוהה יותר. אלה שחשים טוב לגבי מצבם הכלכלי מעידים מצדם כי אזור מגוריהם תואם את סדר יומם התעסוקתי. ממצאי המחקר תומכים בהשערה שהפריקאריאט שנדגם מעדיף להתגורר באזור שיש בהם שימושי קרקע מרובים. פריקאריאטים אשר חוסר היציבות שלהם מתבטא ביום עבודה לא סדיר ובמצב כלכלי לא שפיר, מתגוררים באזורים שפחות תואמים את צרכי היום יום שלהם.

המחקר תורם לידע המתאר מציאות פריקאריאטית בעיר. הוא מסייע להבין את הקשר שבין עולם העבודה למרחב העירוני, שיכול להיטיב עם חייהם של העובדים על ידי התאמת העיר לצרכיהם.

מבוא

בעשורים האחרונים קיימת מגמה ובה מתגברת החזרה למרכזים עירוניים גדולים ולמגורים בהם. בתוך כך סוגיית הנגשת השימושים במרכזי הערים מעסיקה רבות את חוקרי העיר והעירוניות. הנגשת השירותים העירוניים על ידי הפרדת שימושים או עירוב שימושים מעלה שאלות מרחביות בנוגע לאופן שבו מתעצבים החיים במרחב העירוני ומה היא העירוניות "הנכונה". במשך עשורים רבים במאה העשרים שלטה החשיבה שיש להפריד את השימושים, כך שהמגורים יתקיימו במרחב נפרד מהתעסוקה ומהמסחר. חשיבה זו מאתגרת כאמור, ומהווה סלע מחלוקת בקרב מתכנני ערים בדבר תועלתה לאדם וסביבתו. לקראת סוף המאה העשרים החלו מתכנני ערים לבכר את מודל עירוב השימושים המקיים עיר "חיותית", המטיבה לפי המצדדים בגישה זו, עם תושבי העיר. העיר החיותית, כופרת בתכנון המודרניסטי, בהפרדת השימושים בקרקע והשימוש הנרחב ברכב פרטי (Stein, 2019). בד בבד עם השינוי בעולם התכנון מתקיים גם שינוי כלכלי המשפיע על עולם העבודה - עליית מודל הכלכלה הניאו ליברלית.

החל משנות השבעים והשמונים של המאה העשרים, החל המודל הניאו-ליברלי בכלכלה להחליף את המודל הרווחתי שהיה נפוץ במרבית ממדינות המערב (דורון, 2013). המפנה הניאו ליברלי שינה את שוק העבודה, שבעשורים לאחר מלחמת העולם השנייה התאפיין ביציבות. כך גברה התופעה של העסקה בחוזי העסקה קצרי טווח, או ללא חוזה כלל, ללא תנאים סוציאליים ודיכוי של ארגוני העובדים, שסיפקו יציבות בענפי כלכלה רבים (Standing, 2011). השינוי בשוק העבודה הביא להתדרדרות במעמדם של העובדים, לחוסר יציבות תעסוקתית וחוסר יציבות כללית בחייהם. מעמד עובדים לא יציב זה זכה לכינוי "פריקאריאט" (Precariat) – הלחם המילים Proletarian ו Precarious - המעמד הפגיע. ראשיתו של המושג בשנות השישים והוא נהגה על ידי הסוציולוג הצרפתי Pierre Bourdieu. בתחילה הוא שימש לתיאור של השכבות החלשות של החברה, אך עם התעצמותו של הניאו-ליברליזם והנסיקה בכמות העובדים בתנאים רעועים הוא התקבע כמושג המתאר את מעמד העובדים החדש (Waite, 2009).

המחקר בעבודה זו, העוסק בשינויים בעולם העבודה ועלייתו של מעמד העובדים החדש, מנסה לבחון את השפעת השינויים האמורים על המרחב העירוני. האם לשינוי בתחום העבודה יכולה להיות השפעה על החזרה למרכזי הערים הצפופים ומעורבי השימושים ולתפיסה בנוגע למרחב העירוני. שהרי כיצד ייתכן שהתכנון המודרניסטי שנחשב טוב ומטיב הפך ל"אויב" העירוניות? כיצד ייתכן שהצפיפות והעירוב העירוני, שבמשך תקופה ארוכה הסתייגו מהם, הם כעת הגישה השולטת בקרב מתכנני הערים? בדומה לשינויי התפיסה העירוניים, שהתחוללו בסוף המחצית השנייה של המאה העשרים, השתנה עולם העבודה וגיבש את מעמד הפריקאריאט, אשר זוכה להתייחסות רבה במחקר, אך לא בתחום התכנון העירוני (Waite, 2009). מעמד זה, בניגוד למעמד העובדים בעבר, אין לו הפרדת זמנים ברורה בין זמן עבודה, פנאי ומנוחה. הפרדה שנולדה בעקבות מאבקים של עובדים ואיגודי עובדים בעידן התעשייתי, ונשחקו עם השינויים בכלכלה הגלובלית (Standing, 2011).

רוב המחקרים הנוגעים במעמד הפריקאריאט והמרחב העירוני מתמקדים בעיקר בחוסר ההגינות המרחבית שמעמד זה חווה בעיר הניאו ליברלית. העיר אשר שוחקת את החלשים בה, שאינה מקצה שירותים חברתיים הולמים ומקיימת מודל של צנע תקציבית (Harvey, 2012; Mayer, 2013; Stein, 2015; Gourzis, Herod, &)

Gialis, 2019). בעבודה זו אין עיסוק בחוויה הפריקאריאטית ובניצול הקיים בעיר הניאו ליברלית. יש כאן ניסיון להבין את האופן בו מעמד זה משפיע על העיר באמצעות סדר יומו והביקוש לשירותים שהוא מביא אתו; כיצד משפיע על העיר והחשיבה העירונית (ייתכן שלא בטובתו). מעמד הפריקאריאט, שיש לו סדר יום שונה ממעמד העובדים בעבר, יתכן ומביא לעיצוב העיר בצורה שתתאים לסדר היום שלו, הנפרס על פני שעות רבות של היום באופן לא הומוגני (Standing, 2011).

קשה להגדיר מהו המעמד החדש הזה - מעמד הפריקאריאט. הספרות מציעה הגדרות שונות למצב של העסקה וחיים פריקאריאטיים (Kiersztyn, 2017). במחקר התזה נעשה שימוש בהגדרות ממקורות שונים. במרכזן, עומדת הגדרתו של Guy Standing (2011) שבספרו *The Precariat the New Dangerous Class*, נוגע באופן שבו סדר היום של העובד הפריקאריאטי מושפע מעולם עבודתו. העבודה הנוכחית הסתמכה גם על Anna Kiersztyn (2017) שמגדירה פריקאריאט לא רק על פי מדדים, כחוויה העסקה ומספר שעות העבודה, אלא גם על פי התחושה הסובייקטיבית של העובדים לגבי חוסר יציבותם.

מטרת המחקר היא להבין את סדר היום הפריקאריאטי ומה הביטוי המרחבי של סדר יום זה. המחקר בחן את השפעת שעות העבודה על הפנאי, שביעות הרצון של הסובייקט הפריקאריאטי מהמרחב העירוני ואת העדפות המגורים שלו. המחקר מגדיר ובוחר סוגים שונים של פריקאריאטיות, ואת האופן שזה פרוס במרחב. המטרה בבחינה זו היא להצביע על העדפותיו המרחביות בעיר והאופן בהן אלו משפיעות על המרחב העירוני.

מחקר התזה מחבר אם כן בין שתי סוגיות: השינויים בעולם העבודה והשינויים בתפיסת העיר "הנכונה". השערת המחקר המרכזית היא שלפריקאריאט נוח יותר להתקיים בעיר מעורבת שימושים בקרקע. הנימוק לכך נובע מסדר היום הלא סדור של הסובייקט הפריקאריאטי. מגמת החזרה לערים בעידן הנוכחי תואמת מבחינה עיתית את השינויים בעולם העבודה. יחד עם זאת מחקר התזה מבדיל בין סוגים שונים של פריקאריאטיות ומשער שבשל הרעיונות והחולשה של העובדים הללו, לא כולם יכולים לחיות בסביבה עירונית המתאימה להם. ההשערה היא שישנם עובדים פריקאריאטיים 'היכולים להרשות לעצמם' לחיות במרחב עירוני, שתואם את צרכיהם ויש שאינם. כך למשל, יהיו עובדים עם מאפיינים פריקאריאטיים שמסוגלים כלכלית להתגורר באזורים מרכזיים במטרופולין. לעומתם, אחרים ידחקו לשולי המטרופולין, שאינם תואמים את אורחות חייהם.

על מנת לענות על שאלות המחקר וההשערות הקשורות בהן, נבחנו חקר המקרה של ישראל. ישראל, בדומה למדינות אחרות בעולם המערבי, גם כן חוותה שינויים כלכליים דומים לאלה שתוארו. החל מסוף שנות השבעים גברה המגמה הניאו ליברלית בכלכלה הישראלית. כוחה של הסתדרות העובדים קטן אל מול המעסיקים, מפעלי תעשייה ואחזקות שהיו בבעלות המדינה הופרטו ועלתה קרנם של החוזים האישיים וההעסקה הפריקאריאטית (Sharone, 2019; Nissim, 2017; גוטוויין, 2012). נערך סקר שדה בין חודש מרץ 2021 ועד חודש יולי 2021. כלי המחקר היה שאלון מובנה שחולק ודגם בדגימה לא אקראית 352 עובדים מענפים שונים במשק. השאלון סיפק את הנתונים על אורחות חיים של הנדגמים, ואפשר לזהות מי מהם עשוי לחיות תחת תנאים פריקאריאטיים. המחקר התמקד בעיקר בעובדים מהערים תל אביב וחיפה והישובים הסמוכים להן. הערים האלה מייצגות מצאי עירוניות שונה, אל מול שינויים בכלכלה העולמית בעשורים האחרונים. ניתוח הנתונים הסטטיסטי בחן את

מידת שביעות רצונם של הנדגמים מאזור מגוריהם ובעזרת ניתוח גורמים מגשש ניתן היה לחלץ מהשאלון טיפוסי פריקאריאט שונים. מיפוי שימושי קרקע של גוגל מפות (Google Maps), אפשר בדיקה של סביבת המגורים שלהם. נתוני גוגל מפות סיפקו מידע על היקף ומגוון שימושי הקרקע באזורים האמורים. לאחר ניתוח הנתונים נבנה פרופיל אזור מגורים יחד עם שביעות הרצון וסדר היום של הסובייקטים הפריקאריאטיים שנדגמו. אלו אפשרו השוואה בין משתני הפריקאריאט השונים.

המחקר הנוכחי מהווה עדות ראשונה לחקר הפריקאריאט בישראל וההקשר העירוני שלו. תרומתו של המחקר טמונה בדגש הניתן לתופעה חברתית אשר הולכת ומתחזקת בעולם העבודה וקושר אותה לתכנון העירוני. לתוך עולם העבודה בן זמננו, מתווספים כל העת עובדים בתנאי העסקה פריקאריאטיים. אלה מגדילים את שכבת האוכלוסייה בגיל העבודה המועסקת בתנאים פריקאריאטיים. ככל שהתופעה תתרחב, כך עשויה להיות לה השפעה רבה יותר על עיצוב מרחבי המחיה בעיר. המחקר בוחן את האופן בו מעמד הפריקאריאט עושה שימוש בעיר והאופן בו העיר מגיבה לתופעות שעולות מתוך עולם העבודה הפריקאריאטי. קיים חסך במחקר שכזה ועבודה זו מספקת תובנות בנושא. הבנת אורח חייו של הפריקאריאט בעיר, עשויה להעניק תובנות נוספות וביקורתיות על עקרונות התכנון העירוני. האומנם 'העיר החיה' כפי שהתיאוריה רואה בה היא העיר "הנכונה"? האם העיר המעורבת שימושים, היא אכן העיר "הנכונה" לתכנון, או שמא היא רק שיקוף של עולם העבודה ומתאימה עצמה אל האנשים החיים בה ולדרישותיהם. מחקר זה מאיר עוד על תחום ידע זה.

המחקר כולל ארבעה חלקים :

חלק ראשון ובו סקירת ספרות בת ארבעה פרקים. הפרק הראשון עוסק במושג הפריקאריאט, היכן הוא התגבש ומה מקורותיו. פרק שני דן בשאלה מיהו הפריקאריאט. פרק זה בוחן מי עשוי להיחשב כ"פריקאריאט". פרק שלישי מציג את הקשר בין המעמד החדש לעיר, ועד כמה זו נחוצה לו. פרק רביעי מתאר את התופעה הפריקאריאטית בישראל, חקר המקרה בו נערך המחקר.

חלק שני נוגע במסגרת התיאורטית של המחקר. בחלק זה נכללות גם מטרות המחקר, השאלות וההשערות. בחלק השני מתואר אזור המחקר וההסבר על אופן ניתוח הנתונים.

חלק שלישי מציג את ממצאי המחקר, כולל את מידת הייצוגיות של הנתונים, השוואה של ההתפלגויות השונות, בחינת ההשערות לפי הממצאים והצגת הקשרים שבין הפריקאריאט וסדר יומו למרחב העירוני.

חלק רביעי מציג דיון, מסקנות וכיווני מחקר עתידיים. חלק זה דן בממצאים ובקשר שמקיים מעמד הפריקאריאט עם העיר.

חלק א'

סקירת ספרות

1. "פריקאריאט"

1.1. התפתחות המושג בשיח המעמדי העכשווי

המונח פריקאריאט הוא שילוב של המילים "רעוע" (*Precarious*) ו"מעמד העובדים" (*Proletariat*) (רם ופילק, 2013). השימוש במושג בהקשר של שיח מעמדי נעשה לראשונה בשפה הצרפתית (*Précarité*) על ידי הסוציולוג Pierre Bourdieu. Bourdieu אשר חקר בשנות הששים את החברה האלג'יראית (Waite, 2009), הקביל את המושג למה ש-Karl Marx כינה צבא המילואים של הפרולטריון. דהיינו, צבא עובדים המהווה עתודה זמינה לעבודה עבור הבורגנות. לדידו של Marx, עצם קיומו של צבא מילואים כזה מעניק לעובדים שיש בידם עבודה, תחושה מתמדת של זמניות, חוסר יציבות והחלפתם באחרים (Jonna, R & Foster, 2016). גם Bourdieu הבחין בין העובדים הקבועים בתעשייה לבין העתודה המזדמנת, הזו אשר אין לה עבודה ומוכנה להחליף את הקבועים בכל רגע שתוצע להם עבודה. לאותה שכבת מילואים חסרת כל, נתן Bourdieu את הכינוי פריקאריאט (Waite, 2009).

בהמשך, השתרש המושג פריקאריאט על מנת לתאר עוני. מי שעשתה בו שימוש נרחב היא הסופרת Agnès Pitrou (1978). בספרה *Les solidarités familiales - Vivre sans famille?* Pitrou כתבה על חייהן של משפחות עניות בצרפת והטמיעה את המונח 'משפחות פריקאריאטיות'. לתפיסתה, המשפחה היא המקום היציב והבטוח ביותר עבור בניה. כשהיא כתבה על משפחות עניות עם בעיות חברתיות-כלכליות, היא ראתה התפרקות וחוסר יציבות ועל כן כינתה משפחות אלה כפריקאריאט (Barbier, 2002). באקדמיה בשנות השבעים גם כן היה מקובל להשתמש במושג לתיאור של עוני, יותר מאשר את עולם העבודה והתנאים הנלווים להעסקתם בו של עובדים (Waite, 2009).

לעומת האקדמיה, בעולם העסקי נעשה שימוש במונח פריקאריאט כבר בשנות השבעים של המאה העשרים לתיאור עובדים בשוק העבודה. ההקשר כאן נגע בצורת ההעסקה. כלכלנים שביקשו להשיא רווח עבור הפירמות המעסיקות אותם השתמשו במושג כאסטרטגיית ההעסקה הרצויה. המונח פריקאריאט נכנס לדוחות עסקיים וניתוחים סטטיסטיים כתיאור של תנאי עבודה "מיוחדים", השונים מהנורמה שהייתה מקובלת. בצרפת למשל המונח הופיע בדוחות סטטיסטיים רשמיים של הממשלה החל משנות השמונים. מתחילת שנות התשעים הוא החל לשמש את הרשויות והמעסיקים שם גם לתיאור של חוזי העסקה ספציפי (Barbier, 2002). בשנות התשעים התרחב השימוש במושג פריקאריאט והוא גם נעשה שגור בשפות נוספות, כספרדית ואיטלקית.

Waite (2009) מזכירה את Claudine Offredi (1988) כמי שחיברה בין המונח לבין שוק התעסוקה המתהווה, בסוף שנות השמונים. Offredi קשרה בין פריקאריאט לתנאי העסקה ירודים ובכך שיחררה אותו מהזיהוי עם אוכלוסיות עניות. Offredi התמקדה במועסקים ומועסקות, עובדים ומשתכרים, המוחלשים בשל תנאי עבודה ירודים. היא הפנתה את מוקד ההתייחסות במושג אל המערכת המקיפה ולא אל האוכלוסייה הנפגעת (Waite, 2009). בשנות התשעים השימוש הנפוץ במושג פריקאריאט עדיין נעשה כדי לתאר ניסוח חוזים בשכר נמוך. בד בבד, החל גם שימוש במושג כדי לתאר את הנסיגה מהזכויות שהשיגו העובדים בעידן מדינת הרווחה¹ (Casas-)

¹ ראו להלן דיון בנושא, בתת-הפרק הבא.

(Cortés, 2014). השימוש החל לגבור בתחילת המילניום, אז הוא חדר לשפה האנגלית (Neilson, 2009; Waite, 2009; Casas-Cortés, 2005 & Rossiter). עם פרוץ המשבר הכלכלי בשנת 2008 השימוש במילה נעשה נפוץ ביתר שאת (Casas-Cortés, 2014). האבטלה שגאתה אז והארגון המחודש של הכלכלה בעקבות המשבר היוו בסיס לכך, כאשר יותר ויותר עבודות חלקיות וזמניות החלו להופיע, ואלו מצידן העצימו עוד יותר את העיסוק והכתיבה על מעמד הפריקאריאט ומצוקותיו (Jonna, R & Foster, 2016).

בשנים האחרונות, בעשור השני של המאה העשרים ואחת, יותר ויותר נידון מושג הפריקאריאט בהקשרן של תנועות פופוליסטיות וניאו-פשיסטיות. תנועות אלה השתרשו במדינות מפותחות ומסכנות את הדמוקרטיה הליברלית במדינות אלה. הזיהוי דגן קשור בין היתר בהגירה הבינלאומית, מהגרים ממדינות העולם המתפתח מוצאים סעד ופרנסה במדינות העולם המפותח, ומהווים כר גיוס נוח למעסיקים התרים אחר כוח עבודה זול (במיוחד). כוח עבודה זה מתאים לדרישות של שוק, שתנאי העבודה בו הולכים ומתגמשים (ראו דיון להלן). עובדים זרים נכונים יותר לבצע עבודות ברמות שכר נמוכות בהשוואה לעובדים מקומיים. על פי רוב הם מוכנים לכך ללא זכויות אזרחיות והגנות בתעסוקה, להם זכאים אזרחים מהשורה מכוח חוקי עבודה מקומיים, ושמהם לכאורה אמורים ליהנות גם אותם עובדים זרים. התגברות זרמי ההגירה בעידן של גלובליזציה, הביאה לכך שלא מעט מהפריקאריאט (שעל התגברותו במערב נידון בתת-הפרק הבא), בעיקר זה הצעיר, מזדהה עם דרישות להגביל את ההגירה ועם קריאות הקוראות לצאת כנגד האיום שמציבים אותם מהגרים על רווחתם של בני המקום. צעירים פריקאריאטים מתחרים עם אותם מהגרים זרים על משרות, וחשים את ההשפעה שיש למהגרים על התנאים ועל רמות השכר המוצעות להם (Jørgensen, 2016; Frase, 2013).

היה זה Guy Standing בספרו *The Precariat: The New Dangerous Class*, שהביא למרכז העיסוק המחקרי את הדיון במעמד החדש ואת הקשר של זה לניאו-ליברליזם ועלייתן של תנועות ימין קיצוניות (Jørgensen, 2016). Standing ומי שהלכו בעקבותיו, כמו גם עבודה זו, מרחיבים את השימוש במושג פריקאריאט לאופן שבו נהוג להשתמש בו היום – מעמד ללא זכויות סוציאליות, בעולם עבודה מקוטע, ללא הפרדה ברורה בין פנאי לעבודה, במשרות חלטורה וזכויות אזרח דלות. הפריקאריאט לפי Standing (2011), הוא מונח קשה לתפיסה ולכימות. הוא קשה לתפיסה משום שהוא כולל בתוכו חלקים נרחבים משוק העבודה. Standing הרחיב את המונח, והחיל אותו על נתח גדול מאד מציבור העובדים. לדידו, המונח כולל את כל העובדים שאינם נהנים מההישגים שהושגו בעידן מדינת הרווחה, ואינם נהנים מקביעות כלשהי במקום עבודתם. Standing בכתביו מכניס למעשה חלק גדול מדור העובדים הצעיר תחת מטריית הפריקאריאט. דור זה נכנס בעשורים האחרונים לשוק העבודה, לצידם של נשים שבשל הרצון להשתלב במקצועות גבריים נכוונו להשתכר שכר נמוך ובתנאים ירודים יותר. Standing גם כולל במושג הפריקאריאט גמלאים בני המקום שקרנות הפנסיה שלהם נפגעו כתוצאה מחוסר היציבות בשווקים ועל כן נאלצים לעבוד אחרי גיל הפרישה. ולבסוף הוא מכליל באופן פרדוקסלי גם את אותם מהגרים זרים שבשנים האחרונות מגיעים למדינות אירופה, אך גם לצפון אמריקה ואוסטרליה. מהגרים זרים, שכאמור מהווים בראייתו של Standing מושא שנאה לחלק אחר מהפריקאריאט המערבי.

1.2. קריסת מדינת הרווחה ותולדות הפריקאריאט

עיצוב המושג פריקאריאט והמשמעות החברתית, פוליטית וכלכלית הנלוות לו, לא קרתה בחלל ריק. היא פרי השינויים בכלכלה של העולם הבתר-תעשייתי. על מנת להבין שינויים אלו, יש להציג את מודל מדינת הרווחה ששלט בכלכלה של לא מעט ממדינות העולם המפותח עד לשנות השמונים. להלן תיאור הדברים.

שלושים השנים לאחר מלחמת העולם השנייה היו חסרות תקדים בשפע והצמיחה שאפיינו את מדינות אירופה והמערב ככלל. מדינות אירופאיות רבות אימצו גישה סוציאל-דמוקרטית. גישה שהבטיחה שגשוג ויציבות למעמד העובדים (Standing, 2014). Andersen (1990) טוען לשלושה מודלים של מדינת רווחה: הצפון אירופי - מודל סוציאל דמוקרטי; מערב אירופי - מודל שמרני; ובמדינות האנגלוסקסיות - מודל ליברלי. המודל הסוציאל דמוקרטי הציע רשת הגנה רחבה ושאלף לשוויון בחלוקת ההכנסות. במודל השמרני ניתנה רשת הגנה רחבה עם חוקי עבודה נדיבים פחות והמודל הליברלי הציע רשת הגנה לעניים ולחלשים בעיקר. מדינת הרווחה שהתגבשה במדינות המערב הביאה עמה שינויים חברתיים לקידום תנאי החיים של האוכלוסייה (דורון, 2013). היא עשתה זאת באמצעות מדיניות אוניברסאלית שדאגה לכלל אזרחיה של המדינה. בתקופה זו נוסדו מוסדות דגל חברתיים, כביטוח לאומי לאזרחים, תוקנו תקנות של שכר מינימום וחוקקו חוקי עבודה שהסדירו את התעסוקה במשקים לאומיים (גל ובניש, 2018). לזאת יש להוסיף תנאי העסקה אשר רבים מהם קיבלו תוקף חוקי תחת מדינת הרווחה, כהגנה מפני פיטורים, יציאה מוסדרת לגמלאות ובטחון חברתי לאוכלוסיות שנקלעו למצוקה כלכלית (דורון, 2003). בד בבד, עם גיבושה של מדינת הרווחה האירופית, בארצות-הברית שלאחר מלחמת העולם השנייה, בעיקר בעשור השביעי של המאה העשרים, הייתה תרומה משלה לחיזוק מעמדם של עובדים וקבוצות מוחלשות אחרות. כך הם למשל חקיקתם של חוקים בנושא גזע ומגדר, שהיוו בסיס למדיניות אוניברסאלית, בה תוקן מעמדן של קבוצות אפרו-אמריקאיות. תקנות כלכליות מסוימות הוסרו ואיתם חסמים גזעיים והשוואת מעמדן של הנשים בתחומים רבים (ליפסקי, 2013).

באותן שנים, במחצית השנייה של המאה העשרים (אך גם לפני מלחמת העולם השנייה), התיעוש במדינות המערב צמח על חשבון התעסוקה במגזר החקלאי. אחת הסיבות לכך טמונה בהקמתם של מפעלים רבים ביוזמת המדינה ובבעלותה (כפי שהיה למשל בצרפת). מפעלים אלה וההעסקה בידי המדינה הביאו לשיפור ביחסי העבודה במשקים הלאומיים של מדינות מפותחות רבות (גיאדט, 2009). בשל אופייה התעשייתי של מדינת הרווחה האירופית "מעמד העובדים" הפך למושג שגור והקיף חלקים נרחבים מן החברה המערבית. אנשים הגדירו את עצמם על פי השתייכותם המעמדית והשתייכותם למקום עבודתם. היו לכך מאפיינים תרבותיים וחברתיים, כמו סגנון לבוש דיבור ואורחות חיים (Standing, 2011). באותן שנים התבסס כוחם של איגודי העובדים והבירוקרטיה המדינתית, הושגו הסכמי שכר מקיפים בין מרבית העובדים לבין המדינה והמעסיקים. יצירתן של מערכות הגנה לאוכלוסייה העובדת ולאוכלוסייה ככלל, הקטינו את התלות של העובדים באירופה (בעיקר, אך גם בארה"ב) בכוחות השוק (דורון, 2013). המדיניות עוצבה בזכות שילוב של איגודי עובדים חזקים מן הצד האחד ומפלגות סוציאל-דמוקרטיות מן הצד השני (Esping-Andersen & Van Kersbergen, 1992; דורון, 2003). תקופה זו נקראת ברבים מהמחקרים גם העידן הפורדיסטי, בשל אופיין התעשייתי של מדינות המערב ובשל הייצוג הרב שהיה לאיגודי העובדים בענפים התעשייתיים.

העובדים נשאו ונתנו עם המעסיקים, הבטיחו את יציבותם ובכך תרמו לעליית שכרם (Frase, 2013). התרחבותו של מעמד העובדים והתחזקותו העצימו באופן ניכר את המעמד הבינוני, שהפך לשדרה החברתית המרכזית במדינות אלו במהלך רוב רובה של המאה העשרים (Temin, 2017). העבודה התעשייתית הייתה מקור השגשוג של מעמד הביניים ומקור צמיחה בשנים שלפני, וביתר שאת, שאחרי מלחמת העולם השנייה (Frase, 2013). הופעתו של מעמד הביניים והתחזקותו ברבע השלישי של המאה העשרים, הגבירה גם את צורת החיים הפרברית שאפיינה את אורח החיים "האידיאלי" שהוצע למעמד הביניים המאוגד (Watt, 2009). בשל הכוח שצבר, מעמד הביניים היה לגורם המרכזי שהביא לתמורות שהתרחשו במערב מאז מלחמת העולם השנייה. בד בבד, היה הוא גם הנפגע העיקרי מהשינויים הכלכליים שהתחוללו בשנות השבעים של המאה העשרים (Foti, ; Temin, 2017 ; Piketty, 2015 ; 2017), שינויים אשר יביאו לשקיעת מודל מדינת הרווחה.

שנות השבעים סימנו את סופה של מדינת הרווחה והעידן הסוציאל-דמוקרטי במדינות המערב (Piketty, 2015). שלל סיבות נקשרו לירידת קרנו של מודל זה. שנות השבעים מבשרות גם את תחילת ההתפוררות של ברית-המועצות, שיש שקושרים בינה לבין היחלשות המודל הסוציאל-דמוקרטי. המאבקים שהיו בין הגוש הסובייטי לבין זה המערבי, הן בתחום הצבאי והן בזה הכלכלי הביאה לתחרות בין הגושים שניכרו גם בתחומי החברה והרווחה. מודל מדינת הרווחה הציעה לאוכלוסיית המערב מדיניות שהיא מעין דרך שלישית לאורח חיים קפיטליסטי. היא מתבססת על רעיון השוק, אך בד בבד מציעה סל שירותים סוציאליים נרחבים, וזאת על מנת לדכא את הסנטימנט אשר התפתח אצל חלקים כלפי מה שהיה נראה כמו חברת רווחה בברית המועצות. מרגע שהוסר "האיום" ממזרח (ברית-המועצות) בשלהי שנות השמונים, לא היה עוד צורך במדיניות עם הגנות רחבות לעובדים ובטחונות רבים לאזרחים (דורון, 2013). מבחינה רעיונית התפוררותה של ברית-המועצות היוותה הוכחה לכך שהסוציאליזם נכשל. הכשלון דחק את המודל הקיינסיאני, של מדינה גדולה והשקעות ציבוריות רחבות, אשר היה נהוג בשנות החמישים עד השבעים. מולו עלה המודל "הניאו-ליברלי" (Standing, 2011).

המודל הניאו-ליברלי צמח בהשראת רעיונותיו של הכלכלן הליברטיני פרידריך האייק. כלכלנים ניאו-ליברלים בעידן מדינת הרווחה לא היו דומיננטיים בעיצוב המחשבה והמדיניות הכלכלית. עם זאת, בשנות השמונים הם היו קונצנזוס בחוגים הכלכליים המשפיעים במערב. גישתם דגלה באינדיבידואליזם, ביטול ביטחונות לעובדים, ביטול רגולציה והפרטה של ההגנה החברתית שהושגה בעידן מדינת הרווחה. הם ראו בדרך שהם התוו אפשרות לצמצום אי השוויון החברתי. זה נעשה מתוך הנחה שממשלות גדולות ורגולציה מסועפת הן שאחראיות בשנים שלאחר מלחמת העולם השנייה לפערים תרבותיים, לעוני והדרה של אוכלוסיות בלא מעט מדינות מפותחות (Andersen, Gallie, Myles, & Hemerijck, 2002; Standing, 2011).

הסבר נוסף לקריסה של מדינת הרווחה נעוץ בעלייתם של כוחות הגלובליזציה. על מנת להתרחב, שוק גלובלי דורש גבולות פתוחים, מיסי ייבוא נמוכים ורגולציה רופפת. מדינת הרווחה הגבילה התרחבות זו בכך שהעניקה בטחונות ליצרנים ולעובדים בתוך מדינת הלאום. אלו היוו מכשול בפני התנאים להתפתחות השוק הגלובלי. באחרונה ישנה ביקורת על ההסבר של גלובליזציה כטענה לקריסת מדינת הרווחה, אך עם זאת אין חולק על כך שהגלובליזציה היא בין הגורמים העיקריים לקשיים שצצו במנגנון מדינת הרווחה (דורון, 2013). הרעיונות הניאו-ליברליים השתלבו היטב עם התפתחות השוק הגלובלי ומצאו בשנות השמונים אוזן קשבת בקרב

פוליטיקאים שמרניים, כמרגרט תאצ'ר בבריטניה ורונלד רייגן בארצות-הברית (ארה"ב). השניים היו מהבולטים לקדם את התזה הניאו-ליברלית במדינתם, על חשבון מדיניות של רווחה וחמלה למוחלשים (Standing, 2011). על מנת לעודד יזמות גלובלית בתוך מדינתם, שינו השניים חוקי מיסוי שאפשרו זרימה של סחורות, הון וכוח עבודה בין-לאומיים. כך, מיסי חברות ומס הכנסה שהושתו על בעלי ההכנסה הגבוהה, ירדו בצורה דרמטית. ההון, מוסדות פיננסיים ובעלי הון הפכו לגורם מרכזי בשוק הגלובלי והפעילו לחץ מתמיד על מדינות, כדי שישנו את חוקי העבודה בהן.

אחת התוצאות ללחצים שתוארו הייתה הגדלת שיעורי האבטלה במדינות מפותחות והגדלת המשרות בשכר נמוך, מה שתורם להגדלת אי-השוויון בחברות הללו. אי השוויון הגדל מהווה תוצאה של הגלובליזציה הכלכלית ששינתה את מבנה התעסוקה במדינות המפותחות. תחת התעשיות המסורתיות, שהיו לב לבה של הכלכלה במדינת הרווחה והיו בעלות אוריינטציה מקומית, התפתחה תעשיית ידע בינלאומית. על מנת לעודד את כניסתן של החברות הבינלאומיות הופחתו שיעורי המס באופן ניכר. שיעורי מס חברות נמוכים יחד עם הפרטתם של משאבים ומפעלים, הפחיתו באחת את מקורות ההכנסה של המדינה. כתוצאה מזה גדל החוב המצטבר שלה עד כדי כך שהיא החלה להיתלות בגופים פיננסיים דוגמת קרן המטבע הבינלאומית, ארגון הסחר העולמי, האיחוד האירופי והבנק העולמי. גופים אלה התנו מתן הלוואות וסיוע למדינות שנקלעו לחובות בשינוי חוקי העבודה והסחר שהיו נהוגים בהן, כך שיתאימו לצרכי השוק הגלובלי. הן עשו זאת תוך דרישה להפחית בתנאי העסקתם של עובדים ופתיחת השווקים על חשבונה של התעשייה המקומית (Farnsworth & Irving, 2018).

החיפוש אחר ייצור וכוח עבודה זולים גרם להעברת תעשיות רבות ממדינות המערב למזרח הרחוק ולמדינות העולם המתפתח. כלכלתה של מדינת הרווחה התבססה על תיעוש שנפגע מאד מהשינויים הגלובליים. התעשיות המסורתיות היו הבסיס של מעמד העובדים, וענפים רבים עמדו בפני חוסר יציבות. כך גם היו עובדיהם (Waite, 2009), עובדי התעשייה שהיוו חלק ניכר משוק התעסוקה במדינות מפותחות. בעקבות תהליכי הגלובליזציה הפכו עובדי התעשייה למיעוט במדינותיהן, וכך גם התמעטו העובדים שתומכים בקיומה של מדינת הרווחה. משנות השבעים והשמונים מדינת הרווחה נחלשה, נחלשו איגודי העובדים ונחלשה גם התמיכה הפוליטית שאלה העניקו למודל הרווחתי (דורון, 2013).

היחלשותה של מדינת הרווחה ופירוקה הלכה למעשה, הביאו להתרחבות פערים בין עשירים לעניים ובעיקר הביאו לקריסתו של המעמד הבינוני. זה האחרון איבד אחוז ניכר מהונו ומכוח הייצוג הפוליטי שהיה טמון בו. נוצר פער הולך וגדל בין העשירון העליון לבין המעמדות שמתחתיו, במדינות שאימצו מדיניות נאו-ליברלית לכלכלתן (Piketty, 2013). הקו החדש בכלכלה העולמית קידש את התחרות, ותלה את הצמיחה ברמת התחרותיות של השווקים. הכפפת התעסוקה לחוקי השוק הגלובלי, שינתה אורחות חיים, כשהשינויים הגמישו את שוק התעסוקה והגדילו את הסיכון וחוסר הביטחון של עובדים ומשפחותיהם (Standing, 2011). בעוד ששכר המנהלים נסק כלפי מעלה בארבעים השנים האחרונות, השכר החציוני של מעמד הביניים בארה"ב למשל לא השתנה כלל. יחד עם זאת מציאת עבודה הפכה משימה קשה יותר עבורו. על מנת להדגים זאת טבלה 1 מראה איך החל מסוף שנות השבעים עלה באופן ניכר שכרם של המנהלים לעומת שכרם של עובדים. ניתן להבין מזה גם את הפערים שנפערו בשנים אלה בין מעמד העובדים לעשירון העליון (טבלה 1) ובין שכר המנהלים לעומת

השכר הממוצע בארה"ב בארבעים השנים האחרונות (Piketty, 2014 ; Roberts, 2018). "הכלכלה החדשה", כפי שרבים מכנים זאת (Henwood, 2003), גרמה לעובדים לעבוד שעות ארוכות יותר, בצורות העסקה זמניות, ללא עליה בהכנסה, בביטחונות שלהם או ברמת החיים שלהם. היעדרו של גוף מייצג, שנשען על התאגדות ויכולת דרישה מול המעסיקים האיץ תהליכים אלו.

השינויים בכלכלה ובהם גם בשוק התעסוקה הצמיחו מעמד עובדים חדש, שכמוהו לא היה קודם במאה העשרים. היה זה אותו מעמד שזכה לכינוי "פריקאריאט" (*Precariat*) (Standing, 2011). בהקשר של עבודה בעידן בתר-תעשייתי, מעמד זה מתאפיין בחוסר וודאות תעסוקתי וחוסר קביעות בעבודה (ראו לעיל דיון בתת-הפרק הקודם). הוא סובל מהדרה מהמערכת הכלכלית, הכוללת פגיעה או חסך חמור בזכויות משפטיות, היעדרה של יכולת השפעה במקום העבודה ולעיתים גם היעדר ייצוג פוליטי (במקרה של מהגרים). הדרה משמעותה פגיעות. הפגיעות הופכת את הפריקאריאט למעמד פגיע וחשוף לניצול יום-יומי מצד מערכות השלטון ומצד מעסיקים (Jobe, 2019).

טבלה 1 שכר המנהלים לעומת השכר הממוצע בארה"ב בארבעים השנים האחרונות
Table 1 Managers Salary compared to the average salary in the USA in the last forty years

היחס בין הגמול של המנכ"לים לשכר העובדים		שווקי המניות (נכון לשנת 2018)		שכר שנתי של עובדי ייצור במגזר הפרטי/ עובדים ללא פיקוח (באלפים)		הגמול השנתי למנכ"ל (באלפים)	
בהתבסס על אופציות רכישה אופציות שהוענקו שמומשו	בהתבסס על אופציות רכישה אופציות שהוענקו שמומשו	S&P 500	Dow Jones	כל עובדי השוק הפרטי	עובדי משרד*	בהתבסס על אופציות רכישה אופציות שהוענקו שמומשו	בהתבסס על אופציות רכישה אופציות שהוענקו שמומשו
19.9	15.5	616	6,360	\$41.9	n/a	\$924	\$705
22.2	172	544	4,681	\$49.2	n/a	\$1,206	\$920
29.7	23.1	340	2,909	\$50.3	n/a	\$1,652	\$1,260
58.1	45.1	633	4,922	\$47.9	n/a	\$3,077	\$2,347
120.6	129.4	889	7,385	\$47.9	\$53.8	\$5,975	\$6,628
368.1	386.4	2,087	15,681	\$50.6	\$56.5	\$21,549	\$21,542
345.9	241.1	1793	15,999	\$52.7	\$58.8	\$20,027	\$14,000
195.3	182.3	1112	10,425	\$54.7	\$61.2	\$11,255	\$10,785
262.6	209.0	2,192	18,759	\$55.8	\$63.8	\$16,045	\$12,775
280.8	205.7	2,509	22,280	\$56.0	\$64.6	\$17,270	\$12,698
278.1	221.0	2,746	25,047	\$56.2	\$64.5	\$17,180	\$13,952
שינוי יחסי		אחוז השינוי					
9.8	7.6	-44.7%	-54.3%	19.9%	n/a	78.7%	78.7%
338.3	363.4	513.0%	439.1%	0.7%	n/a	1,204.8%	1,610.1%
-90.0	-165.4	31.6%	59.7%	111%	141%	-20.3%	-35.2%
82.8	38.7	146.9%	140.3%	2.7%	5.3%	52.6%	29.4%
248.4	198.0	706.7%	761.1%	11.9%	n/a	940.3%	1,007.5%
-2.7	15.3	9.5%	12.4%	0.5%	-0.2%	-0.5%	9.9%

* השכר השנתי הממוצע של העובדים בתפקידי המפתח של החברות שנדגמו
הערה: הגמול השנתי הממוצע למנכ"ל נמדד בקרב מנכ"לים ב-350 החברות המובילות בארה"ב על פי דירוג המכירות שלהן. במדד זה חושבו שני מדדים, האופציות הראוליות ואופציות הרכישה שהוענקו למנכ"לים. הראשון מתייחס למה שמומש בפועל והשני מתייחס לערך של מה שהוענק. שני המדדים כוללים את השכר, הבונוסים, מניות מוגבלות ותשלומי תמריצים ארוכי טווח למנכ"לים.

מקור: Lawrence & Wolfe, 2019. Retrieved from:

[https://www.epi.org/publication/ceo-compensation-2018/#:~:text=Using%20the%20stock%2Doptions%2Dgranted,compensation%20\(1978%E2%80%932018\).](https://www.epi.org/publication/ceo-compensation-2018/#:~:text=Using%20the%20stock%2Doptions%2Dgranted,compensation%20(1978%E2%80%932018).)

קשה לשים את האצבע מתי בדיוק נולד מעמד הפריקאריאט. אך ניתן לראות במחאות החברתיות והאנטי מלחמתיות שהיו באירופה ובארה"ב בסוף שנות השישים, את רגע הולדת השינוי בשוק התעסוקה (Standing, 2011). מחאות אלה היו מחאות כלליות נגד המדיניות שהונהגה במערב. הן הובלו על ידי צעירים בני מעמד הביניים שהיו בעלי נטייה פוליטית שמאלית-ביקורתית. המחאות לוו בשביתות כלליות, גדולות בהיקפן, שהרקע להן היה שחיקה בשכר העובדים ובתנאי ההעסקה של העובדים במפעלים. בנוסף לכך הייתה ביקורת בקרב העובדים על מודל הניהול הריכוזי, היחס לעובדים, חוסר ההקשבה לצרכיהם ואי מתן האפשרות ל"ניהול עצמי". האיגודים המקצועיים ומפלגות השמאל התרכזו בדרישות המסורתיות של העלאת שכר ושיפור תנאים ולא התייחסו לדרישות שהעלו העובדים מהשטח. עובדים צעירים בעיקר, ביקשו יותר אוטונומיה במקום העבודה ומתן חופש ליצירתיות שלהם (גיאדט, 2009). מי שהיו רגישים לדרישות הללו היו דווקא בעלי ההון, שתרגמו (או שמא ניצלו) את הדרישות ליציאה נגד רעיון ה"עבודה לחיים שלמים". הזרעים של מהפכת הנגד למדינת הרווחה, שנשתלו אי שם בשנות השישים, שולבו בארגון הקפיטליסטי המחודש משנות השמונים ותורגמו לגמישות בשוק התעסוקה העכשווי. תמורה זו התאימה לאופן הייצור של חברת הידע והשוק הגלובלי. ככל שהעמיק השינוי הכלכלי בשוק התעסוקה, כך גדל גם מעמד הפריקאריאט (Casas-Cortés, 2014; Neilson, 2005 & Rossiter, 2005).

לפי Standing (2013) השינויים הכלכליים הקשורים בהתעצבות הכלכלה הגלובלית, החלישו את מעמד הביניים ושינו את המבנה המעמדי בחברות מפותחות, כך שיש להפריד את מעמד הפריקאריאט ממעמד העובדים שהיה לפניו. כפי שהפרולטריון היה חלק מהעולם התעשייתי במאה התשע-עשרה וראשית העשרים, כך הפריקאריאט שייך לעולם הבתר-תעשייתי, הבתר-פורדיסטי של תחילת המאה עשרים ואחת (Waite, 2009). מעמד העובדים התהווה בתוך עולם עבודה של חוזים ארוכי טווח, של יציבות ושעות עבודה קבועות עם מסלולי התקדמות, פעילות של ארגוני עובדים וסולידריות מעמדית (Standing, 2011). הפריקאריאט לעומתו מתאר מעמד חדש, המתאפיין בתכונות כמעט הפוכות (Siegmann & Schiphorst, 2016). מבחינה סמלית ההיבדלות מהפרולטריון התעשייתי המאוגד, הופיעה בצורה בולטת במחאות האחד במאי בעשור הראשון של שנות האלפיים. אלו החלו במילאנו באיטליה בשנת 2001 וגלשו לאירופה כולה בשנים שבאו לאחר מכן, כמו גם למדינות מחוץ לאירופה. מי שהובילו את המחאה היו צעירים וסטודנטים, שדרשו הגירה חופשית, הכנסה בסיסית מהמדינה וזכויות בסיסיות נלוות. מוחים אלו היו שונים מדור הוריהם, דור העובדים המאוגד. בעוד שהאיגודים והדור הקודם של העובדים דרשו באופן מסורתי העלאה של שכר המינימום וקביעות בעבודה, המוחים האלטרנטיביים איבדו את האמון במוסדות המדינה, שהבטיחה בעבר את יציבות מעמד העובדים. לידם של המוחים, דור ההורים לא היה יותר ממשתף פעולה עם המעסיקים והמשטר ותרם להצנחת דפוסים של אי שוויון (De ; Standing, 2011; Frase, 2013; Peuter, 2014).

אלא, שלא רק המוחים עצמם, גם המחקר האקדמי מדגיש את ההבדל בין הפריקאריאט לדור הוריהם ממעמד העובדים. רבים במחקר² מגדירים את הפריקאריאט על דרך הניגוד. כלא-פרולטריון; כלא מאוגד; כמעמד ללא

² ראו למשל החיבורים הבאים:

Waite, ; Jørgensen, 2016 ; Standing, 2011 ; Rossiter, 2005 & Neilson ; Foster, 2016 & Jonna, R ; Price, 2016 & Campbell) (Wright, 2016 ; 2009

תנאים סוציאליים וללא בטחונות; כמעמד אשר אופי העבודה שלו הוא לא כמו של הדור שלפניו. הפרולטרון התעשייתי, זה המאוגד נהנה מהתנאים שהיו לו, בגלל המצב שנוצר בשנים שלאחר מלחמת העולם השנייה, בעידן מדינת הרווחה. לפי Jean-Claude Barbier (2002) עידן זה חריג בקפיטליזם דווקא, וזאת משום שהצליח לצמצם את ההעסקה הרעועה ותנאי העבודה הלא סדירים, גם בקרב צעירים. לדידו תנאי עבודה רעועים הם חלק מתנאי ההעסקה בשוק קפיטליסטי, ומתקיימים כבר מראשיתו. חוסר וודאות תעסוקתית, תנאים רעועים וחלקיות משרה לא זרים לסדר הקפיטליסטי, ולא התחילו עם מדיניות של ניאו-ליברליזם אי אז בשנות השמונים של המאה העשרים. במאה זו, הנטייה לגידול מתמיד באי-השוויון נבלמה, בזכות מנגנוניה של מדינת הרווחה, שהצליחו להפוך העסקה רעועה בעבודה לשולית (Betti, 2018). הפריקאריאט כאמור הוא ניגוד לכך, ושלא כדור שלפניו, הוא מתהווה באקלים כלכלי אחר, עם צורת התארגנות שונה בעבודה ובתנאי תעסוקה נבדלים. להלן סקירה של מאפיינים אלו.

השוק הניאו-ליברלי מתאפיין ברגולציה רופפת ואכיפה רפה של חוקי עבודה. התוצאה לכך היא גידול במשרות בהן העובד מועסק ללא חוזה, צורת העסקה המקנה כוח גדול יותר למעסיק על פני העובד. בד בבד נשחק המושג "זכויות עובדים" ובתוך כך עידודם של עובדים לפעולה קולקטיבית באמצעות איגוד עובדים, ביוזמת המעסיקים או ביוזמתם של גורמים פוליטיים. מעסיקים מפעילים לחצים על העובדים שלא להתאגד ולהעדיף חוזים אישיים, על מנת לבדוד את יכולת המיקוח שלהם. כיפופם של האיגודים ושל זכויות העובדים הטיבה עם תאגידים בין לאומיים אשר יכלו לשפר את יכולות התחרות שלהם בשווקים הבינלאומיים. בכך הם הגבירו הגמישות התעסוקתית במשקים הלאומיים ועודדו את הגמישות חוקי העבודה במדינות המערב (Kalleberg A., 2011).

הפריקאריאט, שלא כמו הפרולטרון לפניו, שהיה תעשייתי בעיקרו, לא מתבסס על ענף תעסוקה מסוים כאמור (Vosko, 2010), אלא מתפרס על מספר לא מבוטל של ענפים. בעידן הבתר-פורדיסטי, הניאו ליברלי, גדל גם שיעורן של העבודות הדיגיטליות³ כמו גם תחום השירותים. שני אלו מכונים לא אחת גם כ"כלכלת חלטורה" (*Gig Economy*). כלכלת החלטורה הוא כינוי לכלכלה המאופיינת במספר הולך וגדל של משרות, שהן חלקיות ומבוססות על הסדרים גמישים מול מעסיקים. רוצה לומר, עובדים המגויסים לתקופות מוגבלות, לביצוע של משימות אד-הוק. ובמילים אחרות 'חלטורה'. משרות כאלו מקטינות את הסיכון העסקי למעסיקים, בשל היעדר יחסי עובד-מעביד מלאים. זה מצד אחד. ומצד שני, משרות חלטורה מגדילות את הסיכון של העובדים נטולי הזכויות, להישאר ללא כלום בסיום העסקתם (Friedman, 2014). הם לא נהנים מתנאים סוציאליים והם מפוצלים ל"עבודות-מיקרו" (*Microwork*)⁴, מה שמקשה על אותם עובדים להתאגד למאבק ולדרוש את

³ נהוג לחלק עבודות דיגיטליות לשני סוגים: עבודות מבוססות מיקור המונים ועבודות המנוהלות באמצעים דיגיטליים. הסוג הראשון מתייחס לחברות שבחרות לא להעסיק עובדים לביצוע הפעולות שהן נזקקות להן, אלא פונות להמונים שיעשו זאת עבורם ובחרות מבין אלו שעשו את המתאים להן. התשלום שתשלם החברה יהיה עבור אותה פעולה ורק לה (למשל חברה המוציאה מכרז לעיצוב הלוגו שלה). הסוג השני של עבודות מתייחס לענפים שונים ובעיקר בענף השירותים (אך כאמור לא רק), בהן מבוצעות העבודות ומנוהלות על ידי אפליקציה דיגיטלית, המנתבת את העובדים למשרות ופעולות לפי דרישה ולעיתים גם קובעת את תנאי ההעסקה שלהם (בולטות בכך חברות השליחויות, כמו Wolt בישראל. בחברה הזו העובדים מנוהלים על ידי אלגוריתם שמנהל את המשימות של השליחים ושולח אותם למשלוחים השונים ואף קוצב להם זמנים) (Graham, Hjorth, & Lehdonvirta, 2017).

⁴ עבודות מצומצמות, שכל עובד עושה בהן משימה ספציפית, בדרך כלל ללא ישיבה במרחב פיזי עם עובדים אחרים, מה שמקשה על התפיסה של ההקשר של אותה משימה ומקשה על תחושת הסולידריות שלו עם העובדים האחרים (Webster, 2016).

זכויותיהם (Webster, 2016). בכך הופכים העובדים בכלכלת החלטורה לפריקאריאט. כלכלת החלטורה מתפרסת על שלל ענפי תעסוקה, וכך גם כאמור העסקתו של הפריקאריאט (Graham, Hjorth, & Lehdonvirta, 2017).

עליית האינטרנט האיצה אף היא את השחיקה בתנאי העבודה בשוק הניאו-ליברלי, משום שאפשרה העסקה מרחוק, ללא נוכחות במקום מסוים⁵ עם אפשרות לעבוד בכל שעה מהבית (Neilson & Rossiter, 2005). הסדר הניאו-ליברלי, הכלכלה הגלובלית וחברות הידע⁵ הרחיבו את תנאי העבודה הירודים לנחלתן של שכבות רחבות, הכוללות יש לומר גם עובדים בעלי הכשרה אקדמית, בעלי מקצועות חופשיים ועובדי צווארון לבן (Oudenampsen & Gavin, 2004; Hepp, 2017). חוסר היציבות שחווים עובדים כאלו, והאחרים במעמד הפריקאריאטי, בא לידי ביטוי לא רק במספר המדינות שחוות תהליכים דומים, אלא באזורים רחבים בעולם המפותח (Siegmann & Schiphorst, 2016).

בעקבות הגידול באופן ההעסקה הלא יציב, ובתוך כך הגידול במספרם היחסי של העובדים במשרות פריקאריאטיות, גדל גם העיסוק האקדמי במעמד החדש, בעיקר בתחומי הסוציולוגיה והאנתרופולוגיה (Waite, 2009). המשבר הכלכלי העולמי בשנת 2008 דחף עוד יותר את העניין בכך (Powell & Margaret, 2016), שכן מעמד הפריקאריאט היה מהנפגעים העיקריים מהמשבר. מדיניות הצנע (*Austerity*) שהונהגה ברבות ממדינות המערב כצעד ליציאה מהמשבר, דחפה עוד רבים לזרועות הפריקאריאט. המדיניות שהונהגה לאחר המשבר קיצצה בהוצאות הממשלה ובשירותים החברתיים והגדילה את הפגיעה במעמד הביניים והמעמדות שתחתיו (Mayer, 2013).

1.3. סיכום

המושג פריקאריאט איננו חדש בכלכלה הקפיטליסטית (Barbier, 2002). אבל ההמשגה שלו עברה שינויים בעשורים האחרונים עד שהוא קיבל תוקף מוחשי. המושג מתאר היום את מעמד העובדים הפגיע, נטול הזכויות עם נטייה לקיצוניות פוליטית ולמסוכנות. השינויים בכלכלת המדינות המפותחות, עליית הניאו-ליברליזם והמעבר מכלכלה מבוססת תעשייה לכלכלת שירותים, הביאו לכך שהפריקאריאט התעצם. תנאי עבודה ופגיעות חדרו כמעט לכל ענפי התעסוקה, והנפגעים מכך הם לא רק השכבות החלשות. בין הנפגעים העיקריים הוא מעמד הביניים שבמהלך המאה העשרים, לפני התמורות הכלכליות, נהנה מיציבות תעסוקתית וחומרית. בקרב מעמד זה בולט במיוחד הקיטוב בין תנאי ההעסקה שהיו לו במאה העשרים לאלה בעידן הנוכחי. מתוך כך, המחקר האקדמי נוטה להגדיר את הפריקאריאט כניגודו של הפרולטריון, אשר רבים ממעמד הביניים השתייכו אליו. בעוד שהפרולטריון היה תעשייתי באופיו, עם תנאי עבודה יציבים ו"עבודה לחיים שלמים", הפריקאריאט משולב בתוך כלכלת השירותים, עם חוזי העסקה קצרי טווח, או ללא חוזים כלל. כתוצאה מכך, תנאי חייו של הפריקאריאט הם עם רמת פגיעות גבוהה ותנודתיות גדולה. התעצמותו של מעמד זה והבידול שיש לו מהפרולטריון התעשייתי, מצריך מחקר אודותיו, ממוקד בתנאי חייו ובצרכיו. בפרק הבא יסקר מבנהו של

⁵ היכן שהייצור מבוסס על ידע, שירותים ומידע (Oudenampsen & Sullivan, 2004).

המעמד והזהות של המועסקים בו. הפרק יתמקד גם בענפי התעסוקה בהם קיים רוב פריקאריאטי ובאופן בו ניתן לאבחן פרטים אלה.

2. מיהו הפריקאריאט?

לשאלת מיהו הפריקאריאט טוען Standing (2011) לשבעה מעמדות בחברות המפותחות בת-זמננו: האליטה העולמית – השולטת בחברות גלובליות ונהנית מהשפעה רבה על ממשלות וקובעי מדיניות; "המשתכרים" (*The salariat*) – עובדים במשרות מלאות ויציבות, המאופיינים ברמות שכר גבוהות מאד. למשתכרים תנאי עבודה נוחים בשורה של תאגידים (רב-לאומיים), או במשרות ממשלתיות ועבודות ציבוריות אחרות; "המקצוענים" (*Proficians*) – קבוצה המתמחה בהתמקצעות ייחודית, שמבחינה מעמדית איננה שונה מקבוצת המשתכרים לעיל, אך נבדלת ממנה בשאיפתם לחוזים ארוכי טווח ולעבודה קבועה. המקצוענים מתוגמלים היטב אם כך, אך זאת לפרקי זמן מוגבלים ללא מחויבות למעסיק אחד; "מעמד העובדים" – קבוצה הממשיכה להתקיים מפירות ההסדרים הסוציאלי-דמוקרטיים; תחת ארבע המעמדות האלה מתקיים הפריקאריאט, לצד כאלו שהם בלתי מועסקים וחסרי המעמד (כמו למשל, מהגרים חוקיים ולא חוקיים) (Wright, 2016). מעניין לציין שהפריקאריאט מאוכלס בבעלי השכלה רחבה יחסית, שמועסקים בעבודות מתחת ליכולותיהם ולהכשרתם (Standing, 2013). על כך ארחיב בפרק זה ואטען כי הפריקאריאט מועסק לא רק בחוזים קצרי טווח, אלא גם התקשרותם עם המעסיק שונה מבעידן מדינת הרווחה הסוציאלי-דמוקרטית. הדבר קורה לא בחלל ריק, אלא על רקע התמורות שתוראו בפרק הקודם.

2.1. טיפוסים המשרות הפריקאריאטיות וקבוצות חברתיות הקשורות בהן

בכל הקשור לתמורות בעידן הבתר-תעשייתי, Arne Kalleberg (2011) מביא עדויות לכך שהחל משנות השבעים בארצות-הברית (ארה"ב) נוצר מצב ובו רוב מקומות העבודה שנוצרו הם אחד משניים: משרות גרועות (*Bad Jobs*) ומשרות טובות (*Good Jobs*). מבין מקומות העבודה שנוצרו כמעט ולא נמצאו משרות שניתן לזהותן כמודל ביניים. המשרות הגרועות, כך Kalleberg טוען, אינן כאלו רק בשל שכרן הנמוך אלא, גם בשל היותן מלוות במיעוט הזדמנויות לאדם לפתח קריירה מהן. הוא מראה כיצד המשרות הגרועות נעדרו ביטחון תעסוקתי ומתוך כך פגעו בנפש האדם. זאת, בשל היעדר אוטונומיה לפרט, חוסר היכולת לשלוט בזמן (למשל, בהפרדה שבין פנאי לעבודה) והפרת האיזון שבין צרכי המשרה לצרכי המשפחה או הפרט עצמו (Kalleberg A., 2011).

ישנן חמש דרגות שונות המגדירות מיהו פריקאריאט (Campbell & Price, 2016), העומדות בחפיפה להגדרה של עבודות 'גרועות': **הבסיסית ביותר** היא זו המתייחסת לעובדים חסרי יציבות תעסוקתית, ללא שליטה במשרה וללא הגנה עם שכר נמוך; **הדרגה השנייה**, הן אותן עבודות "גרועות" בהן יש לעובד שליטה רבה יותר על תנאי ההעסקה שלו מהדרגה הקודמת, אך החוזה הוא לא סטנדרטי; **דרגה שלישית** באה וטוענת שלרעיונות של העובדים אין רק השפעה אישית על הפרט, אלא גם השפעה דורית, המשפיעה באופן רחב על העובדים והחברה כולה. כך למשל הם סטודנטים אשר לוקחים הלוואות למימון הלימודים ועובדים בעבודות לא יציבות במהלך הלימודים, מגיעים לשוק עבודה חסר בטחונות לעתיד ולמעשה הם מתקשים לצאת ממעגל חוסר היציבות; **דרגה רביעית** הוא מעמד הפריקאריאט, המהווה אנטי תזה לפרולטריון התעשייתי. דהיינו, פריקאריאט שאינו נהנה מזכויות סוציאליות, מהן נהנו עובדים. זכויות שנקצרו בעמל רב מפעולתן של ארגוני העובדים בעידן מדינת

הרווחה. לפריקאריאט אמון מועט מאד במדינה ובאופן כללי במוסדות השלטון; **דרגה חמישית** מתייחסת לכל תחומי החיים שהפכו לרעועים כמו דיור, רווחה, יחסים בין אנשים וכדומה.

היקפן הרחב של המשרות הגרועות פוגע אמנם באותן קבוצות מוחלשות באוכלוסייה, אך לא רק בהן. גם המעמד הבינוני נפגע מקיומן של משרות "גרועות" במהותן (Kalleberg A' L', 2011). המשרות הגרועות מרחיבות את מעמד הפריקאריאט ומצמצמות את מעמד העובדים. נכללים בהן עובדים ממעמד נמוך ועובדים עם כושר השתכרות גבוה יותר (Waite, 2009). עוד על כך, ארחיב בהמשך הפרק.

למרות שהעסקה פריקאריאטית גדלה כל הזמן בעשורים האחרונים, היא עדיין נחשבת להעסקה "לא סטנדרטית". כלומר, היא יכולה להופיע בכל מיני אופנים: במושגים חוזיים, היעדר הסטנדרטיות תופיעה בדמותם של חוזים קצרי טווח, חוזים זמניים או עבודה בקריאה טלפונית (*On-Call Work*); במושגים עיתיים, היעדר הסטנדרטיות במשרה, תגולם בעבודה במשמרות ובשעות משתנות; שעות לא סטנדרטיות, כשעות לילה, או כמות שעות לא סטנדרטית כפי שלמשל מתקיים במשרות חלקיות; בהיבט של מרחב, המשרה הלא סטנדרטית תבוא לידי ביטוי בהעסקה שתהיה מחוץ למקום. דהיינו, מחוץ למשרד או מקום עבודה מוגדר. כזו יכולה להיות עבודה מהבית/מרחוק או באזור אחר למקום המגורים של העובד (Carré, 2016). על המורכבות בהגדרת האי-סטנדרטיות הטמונה בהעסקה פריקאריאטית ניתן למצוא במחקרה של Anna Kiersztyn (2017). שם, היא עומדת למשל על הבעיה הקיימת אצל אלה המנסים למדוד פריקאריאטיות באמצעות חוזים "לא סטנדרטיים" בלבד. לטענתה הגדרה זו לוכדת מגוון גדול מדי של מועסקים. מנגד, היא מציינת את אלה אשר מגדירים פריקאריאט באופן סובייקטיבי (על סמך התחושות של הפרט) וקובעת שהיא בעייתית גם כן. לדבריה הסיבה לכך היא שאנשים לא תמיד יודעים מה מצבם בהשוואה לאחרים ולעיתים לא יכולים להבין עד כמה הם נמצאים במצב רעוע. במחקרה היא מציעה לשלב בין שתי הגישות, כך שיבחן גם חוזה ההעסקה של הנחקר ותחושותיו על מצבו בשוק העבודה ומחוצה לו (Kiersztyn, 2017).

מתוצאות מחקרה של Kiersztyn עולה שישנן אוכלוסיות ומגזרים אשר יותר סובלים מרעיונות, אך היא לא חד משמעית בתוצאותיה. אחרים מדייקים יותר את קבוצות האוכלוסייה הפריקאריאטיות ועולה מהם קווים דמוגרפיים, מגדריים והגירתיים. בשורות הבאות אתאר קבוצות אלה, לפי קווי השסע דנן והקשרן הפריקאריאטי.

2.1.1. הצעירים

בשוק התעסוקה הפריקאריאטי, החלשים, כפי שמכנה זאת Kalleberg (2011), הם במקרים רבים מי שנכנסו זה מכבר לשוק התעסוקה. על כן, מי שמאכלסים את המשרות הלא סטנדרטיות הם בעיקר עובדים צעירים הנמצאים בשנותיהם הראשונות בשוק התעסוקה (Standing, 2014). המצב הזה הוא שונה למשל מזה שהיה לפני שנות השבעים, לפני העידן הניאו-ליבראלי, אז גם לצעירים הובטחו תנאי העסקה יציבים (Barbier, 2002). הסיבה לכך שצעירים מהווים חלק ניכר משוק העבודה הפריקאריאטי היא שרבים מהם נכנסים לשוק העבודה ומחפשים עבודה בערים ובמרכזים האורבניים (Foti, 2017). דהיינו, באותם מקומות בהם הונהגה מדיניות ניאו-

ליברלית, שתוצאתה צנע עירונית⁶ היוצרת מחסור, ודוחקת צעירים לעבודות פריקאריאטיות (Casas-Cortés, 2014). המצב שנוצר הוא שמשרות יציבות וארוכות טווח הפכו לנדירות ולפריבילגיות בשוק התעסוקה בן זמננו (Žižek, 2012)⁷.

מרבית הצעירים עובדים בעבודות פריקאריאטיות בחמש השנים הראשונות שלהם בשוק העבודה (Barbier, 2002). בשנים אלה הם עוברים הרבה מאד מכשולים כדי לזכות למעט יציבות במקום העבודה. שיטת המתמחים (*Internship*) למשל, היא דרך בה צעירים מנסים להיכנס לשוק התעסוקה ולענפים מסוימים שהם מעוניינים להשתלב בהם. בשיטה זו, המעסיקים מנצלים את כמיהתם של הצעירים להשתלב, ומעסיקים אותם בתנאים מנצלים. כך הם למשל חוזים זמניים ומשרות חלקיות. אותם צעירים "מקבלים" תנאים אלה ללא התנגדות רבה, שכן תקוותם לשאת חן ולהצליח להתקבל למשרה הנחשקת. אם לא כן, יפלטו אלו (שוב) למעגל האבטלה ולתהליך חיפוש העבודה המייגע (Roberts, 2016).

שיטת ההתמחות נפוצה בתחומים רבים של העסקה, אך היא בעיקר נפוצה בקרב המקצועות היצירתיים, כמו מוזיקאים ויוצרים (Frenette, 2013) או כותבי תוכן, עורכים ואנשי תוכנה (Perlin, 2012). במקצועות אלה התפתח האתוס של 'יצירה מתוך תשוקה', או אף העסקה ללא מתן גמול עבור העמל שהשקיע העובד. למצער יהיו אלו מקצועות בהם הגמול יהיה מינימלי, ולא ישקף את העמל והיצירתיות שהושקעה (Taylor, 2016). מי שנוטים לקחת עבודות מסוג זה הם כאמור עובדים צעירים, בני המעמד הבינוני, בעלי אורך נשימה כלכלי אשר יש ביכולתם להתמיד במשרות לא מתגמלות לפרק זמן ממושך, ובלבד שיצליחו לתפס בסולם התעסוקה (Taylor, 2016). אותם צעירים פריקאריאטים, הם במקרים רבים בעלי השכלה אקדמית. ברור מכאן שהמשרות בהן הם מועסקים הן משרות שהן מתחת ליכולתם או כשרונם (Hepp, 2017). לא כל העובדים הצעירים, כמו אלו המועסקים בתחומים היצירתיים, הם בהכרח קורבנות של השיטה. רבים מהם רואים מצב זה כזמני ומתאים בנקודת הזמן בה הם נמצאים בחייהם. אלה אשר לא תופסים מצב זה כפוגעני, אכן מצפים לקידום בעבודה. יש ביניהם כאלה המקווים לשיפור תנאיהם בעתיד הקרוב ובשדרוג משרתם לרמה דומה למשרות אחרות. יכולים להיות הם בסטטוס של לימודים אקדמיים ולמימוןם יעבדו במקביל ללימודיהם. יכולים להיות אלו שעדיין לא "התיישבו" במקום קבע בחייהם ועדיין "מטיילים", בנסותם משרות ומקצועות שונים (Standing, 2011). צעירים באופן כללי נוטים לראייה אופטימית יותר של מצבם בשוק העבודה מאשר קבוצות אוכלוסייה אחרות. עם זאת, צעירים שנכנסים בשנים האחרונות לשוק העבודה, נוטים להישאר במצב פריקאריאטי פרק זמן ארוך יותר, בהשוואה לאלו בעבר. לא פעם הם גם אינם מצליחים להיחלץ ממנו (Kiersztyn, 2017 ; Standing, 2011).

⁶ עוד על צנע בעיר ראו פרק 3 בעבודה.

⁷ יש לשער שמצב עניינים זה החמיר עם הופעתה של המגפה הנוכחית, מגפת הקורונה שמשליכה גם על יציבות משרות של צעירים. מנתונים שנאספו במהלך הגל הראשון של הקורונה בישראל, בחודשים מרץ-אפריל 2020, ניראה כי בין הנפגעים העיקריים נמצאים העובדים "בהסדרי עבודה לא שגרתיים". מי שהועסקו לפני המגיפה בחלקי משרות, בחוזים גמישים וללא הסדר של ארגון עובדים חוו את הפגיעה הגדולה ביותר בשכרם. בקרב עובדים אלה ישנם גם מי שרצף העבודה שלהם הופסק באחוזים גבוהים יותר ואף פוטרו באחוזים גבוהים יותר. נתון נוסף נוגע להערכתם של העובדים את אובדן הכנסתם, בקרב צעירים (עד גיל 24), רק 50% העריכו שירוויחו בחודש אוגוסט (2020) כפי שהרוויחו לפני פרוץ המגיפה (Yaish & Kristal, 2020).

2.1.2. הנשים

תעשיות קלאסיות כתעשיות רכב, טקסטיל, ייצור מוצרי צריכה פרטיים וכדומה, שהיוו את בסיס כלכלתן של המדינות המפותחות עד לשנות השבעים, הועתקו לעולם המתפתח (Smith, 2016). חלוקת העבודה הגלובלית החדשה, הביאה לריאקציה בעולם המפותח כך שלא מעט עובדים שנעדרו השכלה אקדמית איבדו את משרתם (ראו דיון בפרק 1). מקומות העבודה שנסגרו הכריחו אותם ללכת ולחפש משרות חדשות, בעיקרן בענף השירותים, תמורה זו התאפיינה בשסע מגדרי חריף. בעוד שבמשרות תעשייתיות הועסקו בעיקר גברים ובכך נהנו מעדיפות, בענף השירותים על פניו מתקיים שוויון הזדמנויות מגדרי, כיוון שלפזיות בענף זה משמעות פחותה (Smith, 2016). נשים וגברים החלו לעבוד זה לצד זה באותן משרות ולהתחרות עליהן, מה שיצר איום על מעמדם של הגברים בשוק העבודה, אך גם החליש את מעמדן של הנשים.

מלכתחילה קבוצת הנשים איננה נהנית מתנאים השווים לגברים בשוק התעסוקה. כך גם היה בעידן מדינת הרווחה, לא כל שכן בעידן הניאו-ליברלי. החוזים התעסוקתיים שנוסחו בשנותיה של מדינת הרווחה והגדירו מהו זמן עבודה ומהו זמן פנאי, היו חוזים "גבריים" בעיקרם. מבנה המשפחה במעמד הבינוני ואופן ההשתכרות שהתקבע לאחר מלחמת העולם השנייה, התבסס על מפרנס אחד במשק בית, שהועסק במשרה מלאה. לצדו הייתה בת זוגו שהועסקה לרוב במשרה חלקית, או לא עבדה כלל (Vosko, 2010). תפקידה של האישה בשוק העבודה הזה היה לדאוג לתחזוקת הבית והמשפחה. ההפרדה שהוגדרה בין פנאי לעבודה הלמה את המגדר הגברי. לעומתם, זמן "הפנאי" של נשים, היה המשך העבודה (ללא תמורה חומרית בשכר) בתחזוקת הבית, כפי שבא לידי ביטוי ב: גידול ילדים, שמירה על קשרים המשפחתיים וחברתיים וכן דאגה לעבודות הבית השגרתיות (Vosko, 2010). נשים מראש סבלו בכך מנחיתות, כשנכנסו יותר ויותר לשוק העבודה משנות השבעים ואילך. פועל יוצא מכניסתן היה שחיקה בשכרם של כל העובדים וזאת בשל הגדלת ההיצע של כמות המועסקים ונכונותן של נשים לקחת משרות בשכר נמוך יותר (Standing, 2011). התגברותן של משרות שאין בהן יתרון למגדר מסוים, הביאה לשחיקה בתנאי העבודה של נשים ושל גברים גם יחד.

Vosko (2000) טוענת נגד ההתעלמות של איגודי העובדים מהנשים בתקופת מדינת הרווחה. לטענתה, אלה לא שמו את הדגש על תחומים בהם הועסקו נשים ובכך נשחקה יכולת המיקוח שלהם בחלק מהענפים. שחיקה אשר בסופו של דבר זלגה גם לסקטורים אחרים לא "נשיים" בהכרח (Vosko, 2000). גם בעידן הניאו-ליברלי חוקי העבודה חלו על נשים וגברים במידה שווה, וזאת למרות הצרכים הפרטיקולריים השונים של שני המינים. בעקבות כך, עבודה בתנאים רעועים שכיחה יותר בקרב נשים. גברים נהנים יותר מקביעות, משרה מלאה וסדירה עם שכר טוב יותר. לעומתם נשים נוכחות יותר במשרות חלקיות, עם חוזה עבודה זמני ובעבודות "לא פורמליות"⁸ (Date-Bah, Zhang, & Heide, 2007).

הציפייה החברתית מנשים לקיים את מטלות הבית והעבודות הנגזרות ממנה, מביאות רבות מהן לבחור במשרות חלקיות, לטווח קצר ובחלקי זמן שונים - משרות פריקאריטיות. עבודה זמנית ועבודה במשרה חלקית קשורה

⁸ עבודות לא פורמליות נוגעות במשרות בתחום הסיעוד, ניקיון בתים וכיוצא באלו. במשרות כאלו לא פעם לא קיים חוזה העסקה מסודר והתשלום עבור זכויות סוציאליות לוקה בחסר (Date-Bah, Zhang, & Heide, 2007).

2.1.3. המהגרים

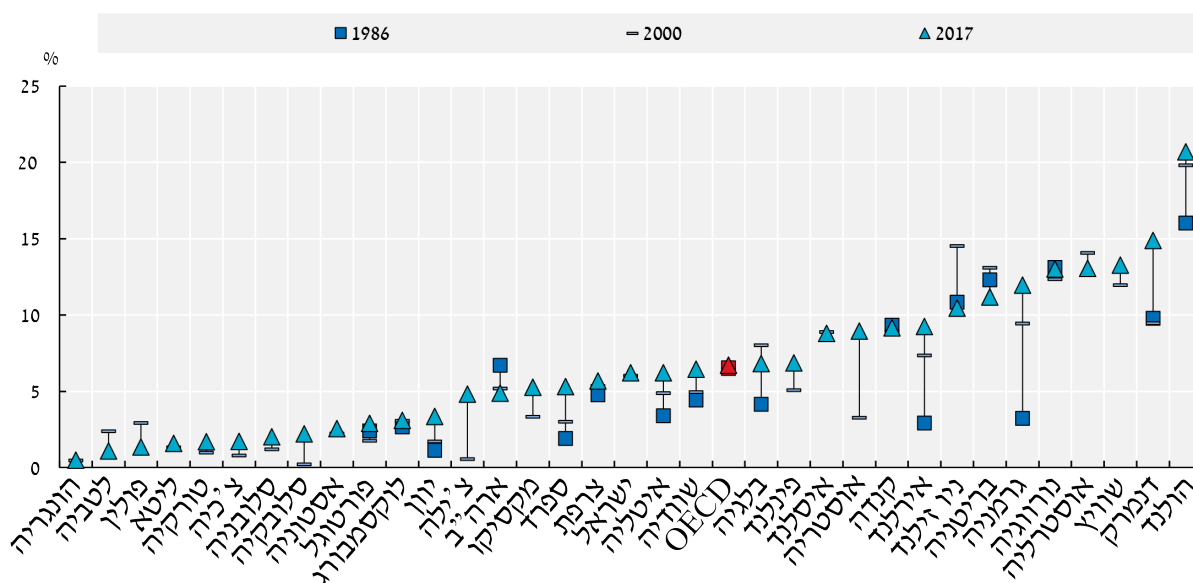
יציאתן של הנשים מהבית והשתלבותן בשוק העבודה החל משנות השבעים, העצימו ענף חדש - עבודות הבית. אותן עבודות נעשו בידי נשים, בשנים שאחרי מלחמת העולם השנייה, ונצרכו בהיקף הולך וגדל החל משנות השבעים, כאשר משקי בית שילמו עבור המטלות. ספקי השירות החדשים היו בעיקר מהגרי עבודה (Huws, 2016). כך, עם התרחבות הגלובליזציה התעצם מספרם של המהגרים בעולם. המעסיקים מנצלים את מצבם הרעוע של המהגרים ואת היעדרם של חוקי עבודה שמגינים על אותו כוח עבודה זר. העסקתם של המהגרים בתנאים רעועים השפיעה על שוק התעסוקה של משקים לאומיים בעולם המפותח, שכן נכונותם לעבוד בתנאי שכר רעועים שחקו גם את שכרם של העובדים בני ואזרחי המקום (Standing, 2011). פועל יוצא מזה הוא: ככל ששוק העבודה מרע את תנאיו לעובדים בו ותר אחר עובדים מוחלשים, גדלה תנועתם של המהגרים למדינות בהן נשחקים תנאי העבודה (Glenn, 2015).

ההתפתחות העירונית המואצת בעידן הכלכלה הגלובלית גורם גם כן להתעצמותה של ההגירה, אנשים רבים עוברים לאזורים עירוניים מתפתחים. המהגרים מתקבצים בשולי הערים והופכים לשוליים ומודרים. המהגרים הם הדוגמא הקיצונית לפריקאריאט, כיוון שהם חסרי זכויות עבודה וזכויות אזרחיות (Bauder, 2016). על ההשלכות העירוניות של תופעה זו עומד David Harvey בספרו *Rebel Cities: From the Right to the City to the Urban Revolution*. בספר זה משנת 2012, הוא כותב על כך שהעיר הופכת להיות מקום שבו יש הפרדות בין אוכלוסיות שונות, הנחלקות על פי הזכויות שהן אוחדות. לטענת Harvey הערים כיום אינן נושאות עוד את אלמנט ה"עירוניות", משום שלא מתקיימת בהן הכלת השוני בין קבוצות, כשיותר ויותר חומות והפרדות מוקמות בין מי שנהנה מזכויות למי שמשולל מהן (Harvey, 2012).

2.2. תחומי העיסוק של הפריקאריאט

שוק העבודה בעידן הנוכחי רווי במשרות לטווחי זמן קצרים. מקומות העבודה מפטרים את העובדים אחרי שמילאו את המשימה שלשמה גויסו ומביאים במקומם "דם חדש" (Stein, 2015). פרקטיקות אלו נפוצות לא רק בקרב עובדים במשרות המתוגמלות בשכר נמוך, אלא גם בקרב אלו שאינם מזוהים בהכרח עם מעמד העובדים בתעשייה (Standing, 2011). המגמה הזו משקפת את התמורה שעברו הכלכלות המערביות בעידן הבתר-תעשייתי, כאשר ענף השירותים הפך למרכזי בהן (ראו גם דיון בפרק 1). על רקע זה מטעים Standing (2014) שישנן מדינות ובהן רבע משוק העבודה הוא פריקאריאטי (Standing, 2014). איור 2 מראה את הצמיחה במשרות חלקיות לטווחים קצרים - העסקה אד-הוק. העסקה זו נעשית לרוב בחוזים פרילאנסריים או בחוזים מוגבלים בזמן, אשר לא מאפשרים קיום של יחסי עובד מעביד וזכויות סוציאליות. איור 2 מראה שבישראל היקף המועסקים במשרות חלקיות לטווחים קצרים דומה לממוצע במדינות ה-OECD.

איור 2 חלקן של משרות חלקיות לטווחים קצרים מכלל המשרות בשנים 1986-2017 - מדינות ה-OECD
Figure 2 The share of short-term part-time jobs from all jobs in 1986-2017 - OECD countries

מקור: THE FUTURE OF WORK OECD Employment Outlook 2019

Waite (2009) מראה למשל שפריקאריאטיות כוללת עבודות שירותים, כמו עבודות ניקיון, נהגים ובנאים, וכן משרות המתוגמלות במשכורות גבוהות - המזוהים עם ה"מעמד יצירתי" – עובדי מחשוב, מפתחים, אמנים וכדומה (Waite, 2009). ההתמקדות באותם מועסקים השייכים לענפים היצירתיים מהותית, כיוון שאלה נוטים להיות "עירוניים" באורחות חייהם ובבחירת מקום המגורים שלהם - במרכזי הערים (Foti, 2017). יחד עם זאת הם סובלים מהמארה הפריקאראטית, כשחלק לא זניח מהם מועסק ללא חוזים כלל, או בחוזים קצרי טווח או כעצמאיים (Free Lancer).

ישנו ההבדל בין הפריקאריאטים המשתכרים בשכר גבוה, לבין אלה המועסקים במשרות בהן התגמול מאופיין בשכר נמוך יותר. הראשונים מסוגלים לעבור בין עבודות, ואולי אף לעבוד בכמה עבודות בו זמנית. בשל כישוריהם וההכשרות שעברו, הם נוטים לשדרג באופן קבוע את יכולותיהם המקצועיות ובכך להקטין את הסיכון שיתניידו למשרות מתגמלות פחות. לעומתם, עובדים המשתכרים שכר נמוך יותר, יאופיינו בהעדר הכשרה, במיומנויות לא מתגמלות וככלל בסיכון גבוה יותר לפיטורין. ללא אכיפה של חוקי העבודה, הם נתונים לניצול שקשה להם להתגונן מפניו (Salmieri, 2009). אך כאמור לא רק הם.

עובדים יצירתיים, פריקאריאטים, הנהנים ממשרות המתוגמלות בשכר גבוה, לכודים אף הם בתנאי העסקה המגבילים את האפשרות לשפר את מצבם. כך למשל, הם מתקשים להתנייד ברמה הגלובלית. במשרות יצירתיים כמו ארכיטקטורה, ייצוג משפטי ורפואה, הדרישה להתמחות שונה ממדינה למדינה, באופן כזה שלא מתקיימת בהכרח הכרה בהתמקצעות שנעשתה במדינה אחרת (Standing, 2011). מבין המקצועות היצירתיים, בולטים אלו שבתחום האומנות. עובדים אלה מועסקים לרוב במשרות מבוססי פרויקטים, שלא מאפשרת תכנון ויציבות לטווח ארוך. העסקה מסוג זה הפכה לנורמה במדינות המפותחות (McLean, 2013 & Bain) Taylor (2016).

כותבת על כך ששורש הניצול לעיל מקורו עוד במאה התשע-עשרה. תחום האומנות והיצירה הוא תחום סגור והניסיון להשתלב בו, כנטול קשרים חברתיים או משפחתיים, או כל סוג של היכרות מוקדמת אחרת עם הענף ועם שחקנים מרכזיים בו, מאתגר וקשה להשגה. ככזה, העיסוק בתחום נעשה בראשיתו בהתנדבות או בתנאים של סטאז', ולו רק כדי להשיג דריסת רגל בו (Taylor, 2016). הדבר מוביל מהר מאוד להעסקתם של לא מעט אנשי אומנות בתנאי פריקאריאט.

תחום האומנות הוא רק תחום אחד מבין התחומים היצירתיים, שבהם יש העסקה פריקאריאטית. עובדים בתחומים יצירתיים אחרים גם כן מועסקים בתנאים כאלו. כך הם עובדי שירותים בתחום המידע, או עובדי חברות ידע (Oudenampsen & Sullivan, 2004). תחומי העסקה אלה מושפעים מתנאי ההעסקה בענפים יצירתיים אחרים ולא פוסחים עליהם (Hepp, 2017). כך למשל, לטכנולוגיה יש השפעה על תנאי ההעסקה של העובדים בענפים הללו. מעסיקים בתחומים יצירתיים, כמו מחשוב וידע עושים שימוש בטכנולוגיה על מנת להגביר את האכיפה שלהם על העובדים. הטכנולוגיה מאפשרת למעסיקים לבצע מעקב מתמיד אחרי העובדים וקצב התקדמות המשימות שמוטלות עליהם. המעקב נעשה פעמים רבות באמצעות מחשבים, מה שמסיר מהמעסיק את הצורך לתקשר ישירות עם העובד ולקיים אתו אינטראקציה. כיוון שאת המטלות הוא מקבל מתוכנה ולא מאדם בשר ודם, קשה לעובד 'למרוד' ולבוא בדרישות לשיפור תנאי ההעסקה מהמעסיק. כל שנותר לו הוא לקבל את העבודה כמו שהיא או לעזוב אותה (Huws, 2016). החוזה הפריקאריאטי בין העובד למעסיק מאפשר את העיסוק היצירתי בתנאים הללו, המתאימים לסוג הייצור בעידן האינטרנט (Rossiter, & Neilson, 2005).

גורם נוסף לרעיעותם של העובדים בענפי הטכנולוגיה היא הנטייה ההולכת וגוברת להעסיקם מהבית. העסקה מרחוק זו נעשית לא פעם במשרות חלקיות (פחות מ-30 שעות עבודה בשבוע), עצמאיות ופרילאנסריות, ללא שעות קבועות (Standing, 2011). Holts (2018) מכנה זאת "עבודה וירטואלית" (*Virtual Work*) וקובע שזו תורמת להתעצמות הפריקאריאט. לשיטתו, הניצול כאן מקורו באופי היחידני של המשרה, בה עובדים מופרדים על פי רוב ולא מתראים עם עובדים אחרים. באופן כזה, קשה להם יותר להתאגד, על מנת לשפר את תנאיהם. בתוך כך ניתן לכלול למשל עבודות הכוללות מענה טלפוני, הניתן על ידי חברות המספקות שירות לחברות אחרות. טיפוס עבודות זה, מסופק בין אם ממשרד או מהבית, מסביב לשעון (במקומות שונים בעולם), בהתאם לצריכה ולביקוש (Standing, 2014; Holts, 2018). על פי רוב המעסיקים מציעים לעובדים במשרות הללו עבודה במשרה חלקית או ללא חוזה מחייב, שמאפשר מצדו גמישות לעובדים ולמעסיקים. למרות חלקיות המשרה וחוסר המחויבות, יחסי העובד-מעביד בעבודות אלה מתפתחים כך שמספר שעות העבודה בפועל עולה על כמות השעות אשר להן התחייב העובד. בהשוואה לאחוזי המשרה שהוסכם עליה, הוא עתיד לעבוד יותר ממה שמשולם לו (Standing, 2011; Thompson, 2020). דפוס אחר של העסקה ללא שכר ניתן למצוא בענף התוכנה, בו יש הרבה מאד משמעות לניסיון שנצבר ולמוניטין. בגלל היותו של ענף זה פתוח יחסית והוא אינו תלוי בזמן ומקום, ניתנת משמעות רבה לתדמית שצברת ולהצלחה של העובד על מנת שזה יוכל לצבור יוקרה. עובדים רבים בתחום זה מפתחים קודים פתוחים או תוכנות חנימיות, רק כדי לקבל הכרה ולזכות ב"תהילה" שתאפשר להם להתקדם בתחום (Taylor, 2016).

2.3. סיכום

מושג הפריקאריאט הוא מושג חמקמק ועל כן ישנן דרכים שונות להגדיר מעמד זה. Vosko (2010) קובעת מדד כיצד ניתן לזהות פריקאריאט: עובדים עם חוסר וודאות תעסוקתית, שכר נמוך ועם סטטוס חברתי נמוך. המדד בוחן (1) מהי דרגת הוודאות ממנה נהנה עובד לגבי המשך העבודה במשרה בה הוא מועסק. כלומר, לא רק אם המשרה של העובד קבועה או זמנית, אלא גם מה קורה בענף כולו. באותן משרות במקומות עבודה אחרים, רמת היציבות ורמות השכר בהן. (2) קיומן של הגנות רגולטוריות של המדינה ושל מקום העבודה. (3) שליטה במקום העבודה: האם העובד חבר באיגוד עובדים, או האם נהנית היא מהגנה במקום העבודה, כתוצאה מהסכם קיבוצי הכולל גם אותו. (4) קיומה של הכנסה מספקת. הכוונה לא רק להכנסה עצמה, אלא גם להעברות ממשלתיות, או תוספות שממומנות על ידי המעסיק. במידה והעובד הוא חסר בטחון תעסוקתי, אין לו הגנה כלשהי או שליטה כלשהי, או שאין לו הכנסה מספקת, הוא יחשב לפי Vosko כפריקאריאט.

ניתן לקבוע אם כן, כי ישנן דרגות שונות של פריקאריאטיות. יש מי שהרעיונות בחייהם מקיפה את כל מסגרות החיים, אלה העונים על כל 4 הדרגות של Vosko (2010), ויש מי שנושאים רק חלק ממאפייני הפריקאריאט, כפי ש-Campbell & Price (2016) מדרגים זאת. ישנן קבוצות אוכלוסייה הנוטות לפריקאריאטיות, כמו צעירים, נשים ומהגרים. אלו (כל אחת בשל מאפייניה שלה), סובלות מרעיונות בעולם העבודה ומתוך כך גם בחייהם שמחוץ לעולם העבודה. בתוך שוק העבודה ניתן למצוא את הפריקאריאט בעיקר במקצועות שהעובדים בהם הם נטולי הכשרה תעסוקתית, אך לא רק. גם בענפי הטכנולוגיה המתקדמות ומקצועות עם הכשרה תעסוקתית מועסקים עובדים רבים שמשרתם נושאת מאפיינים פריקאריאטיים. אחד המאפיינים המובהקים של פריקאריאטיות הוא העדרה של שליטה בזמן. הפריקאריאט הוא מעמד שסדר היום שלו ושעות העבודה שלו הן גמישות ומשתנות, מה שפוגע ביכולתו לאזן בין שעות העבודה לשעות המנוחה. סדר יומו איננו סדור ושעות היגיעה שלו מעורבבות בשעות הפנאי והמנוחה. בפרק הבא אסקור את ההשפעה שיש לסדר היום הפריקאריאטי ולעבודה בתנאים פריקאריאטיים על המרחב העירוני.

3. הפריקאריאט והעיר

הפריקאריאט הוא מעמד עירוני (Foti, 2017). בעידן הניאו ליברלי העיר מרכזת אליה מהגרים רבים המגיעים מאזורים חקלאיים ותעשייתיים מרוחקים. אזורים אשר נפגעו מהשינויים הכלכליים שתוארו עד כה, פרי התמורות שאפיינו את סוף העידן התעשייתי, ועתה תושביהם באים אל הערים ונעשים לפריקאריאטים (Johnson, 2011). Standing (2011) מתאר כיצד מתהווה הפריקאריאט לאור תמורות בבסיסה הכלכלי העיר פראטו (Prato) באיטליה. השינויים הביאו להגירתם של עובדים סינים רבים, שהחליפו את עובדי התעשייה האיטלקים בעיר. על אף הקשר ש-Standing מצביע עליו, בין ההתפתחות העירונית שם להתהוות הפריקאריאט, הוא מתמקד בשינויים שחווה האוכלוסייה ולא בשינויים שעוברת העיר. מחקרו, כמו גם מחקרים עכשוויים אחרים בנושא, אינם נותנים את דעתם על הקשר שבין הפריקאריאט לסביבה הבנויה בעיר ובעיקר אינם מדגישים את יחסי הגומלין שמתקיימים בין הפריקאריאט לעיר.

הפריקאריאטים בעיר אינם רק המהגרים אליה מבחוץ, בניסיון לחפש עתיד משופר. אלא גם מי שנכנסו זה מכבר למעגל העבודה בעיר, או שתחום העיסוק שלהם עבר שינויים בה. עם ירידת קרנה של הכלכלה הפורדיסטית

וצמיחתה של כלכלת השירותים, רבים מן הפריקאריאטים בעיר משתייכים כאמור למעמד היצירתי, מעמד המועסק בתעשיות הידע ומהווה חלק הולך וגדל בתוך הפריקאריאט העירוני (Scott, 2014)⁹. למרות שהפריקאריאט הוא עירוני וקשור בעיר, המושג נעדר באופן בולט מהספרות שעניינה חקר העיר והאזור, בוודאי בהשוואה לכתיבה על הפריקאריאט בתחום הסוציולוגיה והאנתרופולוגיה (Frase, 2013). עבודת המחקר הנוכחית באה להתמודד עם החסך, שכן חוקרי מרחב ומתכננים עירוניים צריכים להיות ערים לפגיעה החברתית הכרוכה בהתגבשות הפריקאריאט העירוני ובכלל. יש למתכננים אפשרות לשפר את חייהם של הפריקאריאטים וזו אינה צריכה להיות מלאכתם של תחומי מחקר או עשייה אחרים בלבד (Harris & Nowicki, 2018; Vivant, 2013).

ככלל, המחקרים שעניינם עיר ואזור הקושרים בין המושג פריקאריאט למרחב העירוני, זה החברתי וזה הבנוי מתחלקים לשניים:

(1) חוקרי העיר הניאו-ליברלית, או 'עיר הצנע' (*Austerity City*). אלו רואים בפריקאריאט מעמד המתמודד עם הקיום בעיר שנשלטת בידי בעלי הון. החוקרים בסוגה זו של חקר הפריקאריאט העירוני מתמקדים על-פי רוב בהדרה שהפריקאריאט חווה. רבים מן החוקרים של העיר הניאו-ליברלית והפריקאריאט מבקרים את העיר היצירתית ואת הפגיעות שזו מייצרת עבור הפריקאריאט (Harvey, 2012; Mayer, 2013; Stein, 2015; Gourzis, Herod, & Gialis, 2019).

(2) חוקרים המדגשים מאפיינים פריקאריאטיים בעיר. אלה נוטים להתמקד יותר בשאלות עירוניות ופחות בשאלות מעמדיות. גישה זו מאופיינת בבחינת קבוצות מסוימות בפריקאריאט העירוני, ולא את הקבוצה הפריקאריאטית ככלל (Storper & Scott (2009); Pratt, 2011; Vivant, 2013; Thieme, 2018; Bauder, 2016).

3.1. העיר הניאו-ליברלית

בעידן הכלכלה הגלובלית, שלא כמו בתקופה הפורדיסטית, חלק מהערים הפכו למשמעותיות ודומיננטיות - ערים גלובליות (Hatuka, Rosen-Zvi, Birnhack, Toch, & Zur, 2018). בערים אלה תאגידים בין-לאומיים ממקמים את הנהלותיהם ובכך נוצר בהן ביקוש גדול לפרנסה, מגורים ופנאי. התאגידים הגדולים הצמיחו בערים אלה ביקוש למקצועות יצירתיים רבים, כמו שירותים פיננסיים, בנקאות, ביטוח, חשבונאות, משפטים, יחסי ציבור, ייעוץ ותוכנה. אלו שירותים הניתנים על-פי רוב בערים. הערים בסופה של המאה העשרים וראשיתה של המאה עשרים ואחת, הפכו למרכזים פיננסיים גדולים כל כך, שלעיתים העיר הגלובלית הופכת שוות כוח לשלטון המרכזי. העיר הגלובלית מרכזת אליטות מקצועיות וניהוליות והופכת לעיר המאוכלסת במידה רבה על ידי מעמדות הביניים הגבוהים. תחת מעמדות אלה ישנם עובדים לא מיומנים וחצי מיומנים. במצב שנוצר גדל חוסר השוויון בין העובדים השונים בערים הגלובליות (Hatuka, Rosen-Zvi, Birnhack, Toch, & Zur, 2018).

בעיר נוצרים פערים הולכים וגדלים בין עובדים בעלי כושר השתכרות גבוה לבין הפריקאריאט. פערים אלה גורמים לחוסר היכולת של חלק מהעובדים העירוניים לגור בעיר הניאו-ליברלית. אחד הגורמים לכך

⁹ עוד על כך, ראו דיון בפרק 2.

שהפריקאריאט מודר מהעיר זה מדיניות "עיר הצנע" (*Austerity City*) (Powell & Scanlon, 2016) דהיינו, עיר בה חוסר השוויון החברתי גדל כתוצאה מכלכלה המצמצמת השקעות ציבוריות, הכפפה של העיר לצורכיהם של בעלי הון והפרטתם של מרחבים ציבוריים רבים. הנפגעים העיקריים בעיר הצנע, הם הפריקאריאט. זה חסר הגנות חברתיות גם במקום התעסוקה שלו וגם בעיר בה הוא גר או מועסק. הצמצום המתמיד בעיר הצנע, בוודאי עבור הפריקאריאט, יצר פרדוקס ובו מצד אחד נדרש פיתוח עירוני, שנבע מהביקוש לחיים העירוניים (בעיר הגלובלית). ומן הצד השני הונהגה מדיניות של צנע, שצמצמה בהוצאה הציבורית לרווחה. מתוך כך, הפיתוח העירוני ב"עיר הצנע" נעשה באמצעים מוגבלים; מוגבלים בזמן ובתקציב. אחת הדרכים של קובעי המדיניות לפתח באמצעים מוגבלים היא להשתמש בעירוניות זמנית - פיתוח "פופ-אפ" (*Pop-up*). מדיניות זו מציעה פיתוח עירוני בהשקעה מינימלית (פרקטיקה אשר התרחבה לאחר המשבר הכלכלי של שנת 2008). לפי רעיון העירוניות הזמנית, יוצרים למיניהם נוטלים חלק במיזמי פיתוח עירוניים, כמו שכונות ורחובות, בדרך כלל ללא תשלום או בתשלום נמוך ולזמן קצר (דהיינו, פופ-אפ). פיתוח הפופ-אפ מתורגם לנכסים שהיוצרים משאירים אחריהם במרחב, כמו אומנות רחוב הנשארת במקום בו יצרו אותה ומעלה את ערך הנכסים באזור. האופן בו נעשה הפיתוח הזה, באמצעות עבודה 'חינמית' או זמנית, נותן לפריקאריאט הזדמנות ליצור. עם זאת, אופן העסקה זה מעודד העסקה פוגענית ומדיר את הפריקאריאט מעוד אזור שבו הוא לא יוכל להרשות לעצמו לגור עוד. (Harris, 2015).

בהיבט מרחבי ופיזי, שטחה של העיר הניאו-ליברלית הגלובלית מצטמצם. בשונה מהאופן שבו התפתחה העיר בעידן הפורדיסטי (ביחידות שטח גדולות), כלכלת השירותים בעיר הניאו-ליברלית וייצור הידע בה מצטמצמים לאזורים קטנים יותר. כך יוצא שלא נדרשים עוד אותם שטחי ייצור גדולים כבעבר. בעידן הניאו-ליברלי ישנה התכנסות עירונית למרכז ברור, על רקע השינוי בתפקוד הכלכלי של הערים ובשל הרווח הגבוה שאזור מצומצם ומרוכז, מניב עבור חברות גדולות באזורים אלה (Harris, 2015)¹⁰. כתוצאה מכך, ניתן היה לומר שישנה מגמה של התחדשות עירונית במרכזי הערים שהביאה לשגשוג של מרכז העיר הניאו-ליברלית והגלובלית, אחרי עשורים של תהליכי פרוור ודעיכה עירוניים. חלק מהמהגרים חזרה למרכזי הערים בעידן הניאו ליברלי הם באופן בולט הפריקאריאט. אלו יכלו למצוא עבודה זמינה באזורים אלה, בצפיפות יחסית גבוהה, תוך ניצול יעיל של זמן העבודה וזמן הפנאי שעמד לרשותם. מן הצד השני, היעדר הביטחונות התעסוקתיים והאמצעים הדלים שלרשותו, הביא לכך שהוא לא יכול להנות מפיתוח המגורים והחיים במרכז העיר (Elliott, 2020).

Frenkel & Kaplan (2015) בחנו את העדפות המגורים של עובדים במקצועות יצירתיים במטרופולין תל אביב. הם אינם מזכירים את המונח פריקאריאט, אך בהלימה לעולם תוכן זה (כפי שנידון עד כה), הם מצאו שהעדפות המגורים של העובדים תלויות במבנה אישיותם ובסגנון חייהם. במחקרם הם חילקו בין עובדים בעלי אוריינטציה "ביתית" וכאלו בעלי אוריינטציה "תרבותית". נמצא שהראשונים נוטים לבחור קהילות באזורים המרוחקים ממרכזי הערים, בעוד שהשניים נוטים לחיים עירוניים מובהקים במרכז המטרופולין (Frenkel & Kaplan, 2015). מנגד, מחקרים העוסקים במונח הפריקאריאט במובהק, כמו זה של Storper & Scott (2009),

¹⁰ בתחילת שנת 2020 התפרצה מגפת הקורונה הידועה בשמה COVID-19. המגפה גרמה למשבר עולמי רחב היקף. נוכח המגפה העולמית הקשורה בהתפשטות הנגיף, יותר ויותר טוענים ליתרונות המובנים בהתמודדות עמה, דווקא במה שאינו עירוני, במה שאינו מרכזי (Prevost, 2020). סקירת הספרות כאן איננה מתייחסת למשבר זה, ועוסקת בידע שנצבר עד אליו.

טוענים שהגירה ומגורים כלל לא נובעים מבחירה חופשית של פרטים, כפי שאולי Frenkel & Kaplan מרמזים. Storper & Scott טוענים שהייצור והגיאוגרפיה של הייצור הם שקובעים את הביקושים למגורים. לפי גישה זו, ישנה תלות הדדית בין מיקומם של עסקים לתנועה של עובדים. לדידם אזורי תעסוקה עתירים במשרות יצירתיות ממירים מעלה את מחירי הנדל"ן ובסופו של דבר מרחיקים בהדרגה ולאורך זמן עובדים יצירתיים מהעיר (Storper & Scott, 2009). מגמה זו נגרמת על אף שמרכזי הערים הניאו-ליברליות מעוצבות בהתאם לצרכיו של הסובייקט הפריקאריאטי הטיפוסי (Gourzis, Herod, & Gialis, 2019). אחת הסיבות לכך שעובדי המעמד היצירתי מצאו עצמם מודרים מהאזורים שעוצבו לנחיתות, היא משום חוסר היציבות וחוסר הקביעות שלהם הן בתעסוקה והן במגורים. Samuel Stein (2015) למשל עמד על קשר זה והצביע על מחסור במשרה קבועה, כגורם שהרחיק את הפריקאריאט ממגורים במרכז העיר ניו-יורק. מצב של תעסוקה רעועה וגמישה הצריכה החלפת דירות באופן תדיר. בעיר ניו-יורק, היכן שהייתה תחלופת דיירים תכופה, בעלי הדירות יכלו להעלות את שכר הדירה בתמידות לאורך זמן. מגמת העלייה הרצופה הביאה פריקאריאטים רבים, להגר לשוליים העירוניים ולאו דווקא לגור במרכזם של ערים (Stein, 2015).

ההדרה והג'נטריפיקציה העירונית שחוזה הפריקאריאט נידונה גם בהקשר של ההתנגדות למגמה. David Harvey (2012) מתייחס לסוגיית ההדרה של הפריקאריאט ממרחבים מסוימים, במסגרת ההגות שלו בעניין 'הזכות לעיר' (Harvey, 2012). לטענתו, הפריקאריאט הוא בין אלה הנפגעים מהשתלטות ההון על המרחב והפיכתם של שטחים נרחבים לפרטיים. בשל היות הפריקאריאט מעמד הולך וגדל בעיר, Harvey טוען שבכל מאבק על הזכות לעיר, יש לקחת בחשבון גם את הצרכים של הפריקאריאט. לטענתו האופן שבו הפריקאריאט יכול לרכוש את זכותו על העיר תהיה באמצעות מחאה והתנגדות למגמות ניאו-ליברליות. ההתנגדות לניאו-ליברליזם בעיר, לפריקאריאטיות, יחד עם השאיפה לשוויון מאתגרים את העיר הניאו-ליברלית ואת השתלטות ההון על המרחב. קובעי המדיניות של העיר הניאו ליברלית מזהים את מגמות הפריקאריאטיות ואת התסיסה החברתית המתפתחת ועל כן ינסו לייצב את אופן הפעולה העירוני, כך שיביא בחשבון את צרכי הפריקאריאט. ניסיונות אלו יסתיימו, לצערם של לא מעט ממבקרי עיר הצנע, כמו Harvey, ביצירת גטאות והפרדות בעיר, עם חינוך של הפריקאריאט והרגלה שלו למצבו (Johnson, 2011).

3.1.1. העיר היצירתית כמודל עירוני ניאו-ליברלי

הכתיבה על הפריקאריאט בהקשר העירוני משולבת רבות גם בביקורת על מודל העיר היצירתית מבית מדרשו של Richard Florid. בספרו The Rise of the Creative Class (2002) הגדיר Florida את המעמד היצירתי. יהיו אלו לפיו צעירים, מוכשרים, משכילים, ליברליים חברתית וקוסמופוליטיים. לטענתו של פלורידה אותם יצירתיים נמשכים להתגורר ולחיות אחד ליד השני וזאת בשל האתוס המשותף להם, המעריך אינדיבידואליות ומצוינות (Florida, 2002). אלא שמבקר הרעיון של Florida האמינו כי השכבה היצירתית עליה זה הגה, מתכנסים יחדיו לעיר, בשל היותה כלי עבור העיר הניאו-ליברלית עצמה. כזו המבקשת למשוך משקיעים אליה. להלן אציג ביקורת זו.

בשל המדיניות המעדיפה את היצירתיים על פני אוכלוסיות אחרות, העיר הניאו-ליברלית משתמשת ברעיון העיר היצירתית למטרות רווח ולכן יש לראות את העיר היצירתית, כרעיון ניאו-ליברלי בעיקרו. היא מקדמת אי-

שוויון, אליטיזם חברתי, השקעות לקויות, הרחקה מרחבית, ג'נטריפיקציה ועקירה של תושבים מהמעמד הבינוני או הנמוך (Johnson, 2011). הרעיון של העיר היצריתית משנה את הרכב האוכלוסייה במרכזי הערים ובשכונות הפועלים, מתוך תפיסה שהאוכלוסיות במקומות הללו יושבות על נכסים יקרים ומורידות את ערך הקרקע. על מנת להעלות את ערך הקרקע והנכסים, מתכננים העדיפו אוכלוסיות מסוימות על פני אחרות ולתכנן עבורן באופן ייחודי. תפיסה תכנונית כזו ניסתה למשוך את המעמד היצריתי באמצעות רעיון של 'חיות' (Livability), חיות עירונית. דהיינו, להפוך את העיר למקום שלמעמד היצריתי יהיה נעים ונחמד לחיות בו. בספרות נוטים לזהות את העיר החיותית עם ג'יין ג'ייקובס (Jane Jacobs). זו ביקרה את התכנון המודרניסטי, כלומר את הפרדת השימושים בקרקע ואת הכבישים המהירים שקישרו ביניהם. לפי הגישה של ג'ייקובס ההתפתחות של העיר צריכה להיות אורגנית, סביב החיים השכונתיים, בבלוקים קצרים, צפיפויות גבוהות ובינוניות, עירוב שימושים ושילוב בין מבנים ישנים לחדשים (Stein, 2019). כזו היא גם העיר שמייעדים למעמד היצריתי.

אלה המזהים את המעמד היצריתי כחלק מהפריקאריאט העירוני (Pratt, ; Vivant, 2013 ; Zimmerman, 2008) מבקרים את העיר היצריתית גם בשל תנאי העבודה של העוסקים ב*יצריתיות*, בניצול שהם חווים. לדידם של המבקרים כאן, המחקר על העיר היצריתית אינו קונקרטי ופסקני באשר לפוגעניות שלה עבור המעמד היצריתי. כך למשל, Elsa Vivant (2013) טוענת שעיר יצריתית לא מקדמת התחדשות כלכלית בעיר ולא מקדמת את המעמד היצריתי, שכן האחרון מונצח בפגיעותו, אפילו אם זו עוצבה לצרכיו והתכתבה עם ההעדפות החומריות שלו. לטענתה של Vivant, פגיעותו של המעמד היצריתי הוכיחה את חולשתה של מדיניות שקידמה "יצריתיות" בעיר (Vivant, 2013). Andy Pratt (2011) שהתייחס למעמד היצריתי ולתרומתו לצמיחה הכלכלית בעיר, טען שמדיניות של יצריתיות, המעודדת לכאורה את המעמד היצריתי לבוא ולהתגורר בעיר, לא הגשימה את יעדיה. מדיניות זו, לטענתו, שחקה את היכולת להיענות לצרכי הייצור בעיר ולצרכי המגורים של עובדיה (Pratt, 2011). על כן קובע Johnson (2011) כי העיר היצריתית לא יכולה להסתפק אך ורק בעיצוב העיר. לדבריו על מנת שהעיר היצריתית תענה על צרכי הפריקאריאט נדרשת חשיבה מחודשת שתדון לעומק גם בתנאי ההעסקה של העובדים (Johnson, 2011).

3.2. קבוצות פריקאריאטיות בעיר, יצריתיות ושאין פריקאריאטיות

בשל תשומת הלב הרבה שניתנה לעיר היצריתית בכתיבה על הפריקאריאט והעיר, ניתנת גם תשומת לב רבה למעמד היצריתי עצמו בעיר, אך לא רק לו. להלן אפרט קבוצות אלו של עובדים.

יש מחקרים הרואים במעמד היצריתי מעמד אמיד, המסתגל לשינויים העירוניים והכלכליים, ומנגד יש מחקרים הרואים במעמד זה פגיע בשל הגמישות התעסוקתית ותנאי העבודה הפוגעניים שהוא חווה (Kim, 2019). Allen John Scott (2014) מציג גישה מרחיבה להגדרת המעמד היצריתי בעיר, הוא טוען שמבין העובדים בעיר כיום יש לראות גם בעובדים ממעמד נמוך, כמי ששייכים לרובד היצריתי בעיר. רוצה לומר, גם עבודות שלא נכללות בהגדרה "יצריתיות" דורשות כיום הרבה יכולת יצריתיות. בכך, Scott מכליל את אלו שלמשל עובדים בשירות העירוני ובמקצועות טיפוליים, הנחשבים לפריקאריאטים וכנועים. בה בעת, הוא כולל גם עובדי היי-טק

ותעשיות ידע, שכן גם אלה כוללים בקבוצות עירוניות אשר משלמות את מחיר העיר היצריתית¹¹ (Scott, 2014). Oli Mould (2015) טוען שההחלטה אילו מקצועות הם יצריתיים ואלה לא היא שרירותית ופוליטית. לטענתו כל תכליתה של תיאוריה זו היא לבסס חברה מעמדית ובה יש מי שמספקים את צרכי היצריתיים. הסתירה שהוא מוצא בתיאוריה הזו היא שגם מי שכביכול נחשבים ליצריתיים כמתמחים בבתי חולים, עובדים זמניים, פרילאנסרים וכדומה הם פריקאריאט למעשה. הם חולקים עם מעמד השירותים (שכאמור נועד לשרת את היצריתיים) מרכיבים של חוסר ביטחון תעסוקתי, זמניות וחוסר יציבות המונעים מהם להתנגד לשינויים שקורים בעיר ופוגעים בהם (Mould, 2015). בדומה ל-Mould גם Franzese (2018) ו-Ross (2008) רואים במעמד היצריתי פריקאריאט ומשרטטים גורל ואולי אף חזון עירוני משותף ליצריתיים וללא יצריתיים. נטען על ידם, כי הפריקאריאט על גווניו השונים חולק תנאי עבודה ולא פעם גם מרחב משותף, במרכזי הערים או בשכונות (Franzese, 2018 ; Ross, 2008).

נוסף על המעמד היצריתי, יש כאלה המזהים את הקבוצה הפריאקריאטית בעיר עם אוכלוסיות מהגרים, חוקיים ובלתי חוקיים. בתוך ערים גלובליות מתפתח לא פעם 'שוק אפור' (Hustle Economy), המנקז לתוכו מהגרים, לרוב מחוסרי זכויות. מבחינה מרחבית זה מייצר בעיר שני טיפוסים אזוריים: אזור של שוק אפור ואזור של שוק ליברלי-גלובלי (Thieme, 2018). התגודדות הפריקאריאט באזורים האפורים של העיר מהווה הזדמנות עבור המהגרים ונטולי הזכויות למצוא סעד וכושר השתכרות ראשוני. בנוסף, באזורים אלה הפריאקריאט עשוי לפתח אקטיביזם ומחאה שבתורם ישפיעו על העיר ויהפכו אותה לפתוחה יותר למהגרים (Bauder, 2016). מחקרם של Jordan et al (2017) עוסק במהגרים פריקאריאטים בעיר ובתמיכתם של ארגוני מגזר שלישי בהם. התמיכה עירונית של עמותות מגזר שלישי, אשר מספקות את השירותים החברתיים למהגרים, אמורה הייתה להיפרס בהתאם לפריסתם של המהגרים בעיר. המהגרים בערים גלובליות דוגמת לונדון והונג קונג היו מרוכזים בתחילת המילניום במרכז העיר, כמו גם השירותים החברתיים. אלא שלאורך העשור הראשון של המילניום מהגרים רבים נוספו לאוכלוסיית הערים הללו והתפרסו לאזורים מרוחקים יותר. בה בעת, השירותים החברתיים לא תאמו התרחבות זו ונשארו באזור מצומצם (Jordan, DeVerteuil, Kandt, Manley, & Wu, 2017). ככל שהתרחבה הצנע העירונית, כך השירותים החברתיים לא הצליחו לעמוד בדרישה ההולכת וגדלה לסעד מצד הפריקאריאט המהגר.

קבוצה נוספת אשר נדגמת כחלק מהפריקאריאט העירוני היא עובדי צווארון כחול בעבר ואוכלוסיות מודרות בהווה. כפי שנדון בידי Mel Nowicki & Ella Harris (2018), המעבר מכלכלה שבסיס התעסוקה בה היה שייד לענפי הייצור, לכלכלה בה בסיס התעסוקה שייד לענף השירותים השפיעה על ערים במערב. מעבר זה הכניס לתוך קבוצת הפריקאריאט אוכלוסיות עירוניות אשר לא היו חלק ממנו בעבר. את אלו שבעבר סימנו את הניגוד לפריקאריאט - עובדי התעשייה. בערים תעשייתיות בעברן, כדטרויט בארצות הברית, גדלה אותה שכבה של עובדי תעשייה בעבר, שהפכו לפריקאריאט. נוסף להם ניתן לראות שם (בדטרויט) גם קבוצות מדוכאות אחרות, כמו האוכלוסייה האפרו-אמריקאית אשר בחלקה הגדול עובדת במקצועות רעועים. הקבוצות הללו מוזכרות

¹¹ ראו גם דיון בפרק 2.

בשל ההדרה שהן חוות עם התגברות תהליכים של התחדשות עירונית, שמייצגת לעיר עתיד "ירוק" או מפארת את האזורים המתפוררים בעיר כאזורים "מגניבים" עבור מעמדות יצירתיים (Harris & Nowicki, 2018).

3.3. על הקשר שבין עולם העבודה הפריקאריאטי להתפתחות העירונית

עבודת מחקר זו שמה דגש על השינוי ביחסי העבודה ועל עלייתו של הפריקאריאט כגורם כלכלי המשפיע על המרחב (העירוני). אנרי לפבר טען כי "הכוחות היצרניים, וכמובן יחסי הייצור, ממלאים תפקיד – שיש להגדירו – בייצור המרחב" (לפבר, 2018, עמ' 53). כלומר, שההתפתחות העירונית קשורה באופן הדוק לשינויים כלכליים ולהתפתחות כלכלית ובתוך כך גם לתנאי העבודה והיחסים בין העובדים לאמצעי הייצור. יש קשר בין האופי הכלכלי של החברה, לאופן בו מתנהלים חיי היום יום של האנשים. לחיי היום יום שלהם נודעת השפעה על המרחב הפיזי, כך שאנשים מייצרים מרחב (Ronneberger, 2008). בהקשר זה, תחום הגאוגרפיה של העבודה (*Labor Geography*) הוא תחום מחקר אשר שם דגש על עולם העבודה, כחלק מההתפתחות הכלכלית וכמעצב של המרחב העירוני (Castree, 2007). תחום זה העניק תשומת לב רבה לפעילות היומיומית של העובדים כמי שמשפיעים על הכלכלה, גם בזמן שהם עובדים בפועל, כלומר "מחתימים שעון", וגם בזמן שהם לא בעבודה. Madhumita Dutta (2016) בחנה באופן כזה את התעצבות המרחב, כשנקודת המבט שלה הדגישה את הזמן שהעובדים נמצאים מחוץ למפעל. היא קובעת בדומה ל Noel Castree (2007) שהעובדים הם אולי לא הקובעים הבלעדיים את התעצבות המרחב, אך הם ממלאים תפקיד משמעותי ביותר בכך, וזאת משום שהם אחד הבסיסים לתפקוד הכלכלי (Dutta, 2016).

Marcuse (2020) טוען שנוטים לייחס למתכננים תפקיד מרכזי בעיצוב העיר. בפועל השימושים נקבעים על ידי האנשים עצמם ועל ידי הגורמים הכלכליים החזקים בחברה (Marcuse, 2020). בעידן המודרני השינויים הכלכליים הפכו למשמעותיים מאד ועל כן גם הפכו להסבר חשוב בצמיחה העירונית (Paddison, 2001). כך היא העיר ניו-יורק שצמחה בעידן הפוסט-תעשייתי למרכז פיננסי חשוב, בשל תהליכים כלכליים רבי עוצמה, או כך היא שקיעתן של ערים תעשייתיות דוגמת דטרויט בארה"ב וברמינגהם באנגליה, שנסיונות דעיכתן קשורות במידה רבה לנסיקתה מעלה של עיר כמו ניו-יורק, או ערים אחרות כמו לונדון (Shaw, 2001). שינויים באופיין הכלכלי או בסיסן הכלכלי (למשל מתעשייה לשירותים) משפיעים על אופן הקצאת הקרקעות בהן, כפי שהסקירה ההיסטורית הקצרה להלן מראה.

במאה התשע-עשרה, עם תחילת העידן המודרני והתיעוש, החלה נסיגה ממודל עירוב השימושים (Whitehand, 2001). העידן הפורדיסטי של המאה העשרים הניח תשתית עירונית מבוססת נסיעה יומית ברכב, עם צפיפות עירונית נמוכה, ערים גדולות ותשתיות עירוניות גדולות. בזמן שהמעמד הבינוני גדל והייצור למטרות צריכה גבר, גבר גם השימוש ברכב שהכריח הרחבה של התשתיות העירוניות ובעיקר זו של הכבישים, שהקלו את הגישה מהפרוורים למרכזי התעסוקה (Walks, 2015). הפורדיזם התאפיין בהפרדת שימושים בקרקע וחלוקה מרחבית שהבחינה בין משלחי יד שונים, מה שהביא גם להומוגניות מרחבית¹² (Lever, 2001). הבנייה הפרוורית, למשל,

¹² הפרדת שימושי קרקע הובילה בתורה להפרדה חברתית. תחת זו ניכרו גם פערי שכר במרחב, בין קבוצות בעלות רמות השתכרות שונות.

בצפון אמריקה, התאימה למודל החיים של משפחה עם מפרנס אחד, שמבחינה מגדרית היה לרוב גבר, לבן ממעמד הביניים. לעומתם, היו אלו קבוצות מיעוט שחורות ואחרות, שלא עלה בידן להגר לפרברים בשולי הערים, גם בשל תעסוקה במשלחי יד, שרמת ההשתכרות בהם הייתה נמוכה, וגם בשל מדיניות פיננסית מפלה, שמנעה מהם קבלת ונטילת מימון ומשכנתאות לדיור מרווח בפרברים (Franzese, 2018). בנוסף לרכב הפרטי, המשמש כחסבר לפרוור העירוני בעידן הפורדיסטי, והיתרון שזה הקנה לקבוצות פריבילגיות כמו, לבנים ממעמד הביניים, המרחב העירוני הפיזי הושפע גם מקצב העבודה ומהפרדות שיצר עולם העבודה. בעידן הפורדיסטי הייתה הפרדה ברורה בין שעות עבודה, מגורים ופנאי, שתוצאתה הייתה הפרדה ברורה בתפקודי השימוש בקרקע (Lefebvre, 1991; Ronneberger, 2008). רק בשנות השמונים והתשעים של המאה העשרים, יחד עם השינויים בכלכלת המערב ובשוק העבודה, ניתן לראות חזרה מסוימת של תושבים, ובחלק מהערים במדינות מפותחות למודל מעורב השימושים (Whitehand, 2001). המעבר מהעידן הפורדיסטי לבתר-פורדיסטי הביא לשינויים גדולים בכל הקשור לשימושי הקרקע, בעיקר בכל מה שקשור לפרוור אל מול שיקום והתחדשות עירונית (Lever, 2001). ערים שבעבר היו תעשייתיות והיום מעמד הביניים הפריקאריאטי מועסק בהן, עברו שינוי משמעותי בשימושי הקרקע. החל משנות השמונים והתשעים של המאה העשרים, אותרו בהן יותר ויותר משרדים, מסחר ובילויים מאשר קרקע לתעשייה (Ocejo, 2017). חללים צפופים חדשים נוצרו על חשבון אזורים נטושים, חללים המשלבים מגורים, עבודה ובילוי.

השינויים הכלכליים נגעו גם לעולם העבודה של נשים (כפי שהודגם בפרק השני). כתיבה מגדרית הבוחנת את עולם העבודה של נשים (Jansen, 2012; Bootsma, 1995), מצביעה על שינוי במיקומי המגורים שלהן ושל משפחותיהן. עולה כי ככל שנשים נכנסו יותר לעולם התעסוקה, החל משנות השמונים של המאה העשרים, וחייהן הוכוונו למציאת קריירה הן העדיפו חיים במרכזי הערים. גם אם המחקר העוסק בהן לא מתייחס אליהן כפריקאריאט במפורש, ניתן למצוא קווי דימיון בין תיאור עולם העבודה שלהן לבין הגדרה זו. כניסתן לשוק התעסוקה הביאה לכך שהן מבצעות מגוון של מטלות נוסף ובמקביל לעבודה. עבודתן מתבצעת בדרך כלל במשרה חלקית, כדי שאפשר יהיה לבצע גם את המטלות הנוספות. סדר היום "הגמיש" הזה מייצר אצלן צרכים מרחביים ועל כן גם שינוי באזור המגורים.

כפי שנדון קודם לכן השינויים הכלכליים הצמיחו את כלכלת השירותים מעלה. כמו אצל הנשים, אשר נוטות למשרות חלקיות, כך גם תחום שירותי הלקוחות. בתחום זה העובדים מועסקים לרוב בחצאי משרות, בשעות ומשמרות לא סטנדרטיות וזה משפיע על חייהם ועל זמנם הפנוי של העובדים (Roberts, 2019). עובדים בשעות לא שגרתיות עם קיטועי זמן רבים וחוסר הפרדה בין מנוחה לעבודה, נדרשים לקצר את הזמנים בין הבית לעבודה ולשאר השימושים. מחקרם של Ruggiero & Kaika (2015) מדגים את האופן בו המרחב משתנה יחד עם עולם התעסוקה המשתנה. הם בחנו את השינוי בייעודי הקרקע באזור Bicocca במילאנו. הם מראים כיצד ממרחב כפרי במאה התשע-עשרה הוא הפך למרחב תעשייתי בשנות השישים והשבעים של המאה העשרים. החל מסוף שנות השמונים, הפרטתם של מפעלים או של מרחבים ציבוריים שם, והשתלטותם אגב כך של עסקים ומקורות הון גלובליים הביאו את האזור לפתח דגם שימושי קרקע מעורב, שהאופי התעשייתי שלו נמוג, והוא מאוכלס בעובדים בני המעמד היצירתי (Kaika & Ruggiero, 2015).

יחד עם המעבר לכלכלת שירותים, השתנו גם את תנאי ההעסקה וגדל משמעותית הפריקאריאטיות בעיר ובחברה המערבית בכלל. צמיחה זו של הפריקאריאט משפיעה על כל היבט בחיים, גם על היבטים של זמן ומרחב (Ettlinger, 2007). כך למשל, סביבת המגורים הפרוורית לא מתאימה למי שכיום מחפשים נגישות לעבודה¹³, עובדים יצירתיים התרים אחר עבודה גמישה ועצמאית במרחבי עבודה משותפים או בבתי קפה המשמשים מרחב עבודה (Franzese, 2018). כך הוא גם המרחב הביתי, שמקבל משמעות אחרת מבעבר עם העלייה הניכרת של עבודה מרחוק (Dart, 2006)¹⁴. פעילויות פנאי רבות נכנסו לתוך הבית, שהפך זה מכבר גם למרחב של עבודה ויגיעה נוסף על היותו מרחב של שהייה ומנוחה, אך בה בעת הפך גם למרחב של פנאי (Dart, 2006).

בתחילת המאה העשרים ואחת הלך וגבר הדיון על היחס בין זמן עבודה לזמן פנאי והאיזון הרצוי ביניהם. הסיבה להתעוררות הדיון הייתה בין היתר הפרת האיזון בין השניים. לא פעם הזמן הפנוי לא מספיק עבורם בשל מטלות הולכות וגדלות ועירוב בין עולם התעסוקה של אדם לזמן הפנאי שלו (Parker, 2010). עבור אלה המועסקים בתנאי פריקאריאט, ההפרדה הזו השתבשה עוד יותר. עבודה ופנאי עבור עובדים במקצועות יצירתיים, או מי שעובדים עבור תשלום נמוך בעבודות 'חלטורה', שולבו זה בזה (Snape, Haworth, McHugh, & Carson, 2017). בהיעדר ארגון יציג, או התארגנות מייצגת מול המעסיקים, הסובייקט הפריקאריאטי סובל מעירוב עיסוקים ללא הפרדה ברורה בין עבודה, לפנאי, למשחק וכדומה (Standing, 2013). הפריקאריאט נדרש לעבודות ממושכות על פני זמן ארוך, תוך שהוא מצווה לעסוק בפעולות היום יום שלו, כמו הבירוקרטיה הרבה שהוא נדרש לה בשל תנאי ההעסקה "העצמאיים".

3.4. סיכום

כתיבה רבה עוסקת בקשרים שבין הכלכלה לעיר. דגש רב ניתן לחקר העיר הניאו-ליברלית והעיר הגלובלית, לחוסר השוויון שקיים בה והמצוקה של אלה אשר אינם נהנים מההסדרים הניאו-ליברליים בעיר. הפריקאריאט, תופעה שהתעצמה בד בבד עם הופעת הניאו ליברליזם וקשורה בו, איננה מקבלת תשומת לב מספיקה בכתיבה על העיר הניאו-ליברלית. כך למשל אין ניסיון להסביר מדוע העיר "החיותית" היא דווקא העיר המתאימה למעמד היצירתי, אשר באמצעותה מנסים לפתות אותו לגור בעיר הניאו ליברלית. הכתיבה על העיר הניאו ליברלית עוסקת באופן נרחב בעיר היצירתי, במעמד היצירתי, במהגרים ובקבוצות נדכאות אחרות. הקשר בין הפריקאריאט לעיר מודגש בספרות באמצעות הפעולה שהעיר הניאו-ליברלית מבצעת על הסובייקט הפריקאריאטי ובאופן בו זו מערערת את מעמדו. תשומת לב פחותה ניתנה להשפעה שיש לפריקאריאט ולתנאי העבודה הלא יציבים שלו על העיר עצמה ועל המרחב שלה. Lefebvre טען כי המרחב מתעצב באופן מופרד (שימושים) בהתאם להפרדות שמתקיימות בסדר היום של העובדים. מחקר זה מציע לבחון, בהתאמה, את סדר היום של העובדים ואת התאמתו של המרחב לסדר יום שאין בו הפרדות ברורות

¹³ Roger Keil מציג בספרו Suburban Planet: Making the World Urban from the Outside In דוגמאות לסוגים שונים של פרוורים. הוא נותן דוגמאות ממדינות כסין וטורקיה בהן נבנו פרוורים ביוזמה מדינתית בצפיפויות גבוהות. ההתייחסות בטקסט היא לבניה הפרוורית כפי שהיא מתבטאת במדינות המפותחות בעיקר ובדגש על ארה"ב – בניה למגורים בצפיפות נמוכה.

¹⁴ על פי הערכות של חוקרים מאוניברסיטת MIT בחודש מאי 2020, כשמגפת הקורונה החלה והוחלו גם חוקי הריחוק החברתי, שני שלישים מהתוצר בארצות הברית הופק מביתם של אנשים. ההערכות הן כי רבים ממקומות התעסוקה ימשיכו עם מודל כלשהו של עבודה מהבית גם בשנים הבאות. עם זאת, אין צפי שיתרון המרכז (Agglomeration effect) הקיים בערים גדולות יגיע לקיצו בעקבות תהליך זה (Zoom and gloom, 2020).

כבעבר ; לבחון את סדר היום הרעוע, נטול היציבות והלא סדור של העובדים, אל מול המרחב. כפי שפרק זה הראה ישנה הלימה עיתית בין השתנות המרחב ממופרד שימושים למעורב שימושים ובין השינויים הכלכליים והשינויים בתנאי ההעסקה וסדר היום של העובדים – הפריקאריאט.

4. פריקאריאט בישראל

שוק העבודה הישראלי התעצב באופן דומה לאופן בו התעצבו בעשורים האחרונים מקביליו בעולם המפותח. המעבר לכלכלת שוק ניאו-ליברלית משנות השמונים הולידה גם בישראל את מעמד הפריקאריאט (רם & פילק, 2013). לאחר שנים של גאות כלכלית, החל מאמצע שנות השישים ועד לשנות השבעים של המאה העשרים, חלה בישראל האטה כלכלית אשר הביאה למיתון במשק. המיתון, יחד עם חדירתם של רעיונות כלכליים חדשים, החליש את כוחה הפוליטי של מפלגת העבודה הישראלית ובמקומה עלתה מפלגת הליכוד בשנת 1977. השינוי הפוליטי הביא עמו שינוי כלכלי ומדינת ישראל נטשה את מודל מדינת הרווחה שנוסד בשנות השישים והשבעים בישראל. תחת מודל רווחתי, אימצה מדינת ישראל מודל כלכלי ניאו ליברלי (Sharone, 2019). בארבעת העשורים מאז עליית הימין בישראל, הופרטו יחסי העבודה ועלתה קרנם של החוזים האישיים וההעסקה "הפרילאנסרית", ששחקו את שכרם של עובדים רבים במשק והביאו לצורות העסקה פוגעניות (גוטוויין, 2012). לא פעם נראה שעובדים בישראל אימצו את ההיגיון הניאו ליברלי, שאפשר את המדיניות החדשה ללא התנגדות מיוחדת. ישראל הפכה למדינת קפיטליזם גלובלית המונהגת בידי מפלגות שמרניות עם אידיאולוגיה אינדיווידואליסטית (Nissim, 2017).

החל משנות השמונים במאה שעברה רבים מהמפעלים שהיו בבעלות המדינה וההסתדרות, שבתור ארגון עובדים הייתה שותפה יחד עם המדינה בייסוד של תחומים רבים במשק הישראלי, הופרטו. מפעלים אחרים העבירו את הייצור שלהם למדינות אחרות (Cohen & Aharon-Gutman, 2014). תמורות אלה גרמו לעליה דרמטית בכוחו של המגזר הפרטי ולירידה בכוחם של איגוד העובדים ובראשם ההסתדרות. לפני העידן הניאו ליברלי, בשנות השבעים, ייצגה ההסתדרות כשמונים אחוזים מהעובדים במשק וזה ירד לעשרים אחוזים (Sharone, 2019). בעקבות שינויים אלה, גדל אי השוויון בישראל לערכים הדומים למשל לאלו המוכרים מארצות הברית. בישראל ניכרים פערים משמעותיים בכוח ההשתכרות בין קבוצות באוכלוסייה (Sharone, 2019). הפרטת המפעלים התעשייתיים, בהם העובדים נהנו על פי רוב מביטחון תעסוקתי וייצוג של איגודי עובדים (ההסתדרות), פגעה במה שבעבר היה אחת החוליות החזקות של החברה הישראלית, עובדי התעשייה (Cohen & Aharon-Gutman, 2014). במעבר למדיניות ניאו ליברלית בישראל התירה המדיניות הממשלתית כניסתם של גופים בינלאומיים ועודדה את התערבותם בכלכלה הישראלית (Maron & Shalev, 2018). אחד מהם היה ארגון הסחר העולמי (WTO), שהוביל ודחף להפרטה ולדפוס העסקה פוגעניים בישראל. הארגון פעל גם לפתיחת השוק הישראלי לשחקנים בינלאומיים וליצירת תרבות של מכרזים ממשלתיים הפתוחים לחברות זרות (מישורי, 2012).

עד לשנות השמונים ניתן לסמן את ישראל כמדינה אשר פעלה על פי המודל הפרדיסטי (ראו פרק 1 בסקירת הספרות) ובו נשמר האיזון בין עובדים-מדינה-הון פרטי. אלא שהחל מעשור זה הופר האיזון וההון הפרטי צבר כוח אל מול המדינה וארגוני העובדים, שנחלשו ביכולתם להגן על העובדים (Preminger, 2018). בשנת 1985 לאחר משבר כלכלי עמוק החליטה הממשלה בישראל על "התוכנית לייצוב המשק". התוכנית ביססה את

התמרתו של המשק הישראלי ממשק מבוסס תעשייה למשק מבוסס שירותים; השינוי היווה את גלעין התמורה שלאחריה החל בארץ להתגבש מעמד הפריקאריאט. הייתה זו גם האפשרות שהוענקה לחברות כוח אדם לפעול במקביל ללשכת התעסוקה הממשלתית ולהעסיק עובדים לצרכי השמה. היתר זה, שניתן לאור התוכנית לייצוב המשק, היווה את אחד הגורמים המשמעותיים בהחלשת מעמד העובדים בארץ (מאור, 2012; רם ופילק, 2013). ענפים רבים ובהם גם המגזר הציבורי הוציאו רבים משירותי העזר שלהם, כניקיון, הסעות ושמירה, לחברות משנה ובכך התנערו מדאגה וממחויבות לזכויות העובדים, במיוחד אלו החלשים ביותר.

כניסתן של שיטות העסקה פוגעניות למגזר הציבורי, באמצעות מיקור חוץ, שברו לטענת Michal Tabibian-Mizrahi & Michael Shalev (2017) את האקסיומה של עבודה קבועה. לסוג העסקה זה היו מקורות מוקדמים יותר. במאמרו הן מציגות ענפים בהם עסקה פוגענית בישראל הייתה קיימת כבר מהעשורים הראשונים למדינה. גם בשנות השישים והשבעים, הרבה לפני העידן הניאו ליברלי בישראל (Tabibian-Mizrahi & Shalev, 2017). מיקור החוץ של חלק מהעובדים במגזר הציבורי, באמצעות חברות כוח אדם, רק ערער עוד את מעמדם של כלל העובדים במשק. המעסיקים יכלו לעקוף בכך הסכמי שכר קיבוציים ולהגמיש את תנאי ההעסקה בארגון שלהם. במקרים מסויימים זה נעשה כדי להתמודד עם אילוצים כלכליים וטכנולוגיים שנכפו על המגזר הציבורי (פז-פוקס, 2012). החלשת העבודה המאורגנת עברה גם דרך פגיעה בהסתדרות. ניתוק הזיקה למשל בינה לבין שירותי הבריאות באמצעות קופת חולים כללית, גרם לרבים בשנות התשעים להפסיק את חברותם באיגוד העובדים הגדול בארץ (Mundlak, 2017). שליטתה של ההסתדרות בעבודה המאורגנת התפוררה, ונסללה הדרך במשק להעמקת דפוסי תעסוקה פוגעניים.

העסקה פוגענית איננה מוגבלת למקצועות מסויימים בישראל (ספורטא, 2012). המדיניות הממשלתית של שבירת העבודה המאורגנת נמשכה ביתר שאת גם בתחילת המילניום (גוטוויין, 2012) וצעירים משכילים ממעמד הביניים הפכו להיות בין הנפגעים הגדולים של המדיניות הכלכלית (רוזנהק ושל, 2013). כך למשל, החל משנות התשעים במאה שעברה עברו חלק ממקומות התעסוקה בישראל למודל של 'העסקה מזדמנת'. דהיינו, חוזים מוגבלים בזמן או העסקה פרילאנסרית ללא יכולת של העובד לצבור וותק וזכויות במקום העבודה. ענף ההיי טק ומקצועות הצווארון הלבן היו הראשונים לאמץ מודל העסקה כזה (Sharone, 2019). ההיי טק סימן בארץ את המעבר לכלכלה בתר-תעשייתית (Fisher & Fisher, 2019). פועל יוצא של מעבר זה היה שצעירים ילידי תחילת המילניום, לא נהנו עוד מההסדרים החברתיים של דור הוריהם (רוזנהק ושל, 2013). בתחום ההיי טק למשל, בו קיים שיעור צעירים גבוה יחסית, חלה שחיקה בתנאי ההעסקה והחל מהמשבר הכלכלי בשנת 2008 ירד מעמדם של העובדים בענף זה. עדות לכך הוא מחקרם של Ben Fisher & Eran Fisher (2019). אלו הצביעו על העניין הגובר של הייטקיסטים בפעילות קולקטיבית, התאגדות, שמטרתה לשפר את תנאי העסקתם מול המעסיקים.

יש הטוענים כי התסכול הגובר של מעמד הביניים (הצעיר) בישראל הביא את המחאה החברתית של יולי 2011 (מישורי, 2012; רוזנהק ושל, 2013). הפריקאריאט, אם לשפוט על פי המחאות אז, היו צעירים בעלי תארים אקדמיים, שלמרות הכשרתם האקדמית לא נהנו מרווחה כלכלית. את חלקם ניתן לשייך ל'מעמד היצירתי' (מישורי, 2012; רם ופילק, 2013).

4.1. עדויות לפריקאריאט בישראל

עדויות ראשונות לשוק עבודה פריקאריאטי בישראל מופיעות כבר בשנות השישים והשבעים. תחילה היה זה בתחום הבריאות, כאשר אומצו במגזר זה דפוסי העסקה רעועים, על רקע צרכים ניהוליים וארגוניים. ממגזר הבריאות, זלגה העסקה רעועה לענפים אחרים, בעיקר באמצעות העסקה חיצונית – מיקור חוץ (Tabibian-Mizrahi & Shalev, 2017). במאה העשרים ואחת התעצמה השחיקה במעמדם של העובדים. פרקטיקות העסקה פוגעניות כאי קבלת תלושי שכר, עבודה בשעות נוספות ללא שכר, התלמדות חנימית ותקופת הכשרה על חשבון העובד הפכו לנפוצות (הרפז, 2012). עובדים בישראל נדרשים לא אחת להיות "יזמי תעסוקה". דהיינו, לנווט בין מגוון רחב של עבודות במשרות חלקיות ותנאי העסקה נחותים (גוטוויין, 2012). לא פעם מועסקים אלו ישירות בידי מעסיק, אך לא מעט באופן עקיף. כך גם ההתקשרות החוזית עמם רעועה וכוללת חוזיים "ארעיים", "זמניים" ו"לפי שעות" (נוי, קופמן, ושפטל, 2012). בין המועסקים בחוזים "לא סטנדרטיים" גדל שיעורם של העצמאיים במשק. צורת העסקתם של אלו מאפשרת למעסיקים להתעלם מזכויות עבודה, המוקנית להם בחוק לכאורה. אך התקשרויות פוגעניות עמם, כמו למשל עבודה מול חשבונית או פיטורים דחופים, מאפשרת למעסיקים לחמוק מיחסי עובד מעביד מחייבים (אברהם, 2020). העסקה פרילאנסרית (ראו דיון במושג בפרק 2 של סקירת הספרות) חזקה יותר בקרב נשים אך ניתן לראות עליה בדגם העסקה כזה גם אצל הגברים (שוק העבודה בישראל תמונת מצב ופעילות זרוע העבודה, 2019), וגם במקומות בהם מועסקים בני מעמד הביניים (אברהם, 2020; מישורי, 2012).

התדרדרותו של מעמד הביניים בישראל הגדילו גם את הסיכון של בעלי תואר אקדמי להתדרדר לעוני. ראוי לציון שככל שעובד הוא עני יותר, כך הוא סובל מאיום גדול יותר מצד המעסיק. הפחד מפיטורים, פותח פתח לניצולו עוד. על-פי רוב, עובדים שאינם מאוגדים הם עובדים פגיעים יותר עם סיכוי להתדרדר לעוני ולפגיעות (סבירסקי, ליברמן, ואטיאס, 2019). יתר על כן, בישראל ישנה מגמה הולכת וגוברת בהעסקה בסטאז', תקופת התמחות לעובדים חדשים וצעירים. עובדים ללא חוזה העסקה, והבטחה לעתיד תעסוקתי או לשכר כלשהו. פרקטיקה זו לא הייתה נהוגה לפני עשור, אך כיום היא נהוגה במגוון של ענפי תעסוקה (אברהם, 2020). מי שבעיקר סובלים מכך הם צעירים, הנמצאים בשנותיהם הראשונות בשוק התעסוקה ומועסקים כפריקאריאט (Rosenhek & Shalev, 2014; Kaplan & Herbst-Debby, 2018). בקרב מחצית מהזוגות הצעירים בישראל, לפחות אחד מבני הזוג מועסק בתנאים פריקאריאטיים (Kaplan & Herbst-Debby, 2018). המחאה החברתית בשנת 2011 האירה על כך שרבים מהם חשים תסכול כלכלי ומקצועי (רם ופילק, 2013; רוזנהק ושל, 2013) ומנוכרים לפוליטיקה הממסדית ולאיוגדי העובדים, בדומה לתיאור של Standing (2011) את מעמד הפריקאריאט.

בהשוואה לעולם, שוק העבודה בישראל הוא שוק עבודה גמיש מאד (בן-דוד ובוורס, 2014). העובדים בו נדרשים להיאבק במעסיקים על זכויותיהם, כולל יציבות בעבודה. בה בעת העובדים חשופים לפגיעה בשל היותו של שוק העבודה הישראלי נטול הגנות ובטחונות לעובדים, הקיימים במדינות מערביות אחרות (Nissim, 2017). כך הם למשל העובדים בענף ההיי טק הישראלי. שם, כמו גם ענפי צווארון לבן אחרים, חשים העובדים חוסר בטחון תעסוקתי. בשנים האחרונות עובדי צווארון לבן בישראל, בדומה לארה"ב, חווים מעבר ממודל של העסקה יציבה למודל העסקה פריקאריאטי (Sharone, 2019). עובדי היי טק בתל אביב תיארו חוויה דומה של חיפוש עבודה

לזו של עובדי צווארון כחול בארה"ב. שתי הקבוצות הללו מתקשות לעיתים למצוא עבודה וחשות שמבנה המערכת פוגע ביכולתם להשיג עבודה (Vallas, 2015). עובדי היי טק ישראלים מתקשים למצוא את האיזון שבין עבודה לבית ופנאי, בדומה לתיאורו של Kalleberg (2011) את העבודות הגרועות. איור 3 מעיד על כך שעובדים בישראל בהשוואה למדינות אחרות בעולם המפותח (OECD), עובדים שעות רבות יותר ויש להם פחות עיסוקי פנאי וזמן משפחה. במחקר של חברת דן אנד ברדסטריט (D&B), נמצא כי ארבעים אחוזים מהעובדים בחברות ההיי טק המובילות בישראל, מדווחים על שעות עבודה רבות והיעדר איזון בין עבודה לבית (זיו, 2019). תוצאת התסכול היא רצון גובר להתאגד באופן כזה שיוביל לשותפות עם המעסיק, בה יוכלו לקחת חלק בקבלת ההחלטות על העסקתם (Fisher & Fisher, 2019).

איור 3 מדד ה OECD לאיזון בין בית לעבודה
Figure 3 The OECD index for home-work balance

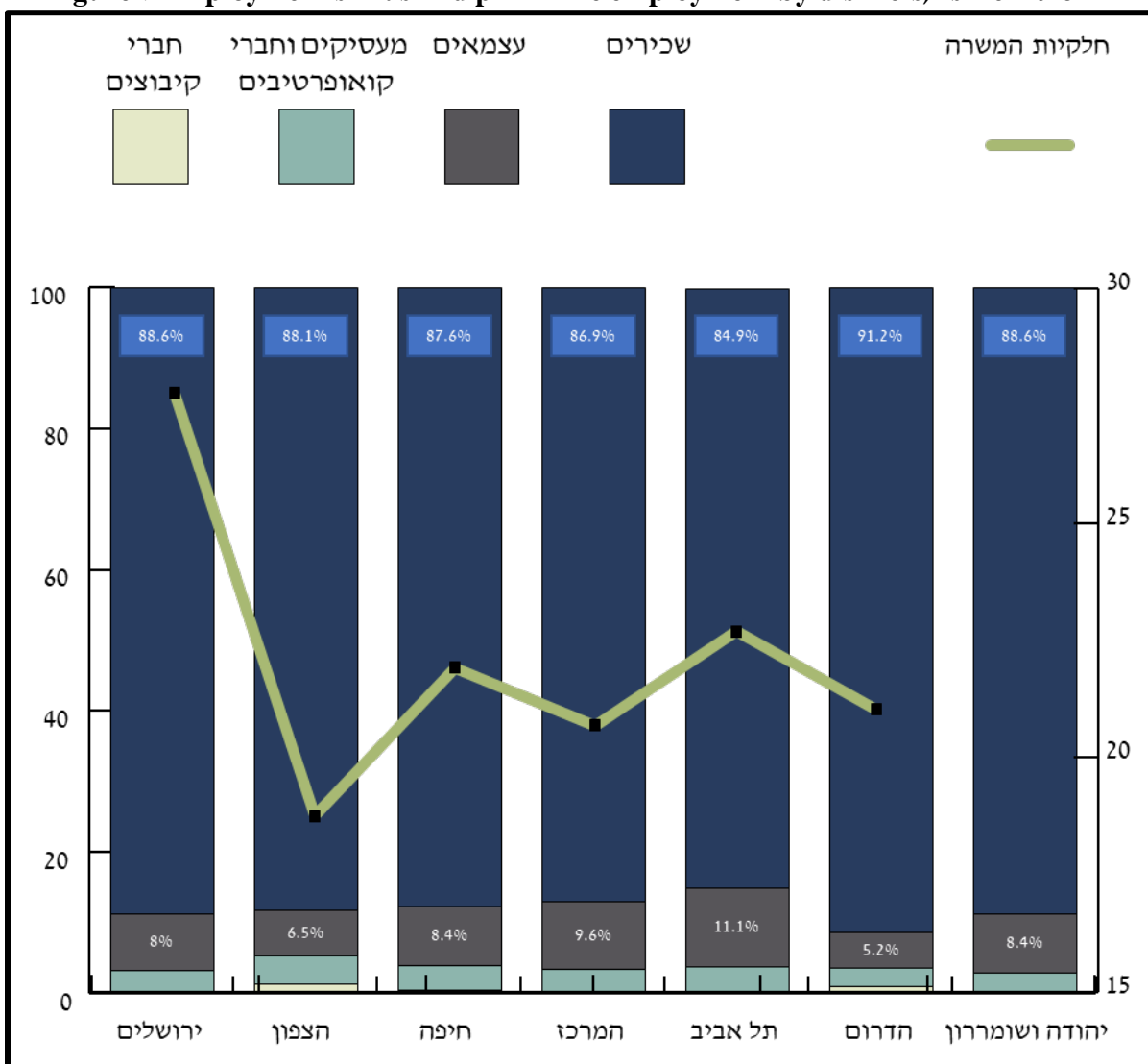

מקור OECD better life index (מ, 2020)

מבחינה מרחבית, המחאה החברתית בישראל (ראו דיון לעיל) הראתה שיסנו חלק נכבד מהפריקאריאט מרוכז במטרופולין תל אביב. עיקר עיסוקו במקצועות יצירתיים (רם ופילק, 2013). תל אביב היא עיר שעומדת בהגדרה של Florida (2002) לעיר יצירתית. יש בה מגוון של מקצועות ומוסדות המעודדים יצירתיות (Mould, 2011). המעמד היצירתי שם גר ומועסק בעיקר במרכז העיר (קיפניס, 2005). לתל-אביב דומיננטיות גדלה בכלכלה הישראלית, שנצברה החל משנות השמונים, עת כניסת המשק הישראלי לעידן הניאו ליברלי. רבים מהמשרדים של החברות המובילות במשק מרוכזים בעיר ובמטרופולין (צ'רני, 2005). לעומתה, לפי גוטוויין (2014) המפנה הניאו ליברלי בארץ דלדל את הפריפריה. היעדר ההתערבות הממשלתית בכלכלה "הקריס" את התעשייה הישראלית בפריפריה. משרות ייצור הועתקו לניכר, ומשרות הניהול עברו לאזור גוש דן ואיתן עבר גם המעמד היצירתי. דלדול הפריפריה הגדיל את כוח המשיכה של תל אביב עבור המעמד היצירתי (גוטוויין, 2014). כיום, מרבית המועסקים בענף ההיי טק למשל מועסקים באזור המרכז. למעלה מ-10% מכלל המועסקים באזור המרכז עוסקים בענף זה (פוקס ווייס, 2018). לעומת זאת, לפי Nir Cohen וMeirav Aharon-Gutman (2014), הפריקאריאט הישראלי בפריפריה מועסק בתעשייה ובמשרות שהופרטו (Cohen & Aharon-Gutman, 2014). איור 4 מראה למשל שבמחוזות עירוניים בישראל, כירושלים ותל אביב, קיימים יותר עצמאיים ויותר עובדים

במשרות חלקיות. במחוזות אלה יש בולטות גבוה יותר לעובדים עצמאיים. עובדים במשרה חלקית, עובדים עצמאיים (או פרילאנסרים) ועובדים ללא חוזה העסקה הם מהמאפיינים של הפריקאריאט. ניתן לראות כי גם בישראל יש להם ריכוז גבוה יותר במרכזים עירוניים, כשתל אביב מתבלטת עם מספר גבוה של עצמאיים וירושלים עם ריכוז גבוה של משרות חלקיות בתחומה.

איור 4 מעמד תעסוקתי וחלקיות משרה לפי מחוזות, ישראל 2018
Figure 4 Employment status and part-time employment by districts, Israel 2018

מקור: סקר כוח אדם של הלמ"ס לשנת 2018
<https://www.cbs.gov.il/he/publications/Pages/2020/%D7%A1%D7%A7%D7%A8-%D7%9B%D7%95%D7%97-%D7%90%D7%93%D7%9D-2018.aspx>

4.2. סיכום

השינוי הכלכלי שישראל חוותה החל משנות השמונים ובו מעבר מכלכלה פורדיסטית לכלכלה בתר-פורדיסטית, ממדיניות המעניקה רשת הגנה חברתית למועסקים בה, למדיניות ניאו ליברלית שחקה את מעמד העובדים. בדומה לעדויות מהעולם בפרקים 1-3, גם בישראל מעמד העובדים הפך לפריקאריאטי יותר. מעמד

הפריקאריאט בישראל דומיננטי לא רק בקרב העובדים הלא מיומנים והחלשים. ניתן למוצאם גם בקרב עובדי צווארון לבן, אקדמאים בתחומי ההיי טק והשירותים. עיקר הפגיעה בפריקאריאט הישראלי היא השחיקה במעמדם המקצועי וחוסר היכולת שלהם לשלוט בזמן. מרחבית, קיים הבדל בולט בין פריקאריאט המצוי בפריפריה לפריקאריאט המצוי במרכז הארץ. בפריפריה יהיו אלו לרוב עובדי צווארון כחול, עובדי תעשייה שנפגעו מהפרטת התעשייה, ואילו במרכז יהיו אלו עובדי המעמד היצירתי במטרופולין תל אביב. מגפת הקורונה בישראל חשפה ממד נוסף באופן בו המרחב הישראלי ושוק העבודה בה משפיעים זה על זה. רבים מן העובדים באזור המרכז עברו לעבודה מהבית. ההשפעה בנושא ניכרה בעיקר במרכז הארץ, שם מרוכז החלק הארי של המועסקים בשירותים העסקיים, שברבות מהמקרים מקום עבודתם אינו תלוי בזמן ומקום. למאפיין זה פוטנציאל לפגיעה בהעסקה ובתנאיה.

חלק ב'

מסגרת המחקר

5. שאלות המחקר והשערות המחקר

5.1. מטרות ושאלות המחקר

מחקר זה עוסק בשוק העבודה וכיצד שינויים בשוק העבודה מקבלים ביטוי מרחבי בעיר. המחקר בוחן האם העיר החיותית¹⁵ מנציחה סדר יום פריקאריאטי ומאפשרת את יחסי העבודה הלא-סדירים. דהיינו, העסקה פרילאנסרית, בחוזים קצרי טווח, עבודה בכמה משרות במקביל, עבודה לאורך שעות רבות של היממה. המחקר גם בודק כיצד התנאים בעולם העבודה הניאו ליברלי מעצבים את המרחב העירוני, ומסבירים את מיקומן של אוכלוסיות בתוכו. המחקר מתמקד בשתי קבוצות פריקאריאטיות: אלה שהפריקאריאטיות מצויה בכל תחומי חייהם, ואלה שרק בעבודתם ישנם מאפיינים פריקאריאטיים. קבוצה שלישית, שהמחקר מתמקד בה היא הקבוצה בה החברים אינם פריקאריאטיים כלל - היציבים. הקבוצות הפריקאריאטיות עולות בקנה אחד עם מאפייניו של מעמד הפריקאריאט, כפי שתואר בסקירת הספרות בפרקים: 1.1 ו 2.1.¹⁶ באמצעות מדידה כמותית, המחקר בוחן עובדים על הרצף הפריקאריאטי ואת התאמת המרחב העירוני לאורח חייהם.

מספר מטרות משנה נגזרו מהמטרות שהוגדרו כאן:

- להבין את סדר יומם של עובדים פריקאריאטיים: כיצד שעות העבודה והמשרה משפיעים על סדר היום שלהם.
- לבדוק את מידת שביעות הרצון של עובדים לסביבת מגוריהם והתאמת אזור המגורים שלהם לחיי היום יום.
- בחינת "החיותיות" של אזור המגורים של הפריקאריאט, בהיבטים של כמות שימושי הקרקע באזור המגורים ומאפייניהם. כך למשל האם יש ריבוי של שימושים לפנאי או שימושים שמשרתים את הצרכים של חיי היום יום וכמה מהם ישנם באזור המגורים.
- הבחנה בין סוגים שונים של פריקאריאטים ומאפייני הפריסה שלו במרחב.

על בסיס המטרות של המחקר, הוגדרו השאלות הבאות:

1. כיצד העיר החיותית מזינה סדר יום פריקאריאטי?
2. כיצד משרתת העיר החיותית עובדים במשרות לא סטנדרטיות?¹⁷
3. מה הקשר בין עבודה מהבית לעיר החיותית?
4. כיצד מתחלקת העיר הניאו-ליברלית בין סוגים שונים של פריקאריאט?

¹⁵ עיר מעורבת שימושי קרקע עם מרחקים קצרים בין שימושים שונים, עיר שבה יש פעילות בכמה "משמרות" שהשימושים השונים פועלים לאורך שעות רבות של היממה (כמפורט בתת פרק 3.1.1).

¹⁶ ראו: Standing, 2011; Campbell & Price, 2016.

¹⁷ משרות שבהן העובדים עובדים במשך שעות רבות במהלך היממה, משרות שבהן העבודה "גולשת" הביתה על חשבון זמן הפנאי של העובדים, עובדים שלהם יש כמה משרות במקביל.

5.2. השערות המחקר והנחות הבסיס

מתוך סקירת הספרות, המטרות ושאלות המחקר שוערו חמש ההשערות הבאות:

1. **סדר יומם של העובדים מוכתב במידה רבה על ידי שעות העבודה שלהם** – עבודה בשעות וימים לא קבועים, עם עודף מטלות שגולש משעות העבודה לשעות הפנאי ולבית משפיע על סדר היום והיכולת למלא צרכי יום יום.
2. **לפריקאריאט שליטה נמוכה בשעות העבודה והמנוחה שלו** – חולשת חוזה ההעסקה מביאה לכך שמועסקים מתקשים לשלוט בשעות העבודה שלהם ומתוך כך גם בסדר היום שלהם.
3. **העיר החיותית מתאימה לעובדים במשרות לא סטנדרטיות. עבור עובדים המועסקים במשרות לא סטנדרטיות (הנדרשים לתמך בין מספר משרות במהלך היום, עובדים בשעות לילה ועובדים בעבודות 'חלטורה'), מהווה העיר החיותית מרחב "נוח" למחיה** – עולם העבודה של אנשים מכתוב את האופי של אזור המחיה. היכן שישנם עובדים במשרות עם שעות עבודה הנפרסות לאורך כל שעות היממה ישנו מרחב פעיל ו"חיותי". הצרכים שמעלה עולם העבודה, כמו מקומות לעבודה וכמות גדולה של שירותים הם תוצאה של האופי שלבש עולם העבודה. למשל: נשים במשרות חלקיות, זקוקות לגישות גבוה של מוסדות חינוך לצד מקום העבודה והמגורים. עובדים (צעירים בדרך כלל) העובדים במספר משרות, העיר מאפשרת להם לנווט בין העבודות השונות. או אלה העובדים במשמרות לילה וזקוקים לשירותים נגשים בשעות לא סטנדרטיות, העיר מאפשרת מערך שימושי קרקע גמיש התואם את צרכיהם של העובדים הללו. כך, גם האנשים מצידם יעדיפו מרחב פעיל וחיותי להתגורר בו, משום שזה תואם את עולם העבודה שלהם.
4. **עבודה מהבית ובמקומות שאינם "מקום עבודה" מתאפשרים בעיר החיותית. כדי לעמוד באתגרים שמציב שוק העבודה, העובד הפריקאריאטי נאלץ להשתמש במרחב החיותי בעיר לצרכי עבודה.** עובדים אשר לוקחים מטלות הביתה או עובדים ללא "מקום עבודה", תלויים במידה רבה 'במקומות לעבודה' בעיר החיותית. **עובדים פריקאריאטיים ללא "מקום עבודה" (כעובדים מרחוק, מהבית), נדרשים לאתרי העסקה פורמאליים ובלתי פורמליים נוספים, כבית קפה או מרחב עבודה משותף (דוגמת WeWork).** העבודה מרחוק עבור הפריקאריאט תלויה בעיר החיותית, על כן עובדים אלה יטו להשתמש יותר באזורים שיכולים לשמש גם לעבודה. הם יעשו זאת בתדירות גבוהה ועל פני שעות מגוונות של היום.
5. **עבור טיפוסי פריקאריאט שונים, קיים פער תאימות בין צרכיהם התעסוקתיים, להיצע שימושי הקרקע במרחב.** אלה שחיים באזור מגורים פעיל וחיותי סביר שהם מועסקים לאורך שעות רבות יותר של היום. בנוסף, יש לשער דרגות משתנות של פריקאריאטיות במרחב. עובדים אשר משרתם נושאת מאפיינים פריקאריאטיים (דוגמת שעות עבודה לא סטנדרטיות, תחלופה של מקומות עבודה, העסקה באמצעות פרילאנסריות וכדומה), אך היבטים אחרים בחייהם, כדיור ומשפחה הם יציבים יחסית, יוכלו להרשות לעצמם מרחב מגורים שתואם את סדר יומם. לעומתם עובדים שרבים ממאפייני חייהם רעועים. לא רק עבודתם, גם תחומים כדיור, יחסים חברתיים, חוסר יציבות כלכלית וכדומה, יטו להתגורר באזורים בהם אין התאמה בין צרכי העבודה היום-יומיים ובין מה שמרחב המגורים מאפשר. השוליות באה לידי ביטוי בפער התאימות בין צרכי הפריקאריאט להיצע שימושי הקרקע במרחב בו

הוא מתגורר – אלה החשים לא טוב עם מצבם הכלכלי לא יהיו מסוגלים להרשות לעצמם חיים באזור התואם את צרכיהם. טבלה 2 מציגה את ההשערות הנ"ל ואת המשתנים התלויים והבלתי תלויים שיבדקו בכל השערה. כמו כן, מוסברת הדרך לניתוח ההשערה ואופן איסוף הנתונים.

טבלה 2 השערות המחקר, המשתנים התלויים והמסבירים ושיטת הניתוח
Table 2 Research hypotheses, variables and method of analysis

ההשערה	משתנים בלתי תלויים	משתנה תלוי	אופן המדידה/איסוף הנתונים	דרך ניתוח הנתונים
סדר יומם של עובדים מוכתב במידה רבה על ידי שעות העבודה שלהם.	שעות העבודה	זמנים לא קבועים של עבודה, עם עודף של מטלות לאורך היום	סקר	<u>משתנה בלתי תלוי:</u> כמות שעות העבודה/שעת סיום יום העבודה <u>משתנה תלוי:</u> כמות הפעילויות השבועיות, כמות הפעמים שחוזרים על פעולה במקומות למילוי צרכים (יום ופנאי), שונות השעות שבהן ממלאים את הצרכים, יציבות שעות העבודה, שליטה במטלות העבודה ובזמן העבודה. חישוב כמות שעות העבודה יבחן אל מול הפעילויות השבועיות שהנסקרים ממלאים, מתי הם ממלאים אותן, יציבותן של השעות והיכולת של הנשאל לשלוט בסדר היום שלו אל מול המטלות
	כמות שעות העבודה במקום עבודה	עבודה ושימוש בצרכים רבים לטובת העבודה	סקר	<u>משתנה בלתי תלוי:</u> כמות שעות העבודה במקום שאינו מקום עבודה <u>משתנה תלוי:</u> כמות הפעמים בשבוע שמבצעים פעולה במקומות לצרכי פנאי בדיקת כמות שעות העבודה מחוץ למקום העבודה מול הדחיפות של השימוש במקומות המשמשים לפנאי, כבתי קפה, ספרייה ושטחים ציבוריים
לפריקאריאט שליטה נמוכה בשעות העבודה והמנוחה שלו.	יציבות המשרה	יכולת לשלוט בשעות העבודה והמנוחה	סקר	<u>משתנים בלתי תלויים:</u> חווה העסקה/ מספר עבודות בעשור האחרון/מספר עבודות במקביל/עבודה במשמרות <u>משתנה תלוי:</u> יכולת למלא את הצרכים במהלך השבוע/שליטה במטלות/שליטה בזמן העבודה/ עבודה בימים ושעות קבועות באמצעות אופן ההעסקה של הנשאל תוסבר היכולת שלו לשלוט בשעות העבודה והמנוחה שלו האם יש הפרדה ברורה ביניהן או לא
עבור עובדים המועסקים במשרות לא סטנדרטיות (הנדרשים לתמוך בין מספר משרות במהלך היום, עובדים בשעות לילה ועובדים 'חלטורה') מהווה העיר לחיותית מרחב "נוח" למחיה.	עולם העבודה	מרחב מחייה פעיל	סקר	<u>משתנים בלתי תלויים:</u> עבודה במשמרות/משרה בשעות קבועות/סוג חוזה ההעסקה/איוון בין עבודה לפנאי <u>משתנה תלוי:</u> צורך במרחב מותאם לצרכי היום/יום/מגורים במרכז עירוני ככל שעולם העבודה פחות יציב, כך העובד צריך אזור פעיל יותר, עובדים באזורים "לא פעילים" יביעו פחות שביעות רצון מאזור המחיה שלהם
	עולם עבודה	צורך באזורים מגוונים לעבודה ובמגוון וכמות גדולה של שירותים	סקר/סקירה מרחבית	<u>משתנים בלתי תלויים:</u> עבודה במשמרות/משרה בשעות קבועות/סוג חוזה ההעסקה/איוון בין עבודה לפנאי/כמות משרות <u>משתנה תלוי:</u> כמות שעות עבודה מחוץ ל"מקום עבודה", כמות נקודות עניין באזור המגורים, עבודה מרובה מהבית ככל שאדם עובד בעולם עבודה יציב פחות כך הוא יזדקק לאזור מגורים מגוון יותר, אדם אשר היום שלו יש בו כמה משרות ועבודה מחוץ למקום העבודה יזדקק למגוון של אפשרויות לעבוד בחוץ.
	שעות העבודה	חיים באזור חיוותי	סקר/סקירה מרחבית	<u>משתנים בלתי תלויים:</u> שעות רבות של עבודה במרחב שאינו "מקום עבודה"/ עבודה עד שעות מאוחרות/שעות עבודה רבות <u>משתנה תלוי:</u> כמות נקודות עניין באזור המגורים. אנשים עם שעות עבודה רבות, יעבדו יותר מחוץ למקום העבודה, אנשים העובדים עד שעות מאוחרות יזדקקו לאזור שיש בו מגוון גדול של נקודות עניין.

טבלה 2 השערות המחקר, המשתנים התלויים והמסבירים ושיטת הניתוח (המשך)

ההשערה	משתנים בלתי תלויים	משתנה תלוי	אופן המדידה/איסוף הנתונים	דרך ניתוח הנתונים
עובדים ללא מקום עבודה, תלויים במידה רבה 'במקומות לעבודה' בעיר החיותית.	עבודה מחוץ למקום העבודה	צורך במקומות עבודה שאינם "מקום עבודה"	סקר	משתנה בלתי תלוי: מספר שעות עבודה במקום שאינו מקום עבודה משתנה תלוי: כמות המקומות לעבודה שאינם מקום עבודה ככל שמספר שעות העבודה מחוץ למקום העבודה (במרחב ציבורי או ביתי) עולה כך יעלה גם כמות הצרכים של הנשאל על מקומות לעבודה כמו קפה או ספריה
	עבודה מחוץ למקום העבודה	חזרתיות גבוהה למקומות שאינם "מקום עבודה"	סקר	משתנה בלתי תלוי: מספר שעות עבודה במקום שאינו מקום עבודה משתנה תלוי: סכום החזרתיות השבועית למקומות שאינם "מקומות עבודה" ככל שמספר שעות העבודה מחוץ למקום העבודה (במרחב ציבורי או ביתי) עולה כך תעלה גם כמות הפעמים השבועית שהוא חוזר למקומות כמו קפה או ספריה על מנת לעבוד
	עבודה מחוץ למקום עבודה	שעות הימצאות במקומות לעבודה בשעות היום ולא בשעות הפנאי (הערב)	סקר	משתנה בלתי תלוי: מספר שעות עבודה במקום שאינו מקום עבודה משתנה תלוי: שעה ממוצעת להימצאות במקומות שאינם "מקומות עבודה" ככל שמספר שעות העבודה מחוץ למקום העבודה (במרחב ציבורי או ביתי) עולה כך תרד השעה הממוצעת בה פוקד הנשאל מקומות כמו קפה או ספריה.
עבור טיפוס פריקאריאט שונים, קיים פער תאימות בין צרכי החיים שלהם (הנובעים מהזמנים והמגבלות שמציב עולם העבודה שלהם), להיעזר שימושי הקרקע במרחב	שעות עבודה	אזור מגורים פעיל בשעות שונות	סקר/סקירה מרחבית	משתנים בלתי תלויים: שעת תחילת עבודה/שעת סיום עבודה/אורך יום העבודה משתנה תלוי: שביעות רצון מאזור המגורים/תאימות של אזור המגורים ליום העבודה/כמות וצפיפות העסקים והמוסדות/שעות פעילות ככל שיום העבודה ארוך ומתחיל בשעות מאוחרות יותר או "לא סטנדרטיות" כך התאימות והשביעות רצון ממקום המגורים תרד, מנגד כמות המוסדות והעסקים באזור יעלו, פעילות בכל מיני שעות אצל אנשים המנהלים סדר יום שונה
	רמת פריקאריאטיות	אזור מגורים פעיל התואם את עולם העבודה	ניתוח גורמים/סקירה מרחבית	משתנה בלתי תלוי: רמת פריקאריאטיות והאופי הפריקאריאטי של הנדגם משתנה תלוי: רמת החיותיות של אזור המגורים ושביעות רצון מאזור המגורים אלה אשר להם רק חלק מהמאפיינים הפריקאריאטיים כשעות עבודה רבות או עבודה בשעות לא סטנדרטיות יהיו מרוצים יותר מהסביבה שלהם. לעומתם, מי שפריקאריאטיות היא מקיפה יותר את חייהם בתחומים רבים יהיו פחות שבעי רצון וינסו לגור באזור שאינו חיותי ותואם את צרכיהם.
	שכר/תחושה לגבי מצב כלכלי	שביעות רצון מאזור המגורים	סקר	משתנה בלתי תלוי: שכר/תחושה לגבי מצב כלכלי משתנה תלוי: שביעות רצון מאזור המגורים/התאמה של אזור המגורים לאורח החיים אנשים במצב כלכלי לא טוב יביעו שביעות רצון נמוכה מאזור המגורים שלהם והאזור לא יהיה תואם את אורח חייהם וסדר יומם.

כמה הנחות בסיס הובילו מחקר זה לשאלותיו והשערותיו :

- שוק העבודה בעשרים השנים האחרונות השתנה. הוא כולל את מרבית האוכלוסייה הבוגרת במדינות השונות.
- עולם עבודה פריקאריאטי, שהיה בעבר נחלתם של מעטים, מחלחל (גם אם לא בכל הרמות) אל מעמד הביניים, כפי שהוצג בסקירת הספרות. החילחול הזה מביא לכך שמעמד הביניים החי בערים עובד שעות רבות יותר וסדר יומו אינו קבוע כבעבר. העיר שהתעצבה במשך השנים בהתאם לצרכיהם של המתגוררים בקרבה משתנה בעידן הנוכחי בהתאם לצרכיהם של תושביה כיום.
- השינויים בשוק העבודה שינו את סדר יומם של העובדים. העובדים צורכים, נעים וחיים בשעות שונות והעיר מגיבה לכך בהתאם.

ד. המודל העירוני "הנכון" מושפע במידה רבה מהצרכים שעולים מהשטח, מצרכי עולם העבודה. המחשבה על העיר הנכונה מנסה לענות על צרכיהם של החיים בעיר ולכן השתנתה לאורך השנים, יחד עם השינויים בסדר יומם של העובדים.

6. מתודולוגיה – מערך המחקר ושיטותיו

6.1. מערך המחקר

איסוף הנתונים על הנדגמים הסתמך על שני כלי מחקר עיקריים. שאלון שהופץ בסקר מקוון ונתונים מאתר המפות של google maps. השאלון נוסח בהתאם למטרות המחקר, וכלל שאלות על עולם העבודה, אזור המגורים, סביבת העבודה והמצב האישי של הנדגמים. הנתונים שנאספו מספקים מידע על סוגי שימושים בקרקע, לפי קואורדינטות. בנתונים ישנו המיקום המדויק של נקודת עניין ופירוט על סוג השימוש בקרקע. הנתונים שנאספו משני המקורות, אוחדו לכדי בסיס נתונים אחד, ונחתחו בשיטות כמותיות. המשתנים שעבורם נאספו הנתונים נוסחו כשאלות ונכנסו לשאלון, או הוגדרו מתוך מאגר הנתונים של ¹⁸google Places. סקר מקוון הפיץ את שאלון המחקר באמצעות תוכנת Qualtrics. הסקר שהופץ בקרב אוכלוסיית מחקר, הוגדר כסקר המנסה ללמוד את חיי היום יום של אנשים ואת צרכיהם. הסקר התמקד בערים תל-אביב וחיפה, כמו גם במספר ערים נוספות בסביבתן. ערים אלו הוגדרו כאזור המחקר. ניתוח הממצאים נעשה באמצעות תוכנת JMP גרסה 15.1. ניתוח הממצאים כלל ניתוחי שונות, חישוב מתאמי פירסון וספירמן. לבדיקת ההשערות נעשה שימוש בצילוח נתונים, מבחן חי בריבוע ורגרסיה. איור 5 מציג את תהליך המחקר משלב הרקע התיאורטי ועד לשלב כתיבת הממצאים.

איור 5 תהליך המחקר
Figure 5 Research Process

¹⁸ נתוני Google Maps שימשו על מנת לאסוף מידע על כתובת המגורים של הנדגמים, הקואורדינטות של רחוב המגורים שלהם. נתוני Google Places היוו מקור מידע על שימושי הקרקע באזור המגורים של הנדגמים.

6.2. משתנים למדידה – הגדרות אופרטיביות

מחקר זה בוחן את האופן בו העיר מתעצבת ומשרתת את העובדים בה. מתוך כך המשתנים בוחנים את העיסוקים ואת אופן ניהול הזמן של נדגמים בסקר המקוון. משתנים כמו, כמות זמן העבודה וזמן הפנאי היוו משתנים בלתי תלויים, כמו גם צורת ההעסקה של הנדגמים המשפיע על הזמן שלהם. אלה נבדקו מול מאפיינים מסוימים במשרותיהם של נדגמים בסקר המקוון (ככמות המטלות שהם נוטלים הביתה, שעות עבודה בבית, יכולת השליטה שלהם בזמן שלהם). עולם העבודה¹⁹ מוגדר בעבודה כמשתנה בלתי תלוי (ראו טבלה 2) עולם העבודה נבדק אל מול המרחב בו מתגורר אדם או עובד בו, מול שביעות הרצון של הנדגמים מהמרחב האמור, השימוש היום יומי שלהם בו והשימושים הקיימים בו בפועל כפי שהם מופיעים בנתוני Google Places²⁰ (להלן: גוגל). כך למשל, בשאלון נדרשו נדגמים לדרג את רמת שביעות הרצון וההתאמה של אזור המגורים שלהם לחייהם, את אזור העבודה שלהם והתאמתו, את האופן שבו הם מנהלים את חיי היום יום שלהם ואת הנגישות של הצרכים ביחס לחיי היום יום שלהם.

6.3. אזור המחקר

לביצוע המחקר נבחרו הערים חיפה ותל אביב, וכן האזורים הסמוכים להן. אלה נבחרו כיוון שהשינויים הכלכליים שעברה כלכלת ישראל בארבעים השנים האחרונות השפיעו באופן שונה על שתי הערים (גוטוויין, 2014). בשתי הערים ובסביבתן עשוי להימצא מגוון גדול של עובדים פריקאריאטיים, בעיקר מהמעמד היצירתי (רם ופילק, 2013).

בשל מעמדה הדומיננטי של העיר תל אביב בכלכלת מדינת ישראל, ולאור התחזקות הכלכלית עם המפנה הניאו-ליברלי בישראל (ראו פרק 4) היא שימשה מוקד החקירה כאן, ובמרכזו פריקאריאטים מהמעמד היצירתי (כפי שדובר בפרק 2 בסקירת הספרות). יישובים אחרים במרחב הסובב את תל-אביב, יספקו תמונה על אלה החיים בשולי העיר, מחוץ למרכז העיר, על עולם העבודה שלהם ועל העדפות המגורים שלהם.

העיר חיפה וסביבתה מספקים תמונה שונה לגבי אלה המתגוררים בה ובעריה הסמוכות, לגבי תנאי עבודתם, תנאי העסקתם והתאמת העיר לאלו. מסקירת הספרות עולה כי בין תל אביב וחיפה עשויה להיות שונות בגלל האופן שבו הניאו ליברליזם השפיע על הגיאוגרפיה של ישראל. העיר תל אביב והאזורים הסמוכים לה משגשים תחת השינויים הכלכליים. לעומתם, אזורים אחרים בארץ ובהם אזור חיפה, שהתבסס על תעשייה בעבר, חווים ירידה והיחלשות (Cohen & Aharon-Gutman, 2014; גוטוויין, 2014). מבחינת ההשפעה של השינויים הכלכליים על המרקם העירוני הרי שתל אביב התפתחה בשנים אלה כעיר שהעשייה הכלכלית של ישראל מתנקזת אליה. מצב זה יצר ביקושים גדולים למסחר ותעסוקה בתל אביב והמטרופולין שסביבה. על הביקושים הגבוהים, יכול להעיד הרצון למקם מגדלים רבים סביב הבורסה במרכז תל אביב, בניגוד למרקם שם, אותו ייעדו המתכננים לאזור (צ'רני, 2005). אל מול הנסיקה של תל אביב, בחיפה חלה מגמה שונה. חיפה והערים

¹⁹ עולם העבודה כולל את תנאי העבודה, היציבות התעסוקתית, סוג חוזה ההעסקה, הקיטוע של יום העבודה, השכר, הגיאוגרפיה של העבודה והאיזון שבין זמן בית לעבודה.

²⁰ הנתונים יוצאו מ-Google Places API בשנת 2019. <https://developers.google.com/maps/documentation/places/web-service/overview>

הסמוכות לה סובלות מתופעה של "עיר קצה", כפי שמגדיר זאת ברוך קיפניס. כלומר, עיר שהיא מחוץ לליבה הכלכלית שהתהוותה בישראל, בין 'זיכרון לאשקלון'. היותה של חיפה עיר שסביבה היו תקוות רבות בתחילת שנות התשעים. תקוות שתתנתק מהתעשייה המסורתית ותלך בכיוון של כלכלה גלובלית, עלו בתוהו בסוף אותו עשור. חיפה לא הצליחה להתאים עצמה לתהליכים הגלובליים, שנטו להתרכז באזור תל אביב. כך קרה שהעיר לא הצליחה להתרומם בשלושים השנים שעברו מאז אימוץ המדיניות הניאו-ליברלית לכלכלת ישראל (קיפניס, 2009).

בשל השינויים שעברו על תל אביב וחיפה צפויים להיות בכל אחת מהן (ובסביבתן) טיפוסים עובדים עם מאפיינים פריקאריאטיים שונים. הדבר מאפשר השוואה ביניהן. בעיר תל אביב מתרכז מעמד יצירתי, שעובד בתחום ההיי טק, המדיה, התרבות והשירותים (Mould, 2015). בהיבטים של דיור ומגורים, מחיריהם בעיר תל אביב הם הגבוהים בישראל. עד כדי כך שמחירי הדירות והשכירות בה מותירים את מי שידם אינה משגת מחוץ לעיר. אלה שאינם מסוגלים להיות בה עוברים להתגורר מחוץ לעיר, בערים הסמוכות או בערי הפריפריה דוגמת חיפה ובאר שבע (מירובסקי, 2021). תל אביב מציעה מגוון תעסוקתי רחב והיא כר נוח עבור המעמד היצירתי הפריקאריאטי (זנדברג, 2012). חיפה משמשת גם כן כעיר אליה מהגרים בני המעמד היצירתי וטיפוסים פריקאריאטיים אחרים. לחיפה כח משיכה בשל היותה עיר גדולה ומעורבת תרבותית ועל כן היא מהווה נקודת משיכה עבור אלה שידם אינה משגת בתל אביב ואלה המתגוררים בסביבתה הגיאוגרפית (שלו, 2019). מחירי הדיור בחיפה אמנם גבוהים יותר מערים באזור שלה (מלניצקי וכהן, 2021), אך בהשוואה ארצית, הדיור בחיפה זול יותר ממרכז הארץ וממרבית הערים הגדולות בישראל (מירובסקי, 2021).

6.4. אוכלוסיית המחקר והדגימה

אוכלוסיית המחקר הם עובדים פריקאריאטיים בעיר תל אביב וסביבתה וכן בעיר חיפה וסביבתה. מיפוי כלשהו לאוכלוסייה פריקאריאטית בישראל לא נעשה. לצורכי המחקר, הוגדרו פרטים פריקאריאטיים ככאלו שעבודתם או מגוריהם בערים תל אביב או חיפה ובסבירות גבוהה הם עובדים בענפים שמאפיינים את המעמד היצירתי (שפורטו בסקירת הספרות)²¹. כיוון שאין בישראל בסיס ידע להגדרת פריקאריאט, שיכול היה להעיד על מרחב העבודה והמגורים שלו, לא הייתה ברירה אלה לדגום באזורי המחקר שהוגדרו, סט רחב של אנשים, שמתוכם ניתן היה לזהות אוכלוסייה פריקאריאטית וכזו שאינה פריקאריאטית. על אופן הדגימה יפורט בתת-פרק 6.5.2.

דגימת האוכלוסייה האמורה, כיוונה לאנשים העובדים שעות רבות במהלך היום, שעות שהגדרנו אותן במחקר כשעות לא סטנדרטיות. דהיינו, מתחילים לעבוד מוקדם מ-8:00 או מאוחר מ-10:00, או אלה העובדים עד שעות מאוחרות (אחרי 19:00) או יותר מתשע שעות ביום. הניסיון הזה כלל רצון לדגום ענפי תעסוקה שבהם קיים סיכוי גבוה למועסקים בחוזים עצמאיים, או קצרי מועד (מה שהוגדר בעבודה זו, כ'רעיעות בעבודה'). דהיינו, עובדים עם מאפיינים פריקאריאטיים. כך הם עובדים בענפי השירותים (שליחים, שירותים ציבוריים, שירות לקוחות), התקשורת והאומנויות שימלאו את השאלון. השאלון הופץ גם באזורים שבהם העובדים נוטים לעבוד

²¹ בניסיון לדלות מידע על אוכלוסיית המחקר והפריסה שלה, נעשתה פניה לגורמים שונים בישראל, בהם משרדי ממשלה, כדי לקבל נתונים גיאוגרפים על מצב התעסוקה במשק הישראלי. בדגש על תנאי העבודה של השכירים והעצמאיים. לצערנו, כאלה לא נמצאו, ועל כן לא ניתן היה לייסד מדגם מייצג של האוכלוסייה או לכוון לאזור דגימה ממוקד בתוך תל אביב (וסביבתה) או בחיפה (וסביבתה).

שעות רבות במקום העבודה, כמו אזורים של משרדי היי טק, או מי שמעניקים שירותים עסקיים או שירותים משפטיים וניהוליים. דגימת האוכלוסייה האמורה, ניסתה להבין את העדפות המגורים של הפריקאריאט במרחב, מי מעדיף את המרכז העירוני, מי את שוליו ומדוע הדבר הוא כך.

6.5. מקורות הנתונים וכלים לאיסופם

6.5.1. שאלון המחקר

כלי המחקר באמצעותו נאספו נתונים ישירים מאוכלוסיית הדגימה הוא שאלון מחקר. בניית השאלון התבססה על סקירת הספרות, ונדרש לסוגיות הבאות. ראשית, איתור רמת פריקאריאטיות של אדם. שנית, שירות סדר היום שלה ואורחות חייה. ולבסוף, הבנת ההתאמה בין אזור המגורים לעבודה ובינם לסדר היום של הפריקאריאט. השאלון נוסח בשאלות קצרות בשפה פשוטה. מרבית השאלות היו שאלות סגורות ובהן הנשאלים נדרשו לסמן את ההתאמה שלהם לפי סולם שנכתב בשאלה, בנוסף היו שאלות פתוחות ובהן נדרש מהנשאלים לכתוב מספר, כמו גיל או מספר שעות עבודה בשבוע.

השאלות מנוסחות כדי להבין את רמת הפריקאריאטיות של הנדגמים ונגעו בעולם העבודה ובחיייהם האישיים. אלו התבססו על האופן בו כתב Standing (2011) והדרך בה הגדיר את מעמד הפריקאריאט. נוסף על כך, ישנן ההגדרות של Carré (2016), אשר נוגעת באופי של חוזה ההעסקה של הפריקאריאטיים והצורה שמקבל זמן העבודה והגיאוגרפיה של העבודה בעולם הפריקאריאטי. דוגמא לשאלות המבוססות על שני חוקרים אלה: הן שאלות על הסטטוס התעסוקתי (שכיר/עצמאי), מספר משרות, כמה שעות עבודה בשבוע, שעות עבודה במרחב שאינו מקום העבודה, עבודה במשמרות וכדומה. הנדגמים נשאלו על עבודתם, מקום ושעות עבודתם, צורת העסקתם, ומידת גמישותם התעסוקתית (למשל, כמה מקומות עבודה החליפו, העסקה במספר משרות, סוג חוזה ההעסקה שלהם).

נוסף על אלו, כלל השאלון היגדים באמצעותם ניתן לבחון את המידה בה הפריקאריאט תופס סובייקטיבית את עולם העבודה שלו כרעוע (Kiersztyn, 2017). כך היו השאלות על היכולת להעתיק משימות מיום עבודה אחד לאחר ולא לקחת אותן הביתה; שאלות על האם יש ביכולתו של הנדגם לקבוע בעצמו את שעות העבודה שלו והאם הוא חש יציבות כלכלית. רובד נוסף של שאלות נגע בפריקאריאטיות אישית של אדם (להבדיל מזו של עולם העבודה שלו או שלה). שאלות אלו נגעו להשערת המחקר החמישית. כאן נשאלו נדגמים על מספר הילדים שלהם; כמה דירות החליפו במשך עשר שנים; מה השכר שלהם בהשוואה לשכר הממוצע; כמה שנים הם בעולם העבודה; האם יש דירה בבעלותם; ומה סטטוס המגורים שלהם. שאלות אלה נוגעות לחייו של הפרט ועד כמה אלה תזזיתיים ולא יציבים.

השאלות שבאמצעותן נאספו נתונים על סדר היום של הסובייקט הנדגם נגעו בעיקר לשגרה שלו או שלה. באיזה שעה הוא מתחיל לעבוד ובאיזה שעה הוא מסיים והאם הוא לוקח מטלות מהעבודה הביתה. נוסף על אלה, היה על כל נדגם לנסות ולתאר את סדר יומו לאורך שבוע, אילו צרכים הוא עושה בהם שימוש, באיזה תדירות, מה המרחק שלו בדקות מהם, מתי הוא הולך למקומות הללו ובאיזה אופן. בשאלון נדרש הנדגם לסמן לפחות שלושה צרכים כאלה ולפרט על כל אחד מהם בהתאם לרובריקות השונות, כמפורט לדוגמה באיור 6.

איור 6 שאלת סדר היום של הנדגמים, צילום מסך מתוך הסקר
Figure 6 Respondent's agenda as it appears in the survey

בחר/י מהרשימה הבאה את המוסדות והשירותים שאת/ה עושה בהם את השימוש התדיר ביותר במהלך השבוע שלך וענה/י על השאלות לגבי השירותים שבחרת (למשתמשים בטלפון סלולרי מומלץ להחזיק לרוחב בשאלה זו)

סמן/י לפחות שלוש מוסדות ושירותים מהרשימה	בממוצע, כמה פעמים בשבוע את/ה מגיע/ה למוסד הזה?	באיזו שעה את/ה בדרך כלל מגיע/ה לשם?	כמה זמן בדקות לוקח לך להגיע מהבית שלך?	באיזה אופן את/ה מגיע/ה אל המוסדות והשירותים שדירגת?
	מספר בלבד		מספר בלבד	
☐				
☐				
☐				
☐				
☐				
☐				
☐				
☐				
☐				
☐				

חלק נוסף בשאלון אסף נתונים על מאפיינים בהם חיים הנדגמים, במקום מגוריהם ומקום עבודתם. כך הם סיפקו מידע על כתובת מגורים וכתובת עבודה, על פי שם יישוב ושם הרחוב. בנוסף, היה עליהם לדרג על פי סולם בן חמש דרגות את מידת שביעות הרצון מאזור המגורים שלהם, ועד כמה הוא תואם את שעות הפנאי, או את השעות בהם הם אינם עובדים. כמו כן הנדגמים נשאלו האם הם גרים היכן שהם גרים בגלל משרתם. בנוסף, דורגה מידת ההתאמה בין אזור המגורים לבין צרכי היום יום שלהם. הדירוג נעשה על סולם בן חמש דרגות. שאלות אלה והשאלות על אזור מקום העבודה סיפקו תמונה על מידת 'חיות' של האזור, ביחס לדפוס העסקתו של הפריקאריאט, בהשוואה למי שאינו פריקאריאט. שאלון המחקר המלא מפורט בנספח מספר 1.

6.5.2 סקר מועסקים פריקאריאטי

השאלון הופץ באמצעות סקר מקוון שנערך בין החודשים מרץ ליולי, שנת 2021. השאלון נבנה והוטמע בתוכנת קוואלטרקס (Qualtrics). התוכנה שימשה להפצת השאלון, באמצעות קישור שהונפק במיוחד לשם כך. לקישור היה ניתן להגיע באמצעות שלוש דרכים:

1. רשתות חברתיות: פניה לאנשים באופן אישי (הפנייה נעשתה לאנשים צעירים בעיקר, תוך הדגשה שמדובר במחקר שמתמקד במי שעובדים או גרים בחיפה ותל אביב, ויש ביכולתם לסייע למחקר בתחום תכנון הערים

- שנערך בטכניון) דרך אפליקציות ווטסאפ וטלגרם. נעשתה גם פניה כללית לאנשים, ללא היכרות, דרך טוויטר (*Twitter*) או קבוצות פייסבוק (*Facebook*) קבוצות כמו קבוצה של שליחי חברת וולט (*Wolt*), קבוצה של מחפשי עבודה בתחום ההיי טק ושל צעירים המתגוררים בחיפה.
2. שלטי חוצות: שלטים נתלו בערים חיפה ותל אביב (ראו לעיל תת-פרק 6.3) הציעו לאנשים לסרוק קוד ולמלא את השאלון (ראו איור 7).
3. הפצת לינק דרך מקומות עבודה. לינק נשלח לאנשים שהתנדבו להפיצו במקום העבודה שלהם, או דרך וועדי עובדים בענפים דוגמת ענף התקשורת, עובדי תעשיית הקולנוע, עובדים במקצועות פארא-רפואיים.

איור 7 דוגמא לשלטי החוצות הקוראים לאנשים למלא את הסקר
Figure 7 An example of billboards calling people to fill out the survey

הבחירה בשאלון מקוון נעשתה משום שלאופן הפצה כזה יכולת להגיע למגוון גדול של קהלים. אמנם לסקר מקוון היענות נמוכה יותר, אך הוא מאפשר שליטה במענה על השאלות ומונע מצב של שאלות חסרות, משום היכולת למנוע התקדמות בשאלון ללא מילוי כלל השאלות. בנוסף ניתן להפיצו לאנשים רבים בעלויות נמוכות של זמן וכסף (Fynboe, Huibers, Christensen, & Christensen, 2018). שאלונים שבהם לא מולאו כל השאלות נפסלו ולא הוכנסו לעבודה. הסקר הופץ בתקופת מגיפת הקורונה, תוך כדי סגרים והנחיות על ריחוק חברתי. סקר מקוון בהקשר זה, העניק יתרון נוסף לבחירה בהפצה אלקטרונית דרך רשתות חברתיות. אך חשוב מכל היא העבודה ששאלון המופץ דרך רשתות חברתיות יאפשר להגיע לאוכלוסיות שהגישה אליהן הייתה מוגבלת בדרך ההפצה המסורתית. שאלון מקוון "מתגלגל כמו כדור שלג" ועובר בין אנשים שהחוקרים לא היו מגיעים אליהם ללא הרשתות החברתיות (Dusek, 2015).

על מנת לבחון את השאלון בגרסתו הראשונית ואת יעילותו בפועל, נערך סקר מקדים (*Pilot*). הפיילוט הופץ באמצעות קבוצת ווטסאפ של עובדים בתחום האומנות המונה 50 חברים. רובם עצמאיים ופרילאנסרים. בפיילוט התקבלו 12 שאלונים מלאים, מהם עלו תגובות על ניסוח השאלון. כך למשל, שהוא יותר מדי מותאם למי שהם שכירים ופחות מדי לעצמאיים. הערה כזו למשל הביאה להתאמת השאלון גם למי שאינם מועסקים

כשכירים. בנוסף, הופץ הפיילוט במקום עבודה עם מספר קטן של עובדים, שכולם בו שכירים (12 עובדים בסך הכל, בחברה לשירותי מידע ותכנון אסטרטגי). באמצעות הפיילוט כאן הוחלט כיצד לבצע את התפוצה, באמצעות רשתות חברתיות וקבוצות ווטסאפ, האם להפיץ באופן נרחב או באופן ממוקד. אלא שממקום העבודה השני הושג רק שאלון מלא אחד, ולא התקבלו הערות. לאחר התיקונים והסקת המסקנות הופץ השאלון הסופי, בסקר המלא.

מטרת הסקר הייתה לדגום למעלה ממאה עובדים, מכל אחת מהערים חיפה ותל אביב וסביבותיהן. השאלונים הופצו באזורי תעסוקה בערים ובאזורי מגורים שעשוי להימצא בהם מעמד יצירתי. בתל אביב הופצו השאלונים באזורי המשרדים ברחוב יגאל אלון, שדרות רוטשילד, דרך מנחם בגין, שכונת פלורנטין ומרכז העיר לאורך רחוב אבן גבירול. בחיפה הופצו השאלונים בעיר התחתית, שכונת הדר, מרכז הכרמל ואזור התעשייה מת"ם. בנוסף לתפוצה הפיזית, נעשה גם ניסיון להגיע לאנשים באופן אישי דרך מקומות העבודה ובאמצעות רשתות חברתיות. השאלון הופץ דרך עובדים במקום העבודה אשר העבירו אותו וברשתות חברתיות דרך קבוצות ובתפוצות מיילים, תוך ניסיון להתמקד באלה העובדים וגרים באזור תל אביב וחיפה.

הסקר הניב סך הכול 352 שאלונים מלאים. היענות זו אפשרה ייצוג מספק לניתוח של קבוצת פריקאריאט ואף קבוצה של נדגמים שהם יציבים ואינם פריקאריאטיים, שהוגדרו לצורך בדיקת ההשערות, ועריכת השוואות בעלות תקפות סטטיסטית.

6.5.3. שימושי קרקע במרחב – בסיסי נתונים מקוונים

לצורך בדיקת השערות שלוש, ארבע וחמש, נדרשו נתונים נוספים על אלו שנאספו באמצעות השאלון. לשם כך, נעשה שימוש במאגר הנתונים של גוגל. הנתונים מהמאגר עדכניים לסוף שנת 2019. הם מספקים מידע על כמות וסוג שימושי הקרקע בסביבת המגורים של אוכלוסיית הדגימה, בערים תל אביב וחיפה²². נדגמים שמילאו את השאלון נדרשו למלא את כתובת המגורים על פי שם היישוב והרחוב. עבור כל אחד מהם נמצאו קואורדינטות לרחוב, כפי שמופיעות ב-Google Maps (גוגל מפות). סביב כל נקודה שהוצאה מגוגל מפות, הוגדר רדיוס של מרחב הליכה מקובל. הספרות אינה מציעה תשובה חד משמעית, למרחק שיענה להגדרה שסביבו יש לבחון את סביבת המגורים, על מנת להגדירה כ"חיותית". קיימים משתנים רבים המשפיעים על תפיסת המרחק, בקרב אנשים שונים. יש מי שעבורם מרחק מסוים יחשב כקרוב ויש מי שעבורם רחוק. משתנים כמו טופוגרפיה, גיל, מין תכנון אזור המגורים ועוד יכולים להשפיע על כך (Coulton, Jennings, & Chan, 2013). Yang (2012) למשל קבעה מרחק שלא עולה על 400 מטרים בו אנשים יעדיפו ללכת. לצורכי מחקר זה נקבע רדיוס של שלוש מאות מטרים, שהם 600 המטרים הקרובים ביותר לכתובת המגורים. בתוך הרדיוס הזה נבדקו שימושי קרקע לכל אחד מהנדגמים בערים תל אביב וחיפה. מתוך הנתונים שהתקבלו סוננו נקודות עניין לא רלוונטיות. כך הם למשל כבישים, תחנת אוטובוס ותחנת מוניות. נקודות העניין שנשארו מוינו לפי שתי חלופות: צרכי יום-יום וצרכי פנאי. שימושים שלא עמדו באחת משתי ההגדרות, לא קיבלו הגדרה כלשהי. קטגוריה נוספת שהוגדרה

²² כיוון שהנתונים נוגעים רק לאלה הגרים בערים תל אביב וחיפה (כיוון שאלה נתוני גוגל המצויים בידוי), הרי שישנם נדגמים שאין לגביהם נתונים בנוגע לשימושי הקרקע באזורם (נדגמים אלה הם כל מי שמגוריהם הם מחוץ לשטח המוניציפלי של תל אביב וחיפה). מתוך בסיס המידע של גוגל, סך הכול ניתן היה לאתר נתונים על 277 נדגמים וסביבת המגורים והעבודה שלהם.

במיון נגעה במקומות עבודה במרחבים המאפשרים עבודה מחוץ לבית, או מחוץ למשרד. כך הם מקומות כמו ספרייה, בית קפה ופארק. טבלה 3 מסכמת את נקודות העניין שנמצאו באזורים השונים ואת החלוקה שלהם לפי קטגוריות. עוד בטבלה כמות השימושים שנמצאו בכל אחת מהערים שנבדקו.

טבלה 3: חלוקה קטגורית של נקודות העניין
Table 3 Points of Interest - Division into Categories

Points	Type	OutDoor Work Place	TLV_ count	HFA_ count	Points	Type	OutDoor Work Place	TLV_ count	HFA_ count
synagogue	Daily		511	147	dentist	Daily		411	166
general_contractor	Daily		954	122	accounting	Daily		308	25
cafe	Leisure	V	1187	265	moving_company	Leisure		81	19
restaurant	Leisure		3434	314	meal_delivery	Leisure		152	35
car_repair	Daily		463	26	finance	Leisure		1566	269
car_dealer	Leisure		62	10	night_club	Leisure		167	31
doctor	Daily		572	148	plumber	Daily		91	62
park	Leisure	V	436	106	library	Leisure	V	47	11
store			13502	2273	veterinary_care	Daily		132	36
lodging	Leisure		2389	360	hospital	Daily		154	133
electronics_store	Leisure		935	136	mosque	Leisure		8	0
museum	Leisure		124	16	convenience_store	Leisure		139	49
florist	Leisure		212	56	roofing_contractor	Daily		16	2
bar	Leisure		932	102	place_of_worship	Leisure		604	174
real_estate_agency	Daily		912	130	local_government_office	Leisure		96	52
health	Daily		4585	1245	atm			88	1
casino	Leisure		2	0	shopping_mall	Leisure		86	41
lawyer	Daily		1018	90	university	Leisure		222	36
school	Daily		1056	343	hardware_store	Daily		93	33
travel_agency	Leisure		519	69	insurance_agency	Leisure		123	18
clothing_store	Leisure		2360	264	storage	Daily		63	8
meal_takeaway	Leisure		119	9	pet_store	Daily		95	47
shoe_store	Daily		371	31	department_store	Daily		25	11
grocery_or_supermarket	Daily		943	222	car_rental	Leisure		45	0
spa	Leisure		152	38	movie_theater	Leisure		19	3
art_gallery	Leisure		398	18	airport			3	0
hair_care	Leisure		1293	253	church	Daily		32	22
painter	Leisure		72	8	police	Daily		22	2
liquor_store	Daily		141	12	car_wash	Leisure		15	3
supermarket	Daily		450	72	physiotherapist	Daily		31	9
pharmacy	Daily		290	101	stadium			5	0
electrician	Daily		89	35	post_office	Daily		48	17
furniture_store	Daily		802	58	amusement_park	Leisure		1	0
beauty_salon	Leisure		637	228	fire_station	Leisure		14	4
bakery	Daily		470	66	premise			133	60
locksmith	Daily		168	20	colloquial_area			3	0
bicycle_store	Daily		321	8	locality	Leisure		7	5
embassy			98	0	city_hall	Daily		9	12
gym	Daily		583	98	campground	Leisure		1	0
jewelry_store	Leisure		564	137	food	Leisure		7169	1008
bank	Daily		275	39	zoo	Leisure		1	1
book_store	Daily		144	43	establishment			78439	14512
laundry	Leisure		327	20	courthouse	Leisure		4	2
home_goods_store	Leisure		2469	394	political			7	5

7. ניתוח הנתונים – שיטות

ניתוח הנתונים במחקר כלל מספר שיטות סטטיסטיות. הניתוח נעשה באמצעות תוכנת JMP PRO גרסה 15.1, באמצעותה נערכה בשלב הראשון השוואת התפלגויות ובדיקת ייצוגיות המדגם. נוסף על כך, המחקר השתמש בניתוח שונויות של משתנים מסוג סדר ושמי. המובהקות הסטטיסטית בניתוחים נבחנה באמצעות מבחן Chi-Square (χ^2).

בשלב השני, נעשה שימוש בניתוח גורמים מגשש (EFA - Exploratory Factor Analysis). השימוש בשיטה נדרש לבדיקת ההשערה החמישית, שדנה בטיפוסי פריקאריאט והתפרסותם במרחב. השימוש ב-EFA אפשר לצמצם סט רחב של משתנים, לכדי קבוצות פריקאריאט מובחנות וליצור מדד אחד לייצוג התופעה הפריקאריאטית.

בשלב השלישי, נבחנו הבדלים בקשרים בין המשתנים הבלתי תלויים לתלויים. בין עולם העבודה למרחב העירוני ובין הזמן והצרכים השונים לבין המרחב. בחינה זו נעשתה באמצעות מבחני שונות, כ-ANOVA ובאמצעות טבלאות צילוח (Cros-Tables). נעשה שימוש במבחני χ^2 ו-T-Test לבחינת מובהקות הבדלים בין קבוצות וקטגוריות. לבסוף, באמצעות מודל של רגרסיה ליניארית רבת משתנים נותחו הקשרים הסטטיסטיים בין משתני הפריקאריאט ומשתנים נוספים לבין הפעילות היומיומית של הנדגמים ומרחב המגורים שלהם.

7.1. ניתוח שונויות והתפלגויות

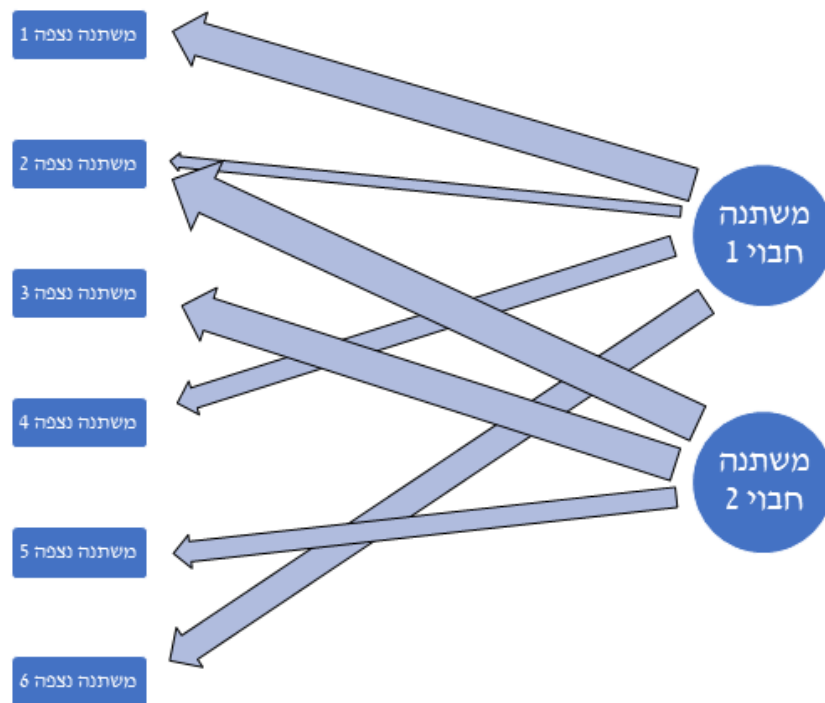
בשלב הראשון הופעלו כלים של סטטיסטיקה תיאורית לבחינת התפלגויות וניתוח השונות של המשתנים. נבדקה מידת הייצוגיות של המדגם על ידי השוואת חלק מההתפלגויות לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. על פי מדד הפריקאריאט שסיווג את הנדגמים בתחילת הסקר (ראו הסבר על סיווג זה בתת פרק 8.2), נבחנה השונות בין מי שעשוי להיות פריקאריאט לאלה שאינם כאלה. השוואה זו התבססה על מבחן χ^2 שבדק את המובהקות הסטטיסטית של השונות.

7.2. מדידת רמת פריקאריאטיות – ניתוח גורמים מגשש

בשלב השני נעשה שימוש בניתוח גורמים מגשש (EFA - Exploratory Factor Analysis). השימוש בשיטה נדרש לבדיקת השערת המחקר החמישית (תת פרק 5.2) מושג הפריקאריאט הוא מושג קשה לתפיסה וגורמים רבים מאפיינים אותו (ראו פרק 2 בסקירת הספרות). הניתוח הכמותי אפשר למפות טיפוסי פריקאריאטיות במרחב. ניתוח הגורמים כלל משתנים היכולים להעיד על חוסר יציבות בחיים האישיים ומשתנים הקשורים בעולם העבודה. ה-EFA שימש לאיתור מבנים אשר מסבירים את המתאמים בתוך סט משתנים גדול. ההנחה היא שכל מדד יכול להיות בתוך כל גורם, ללא תלות בתיאוריה מקדימה. השימוש בכלי נעשה כדי להבדיל בין סוגים שונים של רעיונות פריקאריאטיות והבנת התופעה על רבדיה השונים. משתנים הנוגעים גם לעולם העבודה וגם לעולמו האישי ביכולתם להעיד על אורח חיים רעוע. מתוך כך נבע הצורך בכלי לצמצום המשתנים לכדי מספר מצומצם של משתנים עיקריים. מניתוח הגורמים התקבל סט של משתנים חבויים (Latent variables), משתנים אשר הוסקו מתוך הנתונים. משתנים אלה סייעו בבדיקת ההשערה החמישית במחקר. המשתנים האלה מורכבים

מצירוף של משתנים, שנתונים אודותם נאספו בסקר השדה ומשמשים כאן כמשתנים נצפים (Observed variables). לכל משתנה יש גורם טעינה (Factor Loading), שהתקבל בניתוח הנתונים ומייצג את הקשר בין המשתנה הנצפה לזה החבוי. איתורם של המשתנים הדומיננטיים, נקבע כמי שערך הטעינה שלו הוא גבוה מ-0.5. ככל שהקשר גבוה יותר, כך הדומיננטיות של המשתנה גבוהה יותר בהשוואה למשתנים הנצפים האחרים שנבדקו. איור 8 מציג את עקרונות ה-EFA. עובי החיצים מייצג את ערכי הטעינה, חצים עבים מייצגים ערכים דומיננטיים (ערכים הגבוהים מ-0.5) ודקים ערכים שאינם דומיננטיים. כל גורם שהתקבל בשיטה זו מסביר אחוז מסוים מן השונות הגלומה באוכלוסיית המחקר שנבחנה, אוכלוסייה שכללה 352 נדגמים שהשיבו לשאלון בסקר. ככל שהגורמים העיקריים מסבירים יחדיו אחוז גבוה יותר של השונות באוכלוסייה, כך ניתוח הגורמים הוא בעל תוקף סטטיסטי מובהק יותר.

איור 8 מודל ניתוח גורמים מגשש
Figure 8 Exploratory Factor Analysis Model

איתורם של המדדים הדומיננטיים, נעשה באמצעות רוטציה (שיטת *Varimax*), שמציגה את דפוסי הטעינה באופן המאפשר ללמוד מה המכנה המשותף ומה המאפיין העיקרי של המשתנה החבוי, בזיקה לרקע התיאורטי של המחקר. ניתוח ה-EFA אפשר לבנות פרופילי יציבות שונים של הנגדמים, הכוללים כאמור מרכיבים בעולם העבודה ושלא בעולם העבודה. סידור המשתנים בניתוח גורמים מגשש נערך באופן אקראי. מטרתו לבחון האם המדדים שנבנו אכן תואמים את עולם התוכן שעולה מהספרות. על ידי זיהוי הגורמים הדומיננטיים בכל גורם שהתקבל, ניתן להסיק על המכנה המשותף לכל המדדים. ראוי לציין שהמכנה המשותף שמוחלט עליו נעשה

באופן סובייקטיבי על ידי החוקר וניתן היה גם להגדירו אחרת באופן גמיש על פי המדדים הדומיננטיים שהתקבלו.

לפני השימוש בניתוח הגורמים נעשתה בדיקה מקדמית. לצורך בדיקת המהימנות הפנימית נערך מבחן אלפא קורנבאך, מבחן שמטרתו לבחון האם כל המשתנים בניתוח מתייחסים באופן עקבי לאותה התמה. במבחן זה מתקבל ערך בין 0-1, ככל שהערך גבוה יותר כך המהימנות גבוה יותר. ערך הגבוה מ-0.6 יצביע על קיומה של עקביות פנימית. מהבדיקה שנעשתה לא נמצא ערך הגבוה מ-0.6 היכול להצביע על עקביות כזאת.

התוצאות שהתקבלו מניתוח הגורמים שימשו גם כתשתית לבניית מדד פריקאריאטיות, מדד שמשמש לבדיקת הפיזור של רמות שונות של פריקאריאטיות במרחב העירוני. לשם כך נעשה שימוש בציון תקן (Factor Score) שקיבלה כל תצפית (כל נדגם) בכל גורם שהתקבל. ציון התקן העניק זהות לכל גורם ביחס לכל תצפית שנדגמה, אלה הצביעו על רמת הפריקאריאטיות של כל נדגם. ככל שציונו של הנדגם הוא גבוה יותר כך מצבו בשוק התעסוקה טוב יותר והוא ברמת יציבות גבוה יותר.

7.3. מודלים של רגרסיה רבת משתנים

כדי לבחון את הקשר בין טיפוסי הפריקאריאט במחקר לפעילות היומיומית ומרחב המגורים, נבנו מודלים של רגרסיה לינארית רבת משתנים. באמצעותה המשכתי בבחינה של השערה מספר 5. ניתוח הרגרסיה נבחר כשיטה העדיפה בגלל פשטות ההפעלה של מודל זה. המודל מאפשר לקבל בקלות יחסית אינדיקציות לגבי רמת ההסבר הכללית של המודל, כיווניות ומובהקות הקשרים שבין המשתנים השונים, והתרומה של כל משתנה לרמת ההסבר של טיפוסי פריקאריאטים שונים והפיזור שלהם במרחב.

במודל הרגרסיה שהופעל שימשו טיפוסי הפריקאריאט השונים משתנה בלתי תלוי, יחד עם משתני פריקאריאט נוספים שלא נכללו בתוך ניתוח הגורמים המגשש. המשתנים התלויים היו משתנים המעידים על הפעילות היומיומית ועל מרחב המגורים. משתנים אלה הם המשתנים הבודקים את כמות השימושים הנצרכת במהלך השבוע, המרחק מהם ונתוני גוגל על מרחב המגורים.

חלק ג'

ממצאי המחקר

8. המדגם

פרק זה יציג את המאפיינים הפריקאריאטיים של הנדגמים אשר נסקרו. יוצג בו מאפייניהם האישיים, התעסוקתיים והמרחביים. בפרק זה יוצג גם ניתוח נתוני גוגל (ראו פרק המתודולוגיה) שהתקבלו עבור כל אחד מהנדגמים. ממצאים אלה יהוו בסיס לדיון ובדיקת השערות המחקר והמסגרת המושגית. מטרת הפרק היא להציג את נתונים שעלו מתוך הסקר ובחינת הממצאים אל מול השערות המחקר.

8.1. ייצוגיות הסקר

מחקר זה הינו מחקר מגשש (*Exploratory research*), ראשוני בתחומו בישראל. זו גם הסיבה שקשה לטעון לייצוגיות המדגם במחקר הנוכחי. עם זאת, מעניין להשוות את נתוני המדגם עם מספר מאפיינים של האוכלוסייה הכללית. כך למשל נבדקה ההתפלגות הגילאית, מספר הנפשות למשק בית והמגדר. ייצוגיות המדגם נבחנה גם מול מאפיינים של פריקאריאט. נבחנו כמה מהנתונים שעליהם המחקר אסף נתונים: שיעור המאוגדים הממוצע בקרב הנדגמים, ממוצע שעות העבודה השבועיות שלהם (טבלה 6) ואופן ההעסקה של הנדגמים (טבלה 7). נתוני המדגם הושוו לנתוני בנק ישראל (בנק ישראל, 2021) ונתונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס). כאן יש לציין סייג מתודולוגי בו קיים הבדל בין נתוני הלמ"ס המתייחסים בנתונים לעובדים מגיל 15 ומעלה ואילו סקר המחקר פנה לאנשים מבוגרים יותר ולא דגם בקרב צעירים מתחת לגיל 18 (טבלה 4). תוך לקיחת סייג זה בחשבון והזהירות הנדרשת ממנו לגבי השוואת הממצא, נתוני הסקר שלנו מעיד על דמיון בין נתוניו לנתוני הלמ"ס ונתוני בנק ישראל.

טבלה 4 חלוקה גילאית המשווה בין ממצאי הסקר (n=352) לחלוקה הגילאית של כח העבודה בכלל האוכלוסייה בישראל

Table 4 Age distribution comparing the findings of the survey (n=352) to the age distribution of the workforce in the general population in Israel

גיל									
+70	65-69	60-64	55-59	45-54	35-44	25-34	18-24	15-17	
0.2%	0.8%	0.8%	1.1%	12.5%	32.1%	46%	6.2%	-	מדגם
2%	4%	6%	8%	19%	24%	23%	14%	1%	למ"ס (מתוך כח העבודה)

הנתונים מתוך: [סקר כח אדם 2019, לוח 1.4](#)

ממוצע הנפשות למשק בית במדגם²³ נמוך מהממוצע של כלל האוכלוסייה בישראל (טבלה 5). הדבר עשוי לנבוע מכך שמחצית מהמשיבים על הסקר הם צעירים, בשנות העשרים והשלושים לחייהם שייתכן ועדיין לא הקימו משפחה (ראו טבלה 4). ממצאי הסקר עולה שהנדגמים הם משכילים מהממוצע הארצי. ייתכן שחלק מהפער נובע מכך שנתוני הלמ"ס מתייחסים לכל מי שהם בני 15 ומעלה, מה שמגדיל את אחוז הנדגמים שלהם יש 12 שנות לימוד ומטה בסקר הלמ"ס. דבר נוסף שעשוי להעיד על הפער בין המדגם לנתוני הלמ"ס הוא שרוב הנדגמים

²³ ממוצע הנפשות למשק בית חושב לפי הסטטוס המשפחתי שנדגם. מי שהצהיר שהוא רווק או גרוש נספר כנפש אחת, ומי שהוא בזוגיות או נשוי נספר כשתי נפשות. הסטטוס המשפחתי חובר למספר הילדים שהנדגם הצהיר עליהם.

הם מהעיר תל אביב ואזור המרכז, שם מרוכזים רוב המוסדות להשכלה גבוהה. יתכן ויש לכך השפעה על רמת ההשכלה באזור בהשוואה לאוכלוסייה הכללית (ביטון ויגור-קרול, 2020). מבחינת ארץ המוצא של הנדגמים הרי שרובם ילידי הארץ. גם ממצא זה אינו תואם או מייצג את נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

טבלה 5 השוואת התפלגויות דמוגרפיות בין המדגם (n=352) לנתוני הארציים
Table 5 Comparison of demographic distributions between the sample and the national data

אחוז ילידי הארץ	השכלה			ממוצע נפשות למשק בית	
	מעל 16 שנות לימוד	עד 15 שנות לימוד	עד 12 שנות לימוד		
89%	45.1%	45.1%	9.6%	2.49	מדגם
79%	28.3%	21.7%	50%	3.25	למ"ס 2021

מקורות: שנתון סטטיסטי לישראל 2021 - מספר 72 לוח 4.83, [נתוני הלמ"ס, הודעה לתקשורת ליום העצמאות התשפ"ב](#) :

<https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/Pages/2022/%D7%99%D7%95%D7%9D-%D7%94%D7%A2%D7%A6%D7%9E%D7%90%D7%95%D7%AA-%D7%AA%D7%A9%D7%A4-%D7%91.aspx#losExcelos>

מבדיקת ממצאי המדגם בנוגע לשוק העבודה עולה ששיעור המאוגדים בקרב הנדגמים במחקר דומה לשיעור במשק הישראלי. כך, 99 מהנדגמים (28%) העידו כי הם חברים באיגוד מקצועי במקום עבודתם, לעומת 253 (72%) שאינם מאוגדים. שיעור זה דומה לשיעור שדווח בנתוני בנק ישראל העומד על 25% (אטקס ואלמוג, 2021)²⁴. הדמיון בין נתוני הסקר לנתונים במשק מתחזק גם בנתונים אחרים.

כך היא טבלה 6, ממנה עולה כי ממוצע שעות העבודה השבועי בקרב הנדגמים דומה בקרב נדגמי המחקר לממוצע במשק. בדומה למאפיינים במשק, גם במדגם של המחקר נשים עובדות מעט פחות שעות בממוצע מהגברים. לפי הנתונים הארציים נשים עובדות בממוצע כשלושים ושש שעות בשבוע לעומת ארבעים ושתיים וחצי אצל הגברים. במדגם המחקר הנשים עובדות מעט יותר משלושים ושמונה וחצי והגברים עובדים ארבעים ואחת וחצי. פילוח שעות עבודה ממוצע לפי משלחי יד נבחרים במדגם מגלה גם הוא מגמות דומות לאלו הקיימות בנתוני הלמ"ס (טבלה 6). כך למשל בענפי החינוך והבריאות ישנה כמות שעות עבודה שבועיות נמוכה מזו שישנה בענפי המידע והשירותים המקצועיים. בולט כאן תחום האומנויות הבידור והפנאי, ששונה במעט בממוצע המדגמי מזה הלאומי בענף.

²⁴ חשוב לציין שהנתונים של חטיבת המחקר בבנק ישראל פורסמו אמנם באוקטובר 2021 אך הם מתייחסים לשנת 2016 ומצוינת בהם מגמת עלייה של העובדים המאוגדים במשק. על כן ניתן לשער ששיעור המאוגדים בסקר דומה אף יותר לשיעור המאוגדים בקרב המועסקים בישראל.

טבלה 6 ממוצע שעות העבודה השבועיות השוואה בין נתוני המדגם (n=352) לנתוני הארציים
Table 6 Average weekly working hours Comparison between sample data and national data

שירותים מקצועיים, מדעיים וטכניים	מידע ותקשורת	שירותי בריאות, רווחה וסעד	חינוך	אמנות, בידור ופנאי	ממוצע לפי מגדר		ממוצע כללי	
					נשים	גברים		
41.4	43.4	35.5	35.6	39.4	38.7	41.4	40.2	מדגם
40.7	42.2	33.9	33.1	35	36.3	42.5	39.5	למ"ס 2021

מקור: שנתון סטטיסטי לישראל 2021 - מספר 72, פרק 9, לוח 17.

השוואת אחוז השכירים בקרב נדגמי המחקר למגמה הלאומית בעניין, מראה גם היא דמיון כשהשיעור בעניין עומד על כ-90% לערך בשני בסיסי הנתונים. כשבוחרים את המגמות לפי ענפי הכלכלה של המשיבים ניתן לראות כי על אף הדמיון הכללי (למעט ענפי המידע והתקשורת ושירותי הבריאות) ישנם פערים בין בסיסי הנתונים. הבולט שבהם הוא בתחום החינוך והשירותים המקצועיים. פערים אלו מוסברים בחישוב שיעור השכירים במדגם, בו נכללו גם מי שהם בחלק ממשרותיהם מועסקים כשכירים (אפילו אם יש להם עוד משרה כעצמאיים או צורת העסקה אחרת). הלמ"ס אינו מפרט בעניין זה.

טבלה 7 שיעור (%) השכירים במדגם המחקר (n=352), בהשוואה לנתונים הארציים
Table 7 Percentage of employees in the total sample, comparison with the national data

% שכירים ממוצע לפי ענפי כלכלה					% השכירים ממוצע	
שירותים מקצועיים, מדעיים וטכניים	מידע ותקשורת	שירותי בריאות, רווחה וסעד	חינוך	אמנות, בידור ופנאי		
87%	97%	84%	82.8%	52.2%	91.2%	מדגם
68.4%	93.6%	89.7%	95%	60.4%	87.6%	למ"ס 2021

הנתונים מתוך: [שוק העבודה - שנתון סטטיסטי לישראל 2021 - מספר 72, פרק 9, לוח 11](#).

לסיכום, השוואת בסיסי הנתונים מראה שהמדגם מייצג ודומה ברובו למאפייני שוק העבודה הישראלי. יש לשים לב באופן ברור יותר למאפיינים הנוגעים לתופעת הפריקאריאט, דוגמת איגוד עובדים. שם נמצאה הלימה גבוהה מאד עם שיעור המאוגדים במשק. הנתונים בדבר שעות העבודה דומים למגמות בשוק העבודה הישראלי. מנתוני המדגם עולה כמות שעות גדולה במעט בהשוואה לממוצע הישראלי שמציגה הלמ"ס. הדבר תואם את התופעה הפריקאריאטית, כפי שעלה למשל בסקר הספרות. לגבי אופן ההעסקה, אזי זו פחות דומה לזו שנמצאת בנתונים הארציים. כך ישנם יותר שכירים שנדגמו בסקר בהשוואה לשיעור הארצי²⁵.

כאמור, מטרת המדגם איננה ייצוגיות התופעה הפריקאריטית בישראל, או כלל אוכלוסיית העובדים בה (ראו דיון בפרק המתודולוגיה). יחד עם זאת המדגם הצליח להשיג נתונים דומים לאלה של אוכלוסיית העובדים הכללית בישראל, ובכך ניתן לומר שיש בו מידה של ייצוגיות בהשוואה לשוק העבודה הישראלי.

²⁵ חשוב לציין שנתוני השכירים המוצגים בטבלה 8 כוללים גם מועסקים שכירים רק בחלק ממשרותיהם. אם מנקים את אלה המועסקים גם כשכירים וגם כעצמאיים, שיעור השכירים במדגם עומד על 80.1%.

8.2. מאפייני הסקר

בתת פרק זה מוצגים מאפיינים של האוכלוסייה שנדגמה, בהיבטים של חייה האישיים, עולם העבודה והמרחב בו הנגדמים בסקר מתגוררים ועובדים.

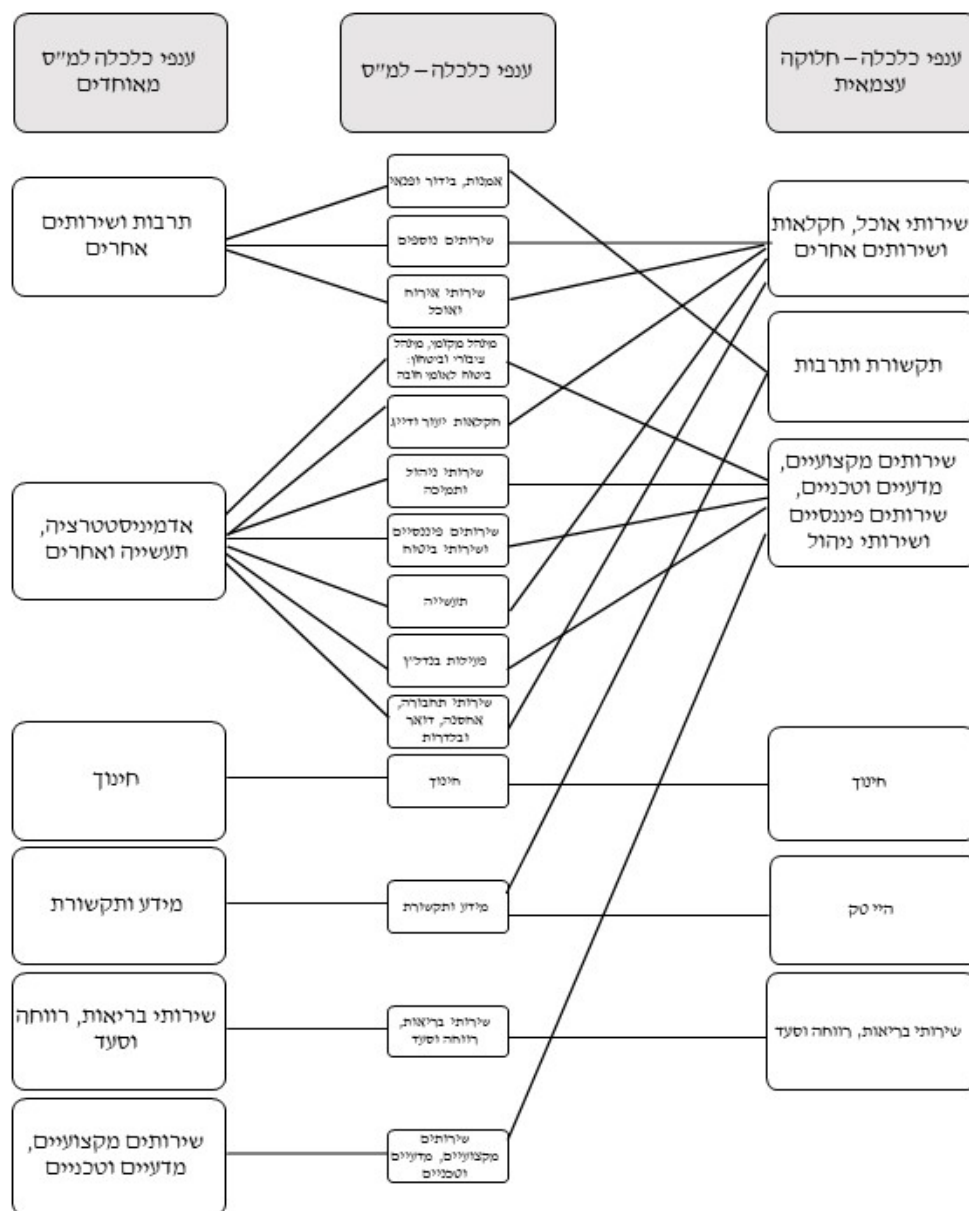
סיווג הנדגמים בשאלון הסקר למי שפריקאריאט ומי שאינו פריקאריאט נעשה באמצעות שלוש שאלות שתשובותיהן היו 'כן' ו'לא'. נדגם שענה על לפחות שתי שאלות באופן חיובי סווג כמי שאינו פריקאריאט. השאלות היו: האם הנדגם נמצא למעלה משמונה שנים באותו מקום עבודה, האם יש ארגון עובדים במקום העבודה והאם שכרו עולה על 20,000 ₪ ברוטו לחודש. ממצאי המחקר מראים ששלוש מאות ושלושה עשר נדגמים הם פריקאריאטיים במאפייניהם, ושלושים ותשעה הם לא.

להלן מוצגות התפלגויות משתנים המבחינים בין מי שסווגו כפריקאריאט לבין מי שאינם פריקאריאט. ההשוואה בין שתי הקבוצות מספקת נקודת מבט על מאפייניו האישיים והתעסוקתיים השונים של הפריקאריאט מאלה שאינם פריקאריאט.

עבודה:

השאלות על עולם העבודה עסקו באופי המשרה, שעות העבודה ועד כמה העבודה משאירה זמן לפנאי. כל נדגם נדרש לכתוב במה הוא עובד, כלומר מה התפקיד שלו או מה הוא עושה. שאלה זו הייתה בצורה של "טקסט חופשי" שהנשאל הזין בעצמו. התשובות של הנדגמים קוטלגו לפי סיווג ענפי הכלכלה של הלמ"ס. לאחר מכן קובצו ענפי כלכלה עם ענפים אחרים שכמות הנדגמים בהם הייתה נמוכה מ-10% מכלל המדגם. הקיבוץ של ענפי הכלכלה בהתאם לכמות הנדגמים יצר עיוותים. כך למשל הוא תחום הנדל"ן שאוחד עם חקלאות ותעשייה, כיוון שמענפים אלה היה פחות מעשרה אחוז של נדגמים. ועל כן נערכה חלוקה חדשה של ענפי הכלכלה בהתאם לעולם התוכן של עבודה זו ובהתאם לתשובות הנדגמים (ראו איור 9).

איור 9 חלוקת ענפי הכלכלה
Figure 9 Division of industries

מהחלוקה הענפית המופיעה עולה שמרבית הנדגמים (לערך שליש) שאינם מסווגים כפריקאריאט, מועסקים בתחום השירותים המדעיים והניהוליים. רבים אחרים הם מתחום החינוך, כפי שמופיע בטבלה 8. השונות בין הפריקאריאטים ושאנים פריקאריאטים על פי חלוקה ענפית הוא ברמת מובהקות בינונית ($p < 0.05$). הסבר אפשרי לממצאים עשוי לנבוע מכך שבענפים כמו שירותים מדעיים (עובדי אוניברסיטאות בעיקר) ותחום החינוך, ישנם רבים המועסקים בחוזה קבוע, על ידי המדינה עם ארגון עובדים פעיל במקום העבודה. מול זאת, ניתן לראות שהמדגם חסר כאלו שאינם מוגדרים כפריקאריאט המועסקים בתחום המזון והשירותים. הממצא כאן

הולם את שמו בא בסקירת הספרות בתת פרק 2.2 שם Standing (2014), מצביע על מגמות דומות בין עליית ענף השירותים לעליית כח העבודה הפריקאריאטי.

טבלה 8 התפלגות לפי ענפי כלכלה בהשוואה בין נדגמים פריקאריאטיים ללא פריקאריאטיים (אחוזים)
Table 8 Distribution by industries in an independent division is classified according to precariat and not precariat

ענפי כלכלה חלוקה עצמאית	כלל המדגם	פריקאריאט	לא פריקאריאט
שירותי אוכל, חקלאות ושירותים אחרים	31 (9%)	31 (10.1%)	0 (0%)
תקשורת ותרבות	33 (9.6%)	27 (8.8%)	6 (15.3%)
שירותים מקצועיים, מדעיים וטכניים, שירותים פיננסיים ושירותי ניהול	99 (28.8%)	85 (27.8%)	14 (35.9%)
חינוך	50 (14.5%)	40 (13.1%)	10 (25.6%)
היי טק ²⁶	100 (29%)	95 (31.1%)	5 (12.8%)
שירותי בריאות רווחה וסעד	31 (9%)	27 (8.8%)	4 (10.26%)
סה"כ	344 (100.0%)²⁷	305 (88.6%)	39 (11.3%)
$\chi^2 = 14.08, df=5 \quad p \leq 0.05$			

עבודה מאורגנת - משתנים נוספים שנוגעים לעולם העבודה הם המשתנים שעניינם בהימצאותו של ארגון עובדים במקום העבודה, האופן שבו הנדגמים מועסקים, בכמות המשרות בהן הם מחזיקים ושעות העבודה שלהם. הממצא מראה שיש הבדל מובהק ($p < 0.01$) בין מי שהוא פריקאריאט למי שאינו כזה, בהיבט של השתייכות לאיגוד עובדים בעבודה (56.4% מאלה שאינם פריקאריאט מאוגדים, לעומת 15.9% בקרב הפריקאריאט). המשמעות של ממצא זה היא שעובדים פריקאריאטים מיוצגים במספרים נמוכים יותר על ידי איגוד עובדים. עובדים אלה חשופים יותר לפגיעות מצד המעסיק וחוסים פחות תחת הסכמי שכר קיבוציים עם תנאים סוציאליים נדיבים.

מאפייני העסקה - הממצא מעיד גם על הבדל מובהק ($p < 0.05$), בין שתי הקבוצות בכל הקשור לאופן ההעסקה, בו שיעור העצמאיים גבוהה באופן יחסי בתוך קבוצת הלא פריקאריאט. יתר המשתנים אינם מעידים על שונות סטטיסטית מובהקת. יחד עם זאת שיעור העובדים במשמרות בקרב הפריקאריאט גבוהה יותר מאלה שאינם כאלה. האחוז בקרב הנדגמים שלהם ימים ושעות עבודה לא קבועות גבוה דווקא בקרב מי שאינו פריקאריאט. הסיבה לכך יכולה להיות בשיעור העצמאיים והפריילאנסרים בקרב הקבוצה הזו. גם בדיקת הזמן שהנדגמים מקדישים לעבודה מראה שאין הבדל מובהק בין שתי הקבוצות. יחד עם זאת, בכלל המדגם עולה שאנשים מועסקים שעות עבודה ארוכות במסגרת עבודתם. כשליש מהנדגמים עובדים שעות רבות במהלך היום (למעלה

²⁶ הסיבה להכללתם של עובדי היי טק כחלק מהפריקאריאט היא בשל היותם מהווים השראה לאופן העסקה בשעות רבות ומגוונות לאורך היום. כמוסבר בפרק 4, על הפריקאריאט בישראל לענף זה הייתה תרומה לשינוי הסדרי העבודה בישראל, בין הייתר בשעות העבודה. טבלה 6 אכן מדגימה כיצד עובדי ענף זה יום עבודתם ארוך משמעותית מענפים אחרים ועל כן הם מיוצגים נאמנה את סוגיית יום העבודה הארוך וחוסר האיזון בין זמן עבודה לפנאי, הנוגעת למעמד הפריקאריט, גם אם יש להם יציבות בתחומים אחרים בחיים.

²⁷ הסיבה לכך שכמות הנדגמים לפי ענפי כלכלה מסתכמת בשלוש מאות ארבעים וארבע ולא בשלוש מאות חמישים ושניים היא שלא כל הנדגמים מועסקים, חלקם דיווחו שהם סטודנטים, לא מועסקים או פנסיונרים.

מתשע שעות) ומסיימים לעבוד בשעה מאוחרת (אחרי שבע בערב). ההתפלגויות והשונויות בין קבוצת הפריקאריאט למי שאינם פריקאריאט מוצגות בטבלה 9.

טבלה 9 התפלגות משתנים אובייקטיביים של עולם העבודה (אחוזים)²⁸
Table 9 Distribution of objective variables over the world of work

מבחן סטטיסטי	לא פריקאריאט	פריקאריאט	כלל המדגם	משתנים אובייקטיביים	
$\chi^2 = 41.37$, df=1 p≤0.01	22 (56.4%)	50 (15.9%)	72 (20.4%)	כן	איגוד עובדים
	12 (30.7%)	238 (76%)	250 (71%)	לא	
	5 (12.8%)	25 (7.9%)	30 (7.9%)	בחלק מהעבודות	
	39 (11%)	313 (88.9%)	352 (100%)	סה"כ	
$\chi^2 = 8.51$, df=2 p≤0.05	29 (74.3%)	245 (80.5%)	274 (80.1%)	שכיר	סטטוס תעסוקתי
	8 (20.5%)	23 (7.5%)	31 (8.7%)	עצמאי	
	2 (5.1%)	36 (11.8%)	38 (11.1%)	עצמאי ושכיר	
	39 (11.3%)	304 (88.6%)	343 (100%)	סה"כ	
אין מובהקות סטטיסטית	25 (64.1%)	230 (75.1%)	255 (73.9%)	קבוע	חוזה העסקה
	9 (23%)	41 (13.4%)	50 (14%)	פריילנסר / עצמאי	
	5 (12.8%)	35 (11.4%)	40 (11.6%)	מתחדש	
	39 (11.3%)	306 (88.7%)	345 (100%)	סה"כ	
אין מובהקות סטטיסטית	30 (76.9%)	246 (79.6%)	276 (79.3%)	אחת	מספר משרות במקביל
	9 (23%)	63 (20.4%)	72 (20.7%)	שתיים ויותר	
	39 (11.2%)	309 (88.7%)	348 (100%)	סה"כ	
אין מובהקות סטטיסטית	2 (5.1%)	38 (12.1%)	40 (11.3%)	כן	עבודה במשמרות
	37 (94.8%)	275 (87.8%)	312 (88.6%)	לא	
	39 (11%)	313 (88.9%)	352 (100%)	סה"כ	
אין מובהקות סטטיסטית	11 (28.2%)	53 (17.1%)	64 (18.4%)	כלל לא	שעות עבודה וימים קבועים
	3 (7.7%)	50 (16.1%)	53 (15.2%)	במידה בינונית	
	14 (35.9%)	117 (37.8%)	131 (37.6%)	במידה רבה	
	11 (28.2%)	89 (28.8%)	100 (28.7%)	במידה רבה מאוד	
	39 (11.2%)	309 (88.7%)	348 (100%)	סה"כ	
אין מובהקות סטטיסטית	2 (5.1%)	24 (7.7%)	26 (7.4%)	יום קצר	שעות עבודה
	23 (59%)	194 (62.1%)	217 (61.8%)	יום רגיל	
	14 (35.9%)	94 (30.1%)	108 (30.7%)	יום ארוך	
	39 (11.1%)	312 (88.8%)	351 (100%)	סה"כ	
אין מובהקות סטטיסטית	5 (12.8%)	31 (9.9%)	36 (10.2%)	מוקדם	סיום עבודה
	21 (53.8%)	191 (61.2%)	212 (60.4%)	רגיל	
	13 (33.3%)	90 (28.8%)	103 (29.3%)	מאוחר	
	39 (11.1%)	312 (88.8%)	351 (100%)	סה"כ	

ההתפלגויות של המשתנים בהם הנדגמים נשאלו לגבי תחושותיהם מראות באופן מובהק ($p < 0.01$) שמי שאינו פריקאריאט חש שהוא מסוגל לשלוט במטלות שהוא נדרש לערוך במקום עבודתו, בהשוואה יותר ממי שהוא כן פריקאריאט. כלומר במידת הצורך, אם יש להם עומס בעבודה הם יכולים להעביר אותן ליום המחרת ולא

²⁸ ראו הערה 27, היכן שכלל המדגם אינו מסתכם בשלוש מאות חמישים ושניים.

להמשיך לעבוד בבית או להישאר בעבודה עד שעה מאוחרת. ביתר הממצאים, אלה הנוגעים לתחושה לגבי הזמן והאיזון בין שעות העבודה לשעות הפנאי והבית לא נמצאו הבדלים מובהקים בין שתי הקבוצות (טבלה 10).

טבלה 10 התפלגות משתנים סובייקטיביים של עולם העבודה (אחוזים)²⁹
Table 10 Distribution of subjective variables across the world of work

מבחן סטטיסטי	לא פריקאריאט	פריקאריאט	כלל המדגם	משתנים סובייקטיביים	
אין מובהקות סטטיסטית	6 (15.3%)	45 (14.4%)	51 (14.5%)	במידה מעטה מאד	העובד קובע את שעות העבודה שלו
	3 (7.7%)	55 (17.6%)	58 (16.5%)	במידה מעטה	
	12 (30.7%)	95 (30.5%)	107 (30.5%)	במידה בינונית	
	12 (30.7%)	77 (25.4%)	89 (25.4%)	במידה רבה	
	6 (15.3%)	39 (12.5%)	45 (12.8%)	במידה רבה מאד	
	39 (11.1%)	311 (88.8%)	350 (100%)	סה"כ	
$\chi^2 = 11.5$, df=3 p≤0.01	0 (0%)	38 (12.3%)	38 (10.9%)	כלל לא	יכולת לשלוט במטלות ובשעות העבודה
	12 (31.5%)	43 (13.9%)	55 (15.8%)	במידה בינונית	
	16 (42.1%)	132 (42.7%)	148 (42.6%)	במידה רבה	
	10 (26.3%)	96 (31%)	106 (30.5%)	במידה רבה מאד	
	38 (10.9%)	309 (89%)	347 (100%)	סה"כ	
אין מובהקות סטטיסטית	15 (39.4%)	78 (25.1%)	93 (26.7%)	במידה מעטה מאד	איזון בין זמן בית לעבודה
	5 (13.1%)	61 (19.6%)	66 (18.9%)	במידה מעטה	
	8 (21%)	73 (23.5%)	81 (23.2%)	במידה בינונית	
	8 (21%)	47 (15.1%)	55 (15.8%)	במידה רבה	
	2 (5.2%)	51 (16.4%)	53 (15.2%)	במידה רבה מאד	
	38 (10.9%)	310 (89%)	348 (100%)	סה"כ	
אין מובהקות סטטיסטית	3 (7.6%)	25 (8%)	28 (8%)	במידה מעטה מאד	איזון בין פנאי לעבודה
	6 (15.3%)	38 (12.1%)	44 (12.5%)	במידה מעטה	
	11 (28.2%)	111 (35.5%)	122 (34.7%)	במידה בינונית	
	12 (30.7%)	100 (32%)	112 (31.9%)	במידה רבה	
	7 (17.9%)	38 (12.1%)	45 (12.8%)	במידה רבה מאד	
	39 (11.1%)	312 (88.8%)	351 (100%)	סה"כ	

מגורים ומקום העבודה:

מקום עבודה - שאלון המחקר אפשר לפרט על מקום עבודתם של הנדגמים. הממצא מראה ש-153 (43.4%) מהם עובדים בעיר תל אביב, 78 (22.1%) עובדים בעיר חיפה והייתר עובדים ביישובים אחרים (טבלה 11). טבלה 11 מראה על חלוקת היישובים לשלוש קטגוריות – עיר גדולה המוגדרת ככזו שיש בה מעל 200,000 תושבים (נכון

²⁹ ראו הערה 28

[illegible][illegible][illegible][illegible]

טבלה 12 התפלגות מקום העבודה של הנדגמים לפי מטרופולינים (אחוזים)³⁰
Table 12 Distribution of work place metropolitan areas - independent definition

מטרופולין עבודה – הגדרה עצמית	כלל המדגם	פריקאריאט	לא פריקאריאט
תל אביב	156 (44.3%)	135 (43.1%)	21 (53.8%)
מטרופולין הצפון	103 (29.2%)	96 (30.6%)	7 (17.9%)
מטרופולין המרכז	89 (25.2%)	80 (25.5%)	9 (23.0%)
אחרים	4 (1.1%)	2 (0.6%)	2 (5.1%)
סה"כ	352 (100%)	313 (88.9%)	39 (11%)
$\chi^2 = 9.05, df=3 \quad p \leq 0.05$			

מקום מגורים - שאלון המחקר בדק גם את מקום המגורים, וממצאי הסקר בהקשר זה עולה ש-152 (43.2%) מהנדגמים גרים בעיר תל אביב ו-99 (28.1%) גרים בעיר חיפה (היתר מתגוררים ביישובים אחרים. ראו הפירוט המלא בטבלה 13).

למרות שלא נמצאה מובהקות סטטיסטית בין שתי קבוצות המחקר (פריקאריאט ואלו שאינם), לגבי המגורים באחד מהמטרופולינים שהוגדרו למחקר, עדיין ניתן לראות כי מי שאינו פריקאריאט במדגם מתגורר באחוזים גבוהים יותר באזור המרכז ובעיר תל אביב. כמו כן אלו נוטים להתגורר פחות במטרופולין הצפון בהשוואה למי שמוגדר במחקר כפריקאריאט (טבלה 14). גם כאן הממצא תואם המגמה הארצית שנסקרה בפרק המתודולוגיה שנגע לאזור המחקר (6.3).

בדיקת המרחק בין כתובת המגורים לכתובת העבודה לפי גוגל מפות (Google Maps) גם היא אינה מעלה הבדל מובהק בין אלה שסווגו פריקאריאט לבין מי שאינם. ניתן לראות כי אצל רוב המשיבים בכלל המדגם (41.7%) המרחק ממקום העבודה אינו עולה על חמישה קילומטרים ממקום מגוריהם. הדבר עשוי לנבוע מכך שרוב הנדגמים נדגמו בערים גדולות, שבהן מרביתם גם עובדים (ראו טבלה 15).

³⁰ לאור מאפייני הדגימה, המרחב בישראל מחולק כדלקמן: העיר תל אביב, המהווה למעלה מ-40% מסך הדגימה מוגדרת כישות נפרדת. שאר היישובים המסווגים לפי הלמ"ס כמי ששייכים למטרופולין ת"א או נמצאים דרומה לחדרה הוגדרו כ"מטרופולין המרכז". שאר היישובים הצפוניים לחדרה, ובהם העיר חיפה, הוגדרו כ"מטרופולין הצפון".

טבלה 13 ההתפלגות היישובית לפי מקום מגורים וסיווג היישובים

Table 13 The settlement distribution by place of residence and classification of settlements

שם היישוב	מספר הנדגמים	הנדגמים אחוז	מספר תושבים (למ"ס)	גודל היישוב (סיווג עצמאי)	מטרופולין (למ"ס)	מטרופולין (סיווג עצמאי)	שם היישוב	מספר הנדגמים	הנדגמים אחוז	מספר תושבים (למ"ס)	גודל היישוב (סיווג עצמאי)	מטרופולין (למ"ס)	מטרופולין (סיווג עצמאי)
אזור	1	0.3%	13332	עיר קטנה/פרבר	תל אביב	מטרופולין המרכז	לוד	1	0.3%	80932	עיר קטנה/פרבר	תל אביב	מטרופולין המרכז
אלון שבות	1	0.3%	3071	עיר קטנה/פרבר	ירושלים	מטרופולין המרכז	מבשרת ציון	1	0.3%	24247	עיר קטנה/פרבר	ירושלים	מטרופולין המרכז
אלעד	1	0.3%	49167	עיר קטנה/פרבר	תל אביב	מטרופולין המרכז	מודיעין - מכבים- רעות	3	0.9%	94657	עיר בינונית	תל אביב	מטרופולין המרכז
אשדוד	1	0.3%	226154	עיר גדולה	תל אביב	מטרופולין המרכז	נהרייה	1	0.3%	59156	עיר קטנה/פרבר	חיפה	מטרופולין הצפון
באר יעקב	1	0.3%	29015	עיר קטנה/פרבר	תל אביב	מטרופולין המרכז	נופית	4	1.1%	2597	עיר קטנה/פרבר	חיפה	מטרופולין הצפון
באר שבע	1	0.3%	210595	עיר גדולה	באר שבע	מטרופולין המרכז	נס ציונה	2	0.6%	50706	עיר קטנה/פרבר	תל אביב	מטרופולין המרכז
בת ים	1	0.3%	127803	עיר בינונית	תל אביב	מטרופולין המרכז	נצרת	2	0.6%	77792	עיר קטנה/פרבר	חיפה	מטרופולין הצפון
גבעת ישעיהו	1	0.3%	812	עיר קטנה/פרבר	ירושלים	מטרופולין המרכז	נשר	3	0.9%	24039	עיר קטנה/פרבר	חיפה	מטרופולין הצפון
גבעתיים	10	2.8%	61061	עיר קטנה/פרבר	תל אביב	מטרופולין המרכז	נתניה	1	0.3%	222129	עיר גדולה	תל אביב	מטרופולין המרכז
גילון	1	0.3%	1099	עיר קטנה/פרבר	חיפה	מטרופולין הצפון	פרדס חנה- כרכור	1	0.3%	43760	עיר קטנה/פרבר	חיפה	מטרופולין הצפון
גני תקווה	2	0.6%	21551	עיר קטנה/פרבר	תל אביב	מטרופולין המרכז	פתח תקווה	2	0.6%	250484	עיר גדולה	תל אביב	מטרופולין המרכז
הוד השרון	2	0.6%	64489	עיר קטנה/פרבר	תל אביב	מטרופולין המרכז	קדימה- צורן	2	0.6%	22717	עיר קטנה/פרבר	תל אביב	מטרופולין המרכז
הרצלייה	3	0.9%	98966	עיר בינונית	תל אביב	מטרופולין המרכז	קריית אונו	4	1.1%	40835	עיר קטנה/פרבר	תל אביב	מטרופולין המרכז
חדרה	5	1.4%	98908	עיר בינונית	תל אביב	מטרופולין המרכז	ראשון לציון	3	0.9%	256053	עיר גדולה	תל אביב	מטרופולין המרכז
חולון	1	0.3%	197246	עיר בינונית	תל אביב	מטרופולין המרכז	רחובות	1	0.3%	146095	עיר בינונית	תל אביב	מטרופולין המרכז
חיפה	99	28.1%	283736	עיר גדולה	חיפה	מטרופולין הצפון	רמת גן	17	4.8%	167556	עיר בינונית	תל אביב	מטרופולין המרכז
טבריה	1	0.3%	45867	עיר קטנה/פרבר	חיפה	מטרופולין הצפון	רמת השרון	2	0.6%	47512	עיר קטנה/פרבר	תל אביב	מטרופולין המרכז
טירת כרמל	1	0.3%	24296	עיר קטנה/פרבר	חיפה	מטרופולין הצפון	רעננה	2	0.6%	76277	עיר קטנה/פרבר	תל אביב	מטרופולין המרכז
יקנעם עילית	1	0.3%	24091	עיר קטנה/פרבר	חיפה	מטרופולין הצפון	שדה אליעזר	1	0.3%	828	עיר קטנה/פרבר	חיפה	מטרופולין הצפון
ירושלים	8	2.3%	951149	עיר גדולה	ירושלים	מטרופולין המרכז	תל אביב - יפו	152	43.2%	463808	עיר גדולה	תל אביב	תל אביב
כפר ורדים	1	0.3%	5492	עיר קטנה/פרבר	חיפה	מטרופולין הצפון	תל מונד	1	0.3%	13492	עיר קטנה/פרבר	תל אביב	מטרופולין המרכז
כפר סבא	3	0.9%	101830	עיר בינונית	תל אביב	מטרופולין המרכז							

מקור: אתר הלמ"ס, קובץ הרשויות המקומיות לשנת 2019, לוח: קובץ נתונים לעיבוד:
https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/doclib/2021/154/24_21_154t6.xlsx

טבלה 14 התפלגות לפי מטרופולין מגורים³¹
Table 14 Distribution by residential metropolitan area - self-definition

לא פריקאריאט	פריקאריאט	כלל המדגם	מטרופולין מגורים – הגדרה עצמית
20 (51.2%)	132 (42.1%)	152 (43.1%)	תל אביב
7 (17.9%)	109 (34.8%)	116 (32.9%)	מטרופולין הצפון
12 (30.7%)	72 (23%)	84 (23.8%)	מטרופולין המרכז
39 (11%)	313 (88.9%)	352 (100%)	סה"כ

טבלה 15 מרחק בקילומטרים בין כתובת מקום המגורים לכתובת המקום העבודה³²
Table 15 Distance in kilometers between the address of residence and the address of work place

לא פריקאריאט	פריקאריאט	כלל המדגם	מרחק לעבודה בקילומטרים
9 (33.3%)	114 (42.5%)	123 (41.7%)	5>
8 (29.6%)	58 (21.6%)	66 (22.3%)	10>5
4 (14.8%)	31 (11.5%)	35 (11.8%)	20>10
3 (11.1%)	37 (13.8%)	40 (13.5%)	50>20
3 (11.1%)	28 (10.4%)	31 (10.5%)	+50
27 (9.1%)	268 (90.8%)	295 (100%) ³³	סה"כ

יציבות בחיים - סט של פרמטרים כמו סטטוס המגורים, היכולת לרכוש דירה, להתגורר בבית הנמצא בבעלות עצמית, עם מספר מעברים מינימלי במהלך חייו הבוגרים של אדם, הוא חלק ממערך אינדיקטורים היכולים להעיד על יציבות. טבלה 16 מציגה את ההתפלגות של מעברי הדירה בקרב הנדגמים, כפי שדיווחו עליהם. Stein (2015) מעיד שבקרב הפריקאריאט ישנה תנודתיות רבה במגורים וזאת בשל חילופי המשרות הדחופים שלו. ואכן טבלה 16 מלמדת על הבדל מובהק ($p < 0.01$) בין מי שהם פריקאריאטים למי שאינם. מספר הדירות הממוצע שהוחלף בעשור האחרון בקרב הנדגמים הפריקאריאטים גדול יותר בהשוואה לאלו שאינם פריקאריאט.

טבלה 16 ממוצע מעבר דירות בעשור האחרון, חלוקה לפי מיון פריקאריאטי
Table 17 Average number of dwellings in the last decade, broken down by precariat classification

לא פריקאריאט	פריקאריאט	כלל המדגם	מספר דירות ממוצע בעשור האחרון
2.94 (סטיית תקן = 1.89) (39=N)	3.91 (סטיית תקן = 1.93) (313=N)	3.8 (סטיית תקן = 1.95) (352=N)	

³¹ ראו הערה 30.

³² ראו הערה 28.

³³ לא כל המשיבים מילאו כתובת מקום עבודה מדויקת. יתכן והדבר קשור לכך שחלק מהמשיבים עובדים ללא מקום עבודה מוגדר, או בכל מיני מקומות. כמו כן, חלק מהמשיבים הם סטודנטים, מובטלים או גמלאים, הנעדרים מקום עבודה.

התאמה באזור המגורים - הנדגמים בסקר נשאלו גם על שביעות הרצון שלהם וההתאמה שהם מרגישים בין השירותים ושימושי הקרקע באזור המגורים שלהם, לסדר היום ולצרכיהם. אלו נשאלו עד כמה השימושים שהם נזקקים להם באזור המגורים פעילים בשעות שמתאימות לסדר היום שלהם. מהממצאים בעניין (ראו טבלה 17) עולה שאין הבדל מובהק בין הקבוצות במחקר. בקרב רוב הנדגמים קיימת שביעות רצון רבה למדי (64%), כשנלקחים בחשבון קטגוריות ההתאמה הגבוהות. גם באין הבדל מובהק, הרי שבקרב אלה שאינם פריקאריאט קיימת התאמה גדולה יותר בשימושי הקרקע לסדר היום ולשעות העבודה (77%), בהשוואה לפריקאריאט שם 62.3% העידו ששימושי הקרקע מתאימים ומתאימים מאד לצרכיהם.

טבלה 17 התפלגות תאימות שימושי הקרקע לסדר היום, חלוקה לפי מיון פריקאריאטי (אחוזים)
Table 17 Distribution of land use compatibility to the agenda, divided by precariat classification

התאמת שימושי הקרקע לסדר היום	כלל המדגם	פריקאריאט	לא פריקאריאט
לא מתאימים	28 (8.1%)	24 (7.8%)	4 (10.2%)
מתאימים במידה בינונית	96 (27.8%)	91 (29.7%)	5 (12.8%)
מתאימים	133 (38.5%)	114 (37.2%)	19 (48.7%)
מתאימים מאד	88 (25.5%)	77 (25.1%)	11 (28.2%)
סה"כ	345 (100%)³⁴	306 (88.7%)	39 (11.3%)

מאפיינים דמוגרפיים כלכליים:

משתנים של סטטוס משפחתי, הגיל האישי, בעלות על דירה ועל רכב, ארץ מוצא, השכלה והתחושה לגבי מצבם הכלכלי, כולם עשויים לספק תמונה על יציבות חייהם של נדגמים מחוץ לעולם העבודה.

מגדר ופריקאריאטיות - מרבית המשיבים בסקר הם גברים (57.3%), לעומת היתר שהן נשים (42.3%). ייצוג הגברים במדגם גבוה במעט מייצוגם באוכלוסייה הכללית בישראל, שם הם מהווים 49.6% מכלל האוכלוסייה (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2018). בטבלה 18 עולה שיש ייצוג גבוהה יותר של נשים בקרב מי שסווגו כפריקאריאט מאשר אצל אלה שאינם.

גיל ופריקאריאטיות - הגיל עשוי גם הוא לאפיין את מי ששייך לקבוצת הפריקאריאט לעומת מי שלא, שכן גיל האדם מעיד על שנת הכניסה לעולם העבודה ועל מספר השנים בו. הממצא מראה על הבדל מובהק בין שתי הקבוצות ($p < 0.01$). עובדים בשנות העשרים והשלושים לחייהם נוטים יותר למשרות פריקאריאטיות ולחוסר יציבות, כפי שעולה מסקירת הספרות בתת פרק 2.1.1. טבלה 18 מראה שבקרב קבוצת האנשים שאינם פריקאריאט אכן אין נדגמים בשנות העשרים ותחילת שנות השלושים לחייהם. זהו נתון מעניין שכן עובדים אלו השתלבו בעולם התעסוקה כשזה כבר היה מצוי עמוק בתוך הסדר הניאו ליברלי, רובם עשויים היו להיקלט לתוך משרות בעלות אופי פריקאריאטי.

³⁴ מהסך הכל הכללי הוחסרו אלה שסימנו בשאלון "לא יודע".

מצב כלכלי - היותם של המשיבים צעירים אינו מעיד לבדו על מצבם בשוק התעסוקה ועל היותם פריקאריאטים. 119 (33.8%) מהמשיבים מרוויחים הרבה מתחת או מתחת לשכר הממוצע במשק, לעומתם 195 (55.5%) העידו שהם מרוויחים מעל לשכר הממוצע או הרבה מעל לממוצע. בטבלה 18 עולה הבדל מובהק ($p < 0.05$) בין שתי הקבוצות, כאשר מי שאינם פריקאריאט מצויים באחוזים גבוהים יותר בקרב המשתכרים מתחת לשכר הממוצע. יחד עם זאת, מעניין לראות שאין בהכרח הלימה בין השכר הממוצע במשק לבין התחושה של אנשים לגבי מצבם הכלכלי. הממצא בטבלה 18 מראה שיש יותר אנשים המרוויחים מתחת לשכר הממוצע, מאשר כאלה שהיו נכונים להעיד שהם חשים שהם חיים במשק בית במצב כלכלי לא טוב. בהקשר זה לא נמצא הבדל סטטיסטי מובהק בין הקבוצות, אך בקרב מי שאינם פריקאריאט יש שיעור גבוה יותר של מי שחשים טוב וטוב מאד לגבי מצבם הכלכלי (69% לעומת 59.9% בקרב הפריקאריאט).

סטטוס אישי - נתון נוסף שלא הניב הבדל מובהק בין הקבוצות, אך עשוי לשקף יציבות יחסית בקרב הנדגמים, הוא הסטטוס המשפחתי. מרביתם נמצאים בסטטוס של זוגיות או נשואים (67.8%). הרווקים והגרועים הם מיעוט בקרב כלל הנדגמים (31.8%). כשהתפלגות מעידה על כך שמי שאינם פריקאריאט על פי שאלות המיון הם גם מי שאפשר לראות אצלם שיעור גבוהה יותר של נשואים או בסטטוס של זוגיות כלשהו, מאשר במדגם הכללי.

בעלות על דירה ורכב - כשבוחנים את שיעור בעלי הדירה בסקר מגלים כי ישנו רוב של שוכרי הדירות (66.4%), כשאליהם צורפו (טבלה 18) גם אלה החיים בבית ההורים (5.1%). מצב של שכירות מייצג עמדה לא יציבה וכך גם מגורים אצל ההורים. מהסקר עולה ש-28.4% מהמשיבים גרים בדירה בבעלותם, כשאלה שסווגו כמי שאינם שייכים לקבוצת הפריקאריאט מצויים במצב זה, באחוזים גבוהים יותר: שליש מהם גרים בדירה בבעלותם, נתון גבוה יותר מאשר בקרב קבוצת הפריקאריאט.

טבלה 18 התפלגויות מאפיינים דמוגרפיים-כלכליים, חלוקה לפי מיון פריקאריאטי (אחוזים)
Table 18 Distributions of demographic-economic characteristics, division by precariat classification

מבחן סטטיסטי	לא פריקאריאט	פריקאריאט	כלל המדגם	משתנים דמוגרפיים-כלכליים	
מגדר	25 (64.1%)	177 (56.5%)	202 (57.3%)	גברים	
	14 (35.8%)	135 (43.1%)	149 (42.3%)	נשים	
	-	1 (0.31%)	1 (0.2%)	אחר	
	39 (11%)	313 (88.9%)	352 (100%)	סה"כ	
סטטוס משפחתי	28 (71.7%)	211 (67.4%)	239 (67.8%)	נשוי/בזוגיות	
	11 (28.2%)	101 (32.2%)	112 (31.8%)	גרוע/רווק	
	-	1 (0.31%)	1 (0.2%)	לא ענו	
	39 (11%)	313 (88.9%)	352 (100%)	סה"כ	
סטטוס מגורים	13 (33.3%)	87 (27.7%)	100 (28.4%)	גרים בדירה בבעלותם	
	26 (66.6%)	226 (72.2%)	252 (71.5%)	שוכרים או גרים אצל ההורים	
	39 (11%)	313 (88.9%)	352 (100%)	סה"כ	

טבלה 18 התפלגויות מאפיינים דמוגרפיים-כלכליים, חלוקה לפי מיון פריקאריאטי (המשך)

מבחן סטטיסטי	לא פריקאריאט	פריקאריאט	כלל המדגם	משתנים דמוגרפיים-כלכליים	
אין מובהקות סטטיסטית	22 (56.4%)	137 (43.7%)	159 (45.1%)	תואר שני ומעלה	השכלה
	13 (33.3%)	123 (39.2%)	136 (38.6%)	תואר ראשון	
	4 (10.2%)	53 (16.9%)	57 (16.1%)	ללא תואר אקדמי	
	39 (11%)	313 (88.9%)	352 (100%)	סה"כ	
$\chi^2 = 40.98$, df=5 $p \leq 0.01$	-	2 (0.6%)	2 (0.5%)	15-19	גיל
	-	67 (21.4%)	67 (19%)	20-29	
	20 (51.2%)	208 (66.4%)	228 (64.7%)	30-44	
	17 (43.5%)	31 (9.9%)	48 (13.6%)	45-59	
	1 (2.5%)	2 (0.6%)	3 (0.8%)	60-64	
	1 (2.5%)	3 (0.9%)	4 (1.1%)	65+	
	39 (11%)	313 (88.9%)	352 (100%)	סה"כ	
$\chi^2 = 12.94$, df=4 $p \leq 0.05$	2 (5.1%)	47 (15%)	49 (13.9%)	הרבה מתחת למוצע	שכר (בהשוואה לשכר הממוצע במשק)
	3 (7.6%)	67 (21.4%)	70 (19.9%)	מתחת למוצע	
	3 (7.6%)	34 (10.8%)	37 (10.5%)	בממוצע	
	17 (43.5%)	69 (22.1%)	86 (24.5%)	מעל הממוצע	
	14 (35.8%)	95 (30.4%)	109 (31%)	הרבה מעל הממוצע	
	39 (11.1%)	312 (88.8%)	351 (100%)	סה"כ	
אין מובהקות סטטיסטית	1 (2.5%)	26 (8.3%)	27 (7.6%)	לא טוב	תחושה לגבי מצב כלכלי
	11 (28.2%)	99 (31.7%)	110 (31.3%)	ממוצע	
	18 (46.1%)	123 (39.4%)	141 (40.1%)	טוב	
	9 (23%)	64 (20.5%)	73 (20.7%)	טוב מאד	
	39 (11.1%)	312 (88.8%)	351 (100%)	סה"כ	
$\chi^2 = 10.08$, df=1 $p \leq 0.01$	35 (89.7%)	201 (64.4%)	236 (67.2%)	כן	בעלות על רכב
	4 (10.2%)	111 (35.5%)	115 (32.7%)	לא	
	39 (11.1%)	312 (88.8%)	351 (100%)	סה"כ	
אין מובהקות סטטיסטית	36 (11.2%)	277 (88.7%)	313 (89.1%)	כן	יליד הארץ
	3 (7.6%)	35 (92.3%)	38 (10.8%)	לא	
	39 (11.1%)	312 (88.8%)	351 (100%)	סה"כ	

התפלגות המדגם שונה מהותית מהנתונים הארציים³⁶ ומעידה על רעיונות גבוה בתחום הדיור בקרב המשיבים לסקר. ראוי לציין כי בשל הגיל הממוצע הנמוך יחסית בקרב כלל הנדגמים (35.9), ישנה הלימה בין התפלגות המדגם למגמות העולמיות, המראות על שיעור שוכרים גבוה בקרב שכבת הגיל שנולדה במהלך ואחרי שנות השמונים (Kolomatsky, 2021). מעניין לראות שישנו גם הבדל מובהק ($p < 0.01$) בין שתי הקבוצות בנוגע לבעלות על רכב. אצל למעלה משליש מהפריקאריאטים אין רכב ברשותם, בעוד שאצל מי שאינם כאלה רק עשרה אחוזים אין להם בעלות על רכב.

³⁶ נכון לסוף שנת 2021 שיעור הבעלות על דירה בישראל עמד על 67% ממשקי הבית לעומת 31% הגרים בשכירות (מירובסקי, 2021).

נתון נוסף שאינו מעיד על יציבות בהכרח ולא נמצאה הבדל מובהק בין הקבוצות נוגע ברמת ההשכלה של הנדגמים. ככלל, בקרב המשיבים יש שיעור גבוהה (83.8%) של מי שמחזיקים בתואר אקדמי. מתוכם רבים (45.1%) בעלי תואר שני ומעלה ו-38.6% הם בעלי תואר ראשון. רק 16.1% מהמשיבים על הסקר הם ללא תואר אקדמי. למרות זאת, למעלה ממחצית הנדגמים שאינם פריקאריאט יש להם תואר שני ומעלה, נתון גבוהה משיעורם בקרב הפריקאריאט. נתון ההשכלה אינו מעיד בהכרח על יציבות בעולם העבודה. בקרב הפריקאריאט ישנם רבים שעובדים בעבודות שהן מתחת ליכולותיהן ולהשכלתם האקדמית. זהו מאפיין שזיהה Standing (2011). בסקירת הספרות הובא מדבריו של Standing (2011) ששיעור גבוהה של פריקאריאטים הם מהגרים. לפי ממצאי הסקר המובאים כאן לא נמצאה שונות מובהקת בין קבוצת הפריקאריאט לבין אלה שאינם בכל הנוגע לארץ המוצא.

סיכום

בתת הפרק נערכה השוואה בין מי שסווגו כפריקאריאט למי שאינם כך. ההשוואה מראה שהפריקאריאט אינו מאוגד באיגוד עובדים, נוטה לעבוד בענפי השירותים, על גווניהם השונים, מועסק בחוזה העסקה עצמאי ובעל יכולת שליטה נמוכה במטלות שהעבודה מציבה בפניו. מאפיינים אלה הולמים במידת מה להגדרות הפריקאריאט שהוצגו בסקירת הספרות. מהבחינה המרחבית הנדגמים שסווגו כפריקאריאטים ממוקמים באזור המרכז, בעיר תל אביב ובמספרים מעט גדולים יותר במה שהוגדר כמטרופולין הצפון. הדבר נכון גם מבחינת פריסת המגורים וגם מבחינת אזורי העבודה שלהם. עולה מהממצאים שעובדים פריקאריאטים נוטים במובהק להיות צעירים יותר, ומשתכרים שכר נמוך יותר בהשוואה למי שזוהה כמי שלא נושא מאפיינים פריקאריקטיים, וכי אחוזים נמוכים יותר מהם מחזיקים רכב פרטי.

הסיווג הראשוני של העובדים לפריקאריאטים ושאינם פריקאריאטים נמצא כיעיל עבור חלק מהשאלות שבחנו את התופעה במסגרת המדגם. יחד עם זאת הסיווג לא הוליד מובהקות סטטיסטית בממדים הנוגעים לזמן העבודה ולפנאי של הנדגמים. בנוסף, חלק מהמאפיינים האישיים שמאפיינים את הפריקאריאט ועליהם פורט בסקירת הספרות לא הלמו את הסיווג הזה. זו אחת הסיבות לבניית מדד הפריקאריאטיות בתת-הפרק הבא.

8.3. מדד פריקאריאטיות

מטרתו של תת פרק זה לבחון האם מתוך הנתונים שנאספו עולים טיפוסים שונים של פריקאריאטים התואמים את הספרות המחקרית. המבחן מתבסס על מאפייני החיים של העובדים, המאפיינים האישיים והתעסוקתיים. בנוסף, הרכבת מדד פריקאריאטיות תאפשר לבחון את ההשערה החמישית ולהבין את האופן שבו טיפוס פריקאריאט שונים עושים שימוש במרחב העירוני. מדד זה עשוי להיות מדד טוב יותר לבחינת התופעה מאשר החלוקה הראשונית שנעשתה בסקר (ראו תת פרק 8.2).

על מנת לבנות מדד פריקאריאטיות, בשלב הראשון נערכה בדיקה של כל הממוצעים וסטיות התקן של המשתנים הנוגעים לעולם העבודה של הנדגמים ולחיהם האישיים. בשלב השני כל משתני הסדר הומרו למשתנים רציפים, ההמרה למשתנה רציף נעשתה כך שהספרה 1 מייצגת ציון נמוך (חוסר יציבות) והספרה 5 מייצגת ציון גבוה

(יציבות גבוהה). במקרה שבו משתנים שמלכתחילה היו רציפים ובהם מספר נמוך נחשב ל"טוב" - לעבודה יציבה - נעשה היפוך של הסדר כך שהנמוך הפך לגבוה ($0-X=Y$). לדוגמא: אפס פחות מספר המשרות של אדם בעשור האחרון (אדם שהחזיק במשרה אחת מצבו יציב יותר ועל כן הוא קיבל ציון גבוה יותר ממי שהיו לו חמש משרות באותו עשור). בשלב השלישי נערך ניתוח הגורמים הבוחן בכדי לבחון משתני עולם העבודה ומאפיינים אישיים, המרכיבים יחד את רמות פריקאריאטיות שונות. תת פרק זה יציג את ממצאי ניתוח הגורמים הבוחן.

8.3.1. רמות שונות של פריקאריאטיות

בכדי לבחון את הזיקה בין משתני עולם העבודה והמאפיינים האישיים של הנדגמים בוצע ניתוח גורמים בוחן. השימוש במודל נעשה במטרה לחקור את בסיס הנתונים האמפירי שנאסף במסגרת הסקר. ניתוח הגורמים מתייחס למשתנים המייצגים את מאפייניהם האישיים והתעסוקתיים של הנדגמים. איסוף הנתונים אפשר לבנות מדדים מורכבים המייצגים את ערך המשתנה המשותף המייצג חלק מהתופעה הפריקאריאטית. הניתוח כלל 23 משתנים המייצגים את התופעה הפריקאריאטית. באמצעות תהליך של חזרתיות (איטרטיבי), נופו משתנים שתרומתם הייתה זניחה ופגמו בעקביות הפנימית המיוצגת על ידי מדד Corenback's Alpha. לאחר הסרתם, נותרו 15 משתנים שנמצאו משמעותיים להסבר של התופעה. המשתנים הללו מוצגים בטבלה 19 לפי החלוקה הבאה:

1. **חיים אישיים** – עולם העבודה אינו ההסבר היחיד אשר יכול להעיד על פריקאריאטיות של אדם. גם מאפיינים בחייו האישיים עשויים להעיד על כך. למשל, מעבר דחוף של דירות עשוי להעיד על חוסר יציבות בחיים האישיים.
2. **פריקאריאטיות סובייקטיבית** – האופן שבו אדם חווה את עולם העבודה יכול להעיד על רמת הפריקאריאטיות שלו. ייתכן שאדם עובד שעות רבות במהלך היום, אך יחד עם זאת הוא חש שליטה בזמן שלו ושהוא מי שקובע עבור עצמו מתי יעבוד ומתי ינוח. משתנים מסוג זה הם משתנים שבהם הנדגמים נשאלו לגבי התחושות שלהם בנוגע לסוגיה מסוימת בעולם העבודה שלהם.
3. **פריקאריאטיות אובייקטיבית** – משתנים אלה הם כל אותם משתנים אשר עסקו בעולם העבודה, באופן ההעסקה של הנדגם. הם מתארים את עולם העבודה מבלי לשאול על החוויה של הנדגם, אלא אך ורק על האופן שבו הוא מועסק ומה כוללת העסקה זו. לדוגמא: האם קיים או לא קיים ארגון עובדים במקום העבודה.

טבלה 19 משתני פריקאריאטיות שנכללו בניתוח הגורמים הבוחן: טיפולוגיה, ממוצע וסטיית תקן
Table 19 Precariat Variables introduced into Exploratory Factor Analysis: Typology, average and standard deviation

פריקאריאטיות	שם המשתנה	ממוצע	סטיית תקן
חיים אישיים	סטטוס מגורים	2.23	0.53
	מספר ילדים	0.82	1.18
	סטטוס משפחתי	1.68	0.46
	השכלה	5.17	0.97
סובייקטיבית	תחושת שליטה במשרה	3.87	1.06
	תחושת שליטה בשעות העבודה	3.05	1.23
	איזון עבודה פנאי	3.29	1.09
	שכר	3.38	1.44
אובייקטיבית	מספר עבודות בעשור האחרון	-2.98	2.63
	חוזה העסקה	2.59	0.72
	שעות עבודה קבועות בימים קבועים	3.64	1.29
	עבודה מחוץ ל"מקום עבודה"	-10.34	14.37
	מספר משרות מקבילות	-1.28	0.71
	שעון עבודה	-8.91	1.81
	שעות עבודה שבועיות	-40.23	12.96

טבלה 19 מראה שישנם משתנים ובהם סטיות התקן נמוכות מהממוצעים. הדבר עשוי להעיד על כך שהאוכלוסייה שנדגמה היא הומוגנית יחסית. ייתכן שהדבר נובע מכך שעיקר הנדגמים היו מרוכזים באזורים גיאוגרפיים מוגדרים, והסקר כוון לצעירים העובדים בערים תל אביב וחיפה. עובדים אלה סביר שהם עובדים במשלחי יד דומים עם אופי משרה דומה, ועל כן ישנה סטיית תקן נמוכה.

חישוב מקדמי המתאם של פירסון בין המשתנים שהוכנסו למודל הראה כי רמת המתאם איננה גבוהה, ונעה בין -0.5-0.5, בהתאם לכך לא קיים החשש בדבר קיומה של תלות (Multi-Collinearity) בין המשתנים שהוכנסו לניתוח ה-EFA Exploratory Factor Analysis).

ניתוח הגורמים הבוחן הניב 4 גורמים (משתנים חבויים), המורכבים ממשתנים דומיננטיים (ראו טבלה 20). הגורמים החדשים משקפים את הימצאותן של רמות משתנות של פריקאריאטיות ומאפיינים שונים שלהם בעולם העבודה. הרכב המשתנים עם ערכי הטעינה הגבוהים בכל גורם, אפשרו לזהות את המשמעות שניתן לייחס לגורם ובהתאם לייחס לו שם המאפיין את הזהות הייחודית שלו. זהות זו מסייעת גם בהרכבת מדד העל לתופעה הפריקאריאטית.

המשתנים שנכללו במודל מבטאים עקיבות פנימית בינונית ($\text{Cronbach's Alpha standardized}=0.6$). התוצאה של בדיקת Hotelling's T-squared Test, דוחה את השערת האפס שמטריצת המתאם היא מטריצה יחידה ($P=0.000$). השונות המוסברת הכוללת עומדת על 52.32%. תוצאות הניתוח מעידות כי התקבצות הנתונים למשתנים חבויים דומה לחלוקה הראשונית שהוצגה לעיל בתת-פרק זה (ראו החלוקה המוצגת תחת העמודה "פריקאריאטיות" בטבלה 19): חלוקה של עולם העבודה לסובייקטיבי ואובייקטיבי וקיומם של מאפיינים אישיים הנבדלים ממנו. ניתן לומר כי ככל שרמת הטעינה של המשתנה גבוהה יותר, כך הוא שופך אור גדול יותר על התופעה הפריקאריאטית אותה הוא אמור להסביר. ארבעת הגורמים תורמים באופן די דומה להסבר של תופעות פריקאריאטיות שונות.

טבלה 20 ניתוח גורמים בוחן – תוצאות
Table 20 Exploratory Factor Analysis – Result

משתנים/גורמים	1 שעות עבודה יציבות	2 תחושת משרה יציבה	3 יציבות בחיים האישיים	4 העסקה יציבה	אחוז השונות המוסברת
שעון עבודה יומי	0.787	-0.066	0.077	0.073	13.8%
שעות עבודה שבועיות	0.781	-0.106	-0.057	-0.018	
איזון עבודה פנאי	0.687	0.413	-0.043	-0.02	
תחושת שליטה במשרה	0.317	0.702	0.089	0.108	13.7%
תחושת שליטה בשעות העבודה	0.068	0.701	0.080	-0.231	
מספר עבודות בעשור האחרון	-0.148	0.560	0.055	0.164	
שכר	-0.332	0.546	0.325	0.197	
מספר ילדים	0.037	0.246	0.738	0.007	12.9%
סטטוס מגורים	0.057	0.073	0.717	-0.081	
סטטוס משפחתי	-0.046	-0.007	0.678	0.065	
השכלה	-0.030	0.009	*0.453	0.075	
חוזה העסקה	-0.131	0.001	0.153	0.732	11.9%
שעות עבודה קבועות בימים קבועים	0.086	0.208	0.083	0.677	
עבודה מחוץ ל"מקום עבודה"	0.225	-0.216	-0.019	0.620	
מספר משרות מקבילות	-0.216	0.342	-0.216	0.501	

* משתנה השכלה נכנס אל תוך ניתוח הגורמים ונכלל בתוך אחד הגורמים החבויים, למרות היות ההתאמה שלו נמוכה מ-0.5, זאת בשל ההתייחסות שמקבל משתנה זה בסקירת הספרות והתאמתו להגדרות שנוצרו ומשום שאינו פוגע בעקיבות של Cronbach's Alpha.

ארבעת הגורמים שהתקבלו ומייצגים את התופעה הפריקאריאטית הם :

1. **שעות עבודה יציבות** קשורות קשר הדוק לעולם הפריקאריאטי. Campbell & Price (2016) מציינים כי אחת ההגדרות הנפוצות לפריקאריאטיות הוא העדרה של השליטה בין זמן העבודה, הפנאי והבית. התארכותו של היום גורמת לחוסר יכולת לשלוט בזמן והפריקאריאט מוצא עצמו עובד שעות רבות יותר במהלך היום והשבוע (Standing, 2011). בתוך הגורם הנוכחי טעונים שלושה משתנים, שלושתם קשורים לסוגיית הזמן ולשעות העבודה. השונות המוסברת של גורם זה היא הגבוהה ביותר - 13.8% - ותרומתו להסבר ולהבנת סוגיית הפריקאריאט היא הגדולה ביותר. יחד עם זאת, אין הבדל גדול בינו לבין שאר הגורמים במידת החשיבות והתרומה להסבר.
2. **תחושת משרה יציבה** נותנת את התמונה על המצב הסובייקטיבי של האנשים והתחושות שלהם לגבי עולם העבודה שלהם. על יציבות המשרה והעולם הפריקאריאטי ניתן ללמוד על פי מדדים "אובייקטיביים", כמו היקף המשרה, כמות שעות העבודה ואופן ההעסקה וניתן גם ללמוד עליה דרך האנשים עצמם ותחושת היציבות שלהם (Kiersztyn, 2017). בתוך גורם זה נכנסו משתנים שהשאלות עליהם נגעו לתחושות של האנשים, והם המדורגים גבוה. יחד איתם נכנסו גם משתנים לא 'סובייקטיביים', מספר העבודות שהנדגס עבד בהן והשכר שהשתכר בהן. למרות זאת, המשתנים הללו משפיעים על התחושה של העובד לגבי יציבות משרתו ועבודתו. ייתכן ומשתנים שנוגעים למספר המשרות והשכר בהם משפיעים באופן משמעותי על תחושת היציבות. גורם זה מהווה 13.7% מהשונות.
3. **יציבות בחיים האישיים**, לפי Standing (2011) ישנן קבוצות אוכלוסייה מסוימת שלהן יש נטייה לפריקאריאטיות והן פגיעות יותר מאחרות. המאפיינים יכולים להיות מגדר, גיל, ארץ מוצא, מצב משפחתי או השכלה. נוסף על אלה עולם העבודה הלא יציב מביא גם לשינויים דחופים במקום המגורים

וביכולת של האדם לשלוט על חייו האישיים (Stein, 2015). בתוך גורם זה מדורג גבוהה ביותר כמות הילדים של הנדגם, משתנה העשוי להעיד על הגיל של הנדגם. משתנה נוסף שמסקף יציבות בחיים האישיים הוא זה המדרג את היציבות בתחום המשפחה, מדד הנמצא במקום השלישי בהסבר של גורם זה. רמת ההשכלה שנכנסה לתוך קטגוריה זו יכולה לשקף את הגיל והרקע המשפחתי שממנו מגיע הנדגם ועל כן היא נקשרת בתוך גורם זה. מה שעשוי להחליש את הקשר של השכלה למדד זה, זה מה ש- Standing (2011) כותב עליו והוא שפעמים רבות השכלה גבוהה אינה נמצאת בהלימה עם יציבות (או יותר נכון לומר שיש רבים המוגדרים פריקאריאט וזאת למרות שהם בעלי השכלה גבוהה). כך למשל אקדמאים עשויים להיות פריקאריאטים, על אף שנות השכלתם הרבות. כל הגורמים האלה יחד תורמים להסבר 12.9%.

4. **העסקה יציבה** כוללת את המשתנים הנוגעים באופן ישיר לעולם העבודה של הנדגמים. הגורם בעל ההשפעה החזקה ביותר הוא זה המתייחס לחוזה העסקה יציב. את הגורם הזה משלימה העבודה בשעות קבועות ויציבות והיעדרו או הימצאותו של מקום עבודה פיזי קבוע. עוד משתנה המשמש חלק מגורם זה הוא המשתנה הנוגע בכמות המשרות הנוספות שאדם עובד. המשתנה הזה עשוי להעיד גם על סוג חוזה העסקה, גם על היקף המשרות וגם על כמות שעות העבודה. גורם זה מהווה 11.9% מההסבר ובסקירת הספרות ניתן לו מקום נרחב. כך למשל, Carré (2016), דן בסוגיה של היעדר מקום עבודה ובחלקיות משרה עם חוזה העסקה לא יציב.

8.3.2. מדד על פריקאריאטי

מתוך כל הגורמים שנוצרו בניתוח הגורמים הבוחן נבנה מדד-על לייצוג התופעה הפריקאריאטית בנדגם. ניתוח הגורמים הפיק ציון עבור כל אחת מהתצפיות (הנדגמים). המדד נבנה על סמך אחוז השונות המוסברת שהופק עבור כל גורם ביחס לכל תצפית באופן הבא:

$$ay^1 + by^2 + cy^3 + dy^4 = PRECARIAT LEVEL$$

המשוואה מראה את האופן שבו חושב מדד העל הפריקאריאטי. לדוגמא: הציון שקיבל כל נדגם תחת הגורם "שעות עבודה יציבות" (a) הוכפל באחוז השונות המוסברת שלו (y^1) וזה חובר למכפלות של הציונים האחרים. יחד, הם מיצגים את מדד העל הפריקאריאטי. הציונים במדד זה נעים מציון של 97.99- המייצג את התצפית של העובד הפריקאריאטי ביותר ועד לציון של 60.35, המייצג את העובד היציב ביותר ושאינו פריקאריאט כלל. הממוצע של מדד זה הוא 0.03 וסטיית התקן היא 26.15, המעידה על מגוון רחב של ציונים פריקאריאטיים.

8.3.3. סיכום

ניתוח הגורמים נעשה על מנת להבין טוב יותר את התופעה הפריקאריאטית ולנסות למפות אותה לכמה תופעות נבדלות, כפי שעולה מסקירת הספרות. הניתוח יצר ארבעה מדדים המבחינים בין סוגים שונים של פריקאריאטים בתוך עולם העבודה. מהנתונים שהתקבלו משתקף כי ישנן תופעות שונות של פריקאריאטיות ובכל אחת מהן יש רמה שונה של העובדים המאופיינים בתופעה. הניתוח סייע בצמצום המשתנים הרבים אשר

נמדדו על מנת ללכוד את התופעה הפריקאריאטית. מחמישה עשר המשתנים שהוכנסו למודל התקבלו ארבעה גורמים חבויים חדשים וניתן לקבוע בכך שהשיטה נמצאה יעילה לצמצום המשתנים שנמדדו בסקר. המשתנים שהתקבלו תואמים את האופן שבו תופעת הפריקאריאט מתוארת בספרות המחקרית.

הפיזור הדומה של כל אחד מהמשתנים החבויים בהסבר השונות מצביע על החשיבות של כל אחד מהם בהגדרת תופעת הפריקאריאט ובכך הם מספקים תשתית ליצירת מדד לתופעת הפריקאריאט הכללית. התוצאות שהתקבלו מיצירת מדד העל הפריקאריאטי מעידות על כך שקיים מגוון גדול בין העובדים שנדגמו בהצגת התופעה הפריקאריאטית.

8.4. ממצאים

תת פרק זה יציג את חמש השערות המחקר והממצאים שהתקבלו עבור כל השערה. בכל תת פרק יוצגו תחילה המשתנים הבלתי תלויים והתלויים ששימשו לבחינת כל אחת מההשערות³⁷. לאחר מכן יוצגו הקשרים שנמצאו והאופן שבו קשרים אלה תורמים לאישוש כל אחת מההשערות.

³⁷ המשתנים התלויים והבלתי תלויים קובעים את הסיבתיות של הרגרסיות ומתוך כך גם איזה גורם משפיע על איזה גורם. המשתנים נקבעו כך בהתאם להשערות המחקר וייתכן שניתן היה גם לקבוע סיבתיות הפוכה.

8.4.1. השערה 1: השפעתן של שעות העבודה על סדר יומם של העובדים

ההשערה הראשונה מניחה שסדר יומם של העובדים מוכתב במידה רבה על ידי שעות העבודה שלהם. לבדיקת ההשערה נעשה שימוש במשתנים המפורטים בטבלה 21, תלויים ובלתי תלויים. נבדקו משתנים רציפים ומספר משתנים מסוג סדר. במשתני הסדר העידו המשיבים על יכולתם לאזן בין שעות עבודה לשעות הפנאי, תחושת השליטה שלהם בשעות העבודה והאם הם עובדים בימים ושעות קבועות במהלך השבוע. הוספת המשתנים האלה לבדיקת ההשערה, נעשתה שכן היא משקפת את האופן בו הנדגמים עצמם העידו על הזמן הפנוי שלהם ועל איך הוא מושפע מיום עבודתם.

טבלה 21 משתנים לבדיקת השערת המחקר הראשונה
Table 21 The study variables for testing the first hypothesis

מספר שאלה בשאלון המחקר	משתנה	ערכי המשתנה	סולם הניתוח
משתנים בלתי תלויים	שאלה 14	כמות שעות עבודה יומיות	רציף
	שאלה 14, סעיף 2	שעת סיום עבודה	רציף
	שאלה 14	פריסת יום העבודה ³⁸	סדר
	שאלה 14, סעיף 2	מועד סיום העבודה ³⁹	סדר
	שאלה 13, סעיף 3	כמות שעות העבודה השבועיות	רציף
	שאלה 13	כמות שעות העבודה במקום שהוא אינו מקום עבודה ⁴⁰	רציף
משתנים תלויים	שאלה 9, סעיף 1	כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי יום ⁴¹	רציף
	שאלה 9, סעיף 1	כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי פנאי ⁴²	רציף
	שאלה 9, סעיף 2	מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במוסדות ובשירותים לצרכי הפרט השונים ('חזרתיות') ⁴³	רציף
	שאלה 9, סעיף 2	מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום	רציף
	שאלה 9, סעיף 2	מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לפנאי	רציף
	שאלה 9, סעיף 5	שונות הפיזור של השעות בהן נעשים צרכי היומיום על פני שעות היממה ⁴⁴	רציף

³⁸ על בסיס המשתנה כמות שעות עבודה יומיות, חולק יום העבודה לכמה דרגות: מתחת ל 7 שעות ("יום קצר"), בין 7-9 שעות ("יום רגיל"), ולמעלה מ 9 שעות ("יום ארוך").

³⁹ בדומה להערה הקודמת, שעת סיום העבודה נחלקה לשלוש קטגוריות המדרגות את שעת סיום העבודה. לפני השעה 16:00 "מוקדם", בין 16:00-19:00 "רגיל", אחרי השעה 19:00 "מאוחר".

⁴⁰ שאלות 13.4 ו 13.5 בשאלון שואלות על כמות שעות העבודה בבית ובמקומות ציבוריים, משתנה זה הוא חיבור של כמות השעות הנובעות מכל אחת מהשאלות.

⁴¹ המוסדות שהוגדרו כצרכי יום הם: סופר/מכולת/שוק, מוסדות חינוך, מאפיה, קצביה, מעדניה, מכבסה, בנק, מוסדות ממשלתיים ומוניציפאליים, דואר וחנויות שיפוץ.

⁴² המוסדות שהוגדרו כמשמשים לפנאי הם: פעילויות ספורט, מתנ"ס, אומנויות במה, ספריה, קפה, מסעדה, מספרה, חנויות צריכה, קולנוע.

⁴³ שם. משתנה זה משקף רמת פנאי של אנשים. הוא מונה את מספר הפעמים שהנדגמים חוזרים במהלך השבוע למלא את צרכי היום יום והפנאי שלהם. הנחת המחקר היא שאדם שזמנו מוגבל, יתקשה לחזור ולמלא צרכים אלו מספר רב של פעמים במהלך השבוע, בהשוואה לאדם שיש לו זמן רב יותר.

⁴⁴ בשאלה מספר 9 בשאלון הסקר נדרשו הנדגמים למלא את השעה היומית בה הם עורכים את צרכי היומיום שלהם. משתנה זה משקף את פיזור השעות במילוי הצרכים השונים. המשתנה נוצר באמצעות סטיית תקן שחושבה עבור השעות בהן ממולאים הצרכים. ההנחה היא שמילוי הצרכים במספר שעות יומי מפורז ביממה מעיד על סדר יום לא ממוקד, בו צרכי הפרט השגרתיים באים לידי סיפוק בשעות שונות, גם בבוקר גם בצהריים וגם בערב. לפיכך יבוא הדבר לידי ביטוי בשונות גבוהה. מנגד, אדם עם סדר יום ממוקד, ייהנה מציון תקן נמוך, משום שהזמן שהוא מקדיש למילוי צרכיו קבוע ומתמקד בשעות דומות (שונות נמוכה).

טבלה 21 משתנים לבדיקת השערת המחקר הראשונה (המשך)

מספר שאלה בשאלון המחקר	משתנה	ערכי המשתנה	סולם הניתוח
שאלה 19, סעיף 1	עבודה בימים ובשעות קבועות ⁴⁵	במידה רבה מאד, במידה רבה, במידה בינונית, במידה מעטה/מעטה מאד	סדר
שאלה 19, סעיף 2	תחושת שליטה בשעות העבודה ⁴⁶	במידה רבה מאד, במידה רבה, במידה בינונית, במידה מעטה/מעטה מאד	סדר
שאלה 19, סעיף 4	איוון בין שעות עבודה לשעות פנאי	במידה רבה מאד, במידה רבה, במידה בינונית, במידה מעטה/מעטה מאד	סדר

ראשית נבדקה הקורלציה (מתאם) בין המשתנים, על מנת לשלול מתאם גבוהה שעשוי להעיד על דמיון ביניהם. דמיון גבוהה בין משתנים (גבוהה מ 0.6) שולל את האפשרות של מבחן סטטיסטי בין שני משתנים. מהחישוב של מתאם פירסון (Pearson correlation), עולה שהמתאמים נעים בין 0.2-0.2 (טבלה 22). מבדיקה זו עולה שניתן לבחון את המשתנים על פי מבחנים סטטיסטיים ולבדוק את הקורלציה ביניהם, העשויה להעיד על קשרים.

טבלה 22 קורלציות (פירסון) בין משתני זמן למשתני סדר יום
Table 22 Pearson Correlations between time variables and agenda variables

משתני סדר יום	כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי פנאי	כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי יום יום	מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לפנאי	מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום	מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במוסדות ובשירותים לצורכי הפרט השונים ('חזרתיות')	שונות הפיזור של השעות בהן נעשים צרכי היומיום על פני שעות היממה
מתאם	מתאם	מתאם	מתאם	מתאם	מתאם	מתאם
0.0501	-0.0179	0.0165	** -0.1244	* -0.0924	** 0.1137	כמות שעות עבודה יומיות
***0.1387	0.0423	0.0735	*** -0.1392	-0.0731	* 0.0984	שעת סיום עבודה
0.0188	-0.0106	-0.0253	0.0227	0.0046	* 0.1023	כמות שעות העבודה השבועיות
-0.0290	-0.0419	***0.1892	0.0621	***0.1545	0.0275	כמות שעות העבודה במקום שהוא אינו מקום עבודה

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

⁴⁵ בשל מיעוט משיבים על הדרגות "במידה מועטה" ו "במידה מועטה מאד" (N<30) אוחדו קטגוריות אלה. בנוסף אנשים שהשיבו "לא יודע" הוספו לאלה ששעותיהם יציבות במידה מועטה, מתוך הנחה שמי שהשבוע שלו יציב מודע לכך.

⁴⁶ שם

היקף שעות עבודה מרובה במהלך ימי השבוע, ושעת סיום מאוחרת של יום העבודה כנראה שמתירים זמן מועט למילוי צרכים ולקיום שגרה עשירה בפעילויות. כשבוחנים את הקשר בין היקף השעות בעבודה במהלך חיי היומיום ואת שעת סיומן היומי, עולה קשר שלילי מובהק ($r_s=0.012$, $p<0.05$) עם כמות הפעמים שאנשים חוזרים במהלך השבוע למלא את צרכי היום יום שלהם. היקף שעות עבודה יומי גדול משפיע לרעה על יכולת האדם למלא את צרכי היום יום שוב ושוב במהלך השבוע (טבלה 23). בדומה, גם שעת סיום מאוחרת בעבודה מקיימת קשר מובהק ($r_s=0.016$, $p<0.01$), ומעידה על השפעה שלילית ביכולת למלא את צרכי היום יום במהלך השבוע (טבלה 24).

טבלה 23 הקשר בין כמות שעות עבודה יומיות לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום ($N=351^{47}$)

Table 23 The relationship between the number of daily working hours and the number of times per week of operations in institutions for daily needs

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
**3.15	-7.38	כמות שעות עבודה יומיות
***1.03	7.3	קבוע (Intercept)

* $p<0.1$, ** $p<0.05$, *** $p<0.01$

טבלה 24 הקשר בין שעת סיום העבודה לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום ($N=351^{48}$)

Table 24 The relationship between the end time of work and the number of times per week of operations in institutions for daily needs

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.09	-0.26	שעת סיום עבודה
***1.28	8.24	קבוע (Intercept)

* $p<0.1$, ** $p<0.05$, *** $p<0.01$

בדיקת הקשרים מעלה שמספר שעות עבודה יומי רב, או עבודה עד שעות מאוחרות גורמות לכך שמילוי הצרכים נעשה על פני שעות שונות של היממה, ולא בשעות ממוקדות (למשל רק אחרי הצהריים). בדיקת קו הרגרסיה מעלה קשר חיובי מובהק ($r_s=0.010$, $p<0.05$) בין המשתנים הללו (טבלה 25). עולה שמתקיים גם קשר חיובי ($r_s=0.009$, $p<0.1$) בין שעת סיום העבודה לבין פיזור השעות בהן הפרט ממלא את צרכיו (טבלה 26). בדומה, ישנו קשר חיובי ($r_s=0.012$, $p<0.1$) בין היקף שעות העבודה השבועיות לבין שונות השעות בהן מתממשים צרכי הפרט היומיים. ככל שעובדים יותר שעות בשבוע, כך הצרכים היומיים של אדם מתפזרות על שעות שונות ולא ממוקדות (טבלה 27).

⁴⁷ תצפית אחת לא מילאה את שעות העבודה שלה, משום שהמשיב אינו עובד.

⁴⁸ ראו הערה 47

טבלה 25 הקשר בין כמות שעות עבודה היומיות לבין שונות הפיזור של השעות בהן נעשים צרכי היומיום על פני שעות היממה (N=339⁴⁹)

Table 25 The relationship between the amount of daily work hours and the variation in the distribution of the hours in which daily needs are made over the hours of the day

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
**7.21	1.51	כמות שעות עבודה יומיות
***0.02	0.11	קבוע (Intercept)

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

טבלה 26 הקשר בין שעת סיום עבודה לבין שונות הפיזור של השעות בהן נעשים צרכי היומיום על פני שעות היממה (N=339)

Table 26 The relationship between the time of finishing work and the variation of the distribution of the hours in which the daily necessities are done over the hours of the day

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
*0.002	0.004	שעת סיום עבודה
***0.02	0.11	קבוע (Intercept)

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

טבלה 27 הקשר בין כמות שעות העבודה השבועיות לבין שונות הפיזור של השעות בהן נעשים צרכי היומיום על פני שעות היממה (N=340)

Table 27 The relationship between the amount of weekly working hours and The Different hours in which the needs are met

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
*0.0003	0.0006	כמות שעות העבודה השבועיות
***0.01	0.14	קבוע (Intercept)

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

מטבלה 26 עלה ששעת סיום יום עבודה מאוחרת גורמת למילוי צרכים באופן מפוזר לאורך שעות היממה. טבלה 28 מראה שככל שמסיימים בשעה מאוחרת יותר כך מתקיים קשר חיובי עם ריבוי של פעילויות פנאי (p<0.01, rs=0.016). כלומר שאנשים העובדים עד שעה מאוחרת, לא נמנעים מקיום של פעילות פנאי. ואף יש אצלם מגוון גדול של פעילויות פנאי במהלך השבוע. ייתכן שתופעה זו מקורה במקומות המשמשים לפנאי שפעילים גם בשעות מאוחרות (עת סיום יום העבודה). כך לא נמנע ממי שעובד עד מאוחר לקיים אותן.

טבלה 28 הקשר בין שעת סיום עבודה לבין כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי פנאי (N=351)

Table 28 The relationship between the end of working day and the fulfillment of leisure needs

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.03	0.07	שעת סיום העבודה
0.39	0.54	קבוע (Intercept)

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

⁴⁹ לא כל המשיבים מילאו באופן מלא את טבלת שעות הפעילויות שלהם ולכן הפער

כמות שעות העבודה במקום שהוא איננו מקום עבודה יכולה להעיד על הצורך של אנשים להשתמש בשימושי קרקע שונים במרחב (שאינו מקום עבודה מוגדר, כמשרד או מפעל) לצרכי עבודה. השייכים למעמד הפריקריאט עשויים בפרקטיקה המקצועית שלהם לנצל מרחבים אלו. הממצא מעיד על קשר חיובי ומובהק ($p < 0.01$), ($r_s = 0.021$) בין אלה העובדים שעות רבות מחוץ למקום העבודה מוגדר, לבין חזרתיות גבוהה למילוי צרכים (טבלה 29). כלומר, מי שעובדים מחוץ למקום העבודה שלהם שעות רבות, הם גם מי שעושים שימושים דחופים יותר בשימושי הקרקע במרחב חייהם, כיוון שהם חוזרים פעמים רבות יותר למלא את צרכיהם שם במהלך השבוע.

טבלה 29 הקשר בין כמות שעות העבודה במקום שהוא אינו מקום עבודה לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במוסדות ובשירותים לצורכי הפרט השונים (N=352)

Table 29 The relationship between the number of working hours in a place that is not intended for work, and the number of times a week in which action is taken in institutions and services for the various needs of the individual

טעות תקן (S.E.)	אמד (Estimate)	
***0.01	0.04	כמות שעות העבודה במקום שהוא אינו מקום עבודה
***0.16	2.31	קבוע (Intercept)

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

בדיקה של סוג הצרכים שאליהם הנדגמים חוזרים, מעלה במובהק ($r_s = 0.033$, $p < 0.001$), שהם נוהגים לפקוד פעמים רבות במהלך השבוע מקומות שהוגדרו כ"מקומות לפנאי" (טבלה 30). אנשים העובדים שעות רבות בחוץ, עושים זאת במקומות כבתי קפה, שטחים ציבוריים, ספריה וכד'. ייתכן וההסבר לכך טמון בחזרה למקומות אלה על מנת לעבוד. כלומר, שעות עבודה רבות מחוץ למקום העבודה מייצרות סדר יום שתלוי יותר במקומות ציבוריים על מנת לקיים את סדר היום שעולם העבודה מציב בפניו.

טבלה 30 הקשר בין כמות שעות עבודה במקום שאינו מיועד לעבודה, לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לפנאי (N=352)

Table 30 The relationship between a variable number of working hours in a place not intended for work and number of times a week in which action is taken for leisure needs

טעות תקן (S.E.)	אמד (Estimate)	
***0.009	0.03	כמות שעות העבודה במקום שאינו "מקום עבודה"
***0.29	7.07	קבוע (Intercept)

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

באמצעות טבלאות צילוח (Cross-Tables) ומבחני Chi-Square, עולה במובהק ($p < 0.05$) כי אלה שלהם יום עבודה רגיל (עובדים בין 7-9 שעות ביום), הם גם מי שעובדים בימים ושעות קבועות במהלך השבוע (ראו טבלה 31). רוצה לומר, שמי שעבודתם יציבה מבחינת השעות, יש להם גם שבוע "מסודר". בדומה, נמצאו גם הבדלים מובהקים ($p < 0.001$) בין פריסת יום העבודה, לבין עבודה בימים ושעות קבועות במהלך השבוע (טבלה 32). אלה המסיימים בשעות רגילות, בין השעות 16:00-19:00, הם אלה שאצלם השיעור הגבוהה ביותר (72.1% סימנו במידה רבה ובמידה רבה מאד) של עובדים בשעות וימים קבועים. ניתן ללמוד כי מי שמסיימים לעבוד בשעה "רגילה" נבדלים בשבוע העבודה שלהם והסדירות שלו.

טבלה 31 הקשר בין פריסת יום העבודה לבין עבודה בימים ובשעות קבועות (%)
Table 31 The relationship between the layout of the working day and working on fixed days and hours

עבודה בימים ושעות קבועות						
סה"כ (%)	במידה רבה מאד (4)	במידה רבה (3)	במידה בינונית (2)	כלל לא (1)		
(N=26) 100.00	15.38	38.46	19.23	26.92	יום עבודה קצר	יום עבודה 50
(N=217) 100.00	33.64	38.25	14.75	13.36	יום עבודה רגיל	
(N=107) 100.00	21.5	35.51	14.95	28.04	יום עבודה ארוך	
350	100	131	53	66	סך הכל	
$X^2=15.02$; $df=6$; $sig.=0.02$					מבחן סטטיסטי	

טבלה 32 הקשר בין מועד סיום העבודה לבין עבודה בימים ובשעות קבועות (%)
Table 32 The relationship between the end date of work and working on fixed days and hours

עבודה בימים ובשעות קבועות						
סה"כ (%)	במידה רבה מאד (4)	במידה רבה (3)	במידה בינונית (2)	כלל לא (1)		
(N=36) 100.00	19.44	44.44	13.89	22.22	מוקדם	מועד סיום העבודה 51
(N=212) 100.00	35.38	36.79	16.04	11.79	רגיל	
(N=102) 100.00	17.65	36.27	13.73	32.35	מאוחר	
350	100	131	53	66	סך הכל	
$X^2=25.24$; $df=6$; $sig.=0.0003$					מבחן סטטיסטי	

הבדלים מובהקים עולים בין פריסת יום העבודה ליכולת של אנשים לאזן בין זמן עבודה לפנאי. העובדים יום עבודה ארוך שונים במובהק ($p<0.001$) ממי שעובדים יום רגיל וקצר, בכל הקשור לאיזון האמור. עבור הראשונים, בהשוואה לאחרונים שיעור נמוך של נדגמים המצליחים לאזן בין זמן עבודה לפנאי (טבלה 33). גם אלה המסיימים לעבוד מאוחר נבדלים במובהק ($p<0.001$) מהמסיימים מוקדם ורגיל, ומסוגלים לאזן פחות בין עבודה לפנאי (טבלה 34).

⁵⁰ מתחת ל 7 שעות ("יום קצר"), בין 7-9 שעות ("יום רגיל"), ולמעלה מ 9 שעות ("יום ארוך").

⁵¹ לפני 16:00 ("מוקדם"), בין 16:00-19:00 ("רגיל"), אחרי 19:00 ("מאוחר").

טבלה 33 הקשר בין פריסת יום העבודה לבין איזון בין שעות עבודה לשעות פנאי (%)
Table 33 The relationship between the layout of the working day and work-leisure time balance

איזון בין שעות עבודה לשעות פנאי							
סה"כ (%)	במידה רבה מאד (5)	במידה רבה (4)	במידה בינונית (3)	במידה מעטה (2)	במידה מעטה מאד (1)		
(N=26) 100.00	46.15	30.77	15.38	0	7.69	יום עבודה קצר	פריסת יום העבודה
(N=217) 100.00	11.52	39.63	33.64	11.52	3.69	יום עבודה רגיל	
(N=108) 100.00	7.41	16.67	41.67	17.59	16.67	יום עבודה ארוך	
351	45	112	122	44	28	סך הכל	
X ² =62.46; df=8; sig.=<0.0001						מבחן סטטיסטי	

טבלה 34 הקשר בין מועד סיום העבודה לבין איזון בין שעות עבודה לשעות פנאי (%)
Table 34 The relationship between the end of work and work-leisure time balance

איזון בין זמן עבודה לפנאי							
סה"כ (%)	במידה רבה מאד (5)	במידה רבה (4)	במידה בינונית (3)	במידה מעטה (2)	במידה מעטה מאד (1)		
(N=36) 100.00	46.15	30.77	15.38	0	7.69	מוקדם	מועד סיום העבודה
(N=212) 100.00	11.52	39.63	33.64	11.52	3.69	רגיל	
(N=103) 100.00	7.41	16.67	41.67	17.59	16.67	מאוחר	
351	45	112	122	44	28	סך הכל	
X ² =62.46; df=8; sig.=<0.0001						מבחן סטטיסטי	

בדיקת הפריסה של יום העבודה, למול תחושת השליטה בשעות העבודה מעלה הבדל מובהק ($p<0.01$) בין אלה שלהם יום עבודה רגיל, לבין אלה עם יום עבודה ארוך וקצר (טבלה 35). מי שיש להם יום עבודה רגיל העידו בשיעור גבוהה יותר (80.1%, בחיבור של המשיבים במידה רבה ובמידה רבה מאד) מאלו שלהם יום עבודה קצר או ארוך שהם חשים שליטה גבוהה בשעות העבודה ולא מאפשרים לעבודה לגלוש לשעות הבית והפנאי שלהם.

טבלה 35 הקשר בין פריסת יום העבודה לבין תחושת שליטה בשעות העבודה (%)
Table 35 The relationship between the layout of the working day and a sense of control over working hours

תחושת שליטה בשעות העבודה						
סה"כ (%)	במידה רבה מאד (4)	במידה רבה (3)	במידה בינונית (2)	כלל לא (1)		
(N=26) 100.00	23.08	38.46	19.23	19.23	יום עבודה קצר	פריסת יום העבודה
(N=217) 100.00	33.18	47	12.44	7.37	יום עבודה רגיל	
(8N=10) 100.00	25.93	33.33	21.3	19.44	יום עבודה ארוך	
351	106	148	55	42	סך הכל	
X ² =18.; 87 df=6; sig.=0.0044					מבחן סטטיסטי	

סיכום

מבדיקת הרגרסיות עולה קשר בין שעות העבודה של הנדגמים לבין סדר היום שלהם. ניתוח הרגרסיות מעיד על כך ששעות עבודה רבות ועבודה עד שעות מאוחרות, 'מחבלים' ביכולתם של אנשים להתפנות למילוי צרכי היום יום שלהם. עוד נמצא שבקרוב העובדים שעות רבות ושעות מאוחרות ביום, מילוי הצרכים נעשה על פני מגוון של שעות ביממה, ולא במקבץ שעות הומוגני/מרוכז. מניתוח הממצא כאן ניתן לומר שאופי פריקאריאטי של משרה, המאופיין בשעות רבות או עבודה עד שעות מאוחרות, משפיע על זמן הפנאי ויוצר בו מעין 'כאוס', בדומה לטענה של Standing (2011) (ראו בסקירת הספרות, תת פרק 2.1.2).

עוד עולה מבדיקת השערת המחקר הראשונה שאנשים שלהם יום עבודה עם שעות רבות מחוץ למקום העבודה, הם אנשים שסדר היום שלהם מושפע מכך. עובדים אלה נוהגים לפקוד בכמות גדולה יותר שימושי קרקע לפנאי על מנת לעבוד בהם. גם טבלאות הצילוח מעידות על כך שיש שוני מובהק בין אלה שלהם יום עבודה רגיל לבין העובדים יום עבודה ארוך וקצר. נמצא שאלה שלהם יום עבודה רגיל מבחינת כמות שעות העבודה ושעת סיום העבודה, נהנים מיכולת שליטה טובה יותר בזמנם וזמן לפנאי רב יותר.

8.4.2 השערה 2: יכולת השליטה של הפריקאריאט בסדר היום שלו

תת פרק זה מציג את ממצאי ההשערה השנייה במחקר. לפי השערה זו לפריקאריאט יש שליטה נמוכה בשעות העבודה והמנוחה שלו, בשל תנאי העבודה שלו. חוסר השליטה משליך על היכולת שלו למלא את צרכי היום יום שלו באופן סדור. בהשערה זו עובדים פריקאריאטים יוגדרו על פי מאפיינים פריקאריאטיים, כפי שהובא בסקירת הספרות (פרק 2). עובדים פריקאריאטים מתאפיינים בחוזי עבודה לא יציבים, פרילאנסריים, עובדים במשמרות, מעט שנות ותק בעולם העבודה, החלפת עבודות תדיר והחזקת מספר משרות במקביל. אלה נבדקו מול משתני סדר היום שנדונו בהשערה הקודמת, על מנת לבחון האם הפריקאריאט שנדגם מאופיין ביכולת שליטה מוגבלת בסדר היום שלו. טבלה 36 מפרטת את המשתנים התלויים והבלתי תלויים.

טבלה 36 משתנים לבדיקת השערת המחקר השנייה
Table 36 The study variables for testing the second hypothesis

מספר שאלה בשאלון המחקר	משתנה	ערכי המשתנה	סולם הניתוח
שאלה 13, סעיף 1	כמות השנים בעולם העבודה	מספר שנים	רציף
	כמות המשרות שעובד במקביל	מספר משרות	רציף
	כמות המשרות בעשור האחרון	מספר משרות שאדם עובד בהן	רציף
	אופן ההעסקה	שכיר, עצמאי, גם שכיר וגם עצמאי	סדר
	סוג חוזה ההעסקה	פרילאנס, מתחדש מדי תקופה מוגדרת, קבוע	סדר
	עבודה במשמרות	כן, בחלק מהמשרות, לא	סדר
	כמות המשרות שעובד במקביל ⁵²	1, 2 ויותר	סדר
	שכר בהשוואה לשכר הממוצע	הרבה מעל הממוצע, מעל הממוצע, בממוצע, מתחת לממוצע, הרבה מתחת לממוצע	סדר
שאלה 9, סעיף 1	כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי יום יום	0 ומעלה	רציף
	מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במוסדות ובשירותים לצורכי הפרט השונים ('חזרתיות')	מספר פעמים (שלושה ויותר)	רציף
	מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום	0 ומעלה	רציף
	עבודה בימים ובשעות קבועות ⁵³	במידה רבה מאוד, במידה רבה, במידה בינונית, כלל לא	סדר
	תחושת שליטה בשעות העבודה ⁵⁴	במידה רבה מאוד, במידה רבה, במידה בינונית, כלל לא	סדר
	יכולת לשלוט במטלות העבודה	במידה רבה מאוד, במידה רבה, במידה בינונית, במידה מעטה, במידה מעטה מאוד	סדר

ראשית נבדקה הקורלציה (מתאם) בין המשתנים הרציפים, על מנת לשלול מתאם גבוהה (מעל 0.6) שעשוי להעיד על דמיון ביניהם. מחישוב מתאם פירסון (Pearson correlation), עולה שהמתאמים נעים בין

⁵² משתנה זה מתבסס על המשתנה הרציף של כמות משרות במקביל והומר למשתנה סדר בעל שתי קטגוריות על מנת לבחון נתון זה במסגרת טבלאות הצילוח.

⁵³ בשל מיעוט משיבים על הדרגות "במידה מועטה" ו "במידה מועטה מאוד" ($N < 30$) אוחדו קטגוריות אלה. בנוסף אנשים שהשיבו "לא יודע" הוספו לאלה ששעותיהם יציבות במידה מועטה, מתוך הנחה שמי שהשבוע שלו יציב מודע לכך.

⁵⁴ ראו הערה 53

0.2-0.05- (ראו טבלה 37). מהבדיקה עולה שניתן לבחון את המשתנים על פי מבחנים סטטיסטיים ולבדוק את הקורלציה ביניהם, העשויה להעיד על קשרים.

טבלה 37 קורלציות פירסון בין משתני עולם העבודה למשתני סדר יום
Table 37 Pearson correlations between work world variables and agenda variables

משתני סדר יום	כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי יום יום	מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום	מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במוסדות ובשירותים לצורכי הפרט השונים ('חזרתיות')
מתאם	מתאם	מתאם	מתאם
כמות השנים בעולם העבודה	***0.2005	***0.2107	***0.1976
כמות המשרות שעובד במקביל	0.0543	***0.1437	***0.1766
כמות המשרות בעשור האחרון	***-0.1639	** -0.1135	-0.0576

ניתוח הממצאים בטבלה 38 מראה שוותק בשוק העבודה קשור באופן מובהק וחיובי לצרכי היום יום, כך שוותק רב בשוק העבודה מגדיל חזרתיות לצרכי יום יום במהלך השבוע ($r_s=0.041$, $p<0.0001$). הממצא המוצג בטבלה 39 מראה שישנו קשר חיובי מובהק ($r_s=0.036$, $P<0.001$) גם בין וותק בעולם העבודה לחזרתיות גבוהה לכלל הצרכים ולא רק לצרכי יום יום. טבלה 40 מציגה קשר חיובי מובהק ($r_s=0.037$, $p<0.001$) בין כמות השנים בעולם העבודה (וותק) לבין כמות הולכת וגדלה של צרכי יום יום הממומשים במהלך השבוע. הממצא מראה שנדגמים עם וותק בעולם העבודה, מסוגלים לקיים יותר צרכים במהלך השבוע עם דגש על צרכי יום יום. כיוון שהם נוטים לעבוד בעבודה עם סדר יום סדור יותר, יש ביכולתם לעשות כן. בדומה למה שהוצג בסקירת הספרות, עובדים צעירים, שוותק העסקתם בשוק התעסוקה אינו גדול, סובלים יותר מחוסר יציבות, שגורמת לחבלה בשעות הפנאי שלהם ובמילוי הצרכים שלהם.

טבלה 38 הקשר בין כמות השנים בעולם העבודה לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום (N=351)

Table 38 The relationship between the number of years in the world of work and the number of times per week of operations in institutions for daily needs

אמד (Estimate)	טעות תקן (S.E)	כמות השנים בעולם העבודה
0.09	***0.02	
3.79	***0.34	קבוע (Intercept)

* $p<0.1$, ** $p<0.05$, *** $p<0.01$

טבלה 39 הקשר בין כמות השנים בעולם העבודה לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במוסדות ובשירותים לצורכי הפרט השונים (N=351)

Table 39 The relationship between the number of years in the world of work and the number of times per week in which an action is taken in institutions and services for the various needs of the individual

אמד (Estimate)	טעות תקן (S.E)	כמות השנים בעולם העבודה
0.1	***0.02	
6.28	***0.41	קבוע (Intercept)

* $p<0.1$, ** $p<0.05$, *** $p<0.01$

טבלה 40 הקשר בין כמות השנים בעולם העבודה לבין כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי יום יום (N=351)

Table 40 The relationship between the number of years in the world of work and the number of institutions and services consumed during the week for daily needs

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.006	0.02	כמות השנים בעולם העבודה
***0.1	1.75	קבוע (Intercept)

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

שנים רבות בעולם העבודה אינן מעידות לבדן על היציבות התעסוקתית. על כן נבדק גם המדד שבחן את מספר המשרות שאדם הועסק בהן במהלך העשור האחרון. אדם המחליף משרות רבות, או אוחז בכאלה במקביל, סביר שמועסק בחוזה שאינו מטיב עמו על פי רוב, כמו חוזה שלוקה בתנאים סוציאליים וחשוף יותר לפיטורים דחופים. בניתוח כאן הוצלבו מספר המשרות בהן אדם הועסק בעשור האחרון מול משתני סדר היום (המשתנים התלויים), המייצגים לצורך הניתוח כאן שליטה על סדר יום. מהממצא עולה במובהק ($r_s=0.024$, $p<0.01$) כי עובדים שהחליפו משרות רבות בעשור האחרון הם עובדים שיש להם יכולת פחותה לממש צרכי יום יום. אצל עובדים אלה נמצא במובהק ($r_s=0.010$, $p<0.05$) שהם פחות מסוגלים לחזור ולמלא את צרכי היום היום שלהם במהלך השבוע. ראו את התוצאות בטבלה 41 וטבלה 42 המעידות על כך שתחלופה גבוהה של משרות, המרמזת על חוסר יציבות תעסוקתית, קשורה לחוסר יכולת לממש את צרכי היום היום במהלך השבוע ומחבלת בסדר היום.

טבלה 41 הקשר בין כמות המשרות בעשור האחרון, לבין כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי יום יום (N=351)

Table 41 The relationship between the number of jobs in the last decade, and the number of institutions and services consumed during the week for daily needs

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.02	-0.06	כמות המשרות בעשור האחרון
***0.08	2.27	קבוע (Intercept)

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

טבלה 42 הקשר בין כמות המשרות בעשור האחרון לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום (N=351)

Table 42 The relationship between the number of jobs in the last decade and the number of times per week of operations in institutions for daily needs

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
**0.07	-0.16	כמות המשרות בעשור האחרון
***0.3	5.4	קבוע (Intercept)

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

מנגד, אחד המאפיינים של פריקאריאטיות, הוא זה שעניינו ברב-תעסוקתיות (Salmieri, 2009). דהיינו, החזקתן של מספר חלקי משרות במקביל. משתנה זה אינו משתלב עם הנתונים שהוצגו עד כה ואף סותר את משתני הפריקאריאט וההשפעה שלהן על סדר היום כפי שהוצגה. מי שעובדים בה בעת בכמה משרות נמצאו כמי שבמובהק ($r_s=0.028$, $p<0.001$) יש אצלם חזרתיות גבוהה למילוי צרכיהם במהלך השבוע (טבלה 43). בטבלה 44 ניתן לראות שממצא זה אף מתחזק ונמצא קשר שלילי מובהק ($r_s=0.017$, $p<0.01$) בין עבודה במספר משרות במקביל ובין חזרתיות שבועית גבוהה לצרכי יום יום. ניתן להסביר זאת על ידי כך שאנשים המועסקים

כפרילאנסרים או עצמאיים, נוטים לעבודה בכמה משרות במקביל. עובדים בתנאים אלה זקוקים יותר למוסדות לצרכי יום יום כדי "לטפל" בסידורים ששכירים פטורים מהם. על כן הם פוקדים פעמים רבות יותר במהלך השבוע מקומות כסניף דואר/בנק ושאר המוסדות המשמשים לצרכי יום יום⁵⁵.

טבלה 43 הקשר בין כמות המשרות שעובד במקביל לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במוסדות ובשירותים לצורכי הפרט השונים (N=352)

Table 43 The relationship between the number of jobs that are worked at the same time and the number of times per week that an operation is carried out in institutions and services for the various needs of the individual

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.33	1.13	עבודה בכמה משרות במקביל
***0.49	6.12	קבוע (Intercept)

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

טבלה 44 הקשר בין כמות המשרות שעובד במקביל לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום (N=351)

Table 44 The relationship between the number of jobs that are worked at the same time and the number of times per week of operations in institutions for daily needs

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.27	0.75	עבודה בכמה משרות במקביל
***0.4	3.95	קבוע (Intercept)

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

הצלבת נתוני השכר מול החזרתיות למילוי צרכים באמצעות מבחן שונות חד כיווני (One Way Anova) מראה גם כן תוצאות מובהקות. נתוני השכר מעידים על כושר ההשתכרות של הנדגמים (העשוי גם כן לשקף יציבות תעסוקתית) ואלה נבדקו מול שני משתני סדר יום. ניתוח הממצאים מראה שיש שוני מובהק בין הקבוצות כך שככל שרמת השכר גבוהה יותר, כך במובהק ($p<0.05$) עולה החזרתיות למילוי הצרכים (טבלה 45). כשמצליבים את צרכי היום יום עם נתוני השכר מגלים גם כאן שוני מובהק ($p<0.05$), כך שמי שמשכר שכר גבוה יותר, יטה להגיע יותר במהלכו של שבוע טיפוס, למוסדות המשמשים לצרכי יום יום. כלומר, המשתכרים שכר גבוה יותר, נהנים מיכולת משופרת להיענות לצרכי הפרט, בהשוואה למי ששכרו נמוך יותר (טבלה 46).

⁵⁵ הצלבת הנתונים בין אופן ההעסקה לבין עבודה בכמה משרות במקביל מעלה מובהקות גבוהה ($p<0.001$). עולה מהממצאים מובהקות גבוהה ($p<0.001$) גם בין אותו אופן העסקה לבין חזרתיות גבוהה למילוי הצרכים. ישנה מובהקות ($p<0.1$) גם בין אופן העסקה פרילאנסרי לבין חזרתיות גבוהה לצרכי יום יום.

טבלה 45 הקשר בין שכר בהשוואה לשכר הממוצע לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במוסדות ובשירותים לצורכי הפרט השונים

Table 45 The relationship between salary compared to the average salary and the number of times per week that an operation is performed in institutions and services for the various needs of the individual

N	סטיית תקן	ממוצע	השתכרות בהשוואה לשכר הממוצע
109	0.43	8.73	הרבה מעל הממוצע
86	0.48	7.25	מעל הממוצע
37	0.74	7.08	בממוצע
70	0.54	6.48	מתחת לממוצע
49	0.64	7.34	הרבה מתחת לממוצע
350	-	7.55	סה"כ
$F_{(3.046)}; P = 0.0173$			תוצאות המבחן הסטטיסטי

טבלה 46 הקשר בין שכר בהשוואה לשכר הממוצע לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום

Table 46 The relationship between salary compared to the average salary and the number of times per week of operations in institutions for daily needs

N	סטיית תקן	ממוצע	השתכרות בהשוואה לשכר הממוצע
109	0.35	5.88	הרבה מעל הממוצע
86	0.39	4.80	מעל הממוצע
37	0.60	4.40	בממוצע
70	0.44	3.94	מתחת לממוצע
49	0.52	4.67	הרבה מתחת לממוצע
350	-		סה"כ
$F_{(3.334)}; P = 0.0107$			תוצאות המבחן הסטטיסטי

מטבלה 47 וטבלה 48 עולה שחווה ההעסקה תורם במובהק לשוני בסדר היום של העובדים. כך עובדים המועסקים עם חוזה העסקה קבוע, נהנים משבוע המאופיין בשעות עבודה וימים קבועים. הם שונים במובהק ($p < 0.001$) ממי שלהם חוזה מתחדש או מי שלמשל מועסקים כעצמאיים (טבלה 47). בדומה גם אופן ההעסקה המוצג בטבלה 48 מעיד על שוני מובהק ($p < 0.01$), כך שעובדים שכירים נהנים יותר מעבודה יציבה במהלך השבוע, במונחים של שעות וימים. עוד עולה במובהק ($p < 0.001$) שמי שעובדים ביותר ממשרה אחת במקביל, עלולים לסבול מעבודה שאינה מקנה להם סדר בימים ובשעות במהלך השבוע (טבלה 49). כלומר ריבוי של משרות יוצר 'כאוס' בשבוע העבודה ובכלל בסדר יומם של עובדים.

טבלה 47 הקשר בין אופן ההעסקה לבין עבודה בימים ובשעות קבועות (%)

Table 47 The relationship between the method of employment and working on fixed days and hours

עבודה בימים ובשעות קבועות						
סה"כ (%)	במידה רבה מאד (4)	במידה רבה (3)	במידה בינונית (2)	כלל לא (1)		
(N=254) 100.00	35.0	39.3	14.1	11.4	חוזה קבוע	אופן ההעסקה
(N=40) 100.00	17.5	32.5	20.0	30.0	מתחדש	
(N=50) 100.00	8.0	28.0	18.0	46.0	פרילאנסר/עצמאי	
344 ⁵⁶	100	127	53	64	סך הכל (n)	
X ² =45.32; df=6; sig.=<0.001					מבחן סטטיסטי	

טבלה 48 הקשר בין סוג חוזה העסקה לבין עבודה בימים ובשעות קבועות (%)

Table 48 The relationship between the type of employment contract and working on fixed days and hours

עבודה בימים ושעות קבועות במהלך השבוע						
סה"כ (%)	במידה רבה מאד (4)	במידה רבה (3)	במידה בינונית (2)	כלל לא (1)		
(N=273) 100.00	34.4	35.9	15.0	14.6	שכיר	סוג חוזה העסקה
(N=31) 100.00	9.6	38.7	16.1	35.4	עצמאי	
(N=38) 100.00	5.2	47.3	15.8	31.5	גם שכיר וגם עצמאי	
342 ⁵⁷	99	128	52	63	סך הכל	
X ² =25.94; df=6; sig.= 0.0002					מבחן סטטיסטי	

טבלה 49 הקשר בין כמות המשרות שעובד במקביל לבין עבודה בימים ובשעות קבועות (%)

Table 49 The relationship between the number of jobs that one works at the same time and working on fixed days and hours

עבודה בימים ושעות קבועות במהלך השבוע						
סה"כ (%)	במידה רבה מאד (4)	במידה רבה (3)	במידה בינונית (2)	כלל לא (1)		
(N=275) 100.00	33.4	37.1	12.7	16.7	משרה אחת	כמות משרות שעובד במקביל
(N=72) 100.00	11.1	38.9	23.6	26.4	שתי משרות ומעלה	
347 ⁵⁸	100	130	52	65	סך הכל	
X ² =17.28; df=3; sig.= 0.0006					מבחן סטטיסטי	

לעבודה במשמרות, המאפיינת את מעמד הפריקאריאט העובד (Carré, 2016), יש השפעה על סדר היום של אנשים. מהממצאים בטבלה 50 עולה במובהק ($p<0.001$) כי אלה העובדים במשמרות חשים שליטה פחותה בשעות העבודה בהן הם מועסקים, ומתוך כך בזמן שלהם. נוסף על תחושת השליטה, טבלה 51 מראה שעובדים

⁵⁶ הסיבה לכך שמספר הנדגמים לא תואם את כלל המשיבים על המדגם, היא כיוון שלא כל המשיבים מילאו את אופן ההעסקה שלהם.

⁵⁷ ראו הערה 56

⁵⁸ ראו הערה 56

במשמרות, עבודתם נעשית בימים ושעות לא קבועים במהלך השבוע. הם שונים בכך במובהק ($p < 0.001$) ממי שאינם עובדי משמרות. אלו האחרונים מאופיינים גם מיכולת פחותה לעמוד מול המעסיק שלהם ולדחות מטלות ליום המחרת או לקחת עבודה הביתה. כלומר הם מרגישים חלשים יותר בעבודתם, ושונים במובהק ממי שאינם עובדי משמרות ($p < 0.1$), כפי שניתן לראות בטבלה 52. הממצא מראה שהעבודה במשמרות מייצרת סדר יום לא סדור עם קושי לשלוט בזמן, ובכך מאשש במידה רבה את השערת המחקר השנייה (כמו שאר הממצאים שהוצגו בתת-הפרק).

טבלה 50 הקשר בין עבודה במשמרות לבין תחושת שליטה בשעות העבודה (%)
Table 50 The relationship between shift work and a sense of control over working hours

תחושת שליטה בשעות העבודה						
סה"כ (%)	במידה רבה מאד (4)	במידה רבה (3)	במידה בינונית (2)	כלל לא (1)		
(N=40) 100.00	12.5	27.5	15.1	45.0	כן	עבודה במשמרות
(N=312) 100.00	32.3	43.9	15.7	8.0	לא	
352	106	148	55	43	סך הכל	
X ² =46.63; df=3; sig.=<0.0001					מבחן סטטיסטי	

טבלה 51 הקשר בין עבודה במשמרות לבין עבודה בימים ושעות קבועות (%)
Table 51 The relationship between working in shifts and working on fixed days and hours

עבודה בימים ושעות קבועות						
סה"כ (%)	במידה רבה מאד (4)	במידה רבה (3)	במידה בינונית (2)	כלל לא (1)		
(N=39) 100.00	7.7	23.0	25.6	43.6	כן	עבודה במשמרות
(N=312) 100.00	31.1	39.1	13.7	16.0	לא	
351	100	131	53	67	סך הכל	
X ² =26.07; df=3; sig.=<0.0001					מבחן סטטיסטי	

טבלה 52 הקשר בין עבודה במשמרות לבין יכולת לשלוט במטלות (%)
Table 52 The relationship between shift work and the ability to control tasks

יכולת לשלוט במטלות העבודה							
סה"כ (%)	במידה רבה מאד (5)	במידה רבה (4)	במידה בינונית (3)	במידה מעטה (2)	במידה מעטה מאד (1)		
(N=40) 100.00	2.5	22.5	27.5	20.0	27.5	כן	עבודה במשמרות
(N=312) 100.00	14.1	25.6	30.7	16.0	13.4	לא	
352	45	89	107	58	53	סך הכל	
X ² =8.977; df=4; sig.= 0.0617						מבחן סטטיסטי	

לסיכום

ממצאי ההשערה השנייה, הבוחנת את חוזה ההעסקה אל מול סדר היום והיכולת לשלוט בזמן מעידים באופן מובהק כי להעסקה בתנאים פריקאריאטיים השפעה על סדר היום ועל יכולת השליטה בזמן. בדומה לממצא בסקירת הספרות בתת פרק 2.1.1, עובדים צעירים הם הסובלים העיקריים מהתופעה של מחסור בזמן. המחסור הזה משפיע על היכולת שלהם למלא את צרכיהם הבסיסיים. עוד עולה כי עובדים המחליפים תדיר את משרותיהם ואינם יציבים במקום עבודה אחד, הם עובדים המאופיינים בסדר יום שאינו מאפשר להם למלא את צרכי היום יום שלהם, בוודאי כאשר משווים אותם למי שמאופיינים בתנאי עבודה שונים מהם. עם זאת, הממצא גם מראה קשר הפוך מהמשוער בין עבודה בכמה משרות במקביל לבין היכולת למלא מטלות במהלך השבוע, במקרה הזה נמצא כי מי שדווקא עובדים בתנאים פריקאריאטיים, מסוגלים יותר למלא את מטלותיהם ולחזור עליהן יותר.

עוד עולה מהממצא בפרק שעבודה בימים ובשעות קבועות במהלך השבוע מושפעת באופן מובהק מסוג חוזה ההעסקה, מאופן ההעסקה ומכמות המשרות שאדם מחזיק. ככל שאדם הוא בעל מאפיינים פריקאריאטיים רבים יותר, כך הוא עובד באופן פחות יציב במהלך השבוע, מבחינה עיתית. עוד משתנה שנבדק הוא זה הנוגע לחוזה העסקה במשמרות. הממצא בעניין הראה שעבודה במשמרות משפיעה על היכולת לנהל מטלות יומיום ואת סדר היום באופן סדיר.

8.4.3. השערה 3: עובדים במשרות לא סטנדרטיות והעיר החיותית

בתת פרק זה יוצגו ממצאי ההשערה השלישית, הגורסת כי קיים קשר חיובי בין עיר חיותית לעבודה בתנאים פריקאריאטים. לפי השערה זו סדר היום של העובדים במשרות הלא סטנדרטיות נוח לו יותר להתקיים בעיר. לבחינת השערה זו המשתנים הבלתי תלויים יהיו משתני הזמן ומשתני סדר היום, שהובאו בממצאי ההשערות הקודמות (ראו תתי פרק 8.4.1 ו-8.4.2). בין המשתנים התלויים, הוגדרו כאלו מתוך נתוני גוגל המבטאים את כמות שימושי הקרקע באזור המגורים. הוגדרו גם משתנים בלתי תלויים מסוג סדר, בהם הנדגמים העידו על אזור המחיה שלהם והתאמתו לאורח חייהם. פירוט המשתנים התלויים והבלתי תלויים מופיע בטבלה 53.

טבלה 53 משתנים לבדיקת השערת המחקר השלישית
Table 53 The study variables for testing the third hypothesis

מספר שאלה בשאלון המחקר	משתנה	ערכי המשתנה	סולם הניתוח
שאלה 14	כמות שעות עבודה יומיות	מספר שעות	רציף
שאלה 14, סעיף 2	שעת סיום עבודה	שעון	רציף
שאלה 14	פריסת יום העבודה	קצר, רגיל, ארוך	סדר
שאלה 14, סעיף 2	מועד סיום עבודה	מוקדם, רגיל, מאוחר	סדר
שאלה 19, סעיף 5	איזון בין זמן בית לעבודה	במידה רבה מאד, במידה רבה, במידה בינונית, במידה מעטה, במידה מעטה מאד	סדר
Google Places	כמות שימושי הקרקע לכל סוגי הצרכים ⁵⁹	0 ומעלה	רציף
Google Places	כמות שימושי הקרקע לצרכי יום יום ⁶⁰	0 ומעלה	רציף
Google Places	כמות שימושי הקרקע לפנאי ⁶¹	0 ומעלה	רציף
שאלה 13, סעיפים 4,5	כמות שעות העבודה במקום שהוא אינו מקום עבודה	0 ומעלה	רציף
שאלה 9, סעיף 4	מספר הדקות למקומות המשמשים גם לעבודה ⁶²	0 ומעלה	רציף
שאלה 9, סעיף 5	השעה הממוצעת שבה נמצאים במקומות המשמשים גם לעבודה ⁶³	שעון	רציף
שאלה 6	מטרופולין המגורים ⁶⁴	תל אביב, מטרופולין המרכז, מטרופולין הצפון	שמי
שאלה 8, סעיף 2	בחירת מקום המגורים בגלל העבודה ⁶⁵	במידה רבה מאד, במידה רבה, במידה בינונית, במידה מעטה, במידה מעטה מאד	סדר

⁵⁹ על שיטת המיפוי והחלוקה הקטגוראלית של שימושי הקרקע ראו בתת פרק 6.5.3, טבלה 4 ונספח מספר 2.

⁶⁰ שם

⁶¹ שם

⁶² מתוך רשימת הצרכים בית קפה וספריה הוגדרו כמקומות המשמשים גם לעבודה מחוץ למשרד או למקום עבודה קבוע.

⁶³ מתוך רשימת הצרכים שעל הנדגמים היה לסמן, סומנו מקומות המשמשים גם לעבודה. המשתנה הנוכחי בוחר את השעה הממוצעת שהנדגמים נמצאים במקומות אלה, כפי שהם העידו. כך שאם הם למשל, סימנו כי הם נמצאים בספריה בשעה 16:00 ובבית הקפה בשעה 17:00, אז השעה הממוצעת שלהם במקומות לעבודה היא 16:30.

⁶⁴ משתנה זה מייצג את הקשר בין עיר ומרחב, והמאפיינים הקשורים בהם, לבין מאפייני הפרטים המתגוררים שם. אופן התעצבותם של שימושי הקרקע במרחב עירוני נקבע, בשל סדר יומם של אנשים. החיותיות העירונית, תהיה בדרך זו תגובה לצרכים הפריקאריאטיים. פרטים פריקאריאטיים ייטו לגור במקומות שיאפשרו לתחזק את אורח חייהם.

⁶⁵ בשל מיעוט בקבוצות של אלה שבחרים את מקום העבודה שלהם בשל משרתם ועל מנת לקבל תוצאות מובהקות יותר, אוחדו הנדגמים שהשיבו: "במידה רבה" ו"במידה רבה מאד".

באמצעות מתאם פירסון (Pearson correlation) נשללה אפשרות למולטיקוליניאריות בין המשתנים (מתאם הגבוהה מ-0.6, ראו טבלה 54). מהמתאם עולה כי קיימים קשרים בין תנאים פריקאריאטיים, מהבחינה של כמות שעות העבודה ושעת סיום יום העבודה, לבין כמות שימושי הקרקע באזור המגורים.

טבלה 54 קורלציות בין משתני שעות העבודה לכמות שימושי הקרקע על פי גוגל מפות
Table 54 Correlations between work hours variables and the amount of land use according to Google Maps

כמות שימושי הקרקע לפנאי	כמות שימושי הקרקע לצרכי יום	כמות שימושי הקרקע לכל סוגי הצרכים	
מתאם	מתאם	מתאם	
**0.1214	**0.1272	*-0.1017	כמות שעות עבודה יומיות
***0.1851	***0.2028	***0.1819	שעת סיום עבודה

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

הממצא מראה שיש קשר חיובי ($r_s = 0.042$, $p < 0.001$) בין שעת סיום יום העבודה, לכמות שימושי הקרקע לצרכי יום באזור המגורים. הוא מעיד על כך שככל שאדם מסיים את יום העבודה שלו מאוחר יותר, כך נמצא שימושי קרקע רבים מסוג זה בשכונת מגוריו. העובדים עד שעות מאוחרות, הם אנשים המתגוררים באזורים רוויים בשימושי קרקע (טבלה 55). בדומה, נמצא קשר חיובי ($r_s = 0.027$, $p < 0.01$) בין סיום יום עבודה בשעה מאוחרת לבין כמות שימושי הקרקע לצרכי פנאי באזור המגורים (טבלה 56). ובאופן כללי יש קשר חיובי ומובהק ($r_s = 0.026$, $p < 0.01$) בין שעת סיום יום העבודה לבין כמות שימושי הקרקע לכל סוגי הצרכים (טבלה 57). הממצא מראה שאלו המסיימים לעבוד בשעות מאוחרות, הם גם מי שחיים בסביבות חיים 'חיותיות' יותר.

טבלה 55 הקשר בין שעת סיום עבודה לבין כמות שימושי הקרקע לצורכי יום בסביבת המגורים
⁶⁶ (N=276)

Table 55 The relationship between the time of finishing work and the amount of land use for daily needs in the residential environment

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***3.77	5.91	שעת סיום יום העבודה
48.98	-1.63	קבוע (Intercept)

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

טבלה 56 הקשר בין שעת סיום עבודה לבין כמות שימושי הקרקע לצורכי פנאי בסביבת המגורים
Table 56 The relationship between work ending time and the amount of land use for leisure purposes in the residential area

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***3.77	11.26	שעת סיום יום העבודה
48.98	-23.69	קבוע (Intercept)

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

⁶⁶ נתוני גוגל תקפים רק עבור מי שכתובתם היא בערים תל אביב וחיפה, ועל כן אין נתונים לגבי כלל הנדגמים. ראו פירוט בנושא בפרק המתודולוגיה.

טבלה 57 הקשר בין שעת סיום עבודה לבין כמות שימושי הקרקע לכל סוגי הצרכים בסביבת המגורים
(N=276)

Table 57 The relationship between the time of finishing work and the amount of land uses for all types of needs in the residential environment

שעות סיום יום העבודה	אמד (Estimate)	טעות תקן (S.E)
שעת סיום יום העבודה	27.36	***9.32
קבוע (Intercept)	-16.42	120.7

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

גם כאשר בוחנים את כלל שעות העבודה היומיות בהן מועסק אדם, למול שימושי הקרקע במרחב מגוריו של אדם, עולה קשר חיובי ומובהק ($r_s=0.013$, $p<0.05$) בין שעות עבודה לבין כמות שימושי הקרקע לצרכי יום יום (טבלה 58). ישנו גם קשר חיובי ומובהק ($r_s=0.011$, $p<0.05$) בין כמות שעות העבודה היומיות לבין השימושים המשמשים לפנאי (טבלה 59). טבלה 60 מראה שכמות שעות עבודה רבות מקיימות קשר חיובי ($r_s=0.008$, $p<0.1$) עם כלל השימושים באזור המגורים. ניתן להסיק שככל שהנדגמים עובדים שעות רבות יותר ביום עבודתם, כך גדל מגוון שימושי קרקע במקום מגוריהם.

טבלה 58 הקשר בין כמות שעות העבודה היומיות לבין כמות שימושי הקרקע לצרכי יום יום באזור המגורים
(N=276)

Table 58 Correlation between The Amount of daily working hours and The Amount of land use for daily needs in the area of residence

שעות סיום יום העבודה	אמד (Estimate)	טעות תקן (S.E)
שעות סיום יום העבודה	0.001	**0.0005
קבוע (Intercept)	35.72	17.74

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

טבלה 59 הקשר בין כמות שעות העבודה היומיות לבין כמות שימושי הקרקע לפנאי באזור המגורים
(N=276)

Table 59 Correlation between The Amount of daily working hours and The Amount of land use for leisure in the area of residence

שעות סיום יום העבודה	אמד (Estimate)	טעות תקן (S.E)
שעות סיום יום העבודה	0.002	**0.001
קבוע (Intercept)	38.68	40.81

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

טבלה 60 הקשר בין כמות שעות העבודה היומיות לבין כמות שימושי הקרקע לכל סוגי הצרכים
(N=276)
Table 60 Correlation between the amount of daily working hours and the amount of land use in the area of residence

שעות סיום יום העבודה	אמד (Estimate)	טעות תקן (S.E)
שעות סיום יום העבודה	0.005	*0.003
קבוע (Intercept)	153.88	100.44

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

ניתוחי השונות (ANOVA) להלן, שבוחנים איזון בין זמן בית לעבודה (כמשתנה מסביר), מעלים כי נדגמים המתקשים לאזן בין זמן עבודה לזמן בית, הם נדגמים שתלויים יותר בשימושי קרקע לצרכי עבודה. הממצא מראה ($p<0.001$) שככל שאדם מתקשה יותר לאזן בין שני תחומי החיים, כך יעבוד יותר שעות במקומות שאינם מקום עבודה (טבלה 61). נמצא גם הבדל מובהק ($p<0.05$) בשעה הממוצעת שבה אנשים המתקשים לאזן בין

בית לעבודה, ימצאו באותם מקומות שימשו להם גם לעבודה (כבתי קפה או ספריה) (טבלה 62). אנשים אלה מצויים שם בעיקר בשעות המוקדמות של היום, שעות העבודה הרגילות במשק. לעומתם, מי שמאזנים בצורה מיטבית יותר בין עבודה לבית, יטו להימצא שם בשעות הפנאי שלהם – שעות אחר הצהריים.

ניתוח הנתונים עוד מראה שנדגמים שלהם יש איזון טוב בין זמן עבודה לזמן בית גרים במובהק ($p < 0.1$) רחוק יותר (לפי כמות דקות) ממקומות המשמשים גם לעבודה (טבלה 63). זאת בהשוואה לשאר הקבוצות שממוצע הדקות שלהם קרוב יחסית לממוצע הכללי ואף נמצא מעט פחות ממנו. ניתן לסכם שהמתקשים לאזן בין עבודה לבית, עובדים יותר שעות "בחוץ", נמצאים במקומות המשמשים גם לעבודה בשעות המוקדמות של היום (שעות העבודה) ומתגוררים קרוב יותר למקום עבודתם, בהשוואה למי שדיווח על איזון מיטבי יותר. כלומר, אנשים שחווים פריקאריאטיות הם אנשים התלויים יותר בשימושי קרקע שהם יוכלו לעבוד בהם ואלה נמצאים בקרבתם.

טבלה 61 הקשר בין איזון בין זמן בית לעבודה לבין כמות שעות העבודה במקום שהוא אינו מקום עבודה
Table 61 The relationship between home-work balance and the amount of work hours in a place that is not a place of work

N	סטיית תקן	ממוצע	מידת האיזון בין זמן בית לעבודה
53	1.8470	3.69	במידה רבה מאד
55	1.8131	5.4	במידה רבה
81	1.4940	8.6	במידה בינונית
66	1.6551	11.71	במידה מעטה
94	1.3869	16.7	במידה מעטה מאד
349	-	10.12	סה"כ
$F_{(10.836)}; P = < 0.0001$			תוצאות המבחן הסטטיסטי

טבלה 62 הקשר בין איזון בין זמן בית לעבודה לבין השעה הממוצעת שבה נמצאים במקומות המשמשים גם לעבודה

Table 62 The relationship between home-work balance and the average time spent in places that are also used for work

N	סטיית תקן	ממוצע	מידת האיזון בין זמן בית לעבודה
47	2825.5	14: 12: 08	במידה רבה/רבה מאד
37	2586.3	13: 22: 42	במידה בינונית
31	3211.2	11: 09: 41	במידה מעטה
49	3517.7	12: 57: 33	במידה מעטה מאד
⁶⁷ 164	-	13: 04: 12	סה"כ
$F_{(3.100)}; P = 0.0284$			תוצאות המבחן הסטטיסטי

⁶⁷ לא כל הנדגמים פוקדים את שימושי הקרקע המשמשים גם לעבודה מדי שבוע.

טבלה 63 הקשר בין רמת האיזון בין זמן בית לעבודה לבין מספר הדקות למקומות המשמשים גם לעבודה
Table 63 The relationship between the home-work balance and the number of minutes to places that are also used for work

N	סטיית תקן	ממוצע	מידת האיזון בין זמן בית לעבודה
49	1.0152	10.48	במידה רבה/רבה מאד
37	1.1683	6.54	במידה בינונית
31	1.2563	8.68	במידה מעטה
50	1.0052	9.26	במידה מעטה מאד
167	-		סה"כ
$F_{(2.229)}; P = 0.0868$			תוצאות המבחן הסטטיסטי

טבלאות הצילווח להלן בדקו את זמני ההעסקה של הנדגמים (משך יום העבודה ומועד סיום העבודה), מול משתנים ששאלו על סביבת המגורים. הממצא בטבלה 64 מראה במובהק ($p < 0.05$) שהמתגוררים בעיר תל אביב הם מי שיום העבודה שלהם נמשך עד שעות מאוחרות (אחרי 19:00). כלומר אנשים שעובדים עד שעה מאוחרת במדגם, הם גם מי שגרים באזור עירוני פעיל וחיותי, המסוגל לענות על צרכי היום היום שלהם.

טבלה 64 הקשר בין מועד סיום עבודה לבין מטרופולין המגורים (%)
Table 64 The relationship between the end date of the working day and the area of residence

מטרופולין המגורים					
סה"כ (%)	הצפון	המרכז	תל אביב		
(N=36) 100.00	41.6	27.7	30.5	מוקדם	מועד סיום העבודה
(N=212) 100.00	36.8	24.0	39.1	רגיל	
(N=103) 100.00	22.3	22.3	55.3	מאוחר	
351	116	84	151	סה"כ	
X ² =11.29 ; df= 4 ; sig.=0.0234				מבחן סטטיסטי	

עוד נמצא קשר מובהק ($p < 0.05$) בין מי שעובדים שעות רבות ובין בחירת מקום המגורים. ככל שאנשים עובדים שעות רבות יותר במהלך היום, כך הם מעידים יותר שבחירתם את אזור המגורים, הייתה קשורה למשרה שלהם.

טבלה 65 הקשר בין פריסת יום העבודה לבין בחירת מקום המגורים בגלל העבודה (%)
Table 65 The relationship between the layout of the working day and the choice of residence because of work

בחירת מקום המגורים בגלל העבודה						
סה"כ (%)	במידה מעטה מאד (5)	במידה מעטה (4)	במידה בינונית (3)	במידה רבה/רבה מאד (2)		
(N=26) 100.00	19.2	42.3	23.0	15.38	קצר	פריסת יום העבודה
(N=217) 100.00	28.1	21.2	27.6	23.0	רגיל	
(N=108) 100.00	15.7	25.9	24.0	34.2	ארוך	
351	83	85	92	91	סה"כ	
X ² =14.51 ; df=; 6 sig.=0.024					מבחן סטטיסטי	

סיכום

ממצאי תת פרק 8.4.3 מעידים על קשר בין שימושי הקרקע באזור מגורים לבין עבודה בתנאים פריקריאטיים. מי שעובדים בתנאים אלו (למשל, בהיבט של זמני עבודה), מתגוררים באזורים 'חיוניים' יותר. עוד נמצא שאנשים המתקשים לאזן בין ביתם למשרה בה הם מועסקים, הם מי שתלויים יותר בשימושי קרקע שיתמכו בסדר היום הלא סדור שלהם. בדרך זו, הם יכולים לעבוד גם מחוץ למקום העבודה. סיום העבודה וכמות השעות בעבודה נמצאו גם כגורם משפיע על בחירת מקום המגורים. אנשים העובדים עד שעה מאוחרת ביום עבודתם, נוטים להתגורר בעיר תל אביב, עיר חיותית, התומכת בסדר היום שלהם. מי שעובדים שעות רבות במהלך היום (ויש הלימה גדולה למדי בינם לבין מי שמסיימים לעבוד מאוחר ביום) נוטים לבחור את מקום המגורים שלהם בגלל המשרה שלהם.

8.4.4. השערה 4: עבודה שלא במקום העבודה והקשר בינה לעיר החיותית

על פי ההשערה הרביעית עבודה שלא במקום העבודה (שמאפיינת גם היא את מעמד הפריקאריאט), על אף שהיא אפשרית בכל מקום כביכול, יש לה קשר חיובי עם העיר החיותית. עובדים הנוהגים לעבוד שעות רבות מהבית או ממקומות שהם אינם "מקום עבודה", תלויים במרחב העירוני ובשימושי קרקע רבים של מרחב חיותי. בהשערה זו המשתנים המסבירים יהיו גודל יישוב המגורים, אזור המגורים ונתוני גוגל המעידים על כמות שימושי הקרקע באזור המגורים ועד כמה הוא חיותי. המשתנים התלויים הם המשתנים הנוגעים למקומות המשמשים גם לעבודה וכיצד מתבצע השימוש של הנדגמים במקומות אלה. המשתנים הבלתי תלויים והתלויים מפורטים באופן מלא בטבלה 66.

טבלה 66 משתנים לבדיקת השערת המחקר הרביעית
Table 66 The study variables for testing the fourth hypothesis

מספר שאלה בשאלון המחקר	משתנה	ערכי המשתנה	סולם הניתוח
שאלה 6	גודל יישוב המגורים	עיר גדולה, עיר בינונית, עיר קטנה/פרבר	סדר
שאלה 6	מטרופולין המגורים ⁶⁸	תל אביב, מטרופולין המרכז, מטרופולין הצפון	שמי
Google Places	כמות שימושי הקרקע לכל סוגי הצרכים	0 ומעלה	רציף
Google Places	כמות שימושי הקרקע לצרכי יום יום	0 ומעלה	רציף
Google Places	כמות שימושי הקרקע לפנאי	0 ומעלה	רציף
Google Places	כמות שימושי הקרקע המשמשים גם כמקומות עבודה ⁶⁹	0 ומעלה	רציף
שאלה 9, סעיף 2	מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במקומות המשמשים גם לעבודה	0 ומעלה	רציף
שאלה 9, סעיף 5	השעה הממוצעת שבה נמצאים במקומות המשמשים גם לעבודה	שעון	רציף
שאלה 9, סעיף 4	מספר הדקות למקומות המשמשים גם לעבודה	0 ומעלה	רציף

מהצלבת משתנה גודל יישוב המגורים (משתנה סדר) מול המשתנה שבדק את מספר הפעמים שאנשים חוזרים במהלך השבוע למקומות המשמשים גם לעבודה עולה קשר מובהק ($p < 0.0001$). מי שמתגוררים בערים גדולות הם מי שיש בקרבתם חזרתיות גדולה יותר למקומות המשמשים גם לעבודה. והם שונים ממי שמתגוררים בערים בינוניות או בערים קטנות/פרבריות (טבלה 67). הממצא משקף נגישות גבוהה שיש לתושבי העיר הגדולה למקומות אלה. מובהקות כזו לא נמצאה בבחינת החזרתיות השבועית לכלל הצרכים. עוד ניתן לומר שכשבוחנים את החזרתיות השבועית למקומות המשמשים לצרכי יום יום, נמצא קשר הפוך. כלומר, גודל יישוב המגורים מסייע לחזור ולהגיע למקומות המשמשים גם לעבודה. אבל בכל הקשור לצרכי יום יום (שלא סווגו כמקומות

⁶⁸ משתנה זה מייצג את הקשר בין עיר ומרחב, והמאפיינים הקשורים בהם, לבין מאפייני הפרטים המתגוררים שם. אופן התעצבותם של שימושי הקרקע במרחב עירוני נקבע, בשל סדר יומם של אנשים. החיותיות העירונית, תהיה בדרך זו תגובה לצרכים הפריקאריאטיים. פרטים פריקאריאטיים ייטו לגור במקומות שיאפשרו לתחזק את אורח חייהם.

⁶⁹ ראו נספח מספר 2 המפרט את המקומות בנתוני גוגל שהוגדרו כמקומות המשמשים גם לעבודה באזור המגורים.

גם לעבודה) הדבר לא בהכרח מביא לחזרתיות גבוהה. רוצה לומר, מי שגרים ביישובים גדולים הם גם מי שנוהגים לחזור יותר למקומות גם לעבודה משום הנגישות הגבוהה. יחד עם זאת נגישות גבוהה איננה ערובה לכך שמגורים בערים גדולות מביאים עמם גם ביקורים תדירים בשימושי הקרקע לכלל הצרכים. אלא ביקור תדיר בעיקר במקומות המשמשים גם לעבודה.

טבלה 67 הקשר בין גודל יישוב המגורים לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במקומות המשמשים גם לעבודה (ANOVA)

Table 67 The relationship between the size of the residential settlement and the number of times per week that an action is taken in places that are also used for work

N	סטיית תקן	ממוצע	גודל יישוב המגורים
267	0.093	1.23	עיר גדולה
34	0.261	0.26	עיר בינונית
51	0.213	0.56	עיר קטנה/פרבר
352	-	1.04	סה"כ
$F_{(9.090)}; P = < 0.0001$			תוצאות המבחן הסטטיסטי

בחינת מטרופולין המגורים מראה שוני מובהק ($p < 0.001$) בין סוגי המטרופולינים שהוגדרו. בעיר תל אביב, ביחס למטרופולין הצפון (בעיקר העיר חיפה) ומטרופולין המרכז, ממוצע החזרתיות למקומות המשמשים גם לעבודה גבוה מהממוצע (1.04). מטרופולין הצפון (שעיקר הנדגמים בו הם מהעיר חיפה), נמצא מעט מתחת לממוצע ואילו מטרופולין המרכז, המכיל את אלה הגרים בשוליו של הגלעין המטרופוליני (העיר תל אביב) נמצא נמוך בהרבה מהממוצע הכללי (טבלה 68). הנדגמים המתגוררים במטרופולין המרכז ($p < 0.01$) מתגוררים רחוק יותר (במספר הדקות) במובהק ממקומות המשמשים גם לעבודה. הנדגמים תושבי תל אביב העידו שהם גרים קרוב יותר (7 דקות בממוצע) למקומות הללו, בהשוואה לשאר מקומות המגורים. הנחת העבודה כאמור היא שתל אביב מציעה עירוניות חיותית, משאר אזורי ישראל (ראו דיון בנושא בתת פרק 6.3, העוסק באזור המחקר). על כן באופן מובהק היא שונה ממטרופולין הצפון ומטרופולין המרכז. מטרופולין המרכז שמתאפיין באופי פרברי יותר, (כיוון שבמטרופולין זה יישובים רבים נמצאים מחוץ לאחת מהערים הגדולות שבהן התמקדנו במחקר), הוא המטרופולין שתושביו עורכים את הנסיעות הארוכות ביותר למקומות המשמשים גם לעבודה (טבלה 69).

טבלה 68 הקשר בין מטרופולין המגורים לבין כמות הפעמים שנעשית פעולה במהלך השבוע במקומות המשמשים גם לעבודה (ANOVA)

Table 68 The relationship between the residential metropolis and the number of times an action is taken during the week in places that are also used for work

N	סטיית תקן	ממוצע	מטרופולין המגורים
152	0.123	1.39	תל אביב
116	0.14	0.96	מטרופולין הצפון
84	0.166	0.53	מטרופולין המרכז
352	-	1.04	סה"כ
$F_{(8.800)}; P = < 0.0002$			תוצאות המבחן הסטטיסטי

טבלה 69 הקשר בין מטרופולין המגורים לבין מספר הדקות למקומות המשמשים גם לעבודה (ANOVA)
 Table 69 The relationship between the metropolis of residence and the number of minutes to places that are also used for work

מטרופולין המגורים	ממוצע	סטיית תקן	N
תל אביב	7.19	0.764	84
מטרופולין הצפון	10.22	0.904	60
מטרופולין המרכז	11.62	1.429	24
סה"כ	8.91	-	168
F _(5.375) ; P = < 0.0055			תוצאות המבחן הסטטיסטי

לבחנית המשתנים הרציפים (ראו טבלה 66) בוצע מתאם פירסון. טבלה 70 מראה שעל פי מבחן זה אין מתאם גבוהה מ-0.6. כלומר נשללה האפשרות למולטיקולינאריות וניתן לבדוק את הקשרים בין המשתנים המסבירים והמוסברים של השערה זו. מבדיקת הקשרים עולה שישנם קשרים מובהקים בין המשתנים שנבדקו להשערת המחקר הרביעית.

טבלה 70 קורלציות פירסון בין נתוני גוגל מפות לבין משתנים המבטאים עבודה במרחב
 Table 70 Pearson correlations between Google Maps data and variables expressing spatial work

מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במקומות המשמשים גם לעבודה	מספר הדקות למקומות המשמשים גם לעבודה	השעה הממוצעת שבה נמצאים במקומות המשמשים גם לעבודה	
מתאם	מתאם	מתאם	
***0.1567	***-0.2555	** -0.1644	כמות שימושי הקרקע לכל סוגי הצרכים
***0.2002	***-0.2436	* -0.1459	כמות שימושי הקרקע לצרכי יום יום
***0.1573	***-0.2334	** -0.1906	כמות שימושי הקרקע לפנאי
***0.1887	***-0.2909	***-0.2059	כמות שימושי הקרקע המשמשים גם כמקומות עבודה

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

החיותיות של אזור המגורים נבדקה מול ההתנהגות השבועית של הנדגמים במקומות המשמשים גם לעבודה. הממצא כאן מראה במובהק ($r_s=0.025$, $p<0.01$) כי מקום מגורים הסמוך לריבוי שימושי קרקע המשמשים גם לעבודה, קשור בחיוב לפעולות במקומות אלה (טבלה 71). נמצא במובהק ($r_s=0.033$, $p<0.01$) שאלה שיש להם ריבוי של שימושי קרקע לצרכי יום יום באזור המגורים, גוברת נטייתם לפקוד בתדירות גבוהה מקומות המשמשים לעבודה באזור מגוריהם (טבלה 72). קשרים מובהקים נמצאו גם עם ריבוי שימושי קרקע לפנאי באזור המגורים ($r_s=0.018$, $p<0.05$) (טבלה 73) ועם המשתנה שבדק את כלל שימושי הקרקע באזור המגורים ($r_s=0.018$, $p<0.05$) (טבלה 74). הממצאים מראים שהחיים באזור חיותי, קשורים בחיוב לתכיפות הביקורים במקומות המשמשים גם לעבודה במהלך השבוע.

טבלה 71 הקשר בין כמות שימושי הקרקע המשמשים גם כמקומות עבודה לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במקומות המשמשים גם לעבודה (N=252)

Table 71 The relationship between the amount of land uses that are also used as workplaces and the number of times per week that an operation is carried out in places that are also used for work

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.01	0.04	כמות שימושי הקרקע המשמשים גם לעבודה
***0.15	0.87	קבוע (Intercept)

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

טבלה 72 הקשר בין כמות שימושי הקרקע לצרכי יום לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במקומות המשמשים גם לעבודה (N=275)

Table 72 The relationship between the amount of land used for daily needs and the number of times per week that an operation is carried out in places that are also used for work

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.001	0.005	כמות שימושי הקרקע לצרכי יום
***0.12	0.95	קבוע (Intercept)

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

טבלה 73 הקשר בין כמות שימושי הקרקע לפנאי לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במקומות המשמשים גם לעבודה (N=276)

Table 73 The relationship between the amount of land used for leisure and the number of times per week that an action is taken in places that are also used for work

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
**0.0007	0.001	כמות שימושי הקרקע המשמשים לפנאי
***0.12	0.95	קבוע (Intercept)

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

טבלה 74 הקשר בין כמות שימושי הקרקע לכלל הצרכים לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במקומות המשמשים גם לעבודה (N=277)

Table 74 The relationship between the amount of land uses for all needs and the number of times per week that an operation is carried out in places that are also used for work

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
**0.0002	0.0007	כמות שימושי הקרקע לכלל הצרכים
***0.13	0.92	קבוע (Intercept)

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

הצלבת נתוני גוגל מפות השונים מול מספר הדקות מהבית למקום המשמש גם לעבודה מראים על קשר שלילי מובהק. כלומר, ככל שאזור רווי בשימושי קרקע לצרכים שונים, כך יורד מספר הדקות שאורך לאדם להגיע למקומות המשמשים לעבודה. רוצה לומר, שמי שבאזור מגוריהם קיימים שימושי קרקע רבים המשמשים גם לעבודה, ייהנו או ידרשו במובהק ($r_s = 0.046$, $p < 0.01$) לזמן הגעה קצר כדי להגיע אליהם (בהשוואה למי שמי שבאזור מגוריו, יש פחות שימושי קרקע כאלה), כמוצג בטבלה 75. אותה המובהקות נמצאה גם בקרב אלה שיש להם ריבוי של שימושי קרקע לצרכי יום יום ($r_s = 0.048$, $p < 0.01$), לצרכי פנאי ($r_s = 0.046$, $p < 0.01$) ולכלל הצרכים ($r_s = 0.054$, $p < 0.01$), ראו טבלה 76, טבלה 77, וטבלה 78 בהתאמה. מי שיש להם אזור רווי שימושי קרקע מכל הסוגים, הם מי שיש להם גם נגישות גבוהה יותר (מבחינת מספר דקות ההגעה) למקומות המשמשים גם לעבודה.

טבלה 75 הקשר בין כמות שימושי הקרקע המשמשים גם כמקומות עבודה לבין מספר הדקות למקומות המשמשים גם לעבודה (N=139)

Table 75 The relationship between the amount of land uses that are also used as workplaces and the number of minutes to places that are also used for work

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.08	-0.23	כמות שימושי הקרקע המשמשים גם לעבודה
***0.88	10.02	קבוע (Intercept)

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

טבלה 76 הקשר בין כמות שימושי הקרקע לצרכי יום לבין מספר הדקות למקומות המשמשים גם לעבודה (N=147)

The relationship between the amount of land used for daily needs in the living environment and the number of minutes to places that are also used for work

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.0009	-0.02	כמות שימושי הקרקע לצרכי יום
***0.97	10.95	קבוע (Intercept)

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

טבלה 77 הקשר בין כמות שימושי הקרקע לפנאי בסביבת המגורים לבין מספר הדקות למקומות המשמשים גם לעבודה (N=148)

Table 77 The relationship between the amount of recreational land use in the residential area and the number of minutes to places that are also used for work

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.004	-0.01	כמות שימושי הקרקע המשמשים לפנאי
***0.80	10.30	קבוע (Intercept)

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

טבלה 78 הקשר בין כמות שימושי הקרקע לכלל הצרכים בסביבת המגורים לבין מספר הדקות למקומות המשמשים גם לעבודה (N=148)

Table 78 The relationship between the amount of land uses and all the needs in the living environment and the number of minutes to places that are also used for work

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.001	-0.005	כמות שימושי הקרקע לכלל הצרכים
***0.85	10.64	קבוע (Intercept)

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

בדיקה נוספת להשערת המחקר הנוכחית בחנה את אורחות חייהם של אלה העובדים שעות רבות במקום שאיננו מקום עבודה, מול השעה הממוצעת בה נמצאים במקומות המשמשים גם לעבודה. נראה שאדם שמתגורר במקום בו קיימים שימושי קרקע רבים המשמשים גם לעבודה, תגדל במובהק ($r_s = 0.046$, $p < 0.01$) הנוכחות שלו שם בשעה מוקדמת יותר של היום (טבלה 79). דהיינו, בשעות שהן שעות העבודה של היום, השעות בה ניתן לקיים למשל פגישות עבודה. מובהקות חלשה יותר ($r_s = 0.016$, $p < 0.1$) נמצאה גם בקרב אלה אשר בסביבת מגוריהם יש שימושי קרקע רבים לצרכי יום יום (טבלה 80). ניתן אף לומר שככל שיש יותר שימושי קרקע לפנאי, כך במובהק ($r_s = 0.031$, $p < 0.05$) אדם נוכח במקומות המשמשים גם לעבודה בשעה מוקדמת יותר של היום (טבלה 81). טבלה 82 מראה שהדבר נכון ומובהק ($r_s = 0.022$, $p < 0.05$) גם לגבי נתוני גוגל של כלל שימושי הקרקע. ככל שבסביבת מגוריהם של הנדגמים יש יותר שימושי קרקע, מכל סוג שהוא, כך הם פוקדים בשעה מוקדמת יותר מקומות המשמשים גם לעבודה.

טבלה 79 הקשר בין כמות שימושי הקרקע המשמשים גם כמקומות עבודה לבין השעה הממוצעת שבה נמצאים במקומות המשמשים גם לעבודה (N=137)

Table 79 The relationship between the amount of land uses that are also used as workplaces and the average time spent in places that are also used for work

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***220.03	-610.68	כמות שימושי הקרקע המשמשים גם לעבודה
***2332.98	52892.14	קבוע (Intercept)

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

טבלה 80 הקשר בין כמות שימושי הקרקע לצרכי יום יום לבין השעה הממוצעת שבה נמצאים במקומות המשמשים גם לעבודה (N=143)

Table 80 The relationship between the amount of land used for daily needs and the average time spent in places that are also used for work

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
*23.46	-43.40	כמות שימושי הקרקע לצרכי יום יום
***2320.82	50608.63	קבוע (Intercept)

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

טבלה 81 הקשר בין כמות שימושי הקרקע לפנאי לבין השעה הממוצעת שבה נמצאים במקומות המשמשים גם לעבודה (N=144)

Table 81 The relationship between the amount of land use for leisure and the average time spent in places that are also used for work

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
**10.50	-24.90	כמות שימושי הקרקע המשמשים לפנאי
***1899.60	50458.95	קבוע (Intercept)

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

טבלה 82 הקשר בין כמות שימושי הקרקע לכלל הצרכים לבין השעה הממוצעת שבה נמצאים במקומות המשמשים גם לעבודה (N=144)

Table 82 The relationship between the amount of land use for all needs and the average time spent in places that are also used for work

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
**4.33	-8.95	כמות שימושי הקרקע לכלל הצרכים
***2040.54	50427.47	קבוע (Intercept)

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

סיכום

עבודה מרחוק, עבודה מהבית או באתרים שאינם מקום העבודה, היא תופעה פריקאריאטית. תופעה הגורמת לריבוי של שעות עבודה והעסקה פעמים רבות ללא תגמול. בעת האחרונה, מאז פרוץ מגפת הקורונה תופעת העבודה מהבית התרחבה עוד יותר (Barrero, Bloom, & Davis, 2021). במאמר שבחן את תופעת העבודה מהבית באקונומיסט, נטען בתחילת מגיפת הקורונה שלסוג העסקה שכזה, תלות בעיר החיותית ובערים מרכזיות (Zoom and gloom, 2020). ממצאי ההשערה כאן מחזקים אמירה זו. הממצא מראה שישנו קשר מובהק בין אנשים הנוטים לעבוד שעות רבות מחוץ למקום העבודה, לבין שימושי הקרקע המשמשים לעבודה בחוץ. אנשים אלה חולקים קווי דימיון עם מי שגרים בתל אביב ובאופן חלקי במטרופולין הצפון (שהוא בעיקר נדגמים מתוך העיר חיפה). במובהק לא מדובר במי שגרים בפריפריה של המרכז. עוד עולה מהממצאים שיש דמיון בין העובדים שעות רבות "בחוץ", לבין המתגוררים באזורים שופעים בשימושי קרקע שונים. גם אלה וגם אלה נוהגים לפקוד רבות מקומות המשמשים גם לעבודה, ועושים זאת בעיקר בשעות מוקדמות - שעות העבודה. ניתן לומר כי גם עבודה מהבית שכביכול יכולה להיעשות מכל מקום, היא עבודה שנוח לה להתקיים באזור חיותי, עם שימושי קרקע התומכים בה.

8.4.5 השערה 5: פער תאימות בין הצרכים לבין שימושי הקרקע

השערה זו עושה שימוש בטיפוסי הפריקאריאט שהוגדרו בניתוח הגורמים המגשש (ראו פרק 8.3). השערה זו מכירה בטיפוסים שונים של פריקאריאט ומבקשת לבדוק את האופן שבו הם נפרסים במרחב. ההנחה בהשערה זו היא שלא כל אדם השייך למעמד הפריקאריאט, תאופיין ברמה דומה של פגיעות. ישנם טיפוסים שיותר פגיעים ומודרים במרחב מאותם צרכי עבודה להם הם נדרשים, ויש כאלה שפחות. בחירת אזור מגורים עבור האחרונים, אינה נובעת רק מהפריקאריאטיות שלהם, כך שצפוי שייהנו מדרגה גבוהה יותר של יכולת לבחור אזור מגורים המתאים לאורחות חייהם (ובדרגת אילוץ קטנה יותר של תנאי ההעסקתם בקביעת מקום המגורים, בהשוואה לטיפוס הפגיע יותר). כאמור, בהשערה זו המשתנים המסבירים הם המשתנים החבויים (הגורמים שהוגדרו בתת פרק 8.3.1) ומדד הפריקאריאטיות הנובע מהם (שהוגדר בתת פרק 8.3.2).⁷⁰ המשתנים התלויים הם נתונים על שימושי קרקע, השימושים השבועיים ושביעות הרצון מאזור המגורים (טבלה 83).

טבלה 83 משתנים לבדיקת השערת המחקר החמישית
Table 83 The study variables for testing the fifth hypothesis

מספר שאלה בשאלון המחקר	משתנה	ערכי המשתנה	סולם הניתוח
ניתוח גורמים מגשש	גורם 'שעות עבודה יציבות'	-3.16-3.68	רציף
ניתוח גורמים מגשש	גורם 'תחושת משרה יציבה'	-5.03-2.21	רציף
ניתוח גורמים מגשש	גורם 'יציבות בחיים האישיים'	-2.76-2.28	רציף
ניתוח גורמים מגשש	גורם 'העסקה יציבה' ⁷¹	-3.21-1.50	רציף
ניתוח גורמים מגשש	מדד פריקאריאטיות	-97.99-60.35	רציף
ניתוח גורמים מגשש	דרגות יציבות שעות העבודה	- נמוך (-3.1--0.58) - בינוני-נמוך (-0.58--0.05) - בינוני-גבוהה (-0.05-0.5) - גבוהה (0.5-3.68)	סדר
ניתוח גורמים מגשש	דרגות תחושת משרה יציבה	- נמוך (-5.03--0.63) - בינוני-נמוך (-0.63-0.12) - בינוני-גבוהה (0.12-0.73) - גבוהה (0.73-2.21)	סדר
ניתוח גורמים מגשש	דרגות יציבות בחיים האישיים	- נמוך (-2.76--0.73) - בינוני-נמוך (-0.73--0.02) - בינוני-גבוהה (-0.02-0.71) - גבוהה (0.71-2.28)	סדר
ניתוח גורמים מגשש	דרגות מדד פריקאריאטיות	- נמוך (-97.99--14.29) - בינוני-נמוך (-14.29-4.01) - בינוני-גבוהה (4.01-17.29) - גבוהה (17.29-60.35)	סדר
שאלה 14, סעיף 2*	שעת סיום עבודה	- שעון	רציף
שאלה 14, סעיף 2*	מועד סיום עבודה	- מוקדם, רגיל, מאוחר	סדר

משתנים תלויים

⁷⁰ המשתנים שנוצרו מתוך ניתוח הגורמים הומרו גם למשתנים מסוג סדר, כל משתנה חולק לארבע קבוצות שוות המונות 88 נדגמים כל אחת. שמם של המשתנים יקודם על ידי המילה "דרגה", כיוון שהם מייצגים דרגות שונות של פריקאריאטיות בתוך המשתנה.

⁷¹ לגורם שקרוי 'העסקה יציבה' אין מקבילה בסולם הסדר כיוון שלא תרם להסבר של השערת המחקר ולא סיפק מובהקות סטטיסטית כלשהי בכל הבדיקות הסטטיסטיות שנעשו (טבלאות ציולוח ורגרסיה מרובת משתנים).

טבלה 83 משתנים לבדיקת השערת המחקר החמישית (המשך)

מספר שאלה בשאלון המחקר	משתנה	ערכי המשתנה	סולם הניתוח
שאלה 9, סעיף 5*	השעה הממוצעת בה ממלאים את כלל הצרכים	שעון	רציף
שאלה 6*	גודל יישוב המגורים – מאוחד	עיר קטנה/פרבר, עיר גדולה	סדר
שאלה 9, סעיף 5*	שונות הפיזור של השעות בהן נעשים צרכי היומיום על פני שעות היממה	0 ומעלה	רציף
שאלה 10, סעיף 1*	התאמת שעות הפעילות של השימושים לשעות העבודה	במידה רבה מאד, במידה בינונית, כלל לא	סדר
שאלה 6*	מטרופולין המגורים	תל אביב, מטרופולין המרכז, מטרופולין הצפון	שמי
שאלה 9, סעיף 3*	דירוג אמצעי התחבורה באמצעותו מתניידים למילוי כלל הצרכים	0-5	רציף
שאלה 17*	ארגון עובדים במקום העבודה	כן, בחלק מהמשרות, לא	שמי
שאלה 23, סעיף 1*	בעלות על רכב	כן, לא	שמי
Google Places	כמות שימושי הקרקע לכל סוגי הצרכים	0 ומעלה	רציף
Google Places	כמות שימושי הקרקע לצרכי יום יום	0 ומעלה	רציף
Google Places	כמות שימושי הקרקע לפנאי	0 ומעלה	רציף
שאלה 9, סעיף 1	כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי יום יום	0 ומעלה	רציף
שאלה 9, סעיף 1	כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי פנאי	0 ומעלה	רציף
שאלה 9, סעיף 2	מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום	0 ומעלה	רציף
שאלה 9, סעיף 2	מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי פנאי	0 ומעלה	רציף
שאלה 9, סעיף 2	מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במוסדות ובשירותים לצורכי הפרט השונים ('חזרתיות')	מספר פעמים (שלוש ויותר)	רציף
שאלה 9, סעיף 5	השעה הממוצעת בה ממלאים את כלל הצרכים	שעון	רציף
שאלה 9, סעיף 4	מספר הדקות למקומות המשמשים למילוי צרכי היום יום	0 ומעלה	רציף
שאלה 9, סעיף 4	מספר הדקות למקומות המשמשים למילוי צרכי הפנאי	0 ומעלה	רציף
שאלה 9, סעיף 4	מספר הדקות למקומות המשמשים למילוי הצרכים	0 ומעלה	רציף
שאלה 9, סעיף 3	דירוג אמצעי התחבורה באמצעותו מתניידים למילוי כלל הצרכים	0-5	רציף
שאלה 13, סעיף 1	כמות השנים בעולם העבודה	מספר שנים	רציף
שאלה 6	מטרופולין המגורים	תל אביב, מטרופולין המרכז, מטרופולין הצפון	שמי
שאלה 6	גודל יישוב המגורים	עיר גדולה, עיר בינונית, עיר קטנה/פרבר	סדר
שאלה 8, סעיף 1	אזור המגורים מתאים לצרכי היום יום	במידה רבה מאד, במידה בינונית, כלל לא	סדר
שאלה 8, סעיף 3	שביעות רצון מאזור המגורים	במידה רבה מאד, במידה בינונית, כלל לא	סדר
שאלה 10, סעיף 1	התאמת שעות הפעילות של השימושים לשעות העבודה	במידה רבה מאד, במידה בינונית, כלל לא	סדר
שאלה 10, סעיף 2	השירותים והמוסדות באזור המגורים מגוונים	במידה רבה מאד, במידה בינונית, כלל לא	סדר

* משמש גם כמשתנה בלתי תלוי משלים בגרסיה מרובת המשתנים

ראשית נבדקה הקורלציה בין המשתנים הרציפים, על מנת לשלול מתאם גבוה מ 0.6. מחישוב מתאם פירסון עולה שאין קורלציה גבוה וניתן לבחון את הרגרסיה בין המשתנים, ראו טבלה 84.

טבלה 84 קורלצית פירסון בין טיפוסי פרוקאריאט שונים לבין משתני סביבה וסדר יום
Table 84 Correlation between different types of prokaryotes and environmental variables and uses

דירוג אמצעי תחבורה	מספר הדקות המקומות המושמים למילוי הצרכים	מספר הדקות המקומות המושמים למילוי צרכי יום	מספר הדקות המקומות המושמים למילוי צרכי פנאי	השעה הממוצעת למילוי הצרכים	מספר הפעמים השבועי של פעולות לכלל הצרכים	מספר הפעמים השבועי של פעולות לצרכי יום	מספר הפעמים השבועי של פעולות לצרכי פנאי	כמות המוסדות הנצרכים בשבוע לצרכי יום	כמות המוסדות הנצרכים במהלך השבוע לצרכי פנאי	כמות שימושי הקרקע לצרכי יום	כמות שימושי הקרקע לצרכי יום	כמות שימושי הקרקע לכלל הצרכים	
מתאם	מתאם	מתאם	מתאם	מתאם	מתאם	מתאם	מתאם	מתאם	מתאם	מתאם	מתאם	מתאם	
-0.0212	0.0861	**0.1092	-0.0000	-0.0343	0.0315	0.0420	-0.0050	0.0653	-0.0117	-0.0392	*-0.1076	-0.0577	שעות עבודה יציבות
0.0030	***-0.1390	**0.1112	-0.0642	-0.0873	0.0807	*0.0919	0.0106	**0.1076	0.0053	*0.1126	**0.1254	0.0901	תחושת משרה יציבה
***-0.1744	**0.1072	0.0127	**0.1246	***-0.2993	***0.2124	***0.3281	*-0.1002	***0.2644	***-0.1757	***-0.2011	***-0.1780	***-0.1878	יציבות בחיים האישיים
-0.0173	-0.0468	-0.0557	-0.0659	**0.1345	***-0.2145	**0.1199	***-0.2124	0.0169	-0.0526	0.0149	0.0046	0.0367	העסקה יציבה
*-0.1035	*-0.1012	-0.0192	**0.1251	***-0.1499	0.0665	***0.1777	***-0.1427	***0.2288	**0.1139	-0.0462	-0.0692	-0.0521	מדד פרוקאריאטיות

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

במאמרם של Frenkel & Kaplan (2015) הם מחלקים את מושאי מחקרם לשתי קטגוריות: "בעלי אוריינטציה ביתית" ו"בעלי אוריינטציה תרבותית". הראשונים הם מי שניתן לומר עליהם שהם יותר מיושבים מבחינת המקום שלהם בחיים האישיים, נשואים, בעלי משפחות ועם ילדים. הגדרה זו של אנשים בעלי אוריינטציה ביתית הולמת במידת מה, את ההגדרה של גורם היציבות בחיים האישיים במחקר זה. במחקרם בעלי אוריינטציה בייתית הם מי שחיים מחוץ למרכזי הערים. במחקר זה מי שיציבים בחייהם האישיים, המקבילים לבעלי אוריינטציה ביתית שנמצאו אצל Frenkel & Kaplan (2015), נוטים גם כן לחיות באזורים עירוניים פחות חיוניים. כך למשל ככל שאדם יציב יותר בחייו האישיים ($r_s = 0.067$, $p < 0.0001$) יש לו ריבוי של צרכי יום יום רבים (טבלה 85), ובמובנה ($r_s = 0.105$, $p < 0.0001$) הוא יטה לעשות פעולות חוזרות ונשנות במקומות אלה במהלך השבוע, כנראה בטבלה 86. כלומר, שיש לטיפול היציב בחייו האישיים הרבה צרכי יום-יום והרבה זמן לממשם. יתכן שהדבר נובע מגידול ילדים והצורך להביא אותם למוסדות באופן קבוע ולקיים את חיי המשפחה. אך ממצאים אלה אינם מעידים בהכרח על אזור המגורים. בדיקת אזור המגורים באמצעות נתוני גוגל מעלה קשר שלילי ($r_s = 0.028$, $p < 0.01$) בין אזור המגורים לכמות שימושי הקרקע באזור המגורים (טבלה 87). ככל שאדם הוא יציב יותר מבחינת חייו האישיים כך נמצאו פחות שימושי קרקע באזורו.

הסבר לממצאים, על כך שיש לטיפול זה הרבה צרכי יום יום והוא חי באזור לא חיוני במיוחד, יכול להיות בשימוש ברכב פרטי. כך למשל, נמצא קשר שלילי ($r_s = 0.027$, $p < 0.01$) בין יציבות בחיים האישיים לבין דירוג אמצעי התחבורה⁷² (טבלה 88). השימוש במכונית מגשר כנראה על המרחק משימושי הקרקע המשרתים את צרכי היום יום. יעיד על כך גם מספר הדקות שהנדגמים עושים כדי להגיע לצרכיהם. לא נמצא מובהקות בין

⁷² על-פי מדד זה, ציון גבוהה מעיד על שימוש רב בתחבורה רכה (הליכה ברגל/אופניים) וציון נמוך מעיד על שימוש רב ברכב.

אלה שהם יציבים לאלה שאינם על פי מספר הדקות לצרכים. כלומר שהרכב עוזר לקצר את המרחק בדקות על מנת למלא את הצרכים, שאינם נמצאים בקרבת אזור מגוריהם.

טבלה 85 הקשר בין גורם 'יציבות בחיים האישיים' לבין כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי יום יום (N=352)

Table 85 The relationship between the 'stability in personal life' factor and the amount of institutions and services consumed during the week for daily needs

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.05	0.29	יציבות בחיים האישיים
***0.05	2.06	קבוע (Intercept)

* $p<0.1$, ** $p<0.05$, *** $p<0.01$

טבלה 86 הקשר בין גורם 'יציבות בחיים האישיים' לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי פנאי (N=352)

Table 86 The relationship between the 'stability in personal life' factor and the weekly number of times of activities in leisure institutions

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.18	1.23	יציבות בחיים האישיים
***0.18	4.92	קבוע (Intercept)

* $p<0.1$, ** $p<0.05$, *** $p<0.01$

טבלה 87 הקשר בין גורם 'יציבות בחיים האישיים' לבין כמות שימושי הקרקע לצרכי יום יום (N=275)
Table 87 The relationship between stability in personal life and the amount of land use for daily needs

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***3.55	-10.62	יציבות בחיים האישיים
***3.34	72.98	קבוע (Intercept)

* $p<0.1$, ** $p<0.05$, *** $p<0.01$

טבלה 88 הקשר בין גורם 'יציבות בחיים האישיים' לבין דירוג אמצעי התחבורה באמצעותו מתניידים למילוי כלל הצרכים (N=352)

Table 88 The relationship between the 'stability in personal life' factor and the ranking of the means of transportation used to fulfill all needs

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.07	-0.25	יציבות בחיים האישיים
***0.07	3.63	קבוע (Intercept)

* $p<0.1$, ** $p<0.05$, *** $p<0.01$

הגורם שהוגדר כתחושת משרה יציבה שיקף הרגשה של נדגמים לגבי מצבם התעסוקתי והכלכלי. הגורם הזה מראה שככל שאדם חש חוסר ביטחון גבוהה יותר במשרתו, כך הוא יטה במובהק להתגורר באזור שיש בו פחות שימושי קרקע לצרכי היום יום ($r_s=0.012$, $P<0.05$, טבלה 89). כמו כן, אנשים כאלו יטו ($r_s=0.009$, $p<0.1$) להתגורר במקומות עם כמות שימושי קרקע לפנאי קטנה יותר באזור המגורים (טבלה 90). עוד עולה במובהק ($r_s=0.008$, $p<0.05$) שככל שאדם חש יציב יותר במשרתו, כך יטה לכמות גדולה יותר של צרכי יום יום, אותה הוא מממש במהלך השבוע (טבלה 91). עוד ממצא המחזק את הנאמר לעיל, הוא מספר הדקות שנדרש לנדגמים להגיע אל שימושי הקרקע המממשים את צורכי היומיום שלהם. כאן נמצא קשר שלילי ($r_s=0.009$, $p<0.05$) בין טיפוס פריקאריאט החש שמשרתו אינה יציבה, לבין מספר הדקות שהוא צריך לעשות כדי למלא את צרכי היום יום שלו (טבלה 92). כלומר הלא יציבים עושים יותר דקות וגרים באזורים פחות חיוניים. כמו כן, עולה קשר

שלילי ($r_s=0.016$, $p<0.01$) גם מול מספר הדקות למילוי כלל הצרכים (טבלה 93). הממצא מראה שמי שחשים חוסר יציבות לגבי משרתם וחייהם אינם באותם אזורים של מי שאינם יציבים בחייהם האישיים. הראשונים גרים באזורים ללא ריבוי של שימושי קרקע בעוד השניים חיים באזורים חיוניים.

טבלה 89 הקשר בין גורם 'תחושת משרה יציבה' לבין כמות שימושי הקרקע לצרכי יום יום (N=275)
Table 89 The relationship between the feeling of a stable job and the amount of land use for daily needs

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
**3.24	6.78	תחושת משרה יציבה
***3.33	74.28	קבוע (Intercept)

* $p<0.1$, ** $p<0.05$, *** $p<0.01$

טבלה 90 הקשר בין גורם 'תחושת משרה יציבה' לבין כמות שימושי הקרקע לצרכי פנאי (N=276)
The relationship between the feeling of a stable job and the amount of land use for leisure purposes

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
*7.56	14.17	תחושת משרה יציבה
***7.76	121.74	קבוע (Intercept)

* $p<0.1$, ** $p<0.05$, *** $p<0.01$

טבלה 91 הקשר בין גורם 'תחושת משרה יציבה' לבין כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי יום יום (N=352)

Table 91 The relationship between the 'feeling of a stable job' factor and the amount of institutions and services consumed during the week for daily needs

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
**0.05	0.11	תחושת משרה יציבה
***0.05	2.06	קבוע (Intercept)

* $p<0.1$, ** $p<0.05$, *** $p<0.01$

טבלה 92 הקשר בין גורם 'תחושת משרה יציבה' לבין מספר הדקות למקומות המשמשים למילוי צרכי היום יום (N=352)

The relationship between the feeling of a stable job and the number of minutes to places used to fulfill daily needs

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
**0.30	-0.62	תחושת משרה יציבה
***0.29	6.96	קבוע (Intercept)

* $p<0.1$, ** $p<0.05$, *** $p<0.01$

טבלה 93 הקשר בין גורם 'תחושת משרה יציבה' לבין מספר הדקות למקומות המשמשים למילוי הצרכים (N=352)

Table 92 The relationship between the feeling of a stable job and the number of minutes to places used to fulfill all needs

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.31	-0.83	תחושת משרה יציבה
***0.31	9.22	קבוע (Intercept)

* $p<0.1$, ** $p<0.05$, *** $p<0.01$

משתנה יציבות נוסף, הוא הגורם שעניינו בהעסקה יציבה. הממצא כאן מראה שככל שאדם נוטה לחוסר יציבות בתנאי ההעסקתו, כך יטה באופן תדיר לחזור לערוך פעילויות שונות שימלאו את צרכיו במהלך השבוע. בהקשר זה, נמצאה מובהקות לגבי מילוי צרכי יום יום ($r_s=0.011$, $p<0.05$), טבלה 94), צרכי פנאי ($r_s=0.042$, $p<0.0001$).

טבלה 95) וכלל הצרכים ($r_s=0.043$, $p<0.0001$). ייתכן וההסבר לכך גלום בחוזים שאינם קבועים, כפרילאנס או עצמאיים. אנשים שמועסקים כך, נאלצים בסבירות גבוהה למלא יותר צרכי יום יום (למשל להגיע לבנק, או להגיע לדואר יותר משום שהם צריכים לטפל בדברים ששכירים פטורים מהם) במהלך ימי השבוע. ייתכן גם שמדובר בעיקר בנדגמים צעירים ועל כן יש להם גם ריבוי של צרכי פנאי, שהרי צעירים נוטים להיות מועסקים בחוזים לא יציבים (Standing, 2011) וגם נוטים לבלות יותר בשל היעדר מחויבויות משפחתיות. המשמעות של ממצא זה הוא השימוש השונה במרחב של מי שאינם יציבים על פי מדד "העסקה יציבה". ראינו להלן שטיפוסים לא יציבים נוהגים לפקוד פחות מקומות לצרכי יום יום במהלך השבוע ואילו טיפוס זה נוהג הפוך.

טבלה 94 הקשר בין גורם 'העסקה יציבה' לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום (N=352)

Table 94 The relationship between the 'stable employment' factor and the weekly number of times of operations in institutions for daily needs

העסקה יציבה	אמד (Estimate)	טעות תקן (S.E)
קבוע (Intercept)	4.92	***0.19
	-0.45	**0.19

* $p<0.1$, ** $p<0.05$, *** $p<0.01$

טבלה 95 הקשר בין גורם 'העסקה יציבה' לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי פנאי (N=352)

Table 95 The relationship between the 'stable employment' factor and the weekly number of times of activities in leisure institutions

העסקה יציבה	אמד (Estimate)	טעות תקן (S.E)
קבוע (Intercept)	2.65	***0.13
	-0.53	***0.13

* $p<0.1$, ** $p<0.05$, *** $p<0.01$

טבלה 96 הקשר בין גורם 'העסקה יציבה' לבין מספר הפעמים השבועי בו נעשית פעולה במוסדות ובשירותים לצורכי הפרט השונים (N=352)

Table 96 The relationship between the 'stable employment' factor and the number of times per week that an operation is performed in institutions and services for the various needs of the individual

העסקה יציבה	אמד (Estimate)	טעות תקן (S.E)
קבוע (Intercept)	7.58	***0.23
	-0.99	***0.24

* $p<0.1$, ** $p<0.05$, *** $p<0.01$

הטיפוס הרביעי הוא שקשור בחוסר היציבות בהיבט של שעות העבודה. הצלבת הגורם בכמות שימושי הקרקע לצרכי יום יום באזור המגורים, מעלה שככל שאדם חווה יותר חוסר יציבות, כך אזור המגורים שלו חיוני יותר ($r_s=0.007$, $P<0.1$). חיזוק לממצא היא עדות הנדגמים המובהקת ($r_s=0.009$, $P<0.05$). בטבלה 98. מספר הדקות שנאלצים לעבור, כדי למלא את צרכי היום יום שלהם הוא קטן יותר אצל אלה שיש להם חוסר יציבות בזמן. רוצה לומר, תקציב הזמן של טיפוס פריקאריאטי זה הוא נמוך יחסית ועל כן הוא יטה להתגורר באזור חיוני שצרכיו קרובים אליו.

טבלה 97 הקשר בין גורם 'שעות עבודה יציבות' לבין כמות שימושי הקרקע לצרכי יום (N=275)
Table 97 The relationship between stable working hours and the amount of land use for daily needs

שעות עבודה יציבות	אמד (Estimate)	טעות תקן (S.E)
קבוע (Intercept)	74.33	***3.34
	-6.06	*3.39

* $p<0.1$, ** $p<0.05$, *** $p<0.01$

טבלה 98 הקשר בין גורם 'שעות עבודה יציבות' לבין מספר הדקות למקומות המשמשים למילוי צרכי יום (N=350)

Table 98 The relationship between the 'stable working hours' factor and the number of minutes to places used to fulfill daily needs

שעות עבודה יציבות	אמד (Estimate)	טעות תקן (S.E)
קבוע (Intercept)	6.96	***0.29
	0.61	**0.29

* $p<0.1$, ** $p<0.05$, *** $p<0.01$

בבחינת מדד הפריקאריאט הכללי והצלבתו עם משתני סדר היום עולה במובהק ($r_s=0.010$, $p<0.05$) שלפריקאריאט יש מספר גדול יותר של עיסוקי פנאי⁷³, כך בטבלה 99. בטבלה 100 רואים שככל שאדם פריקאריאטי יותר במדד, כך קטנה כמות הפעילויות שלו ($r_s=0.049$, $p<0.0001$) במקומות לצרכי יום-יום. בהתאם נמצאה מובהקות במספר הפעולות הנעשות במקומות לפנאי ($r_s=0.017$, $p<0.01$, טבלה 101) ובמקומות לצרכי יום יום ($r_s=0.028$, $p<0.001$, טבלה 102) במהלך השבוע. ככל שאדם מדורג נמוך יותר במדד (יותר פריקאריאטי), כך הוא חוזר לעשות יותר פעולות במהלך השבוע במקומות לפנאי ופחות במקומות לצרכי יום יום.

מבדיקת השעה הממוצעת שבה נעשות כלל הפעולות עולה ($r_s=0.019$, $p<0.01$), שככל שאדם הוא פריקאריאט יותר במאפייניו – כאמור מדורג נמוך יותר במדד – כך הוא נוטה למלא את צרכי היום יום והפנאי שלו בשעות מאוחרות יותר (טבלה 103). מדד הפריקאריאט למול אמצעי התחבורה מעלה קשר שלילי ($r_s=0.007$, $p<0.1$), בו המדורגים גבוה במדד התחבורה (אנשים המתניידים באמצעי תחבורה רכים: הליכה ברגל/אופניים), הם מי שמדורגים כיותר פריקאריאטים (טבלה 104). הממצאים לגבי מדד הפריקאריאט הכללי מראים שיש נטייה לעיסוקי פנאי בקרב הפריקאריאט ומילוי שלהם בשעות מאוחרות יותר. עוד עולה ממדד התחבורה שהפריקאריאט נוטה ללכת ברגל או לנסוע באופניים או בתחבורה ציבורית. ייתכן והקשר הזה נובע מכך שהפריקאריאט הוא במובהק ($r_s=0.055$, $p<0.0001$) צעיר בגיל ובשנים שהוא בשוק העבודה, ועל כן אלה הם דפוסיו (טבלה 105). הסבר נוסף נובע ממקום מגוריו, באזור המאפשר לו יותר עיסוקי פנאי. יחד עם זאת מדד התחבורה מעיד על כך שהפריקאריאט אינו נזקק לרכב פרטי כדי למלא את צרכיו. רוצה לומר הוא חי באזור שמאפשר לו למלא את צרכיו באמצעים אחרים כלומר שהוא חי באזור חיותי יותר.

⁷³ אדם המדורג נמוך יותר במדד, הוא אדם פריקאריאטי יותר (ראו פרק 8.3 שמסביר על בניית המדד).

טבלה 99 הקשר בין מדד הפריקאריטיות לבין כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי פנאי (N=352)

Table 99 The relationship between Index of Precarity and the amount of institutions and services consumed during the week for leisure purposes

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
**0.002	-0.004	מדד הפריקאריטיות
***0.06	1.55	קבוע (Intercept)

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

טבלה 100 הקשר בין מדד הפריקאריטיות לבין כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי יום יום (N=352)

Table 100 The relationship between Index of Precarity and the amount of institutions and services consumed during the week for daily needs

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.002	0.009	מדד הפריקאריטיות
***0.05	2.06	קבוע (Intercept)

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

טבלה 101 הקשר בין מדד הפריקאריטיות לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי פנאי (N=352)

Table 101 The relationship between Index of Precarity and the weekly number of times of operations in leisure institutions

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.005	-0.013	מדד הפריקאריטיות
***0.13	2.65	קבוע (Intercept)

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

טבלה 102 הקשר בין מדד הפריקאריטיות לבין מספר הפעמים השבועי של פעולות במוסדות לצרכי יום יום (N=352)

Table 102 The relationship between Index of Precarity and the weekly number of times of operations in institutions for daily needs

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.007	0.02	מדד הפריקאריטיות
***0.19	4.92	קבוע (Intercept)

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

טבלה 103 הקשר בין מדד הפריקאריטיות לבין השעה הממוצעת בה ממלאים את כלל הצרכים (N=345)

Table 103 The relationship between Index of Precarity and the average hour in which all needs are met

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***21.17	-59.44	מדד הפריקאריטיות
***553.26	53071.03	קבוע (Intercept)

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

טבלה 104 הקשר בין מדד הפריקאריטיות לדירוג אמצעי התחבורה (N=352)

Table 104 The relationship between Index of Precarity and the ranking of the means of transportation

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
*0.002	-0.005	מדד הפריקאריטיות
***0.07	3.63	קבוע (Intercept)

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

טבלה 105 הקשר בין מדד הפריקאריאטיות לבין כמות השנים בעולם העבודה (N=352)
Table 105 The relationship between Index of Precarity and the number of years in the working world

טעות תקן (S.E)	אמד (Estimate)	
***0.017	0.080	מדד הפריקאריאטיות
***0.44	12.33	קבוע (Intercept)

* $p < 0.1$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$

משתני היציבות הומרו למשתני סדר והוצלבו עם משתני סדר מתוך השאלון, המעידים על התאמת המרחב ורמת הסיפוק שיש לנדגמים ממנו. הממצאים מראים במובהק כי אנשים החשים יציבות רבה במשרתם ודורגו גבוהה במדד זה, שונים במובהק ($p < 0.0001$) מהקבוצות האחרות. בטבלה 106 ניתן לראות כי מי שיש להם תחושת יציבות במשרתם ובחיייהם הם מי שאזור המגורים הולם את שעות עבודתם. ניתן אף לראות ($p < 0.01$) כי מי שחשים יציבים במדד זה מתגוררים באחוזים גדולים יותר בעיר תל אביב, ואילו במטרופולין הצפון מתקבצים אלה החשים חוסר יציבות גדול בעולם העבודה שלהם. הנתונים המוצגים בטבלה 107 הולמים את שהוצג בפרק המתודולוגיה, שם נטען כי הפריקאריאט נדחק לשוליים, אל מחוץ למרכז הכלכלי.

החשים יציבים במשרתם הם גם מי שנמצאו שבעי הרצון ביותר ($p < 0.01$) מאזור המגורים (טבלה 108). הם העידו במובהק ($p < 0.0001$) ששימושי הקרקע באזור מגוריהם הם מוגוונים (טבלה 109). ובמובהק ($p < 0.01$) השימושים גם תואמים את סדר יומם (טבלה 110). יחד עם זאת כשבדקים את גודל יישוב המגורים מגלים שאלה החשים יציבות גדולה ואלה החשים חוסר יציבות באופן הרב ביותר, הם מי שגרים באחוזים הגדולים ביותר בערים הגדולות (בטבלה 111). כלומר שהיציבים גרים בעיר הגדולה באזורים שבהם העיר מציע שפע של שימושים שהולמים את סדר יומם ואילו חסרי היציבות גרים באזורים העירוניים שאינם הולמים את סדר יומם ואינם משביעי רצון.

טבלה 106 הקשר בין דרגות תחושת משרה יציבה לבין אזור המגורים מתאים לצרכי היום יום
Table 106 The relationship between degrees of feeling of a stable job and the living area is suitable for everyday needs

אזור המגורים מתאים לצרכי היום יום						
סה"כ (%)	כלל לא	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאד		
(N=85) 100.00	8.2	27.0	45.8	18.8	נמוך	דרגות תחושת משרה יציבה
(N=87) 100.00	6.9	36.7	39.0	17.24	בינוני-נמוך	
(N=86) 100.00	11.6	27.9	43.0	17.44	בינוני גבוהה	
(N=87) 100.00	5.7	19.5	26.4	48.28	גבוהה	
N=345	28	96	113	88	סה"כ	
$X^2 = 35.38$; $df = 9$; $sig. = < 0.0001$					מבחן סטטיסטי	

טבלה 107 הקשר בין דרגות תחושת משרה יציבה לבין מטרופולין המגורים

Table 107 The relationship between degrees of feeling of a stable job and the metropolis of residence

מטרופולין המגורים					
סה"כ (%)	מטרופולין הצפון	מטרופולין המרכז	תל אביב		
(N=88) 100.00	47.7	18.8	34.0	נמוך	דרגות תחושת משרה יציבה
(N=88) 100.00	28.4	28.4	43.1	בינוני-נמוך	
(N=88) 100.00	32.9	30.6	36.3	בינוני גבוהה	
(N=88) 100.00	22.7	18.8	59.0	גבוהה	
N=352	116	84	152	סה"כ	
$X^2=21.81$; $df=6$; $sig.=0.0013$				מבחן סטטיסטי	

טבלה 108 הקשר בין דרגות תחושת משרה יציבה לבין שביעות רצון מאזור המגורים

Table 108 The relationship between degrees of feeling stable job and satisfaction with the residential area

שביעות רצון מאזור המגורים						
סה"כ (%)	כלל לא	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאד		
(N=88) 100.00	9.0	27.2	51.1	12.5	נמוך	דרגות תחושת משרה יציבה
(N=88) 100.00	5.6	26.1	47.7	20.4	בינוני-נמוך	
(N=88) 100.00	6.8	23.8	51.1	18.1	בינוני גבוהה	
(N=88) 100.00	1.1	15.9	42.0	40.9	גבוהה	
N=352	20	82	169	81	סה"כ	
$X^2=26.80$; $df=9$; $sig.=0.0015$					מבחן סטטיסטי	

טבלה 109 הקשר בין דרגות תחושת משרה יציבה לבין השירותים והמוסדות באזור המגורים מגוונים

Table 109 The relationship between the degrees of feeling of a stable job and the services and institutions in the residential area are varied

השירותים והמוסדות באזור המגורים מגוונים						
סה"כ (%)	כלל לא	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאד		
(N=86) 100.00	15.1	32.5	33.7	18.6	נמוך	דרגות תחושת משרה יציבה
(N=87) 100.00	13.7	31.0	31.0	24.1	בינוני-נמוך	
(N=88) 100.00	21.5	25.0	38.6	14.7	בינוני גבוהה	
(N=88) 100.00	6.8	20.4	25.0	47.7	גבוהה	
N=349	50	95	112	92	סה"כ	
$X^2=34.26$; $df=9$; $sig.<0.0001$					מבחן סטטיסטי	

טבלה 110 הקשר בין דרגות תחושת משרה יציבה לבין התאמת שעות הפעילות של השימושים לשעות העבודה

Table 110 The relationship between the degrees of feeling of a stable job and the adjustment of the activity hours of the uses to the working hours

התאמת שעות הפעילות של השימושים לשעות העבודה					דרגות תחושת משרה יציבה	
סה"כ (%)	כלל לא	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאד		
(N=88) 100.00	6.8	25.0	46.5	21.5	נמוך	
(N=88) 100.00	4.5	26.1	37.5	31.8	בינוני-נמוך	
(N=88) 100.00	6.8	13.6	44.3	35.2	בינוני גבוהה	
(N=88) 100.00	0.0	13.6	34.0	52.2	גבוהה	
N=352	16	69	143	124	סה"כ	
$X^2=26.81$; $df=9$; $sig.=0.0015$					מבחן סטטיסטי	

טבלה 111 הקשר בין דרגות תחושת משרה יציבה לבין גודל יישוב המגורים

Table 111 The relationship between the degrees of feeling of a stable job and the size of the residential settlement

גודל יישוב המגורים				דרגות תחושת משרה יציבה	
סה"כ (%)	עיר קטנה/פרבר	עיר בינונית	עיר גדולה		
(N=88) 100.00	11.3	6.8	81.8	נמוך	
(N=88) 100.00	15.9	9.0	75.0	בינוני-נמוך	
(N=88) 100.00	15.9	18.1	65.9	בינוני גבוהה	
(N=88) 100.00	14.7	4.5	80.6	גבוהה	
N=352	116	84	152	סה"כ	
$X^2=12.44$; $df=6$; $sig.=0.0527$				מבחן סטטיסטי	

בחינת משתני הפריקאריאט האחרים כמשתני סדר, מעלה קשר מובהק ($p<0.01$) בין יציבות בחיים האישיים לבין חיים שלא בעיר הגדולה (טבלה 112). עוד נמצא, שככל שאדם פחות יציב בחייו האישיים, כך במובהק ($p<0.01$) הוא נוטה לגור בעיר תל אביב. ואילו היציבים בחייהם יותר נוטים להתגורר במטרופולין המרכזי⁷⁴ (טבלה 113). בקרב טיפוס פריקאריאט של יציבות בשעות העבודה עולה גם חוסר שביעות הרצון מובהקות מאזור המגורים (טבלה 114). ככל שאדם הוא פחות יציב בתחום זה כך ($p<0.1$) הוא חסר שביעות רצון רבה יותר מאזור מגוריו. השוואה בין תושבי ערים גדולות לתושבי ערים בינוניות ומטה, מגלה שבקרב אנשים שאינם יציבים בשעות עבודתם ומתגוררים בערים הגדולות קיימת שביעות רצון קטנה יותר בהשוואה ($p<0.01$) לחיים מחוץ לערים הגדולות. אנשים שחווים חוסר יציבות מבחינת זמני העבודה שלהם, נוטים שלא להיות שבעי רצון (פחות ופחות) מאזור המגורים מחוץ לעיר גדולה (טבלה 115). בעיר גדולה (שבמחקר זה אלה הן בעיקר הערים תל אביב וחיפה) ישנם אזורים חיוניים שתואמים את סדר היום של טיפוס פריקאריאטי זה, ועל כן הוא מביע פחות שביעות רצון בעיר הגדולה. לעומת זה חוסר שביעות הרצון שלו מאזור המגורים באזורים פרבריים או בערים שנמצאות לצד העיר הגדולה, היא מאד גבוהה בקרב אלה שהם פריקאריאט בהיבט של זמן.

⁷⁴ על החלוקה של המטרופולינית ראו הערת שוליים מספר 30.

טבלה 112 הקשר בין דרגות יציבות בחיים האישיים לבין גודל יישוב המגורים

Table 112 The relationship between degrees of stability in personal life and the size of the residential settlement

גודל יישוב המגורים					
סה"כ (%)	עיר קטנה/פרבר	עיר בינונית	עיר גדולה		
(N=88) 100.00	9.0	10.2	80.6	נמוך	דרגות יציבות בחיים האישיים
(N=88) 100.00	13.6	4.5	81.8	בינוני-נמוך	
(N=88) 100.00	13.6	5.6	80.6	בינוני גבוהה	
(N=88) 100.00	21.5	18.1	60.2	גבוהה	
N=352	51	34	267	סה"כ	
$X^2=19.17$; $df=6$; $sig.=0.0039$				מבחן סטטיסטי	

טבלה 113 הקשר בין דרגות יציבות בחיים האישיים לבין מטרופולין המגורים

Table 113 The relationship between degrees of stability in personal life and the metropolis of residence

מטרופולין מגורים					
סה"כ (%)	מטרופולין הצפון	מטרופולין המרכז	תל אביב		
(N=88) 100.00	27.2	20.4	52.2	נמוך	דרגות יציבות בחיים האישיים
(N=88) 100.00	34.0	17.0	48.8	בינוני-נמוך	
(N=88) 100.00	37.5	18.1	44.3	בינוני גבוהה	
(N=88) 100.00	32.9	39.7	27.2	גבוהה	
N=352	116	84	152	סה"כ	
$X^2=21.64$; $df=6$; $sig.=0.0014$				מבחן סטטיסטי	

טבלה 114 הקשר בין דרגות יציבות שעות העבודה לבין שביעות רצון מאזור המגורים

Table 114 The relationship between degrees of stability of working hours and satisfaction with the residential area

שביעות רצון מאזור המגורים						
סה"כ (%)	כלל לא	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאד		
(N=88) 100.00	7.9	30.6	47.7	13.6	נמוך	דרגות יציבות שעות העבודה
(N=88) 100.00	7.9	25.0	39.7	27.2	בינוני-נמוך	
(N=88) 100.00	1.1	15.9	57.9	25.0	בינוני גבוהה	
(N=88) 100.00	5.6	21.5	46.5	26.1	גבוהה	
N=352	20	82	169	81	סה"כ	
$X^2=16.81$; $df=9$; $sig.=0.0517$					מבחן סטטיסטי	

טבלה 115 הקשר בין דרגות יציבות שעות העבודה לבין שביעות רצון מאזור המגורים - השוואה בין ערים גדולות לערים בינוניות וקטנות

Table 115 The relationship between degrees of stability of working hours and satisfaction with the residential area - a comparison between large cities and medium and small cities

שביעות רצון מאזור המגורים (עיר גדולה)					שביעות רצון מאזור המגורים (עיר קטנה/פרבר)					דרגות יציבות שעות העבודה	נמוך
במידה רבה מאד	במידה רבה	במידה בינונית	כלל לא	סה"כ (%)	במידה רבה מאד	במידה רבה	במידה בינונית	כלל לא	סה"כ (%)		
16.9	44.6	32.3	6.1	100.00 (N=65)	4.3	56.5	26.0	13.0	100.00 (N=23)	דרגות יציבות שעות העבודה	נמוך
33.3	39.1	23.1	4.3	100.00 (N=69)	5.2	41.1	31.5	21.0	100.00 (N=19)		בינוני-נמוך
30.3	57.5	10.6	1.5	100.00 (N=66)	9.0	59.0	31.8	0.0	100.00 (N=22)		בינוני גבוהה
19.4	49.2	25.3	5.9	100.00 (N=67)	47.6	38.1	9.5	4.7	100.00 (N=21)		גבוהה
67	127	61	12	N=267	14	42	21	8	N=85	סה"כ	
$X^2=16.85$; $df=9$; $sig.=0.0511$					$X^2=26.40$; $df=9$; $sig.=0.0018$					מבחן סטטיסטי	

הקשר בין מדד הפריקאריאט הכללי (לפי דרגות) למאפיינים של סביבת המגורים, מראה שהשכבה היציבה ביותר מתגוררת באותן ערים שמחוץ לערים הגדולות. לעומתה, השכבה הפחות יציבה נוטה להתגורר בערים הגדולות (טבלה 116). כשבוחנים את שביעות רצונם של הדרגות השונות מגלים במובהק ($p<0.001$) שככל שדירוג האדם נמצא בדרגת יציבות חיים גבוהה יותר, כך שביעות הרצון מאזור המגורים עולה (טבלה 117). כלומר שהחיים בעיר הגדולה הם לא ערובה לשביעות רצון גבוהה ודווקא היציבים יותר חיים באזור מגורים שמתאים להם ומשביע את רצונם.

טבלה 116 הקשר בין דרגות מדד פריקאריאטיות לבין גודל יישוב המגורים

Table 116 The relationship between Precariousness Index degrees and the size of the residential settlement

גודל יישוב המגורים				דרגות מדד פריקאריאטיות	נמוך
עיר גדולה	עיר בינונית	עיר קטנה/פרבר	סה"כ (%)		
79.5	7.9	12.5	100.00 (N=88)	דרגות מדד פריקאריאטיות	נמוך
81.8	7.9	10.2	100.00 (N=88)		בינוני-נמוך
77.2	5.6	17.0	100.00 (N=88)		בינוני גבוהה
64.7	17.0	18.1	100.00 (N=88)		גבוהה
267	34	51	N=352	סה"כ	
$X^2=11.52$; $df=6$; $sig.=0.0734$				מבחן סטטיסטי	

טבלה 117 הקשר בין דרגות מדד פריקאריאטיות לבין שביעות הרצון מאזור המגורים
Table 117 The relationship between the levels of the Precariousness Index and satisfaction with the residential area

שביעות רצון מאזור המגורים						
סה"כ (%)	כלל לא	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאד		
(N=88) 100.00	9.0	32.9	43.1	14.7	נמוך	דרגות מדד פריקאריאטיות
(N=88) 100.00	3.4	32.9	51.1	12.5	בינוני-נמוך	
(N=88) 100.00	5.6	14.7	46.5	32.9	בינוני גבוהה	
(N=88) 100.00	4.5	12.5	51.1	31.8	גבוהה	
N=352	20	82	169	81	סה"כ	
$X^2=31.38$; $df=9$; $sig.=0.0003$					מבחן סטטיסטי	

סיכום

ישנם סוגים שונים של טיפוסים פריקאריאטיים. טיפוסים אלה נפרסים במרחב באופן שונה. מהממצאים עולה, שהטיפוס היציב בחייו האישיים, הוא טיפוס שמעדיף סביבת חיים שהיא פחות חיונית. הממצא מפליא, שכן הוא מרבה בפעילויות לצרכי יום יום. עוד עולה שאנשים שחשים חוסר יציבות תעסוקתית הם אלו שגם חשים יותר חוסר נוחות עם מרחב המחיה שלהם, ואולי אף חשים הדרה מסוימת. שכן צרכי החיים שלהם דורשים אזור חיוני אך הם נדחקים מחוצה לו בשל חוסר יכולת, או לפחות תחושה של חוסר יכולת. טיפוס פריקאריאטי אחרים במדגם, למשל אלה שלהם העסקה לא יציבה ושעות עבודה לא יציבות, נמצאו כמי שיש להם יותר עיסוקי פנאי והם חיים בסביבה שהצרכים שלהם נמצאים קרוב אליהם (מרחק בדקות). שביעות הרצון מאזור המגורים נחלשת עם התחזקות הפריקאריאטיות. ניתן להסביר זאת בשל דחיקתו של הפריקאריאטי מאזורים התואמים את אורחות חייו, ועל כן הוא מתאר חוסר שביעות רצון מאזור מגוריו. יחד עם זאת בדיקה מעמיקה של אלה שלהם חוסר יציבות בזמן, מגלה שהם שבעי רצון יותר, כאשר הם חיים בעיר הגדולה, בהשוואה לאלו בדרגתם, החיים בערים קטנות יותר. מכאן נראה שישנם טיפוסים פריקאריאטיים שונים שסובלים מתופעות מגוונות של פריקאריאטיות בעולם התעסוקה שלהם. מי שיש להם "רק" פריקאריאטיות מבחינת זמני העבודה, הם מי שיכולים להרשות לעצמם על פי רוב לגור באזור חיוני. ועל כן הם גם חשים שם שביעות רצון. מנגד אלה החשים פריקאריאטים בחייהם יש להם תחושת חוסר נוחות עם סביבת המגורים שלהם והם מצויים בסביבת מגורים לא חיונית. כמוהם גם מדד הפריקאריאטי הכללי מצא שאלה שהם פריקאריאטים במדד הם גם מי שאינם שבעי רצון מאזור המגורים שלהם, זאת למרות שהם חיים בערים גדולות דווקא.

לפריקאריאטי העמוק ביותר בדרגתו קיימים עיסוקי פנאי רבים יותר, מעיסוקי יום יום. הוא נוהג למלא את צרכיו בשעות מאוחרות יותר ודרך ההתניידות שלו היא לרוב באמצעי תחבורה רכים. ניתן להניח שאלה מעידים על סביבת מגורים פעילה. מסקנה זו נתמכת בממצא שמראה שכלל שדרגת הפריקאריאטיות הכללית עולה, כך סביר שנמצא את הטיפוס הזה מתגורר בעיר גדולה. אין הדבר אומר שטיפוס פריקאריאטי זה יהיה שבע רצון מסביבת מגוריו. ייתכן שהוא גר בעיר הגדולה אך נדחק לשוליה, לאזורים שאינם תואמים את סדר יומו. הדחיקה נובעת מכך שאין ביכולתו לבחור את אזור המחיה שלו, כמו שיש ליציבים שהם גם שבעי רצון מאזור המגורים שלהם והתאמתו לסדר היום שלהם.

8.4.5.1. הקשר בין הפעילות היום יומית והמרחב למשתני הפריקאריאט – מודלים של רגרסיה רבת

משתנים

תת פרק זה יציג מודלים של רגרסיה ליניארית רבת משתנים, שמטרתם בחינת הקשר בין משתני הפעילות היום יומית (כמשתנים תלויים) לבין המשתנים החבויים שקשורים בטיפוסי פריקאריאט. לצדם מודלו גם משתנים מסבירים הנוגעים לעולם העבודה וסביבת המגורים (ראו פירוט המשתנים בטבלה 83). במודלים נבחן הקשר והכיוון בין משתני הפריקאריאט השונים וסביבת המגורים, לפעילות היום יומית של הנדגמים וכמות שימושי הקרקע באזור מגוריהם. הצורך במודל של רגרסיה רבת משתנים נובע מהרצון להגדיל את אחוז ההסבר לתופעה של פעילות יומיומית ואזור המגורים באמצעות המשתנים שלא נכללו בתוך משתני הפריקאריאט. משתני הפריקאריאט הוגדרו באמצעות ניתוח הגורמים (ראה תת-פרק 8.3.1).

על מנת לשלול מולטיקוליניאריות ($P > 0.7$) בין המשתנים המסבירים, חושב מתאם פירסון ונופו משתנים שהקשר ביניהם גבוהה. משתנים נוספים שנופו הם המשתנים שהוכנסו לניתוח הגורמים ומרכיבים את מדדי הפריקאריאט. הניתוח כלל את אמידתם של ארבעה מודלים שנמצאו תקפים. תוצאות המודלים המצביעים על האומדים, שגיאת התקן והמובהקות הסטטיסטית מוצגים בטבלה 118. התוצאות שהתקבלו במודלים מובהקות סטטיסטית ברובן, למרות שמקדם ההסבר (Adjusted R Square) ככלל אינו גבוה, ונע בין 23% במודל 2 לבין 16-18 אחוזים במודלים האחרים.

המודל הראשון בחן את כמות המוסדות והשירותים שאדם עשה בהם שימוש במהלך השבוע לצרכי היום יום. משתנה זה נאמד מול שני משתנים חבויים שהוגדרו לפריקאריאט – תחושת יציבות והיציבות בחיים האישיים. אל שני המשתנים הבלתי תלויים הללו נוספו שני משתנים נוספים, מועד סיום יום העבודה (משתנה סדר) והשעה הממוצעת למילוי הצרכים. הממצא מראה שקיים קשר חיובי ומובהק במודל בין משתני היציבות הפריקאריאטיים וכמות צרכי היום יום של הנדגמים. רוצה לומר שככל שאדם יציב יותר בחייו האישיים, כך ($P < 0.000$) הוא מממש יותר צרכי יום יום במהלך השבוע. בדומה גם תחושת יציבות מקיימת קשר חיובי ($P < 0.001$) עם המשתנה התלוי וגם יציבות מבחינה חוזית מקיימת את אותו קשר ($P < 0.05$). כאמור, במודל נאמד גם מועד סיום יום העבודה. האמידה מצאה קשר חיובי ($P < 0.05$) במעבר (משתנה דמי) ממועד סיום עבודה מוקדם למועד סיום רגיל. במעבר בין מועד סיום רגיל למועד מאוחר נמצא קשר שלילי אך הוא אינו מובהק (ראו טבלה 118). ניתן להבין שאדם העובד עד שעה "רגילה" הוא מי שיש לו (או לה) יכולת גבוהה יותר לקיים את צרכי היום יום שלהם במהלך השבוע. הפריקאריאטיים היציבים (במדדי היציבות שניתוח הגורמים המגשש הפיק) דומים בצרכיהם למי שמסיימים בשעה רגילה.

הממצאים מצביעים גם על קשר שלילי ($P < 0.000$) בין השעה הממוצעת שבה אדם ממלא את צרכיו, לכמות צרכי היום יום. ככל שאדם מצליח לקיים את צרכיו בשעה שהיא בממוצע מוקדמת יותר, כך תהיה לו יכולת למלא צרכים רבים יותר, לעומת מי שעמוסים ביום העבודה ועל כן נאלצים לדחות את מילוי צרכיהם לשעה מאוחרת של היום. ניתן להסיק אם כך שככל שאדם יציב יותר (בכל המדדים שנכללו במודל), כך הוא יתאפיין במילוי צרכי יום יום רבים יותר במהלך השבוע. נראה שהוא או היא פנויים למלא את אותם צרכים בשעות מוקדמות יותר של היום.

טבלה 118 השפעת משתני הפרוקאריאט וסביבת המדורים על משתני סדר היום וכמות שימושי הקרקע

Table 118 The effect of the prokaryotes and compartmental environment variables on the agenda variables and the amount of land use

משתנים	כמות המוסדות והשירותים הנצרכים במהלך השבוע לצרכי יום – מודל 1	מספר הפעמים השבועי של פעולות לצרכי יום יום – מודל 2	מספר הדקות למקומות המשמשים למילוי צרכי היום יום – מודל 3	כמות שימושי הקרקע לצרכי יום יום – מודל 4
קבוע	*** (0.306) 3.62	*** (1.461) 13.12	*** (1.259) 8.23	*** (11.706) 33.83
יציבות בזמן			** (0.292) 0.66	* (3.144) -5.23
תחושת יציבות	*** (0.054) 0.14	** (0.174) 50.3		** (2.990) 6.80
יציבות בחיים האישיים	*** (0.056) 0.21	*** (0.186) 0.85		
יציבות חוזה העסקה	** (0.055) 0.11			
שעת סיום עבודה		* (0.088) -0.17		
מועד סיום עבודה (רגיל-מאוחר)	-0.15 (0.124)			
מועד סיום עבודה (מוקדם-רגיל)	*** (0.177) 0.50			
השעה הממוצעת שבה ממלאים את כלל הצרכים	*** (5.468) -2.85	*** (1.75) -0.0001		
גודל יישוב המגורים – מאוחד (עיר קטנה/בינונית – עיר גדולה)			* (1.039) 1.95	
שונות השעות בהן ממלאים צרכים			** (3.428) 7.85	
התאמת שעות הפעילות של השימושים לשעות העבודה (מידה בינונית-כלל לא)			*** (1.079) -3.25	
התאמת שעות הפעילות של השימושים לשעות העבודה (במידה רבה-מידה בינונית)			(0.734) -1.20	
התאמת שעות הפעילות של השימושים לשעות העבודה (במידה רבה מאד-במידה רבה)			(0.743) -1.08	
מטרופולין המגורים (המרכז)			(0.672) 0.87	
מטרופולין המגורים (הצפון)			** (0.458) 1.04	
ארגון עובדים בקומם העבודה (בחלק מהעבודות – אין איגוד)			*** (1.077) 2.81	
ארגון עובדים במקום העבודה (יש איגוד – בחלק מהעבודות)			** (1.207) -2.62	
דירוג אמצעי התחבורה באמצעותו מתניידים למילוי כלל הצרכים				*** (2.397) 13.45
בעלות על רכב (כן-לא)				*** (6.617) -19.34
N	345	344	339	274
Adjusted R ²	0.18	0.23	0.16	0.17
F	13.7512	27.0105	7.4059	15.0781

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

הערה: שגיאת התקן מוצגת בסוגריים

מודל 2 מציב כמשתנה תלוי את כמות הפעמים בהן נעשית פעולה למילוי צרכי יום יום במהלך השבוע, למול משתנים דומים לאלו שנאמדו במודל 1. קיים קשר חיובי ($P < 0.000$) בין יציבות בחיים האישיים לבין הפעילות הנערכת למילוי צרכים. כמו כן, עולה קשר חיובי ($P < 0.05$) בין תחושת היציבות של האדם, לבין היכולת שלו לחזור על פעולת מילוי הצרכים. לעומת זאת, קשר שלילי ($P < 0.1$) נמצא בין שעת סיום יום העבודה לחזרתיות למילוי צרכים. כלומר, ככל שאדם מסיים מאוחר יותר את עבודתו, כך היכולת לחזור ולמלא צרכים קטנה. משתנה נוסף בדק את הקשר עם השעה הממוצעת למילוי הצרכים, והראה קשר שלילי ($P < 0.000$). הקשר מעיד שאדם הנאלץ למלא את צרכיו בשעה מאוחרת יותר, יתאפיין בכמות פעמים קטנה יותר (בהשוואה למי שסיים מוקדם) בה מתאפשר לו לחזור על פעולת מילוי הצורך היומיומית. מודל שני כמו המודל לפניו מראה שחוסר יציבות על פי ממדי הפריקאריאטיות ושעת סיום עבודה מאוחרת (שככל הנראה דוחקת בתורה את מילוי הצרכים לשעה מאוחרת) מביאים לחוסר יכולת המאפשר לחזור ולמלא צרכי יום יום.

המודל השלישי בדק את מספר הדקות שאדם מקדיש במטרה להגיע למקומות המאפשרים למלא את צרכיו. המשתנה החבוי שנאמד הוא יציבות בזמן. ממנו עולה קשר חיובי ($P < 0.05$). ככל שאדם יציב יותר בשעות העבודה שלו, כך המרחק (במספר הדקות) מהצרכים אותם נדרש למלא גדול יותר. כלומר מגוריו רחוקים יותר מהצרכים. בנוסף נראה שהשירותים העירוניים (דהיינו, המקומות המשמשים למילוי צרכים) קרובים יותר בדקות למי שמתגוררים בערים הגדולות ($P < 0.1$). מדד שונות השעות בהן אדם ממלא את צרכיו מראה על קשר חיובי ($P < 0.5$), עם המשתנה התלוי, לפיו אנשים עם שונות גבוהה מאופיינים בדקות רבות יותר שהם נאלצים להקדיש על מנת למלא את הצרכים שלהם. כלומר מי שסדר היום שלו מפוזר, ימצא רחוק (במספר דקות גדול יותר) מהצרכים להם הוא זקוק.

התאמת שעות הפעילות של השימושים לשעות העבודה מראה קשר שלילי ($P < 0.000$). הממצא מראה שאזור מגורים שהנדגמים העידו שהוא אינו תואם את שעות עבודתם, הוא אזור שיש בו מרחק גדול של דקות מהצרכים. בניגוד לשאר משתני הדמי באותו המדד, שם מתקיים גם כן קשר שלילי, שאינו מובהק. לפי טבלה 118 עולה שמשתנה הדמי הנוגע במטרופולין המגורים (וביחס למטרופולין תל אביב, כקטגוריית הייחוס במשתנה הדמי) משפיע באופן כזה שהמתגוררים במטרופולין הצפון מתגוררים ($P < 0.05$) רחוק יותר מצרכיהם. ממצא שיש ביכולתו להעיד על רמת החיותיות הנמוכה יותר שישנה בעיר חיפה לעומת תל אביב. ממצא שמשתלב עם הספרות והעדויות לכך שחיפה הגיבה באופן שונה למפנה הניאו ליברלי לעומת תל אביב (ראו הסבר לכך בתת פרק 6.3). חשוב להדגיש גם שמטרופולין הצפון כולל בתוכו נדגמים מהעיר חיפה ומאזורים סמוכים מחוץ לעיר בעוד שמטרופולין תל אביב כולל בתוכו נדגמים מהעיר תל אביב בלבד.

בהיבט של שוק העבודה עולה שככל שקיומו של ארגון עובדים פוחת בעולם התעסוקה של הנדגמים (הנחה המחקר היא שאיגוד מבקש להעניק יציבות לעובדיו), כך הנדגמים גרים קרוב יותר (בדקות) למקומות שמאפשרים להם למלא את הצרכים שלהם. מי שנהנה מארגון עובדים במקום עבודתם, מתגוררים ($P < 0.05$) רחוק יותר מאלה שיש להם ארגון שכזה רק בחלק מהמשרות בהם הם מועסקים. ואלה האחרונים נוטים במובהק להתגורר רחוק יותר משימושי קרקע למילוי צרכים בהשוואה לאלו שאין במקום עבודתם ארגון עובדים כלל. ממצאי המודל השלישי מראים שמי שחווים חוסר יציבות בזמן ייטו לגור באזור שקרוב לצרכי היום יום שלהם. הקרבה לשימושים לצרכי יום יום מתחזקת כשרואים שנעדר ממקום העבודה ארגון עובדים והחסרי יציבות בזמן מתגוררים בערים הגדולות ובעיקר בתל אביב, שמשביעה את רצונם של הנדגמים.

המודל הרביעי מסביר באמצעות משתנים חבויים הנוגעים ליציבות (ראו טבלה 118) ומשתנים נוספים הנוגעים בבעלות על רכב וגודל היישוב את כמות שימושי הקרקע באזור המגורים. הממצא כאן מראה קשר שלילי ($P < 0.1$) בין יציבות בזמן לבין כמות שימושי הקרקע. דהיינו, ככל שאדם אינו יציב, כך הסביבה שלו תיטה ל"חיותיות" רבה יותר. במדד תחושת היציבות עולה מגמה הפוכה: תחושת יציבות גבוהה נמצאת ($P < 0.05$) בקרב אנשים המתגוררים בסביבה חיותית. דירוג אמצעי התחבורה מראה שיש קשר חיובי ($P < 0.000$) עם נתוני גוגל. ככל שאדם מתנייד בתחבורה קלה יותר (שאיננה מנועית בהכרח) כך התקיים מספר גדול יותר של שימושי קרקע באזור מגוריו. בדומה, בעלות על רכב קשורה בקשר שלילי ($P < 0.01$), עם המשתנה התלוי. באין רכב בבעלות, יטה אזור המגורים של הנדגם להיות עתיר יותר בשימושי קרקע. המודל הרביעי מראה שסביבת מגורים חיותית היא סביבה שיש בה יציבים (אלה החשים יציבות) ושאינם יציבים (אלה שאין להם יציבות בזמן) שאינם מתניידים ברכב פרטי על פי רוב. כלומר גרים בה אנשים שצריכים את הצרכים שלהם קרובים אליהם וגם יכולים לדרוש לעצמם סביבה שתואמת את אופן ההתניידות שלהם.

סיכום

ניתוחי הרגרסיה בפרק נעשו על מנת לחזק את ההשערה החמישית ביחס לאופן בו מתפרסים טיפוסי פריקאריאט שונים במרחב. הממצאים מעידים שככל שאדם יציב, כך יתאפיין בזמן רב יותר הנדרש למילוי צרכיו. לעומת זאת, מי שאינו יציב בזמן, יטה להתגורר בסביבת מגורים סמוכה למקומות שמאפשרים לו למלא את צרכיו. נראה שכך הדבר יהיה עשוי להתאים לסדר יומו ומאפייני ההתניידות שלו או שלה. כפי שעולה ממצאי המודל הרביעי, טיפוסי הפריקאריאט השונים גרים בסביבה שונה. חוסר יציבות בזמן ותחושת חוסר יציבות מסבירים בצורה הפוכה סביבת מגורים חיותית. אלה שאינם יציבים בזמן גרים באזור חיותי, כיוון שהם יכולים להתאים את אזור המגורים לאורחות חייהם. לעומתם אלה החשים חוסר יציבות, כנראה שחשים זאת מתוך החוויה שלהם בעולם העבודה ותחומים נוספים בחייהם וניכר שסביבת מגוריהם יש בה מיעוט של שימושי קרקע. ייתכן אפוא שהם חשים חוסר יציבות בגלל סביבת מגורים לא מאפשרת. כפי שנטען בהשערה החמישית, טיפוסי פריקאריאט שונים אינם מתגוררים באזורים דומים. אלא פרוסים במרחב, במקומות שונים. זאת על אף שבצרכיהם הם דומים, כלומר ההתנהגות המרחבית שלהם הנגזרת מסדר יומם היא דומה, אך סביבת המגורים היא שונה. יש מי שמתגוררים בסביבת מגורים שיש ביכולתה להקל מילוי צרכים ויש מי שאין ביכולתם בשל חוסר היציבות הרחב יותר בחייהם.

סיכום דיון ומסקנות

9. דיון בממצאי המחקר

מאז תחילתו של העידן התעשייתי התעורר הדיון בנוגע למעמד העובדים ותנאי המחיה שלו. העידן התעשייתי הביא לגידול עצום של עובדים המתרכזים במרחבים עירוניים. ההיסטוריה הזו הביאה לעולם תהיות שעניינן ב'שחרור' מעמד העובדים מהתנאים הקשים בהם הוא מתקיים. בין היתר עלתה שאלת המגורים של העובדים וסביבת מחייתם.

בעבר, נהוג היה לחשוב על המודל הרצוי למגורים כמודל מופרד שימושים בקרקע. מודל שמרחיק את אזור המגורים של עובדים מאזור התעסוקה שלהם. בעשורים האחרונים עלתה חשיבה תכנונית ששוללת מודל זה ומציעה את העירוב בין השימושים (Gospodini, 2006). עירוב השימושים המתקיים במרכזי הערים, זוכה לעדנה בקרב חוקרי העיר והאזור, כפי שמתארת זאת בבירור Jane Jacobs (1961), בהקדמה למהדורה השלישית של ספרה על 'מותן וחייהן של ערים אמריקאיות גדולות'. מגמת השינוי שהיא מתארת חלה גם בקרב תושבי הערים. בקרבם נראית מגמה גדלה של חזרה וביקוש לאזורים מעורבי שימושים (Heath, 2001). מגמות שינוי אלה הן שהובילו לבחירת נושא המחקר של עבודה זו, שמנסה להוסיף נדבך למחקר העירוני בעצם שימת הדגש גם על עולם העבודה ועלייתו של מעמד עובדים חדש.

בארבעים השנים האחרונות מעמד העובדים חווה שחיקה במעמדו שמחלישה אותו ומשנה את תנאי עבודתו וסדר יומו. המחקר הנוכחי התבסס במידה רבה על האופן שבו Guy Standing (2011) תיאר את סדר היום הפריקאריאטי (מעמד העובדים החדש) ואת חוסר היכולת לשלוט בו. לזה נוספת גם לרוב חוסר יציבות כלכלית וחוסר יציבות רחבה יותר שנוגעת לתחומי חיים רבים. העלייה של מעמד הפריקאריאט והשינוי בשוק התעסוקה, חפפו בתקופה שהתרחשו את השינויים שתוארו לעיל במרחב העירוני ובתפיסה העירונית. זהו מקור החיבור שהניע את החקירה לעבודת המאסטר.

המחקר שלי ערך שימוש בשיטות כמותיות כדי להבין את סביבת המגורים ואת תנאי התעסוקה של מי שמתגוררים בהם. אלו אפשרו למדוד משתנים בעולם העבודה ואת אופן ההתנהלות המרחבית של מועסקים. המחקר הכמותי סייע ביצירת מדדי פריקאריאט שהגדירו את רעיונותם של אנשים. מטרת העבודה היא להבין כיצד סדר היום הפריקאריאטי משתלב בתוך הסביבה העירונית ומתאים לה. ההנחה היא שלסדר היום יש משקל בקביעת האופן שבו העיר מתארגנת ומשרתת את התושבים שלה.

לפרק הסיכום של העבודה שני חלקים. אימות השערות המחקר ועימותן אל מול הממצאים, ודיון בממצאי המחקר. ממצאי המחקר הוצגו בהרחבה בפרק 8, בהתבסס על ההשערות שהוצגו בפרק 5. התוצאות, פרי האמידות הסטטיסטיות איששו במידה רבה את השערות המחקר. הן העידו שלפריקאריאט יש סדר יום לא קבוע והעדפות מגורים שונות, בהתאם לכך.

לנוכח הממצאים האלה תבחן כל אחת מההשערות שעומדות בבסיס מחקר זה :

שלהם. משרה הדורשת שעות עבודה רבות בכמה אתרי עבודה (גם במשרד וגם מהבית למשל), נתמכת על ידי העיר החיותית. משום שהעיר החיותית מאפשרת לעבודה פריאקאריאטית מסוג זה להתקיים בכמה מרחבים, כפי שעולה מהממצאים. במדגם, עובדים בתנאים פריאקאריאטיים העובדים שעות מרובות, מתגוררים בעיקר בעיר תל אביב. ממצא זה תואם את טענתם של רם ופילק (2013), הטוענים שהפריאקאריאט היצירתי נוטה להתגודד בעיר תל אביב, שם מתרכזות גם משרותיו.

9.4. עובדים ללא "מקום עבודה"

ההשערה הרביעית נוגעת בעובדים "ללא מקום עבודה" או שהעבודה שלהם אינה קבועה מבחינה גאוגרפית. לפי ההשערה עובדים אלו צפויים לחוש 'נוחות' רבה יותר בעיר. בספרות ניתן למצוא דיון רב על הקשר בין השינויים הטכנולוגיים לנסיקה של עבודה מהבית והקשר של סביבת עבודה זו לפריאקאריאט, כפי ש Neilson & Rossiter (2005) ביטאו זאת וכפי ש Holts (2018) כינה זאת בשם עבודה וירטואלית. לבחינת ההשערה נבדקו כמות שימושי הקרקע באזור המגורים והקשר שלהם לסדר היום של העובדים במרחבי עבודה מגוונים.

ניתוח הממצאים מצא קשר חיובי מובהק בין היקף שימושי הקרקע לבין העבודה של נדגמים במקומות ציבוריים (מקומות שאינם מקום העבודה של האדם). ככל שסביבת המגורים של הנדגמים רוויה בשימושי קרקע וככל שאלה התגוררו במרכזי הערים, כך הם נוטים לעבוד במקומות המשמשים גם לעבודה, כמו גם מהבית. נראה שסביבת מגורים עתירה בשימושי קרקע מעודדת חזרה למקומות ציבוריים במטרה לעבוד משם (במהלך יום העבודה ולאחריו). ישנו מתאם אם כך בין עבודה פריאקאריאטית לבין העיר החיותית. הממצא מראה שהעיר החיותית מהווה תשתית שכנראה קשורה ליותר עבודה מהבית או שלא במקום עבודה. ככל שעובדים שעות רבות יותר כך חוזרים יותר לאתרים שונים בעיר שיכולים לשמש לעבודה.

9.5. טיפוס פריאקאריאט שונים ונגישותם לעיר החיותית

השערת המחקר החמישית עוסקת בהתפרסות של הפריאקאריאט במרחב תוך ניסיון להבדיל בין טיפוסים שונים שלו. על מנת ליצור טיפוס פריאקאריאט נעשה שימוש בניתוח גורמים מגשש אשר הופעל על סט של משתנים (ניצפים, Observed) הנוגעים לעולם העבודה ולחיים האישיים. על מנת לבחון השערה זו נעשה שימוש ברגרסיה ליניארית מרובת משתנים, שאמדה את השפעת הפריאקאריאט במצבים שונים (המשתנים החבויים, הלטנטיים שהופקו מניתוח הגורמים) על סדר היום ומרחב המגורים.

ניתוח הגורמים הבוחן יצר ארבעה משתנים חדשים המתארים רמות שונות של יציבות: (1) שעות עבודה יציבות (2) תחושת משרה יציבה (3) יציבות בחיים האישיים (4) העסקה יציבה. תוצאות אלה תאמו את הספרות ואת התיאורים השונים של הפריאקאריאט. כך למשל התיאורים שנגעו לתפיסה האובייקטיבית והסובייקטיבית של המצב הפריאקאריאטי (Kiersztyn, 2017). ניתוח הגורמים תאם גם בכך שמצא טיפוסים פריאקאריאטיים, הנוטים ליציבות בחיים האישיים, המזכירה העדפה למשפחתיות כמתואר במחקרם של Frenkel & Kaplan (2015). הניתוח תאם את חוסר הסדירות בזמן ואת חוסר היציבות התעסוקתית הנובעת מדפוס העסקה שונים כפי שמתאר זאת Standing (2011).

אמידת המודלים הצביעה על כך שטיפוסי הפריאקאריאט היציבים יותר בחיים האישיים, הם טיפוסים שחיים בסביבת מגורים שאינה עתירה בשימושי הקרקע ויש להם זמן למילוי צרכי היום יום שלהם. אזורי המגורים שאינם רוויים בשימושי קרקע, הם מקום מגוריהם גם של מי שחשים חוסר יציבות מבחינה תעסוקתית. הממצא הראה בכך שבאזורי מגורים בהם עירוב השימוש בקרקע דל, מתגוררים בהם גם טיפוסים יציבים וגם לא יציבים:

היציבים הם מי שיש להם יציבות בחיים האישיים והלא יציבים הם מי שיש להם תחושת חוסר יציבות בעולם העבודה. טבלאות הצילוח בהן נעשה שימוש מצאו שטיפוס הפריקאריאט שמרגיש כי הוא חסר יציבות בעולם העבודה שלו נוטה שלא לחוש שביעות רצון מסביבת המגורים שלו. נראה שזו אינה תואמת את צרכיו. העמקת תחושת חוסר היציבות מתקשרת בחיוב עם מגורים במטרופולין הצפון. כלומר, אזורים שבהם יש עירוב שימושי קרקע מועט יחסית. אלה נמצאו כמי שאינם שבעי רצון מסביבת מגוריהם. לעומתם היציבים בחייהם האישיים גרים במה שהוגדר מטרופולין המרכז, האזורים מחוץ לעיר תל אביב. אצל היציבים בחיים האישיים, המתגוררים באזור שאינו עתיר שימושי קרקע, לא נמצאה חוסר שביעות רצון בדומה לזו שנמצאה אצל החשים חוסר יציבות. בחינת סביבת המגורים של טיפוס פריקאריאטי אחר, הסובל מחוסר יציבות בזמן, הראה במובהק שהוא נוטה לחיות בסביבה רווית שימושי קרקע - סביבה חיותית מעורבת שימושים. טבלאות הצילוח הראו כי טיפוס זה ככל שהוא מעורער יותר, כך שביעות רצונו מסביבת המגורים פוחתת. חוסר שביעות הרצון גדלה בקרב אלה המתגוררים בערים שאינן גדולות. כלומר שחוסר יציבות בזמן גורמת לאי שביעות רצון מסביבת המגורים, שאינה תואמת את סדר היום של הטיפוסים הללו. מגמה זו בולטת יותר בקרב מי שאינם חיים בערים גדולות. כלומר ביישובים בהם אין עירוב או גיוון ניכר של שימושי קרקע.

היציבים בחייהם האישיים והחשים יציבים במשרתם מסוגלים למלא את צרכי היום יום שלהם באופן תדיר. אלו גם מאופיינים בצרכים רבים יחסית, זאת למרות שהם חיים בסביבות מגורים שונות (הראשונים בסביבה דלה בעירוב שימושי קרקע והשניים בסביבה רוויה יותר). עוד נמצא שאדם הנוטה לחוסר יציבות חוזית, יאופיין בסדר יום שונה משאר הטיפוסים הלא יציבים. יש לו יותר צרכי יום יום שהוא ממלא במהלך השבוע. על כן נזקק לעתירות של שימושים בקרקע. נראה שטיפוס זה נבדל מטיפוסים אחרים שנאמדו בניתוח הגורמים, שכן משרתו ותנאי העסקתו מצריכים ממנו להיות נגיש למגוון שימושי קרקע. כך למשל הם מי שמועסקים באופן עצמאי. אלו עשויים להיות קשורים בשרותי חשבונאות או שירותים בנקאיים, להם הם נדרשים תדיר למילוי צרכיהם המקצועיים.

אמידת המשתנים החבויים בניתוח הגורמים אפשרה פיתוח מדד פריקאריאטיות כללי (ראו תת פרק 8.3). המדד מציג מנעד של התופעה, והתבסס על המשקל שיש לכל אחד מהמשתנים החבויים בהסבר התופעה הפריקאריאטית. מהממצאים עלה שהפריקאריאט חוזר פעמים רבות על פעולות למילוי צרכי פנאי, אך אינו עושה כן, או אינו מסוגל לעשות כן עם צרכי היום יום שלו. אם להשתמש בטרמינולוגיה של Frenkel & Kaplan (2015), הרי שפריקאריאטיות על פי המדד הכללי דומה למה שהם מגדירים כטיפוס עם אוריינטציה תרבותית. טיפוס שיש לו העדפה לעיסוקי פנאי והוא מבכר אותם על פני צרכים אחרים שלו. חוסר יציבות במדד הכללי קשור באופן חיובי עם מילוי צרכי היום יום של האדם בשעות מאוחרות יותר של היום. נמצא גם שככל שנוטים יותר לפריקאריאטיות כללית, כך מילוי הצרכים נוטה יותר להיעשות ברגל או בתחבורה שאינה מנועית. מזה ניתן להסיק שהפריקאריאט הזה, יטה לחיות באזור שיש בו אפשרות למילוי צרכים בשעות מאוחרות של היום, אזור עתיר שימושי קרקע סמוכים למגוריו ולמקום עבודתו.

בדיקת השערת המחקר החמישית נעשתה גם באמצעות מספר מודלים של רגרסיות לינאריות מרובות משתנים. זו הצביעה על דימיון בין טיפוס הפריקאריאט שנאמדו בניתוח הגורמים, בכל הקשור בהתנהגותם המרחבית. הטיפוסים השונים ממלאים את צרכי היום יום שלהם באופן שדומה האחד לשני. הטיפוסים היציבים יותר בחוזה ההעסקה ובחייהם האישיים, יטו לנהל סדר יום עקבי ויציב יותר. שעת סיום העבודה מהווה גורם מכריע ביציבות זו, שכן אנשים שעובדים שעות רבות הראו הידרדרות בפנאי שעומד לרשותם, על מנת למלא אחר צרכיהם.

אמידת הרגרסיות מצאה גם שהטיפוס הפריקאריאטי עם חוסר יציבות בזמן והטיפוס החש יציבות במשרתו נהנים מנגישות גבוהה. כלומר יטו לגור באזור רווי שימושי קרקע, בהם הם אינם נצרכים לשימוש רב בכלי רכב מנועי. טיפוס הפריקאריאט החש חוסר יציבות בעולם העבודה נוטה שלא להתגורר בסביבת מגורים דומה למי שאינם יציבים בזמן. אלא להתגורר דווקא בסביבה בה עירוב שימושי הקרקע דל יותר, ועליה הוא מעיד שהיא אינה משביעת רצון. כלומר שמי שאינם יציבים בזמן ומי שחשים חוסר יציבות תעסוקתית, הם טיפוסי פריקאריאט שונים המתגוררים באזורים שונים ומראים שביעות רצון שונה מאזור המגורים.

9.6. דיון בתוצאות המחקר

מעמד הפריקאריאט הוא מעמד הולך וגדל במשקים מודרניים, וכך גם גדל העיסוק המחקרי בו. ישנם ממדים רבים שבוחנים את הפריקאריאטיות ואת הווייתו. חלק מהמחקר מתמקד בהשפעה של עולם העבודה על סדר היום של האנשים ובאופן שעולם העבודה משפיע על ההווה הכללית של האדם. חשוב לבחון כיצד הווה זו באה לידי ביטוי במרחב ואת השפעתה עליו. מחקר התזה חתר להבין בכלים כמותיים האם בכלל ישנה השפעה לתנאי העסקה על סדר היום ועל כן בחן קודם כל סוגיה זו. בהמשך, המחקר התמקד בבחינת סביבת המגורים והקשר של פריקאריאטיות לסביבה הזו.

שתי ההשערות הראשונות של המחקר אוששו. הקשרים בין עולם העבודה לסדר היום וכיצד משפיעים זמני ההעסקה ואופן ההעסקה, על ההתנהגות המרחבית ועל היציבות של סדר היום, נמצאו כמשפיעים במובהק. סדר היום וההתנהגות המרחבית של הפרטים מושפעת מהאופן שאנשים עובדים ומהאופן שהם מועסקים. נהוג להסתכל על הניצול של הכלכלה הניאו ליברלית כלפי העובדים דרך חוסר היכולת של העובדים לשפר את תנאי העסקתם. יחד עם זאת, בהתאם לאופן שבו מדגים זאת Standing (2011) בספרו, לשחיקה של העובדים יש השפעה על הזמן ועל סדר היום שלהם. ארגוני העובדים במאבקהם לפנאי, העניקו חשיבות רבה לזמן המנוחה והפנאי, זמן שבו העובד משוחרר מעבודה. העידן הניאו ליברלי גרם לטשטוש הזמן הזה ולמעשה הביא לכך שלא קיים כמעט זמן ללא עבודה כלל. העבודה גולשת לתוך שעות הפנאי של העובדים, וממצאי המחקר כאן מעידים כנראה שגם מקשה עליהם במילוי צרכיהם.

ההשערות השלישית והרביעית למחקר נגעו בחיבור שבין מרחב המגורים לפריקאריאטיות. הן אוששו במידה רבה והראו לפי מדגם המחקר שלפריקאריאט נוח יותר להתקיים באזורים עירוניים עתירים בשימושי קרקע. אזורים כאלו קיימים בעיר תל אביב. הניאו ליברליזם השפיע על הערים בישראל באופן שונה כשהעיר תל אביב היא המרוויחה הגדולה מהשינויים הכלכליים (גוטוויין, 2014). ריכוז ההון בתל אביב החיה את מרכז העיר ומהווה כח משיכה עבור עובדים שהחיים בעיר תואמים את אורחות חייהם. אישוש ממצאי השערות מספר שלוש וארבע מראה שהעובדים בתנאים פריקאריאטיים מעוניינים בחיים במרכזים עירוניים, שעונים על צרכי היום יום שלהם. כלומר שהעובדים, העובדים שעות רבות בזמנים שונים ובאתרים מגוונים, זקוקים לעיר שתאפשר את אורח החיים הזה. ניתן להבין מכך שיוקרתו של המרכז העירוני (בעבודת המחקר הנוכחית, מרכז תל אביב בעיקר) נובעת בין היתר מסיבות אלה. המרכז העירוני מעורב השימושים משביע רצון בשל התאמתו לסדר היום הלא סדור של הפריקאריאט.

ההעדפה לחיים במרכזים עירוניים, נוגעת באחת השאלות המרכזיות שהולידו מחקר זה: מה הופך את המרכז העירוני לכה נחשק בעשורים האחרונים, אחרי שחוה התדלדלות במשך עשורים רבים במאה העשרים? אישוש השערות שלוש וארבע יכולה לרמוז שאחת התשובות מקורה בעניין שיש לאנשים במרחב עירוני חיותי משום ההתאמה הטובה בו לסדר יומם. מעניין לבחון מסקנה זו גם בנוגע לסוגיה של התכנון והמחשבה העירונית. הכוונה

כאן היא למפנה שחל בתכנון והמעבר מתכנון מופרד שימושים לתכנון המעודד היום עירוב שימושים. הממצאים במחקר יכולים לרמוז שהמחשבה וההעדפות לעירוב שימושים בקרקע מקורם בתנאי העסקה ועולם העבודה. אין סיבה לחשוב על מתכנני הערים כציבור שנמצא מעל להשפעות אלה.

סביר להניח שתחום תכנון הערים חווה גם הוא שינויים תעסוקתיים, ואופני העסקה פריקאריאטיים הוכנסו גם לתחום זה. סביר שלשינוי כזה השפעה גם על סדר יומם של מתכננים ועל הצרכים שלהם, כלומר שגם אופן התפיסה המרחבית והצרכים המרחביים שלהם השתנו. יתכן שהצרכים של הסובבים אותם דרשו "עיר אחרת", לא מופרדת שימושים בקרקע, ועל כן שינו את תפיסת "העיר הנכונה". לא עוד אזורים מגורים המאפשרים מנוחה והפרדה מהעבודה, אלא מגורים בסביבה שמאפשרת נגישות מיטבית מהעבודה לבית ומהבית למילוי הצרכים. כך, לא נגזל זמן רב לצרכי יום יום ולא נפגעת העבודה. שהרי זמן פנוי למילוי צרכים הופך למצרך נדיר יותר עבור העובדים, ככל שהעבודה מתמזגת יותר ויותר לתוך חייהם.

המחקר כאן מציג להביט בפריקאריאט באופן מרובד, כמעמד עם טיפוסים שונים ועם רמות שונות של חוסר יציבות בתחומים שונים. המחקר אפשר זאת באמצעות כלים כמותיים, שיצרו טיפוס פריקאריאט שמתנהגים שונה במרחב. הפריקאריאט נפרס למקומות רבים וזאת למרות שההתנהגות שלו במילוי צרכים דומה. ממצא זה מתיישב עם דבריו של David Harvey (2012) שטוען כי העיר הופכת למקום המפריד בין אוכלוסיות ומחלק אותן על פי זכויותיהם. החשיבות של הבנת הפיזור המרחבי של טיפוס פריקאריאט השונים רלוונטית לשאלות שעולות מאז תחילת העידן התעשייתי. שאלות שנגעו בכוחם של העובדים לשפר את תנאיהם, בתוך המערכת הקפיטליסטית. במניפסט הקומוניסטי קרל מרקס מתאר את עליית הקפיטליזם כהזדמנות עבור העמלים לשחרר את עצמם. העידן הקפיטליסטי ייצר מעמד גדול ואחיד של עובדים שכירים שיש להם הרבה במשותף, לכדי מאבק של שחרור (מרקס & אנגלס, 1970). הפרולטריון, כך נטען, הוא מעמד ראשון בהיסטוריה שיש לו מאבק משותף בשל אחידותו. ככל שהפריקאריאט הוא המשך של מעמד עובדים זה (שהרי הוא מכיל בתוכו את הפרולטריון), הרי שהוא מעמד מפוזר מבחינה מרחבית וחוסר אחידות. אם התכנון העירוני המודרני ניסה לאחד את הפועלים בשכונות מגורים שיועדו להם, הרי שהמרחב בעיר הניאו-ליברלית מחלק את העובדים ויוצר מרחב מעורבב. כך, לפריקאריאט שהיה לו לכאורה אינטרס מעמדי להתכנס למרחב מצומצם בעיר כמו תל אביב, שתואם את צרכיו, אינו מתכנס לתוכה, אלא מתפזר גאוגרפית. הניאו ליברליזם לא רק מחליש את הפריקאריאט במקום העבודה שלו (ואולי מקשה על יכולתו לשפר את תנאי העסקתו), הוא גם מחלישו במרחב, בכך שהוא מפצל אותו ומונע אולי מגורים באזורים שיכלו להתאים לאורחות חייהם.

מחקר התזה שופך אור על עולם העבודה וההתנהגות המרחבית של אנשים. תחום התכנון אינו יכול לפתור את סוגיית ההעסקה הפריקאריאטית כולה. זו נוגעת לתחומים רבים כשבראש ובראשונה יש את אופן ניהול המדיניות הכלכלית והחקיקה בתחום העבודה. עם זאת, המדיניות העירונית שניתן לגזור מתוך ממצאי המחקר צריכה לראות כיצד היא תורמת לכך שהעיר, המשרתת אוכלוסיות עובדים רבות ומגוונות, תנגיש את עצמה למגורים גם למי שאינם מסוגלים לחיות בה. סדר היום, כפי שמעלה מחקר זה, הוא נגזרת של יום העבודה ותנאי העבודה. על מתכנני ערים להיות קשובים לסדר היום, האופן שבו הוא מתארגן ולהתאים את העיר לכך. רצוי שאזורים נרחבים יותר של העיר יענו על הצרכים של העובדים.

למחקר התזה מספר מגבלות. ראשית, ההתבססות על אפיון סביבת המגורים באמצעות נתוני גוגל מפות. נתונים אלה היו חסרים עבור חלק מהנדגמים בסקר, והתייחסו רק למי שמתגוררים בערים תל אביב וחיפה. יישום מקיף של הדגימה מצריך אם כך נתונים רבים על אזורים נרחבים יותר ממה שהמחקר הנוכחי הציג. רצוי שהנתונים

יהיו מקיפים במידע רב יותר על שימושי הקרקע בסביבות המגורים של נדגמים. כך למשל טוב היה אילו הנתונים של שימושי הקרקע היו מכילים גם שעות פעילות (עסקיים) של השימושים השונים ולא רק סוגם, כפי שעלה בשלב זה בידי לעשות. דבר נוסף, היא היכולת להגיע למגוון גדול של עובדים מענפי תעסוקה מגוונים. המחקר היה מוגבל בעניין הזה. הוא חסר נדגמים העומדים בלב לבו של הפריקאריאט העירוני. כך למשל הם עובדים המועסקים על ידי אפליקציות מקוונות, כעובדי שליחויות. מחקר עתידי יעשה טוב אם יתמקד בהגעה לאוכלוסיות אלה ובהבנה עמוקה יותר של סביבת המגורים שלהם. מגבלה נוספת נוגעת לקביעת הסיבתיות בפרק הממצאים. מחקר מקיף יותר רצוי שיעשה בדיקות סטטיסטיות נוספות על מנת לקבוע איזה משתנה יש ביכולתו להשפיע על משתנה אחר. ייתכן וניסוח הממצאים, יחד עם קביעת הכיווניות של ההשפעה, צריך היה להיעשות בדרך זהירה יותר.

10. תרומת המחקר לידע המדעי והמקצועי

העוסקים בחקר הפריקאריאט מיחסים חשיבות רבה לכך שזהו מעמד הולך וגדל, ככל שהניצול בשוק העבודה מעמיק. כל העת נכנסים לתוך עולם העבודה עובדים צעירים שנקלטים באמצעות חוזי העסקה שנוסחו בעידן הניאו ליברלי. בד בבד פורשים מעולם העבודה עובדים שהועסקו בתנאים יציבים יותר. הפורשים הם עובדים שנכנסו לעולם העבודה כשהוא היה יציב יותר. כך, גדל עוד ועוד חלקו של הפריקאריאט בעולם העבודה והוא דורש יותר ויותר התייחסות מחקרית. כפי שצוין בעבודה זו בתחום העיר והאזור קיים גרעון מחקרי בתחום. המחקר הנוכחי תרם להעשרת הידע בתחום.

השינוי שעובר על עולם התעסוקה הוא איטי ונמשך לאורך זמן. המחקר מציע להיות ערים לשינויים. הקשר שבין עולם העבודה למרחב העירוני חשוב משום שהוא יכול להיטיב עם חייהם של העובדים על ידי התאמת העיר לצרכיהם. הצרכים, כפי שעולה מהמחקר הנוכחי, מושפעים מזמן העבודה ומאופן ההעסקה של העובדים. טוב אם מתכנני ערים או חוקרי התחום שמחפשים להיטיב את מצבם של תושבי העיר, יחשפו לצרכים שמציף עולם העבודה. צרכים שבמידה כלשהי גם מעצבים את העיר ואת המחשבה העירונית. המחקר גם תורם בכך שהוא מציע להביט פנימה על תחום התכנון והמחקר בתחום. היחס שקיים בעולם התכנון לתכנון המודרני רואה בו תכנון החוטא לעירוניות. נדמה שהתמלא בשיפוטיות כלפי האופן שבו ארגנו מתכננים את העיר בדור הקודם. במחקר הנוכחי יש ניסיון לבטא מחשבה שמדגישה את האופן בו התכנון העירוני ובעיקר המחשבה העירונית מושפעת מגורמים חיצוניים. הווית החיים של המתכננים, באה לידי ביטוי בתפיסות התכנון שלהם. עבודה זו מציעה למתכננים לשים לב לכך שלעיתים האופן בו העיר מתארגנת הוא סטיכי. התארגנותה מושפעת מזרמי עומק הסמויים מעינינו, כיוון שהם המציאות בה אנו מתקיימים.

נספח 1 – שאלון המחקר (המשך)

סקר עובדים והעיר

עד כמה העיר בנויה עבור בני האדם שעובדים וחיים בה?

סקר זה הוא חלק ממחקר הנערך בפקולטה לארכיטקטורה ותכנון ערים בטכניון.

קחו חמש דקות לענות על שאלון קצר ותוכלו לעזור בחקר העיר ושיפור לטובת האנשים שחיים בה. המחקר מנסה להבין דרך חיי היום יום של האנשים את ההתאמה של המבנה העירוני לחייהם.

תוצאות המחקר יסייעו לקבלת תמונה מדויקת ומהימנה, ויאפשרו להמליץ על מדיניות בתחום העבודה והתכנון העירוני. כל שאלה בשאלון היא משמעותית לצרכי המחקר, ולכן נבקש את עזרתך במילוי כל התשובות הנחוצות. מילוי השאלון הוא אנונימי לחלוטין (לא נדרש זיהוי כלשהו בשביל לענות עליו), ומובטח כי כל התשובות יישמרו במערכת וישמשו עבור מחקר זה בלבד. חשוב לנו להדגיש זאת, על מנת שתרגישו בנוח לענות על השאלות בצורה הגלויה ביותר. מוזמנים להתחיל (גם אם אתם לא חיים בעיר).

הערה: בתשובותיכם נסו עד כמה שניתן להתייחס לחייכם בתקופה שלפני הקורונה.

* אם אתם ממלאים את זה דרך הסלולרי שלכם, עדיף למלא כשהטלפון מוחזק על הרוחב.

בכבוד רב ובתודה, ד"ר אמיל ישראל ומר נדב רוזנצווייג, עורכי המחקר

הפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים הטכניון-מכון טכנולוגי לישראל

לפרטים נוספים על המחקר ועל הסקר מוזמנים לפנות לנדב רוזנצווייג : rozenzwaige@campus.technion.ac.il

נספחים

נספח 1 – שאלון המחקר (המשך)

(שאלת סינון) ענה/י על השאלות הבאות:

	(0) כן	(1) לא
(1) האם את/ה עובד באותה משרה כבר יותר מ 8 שנים רצוף?	0	0
(2) האם במקום עבודתך פועל ארגון עובדים?	0	0
(3) האם את/ה מרוויח יותר מ 20,000 ש"ח נטו בכל חודש?	0	0

1 גיל

2 האם אתה:

גבר	0
אישה	0
אחר	0

3 מצב משפחתי

(1) רווק	0
(2) נשוי	0
(2) בזוגיות	0
(1) גרוש/פרוד	0
(-) לא מעוניין לפרט	0

נספחים

נספח 1 – שאלון המחקר (המשך)

4 מספר ילדים

5 סטטוס מגורים

0 (3) גר בדירה בבעלותי

0 (2) גר בשכירות

0 (1) גר אצל ההורים

0 (-) אחר, פרטי: _____

6 מקום מגורים

0 (1) שם היישוב _____

0 (2) שם הרחוב _____

נספח 1 – שאלון המחקר (המשך)

7 בכמה דירות גרת בעשר השנים האחרונות, כולל זאת הנוכחית?

8 סמן/י האם את/ה מסכים/ה או לא מסכים/ה עם המשפטים הבאים:

(1) אזור המגורים שלי מתאים לצרכי היום-יום שלי

(-) לא יודע לא מסכים בכלל (1) לא מסכים (2) באמצע (3) מסכים (4) מסכים מאוד (5)

(2) אני גר/ה היכן שאני גר/ה בגלל העבודה שלי

(-) לא יודע לא מסכים בכלל (1) לא מסכים (2) באמצע (3) מסכים (4) מסכים מאוד (5)

(3) אני מרוצה מאזור המגורים שלי

(-) לא יודע לא מסכים בכלל (1) לא מסכים (2) באמצע (3) מסכים (4) מסכים מאוד (5)

נספח 1 – שאלון המחקר (המשך)

9 בחר/י מהרשימה הבאה את המוסדות והשירותים שאת/ה עושה בהם את השימוש התדיר ביותר במהלך השבוע שלך וענה/י על השאלות לגבי השירותים שבחרת (למשתמשים בטלפון סלולרי מומלץ להחזיק לרוחב בשאלה זו)

(1) סמך/י לפחות שלושה מוסדות ושירותים מהרשימה	(2) בממוצע, כמה פעמים בשבוע את/ה מגיע/ה למוסד הזה? (מספר בלבד)	(3) באיזה אופן את/ה מגיע/ה אל המוסדות והשירותים שדירגת? ברגל – 5 באופניים/קורקינט – 4 בתחבורה ציבורית – 3 אופנוע/קטנוע – 2 רכב פרטי – 1 (בחירה מרשימה)	(4) כמה זמן בדקות לוקח לך להגיע מהבית שלך? (מספר בלבד)	(5) באיזו שעה את/ה בדרך כלל מגיע/ה לשם? (בחירת השעה מרשימה)
(1) סופר/מכולת/שוק צרכי יום יום				
(2) מוסדות חינוך צרכי יום יום				
(3) פעילות ספורט (בריכה, יוגה, טניס, פילאטיס, וכדומה) צרכי פנאי				
(4) מתני"ס ופעילות קהילתית צרכי פנאי				
(5) מאפיה צרכי יום יום				
(6) קצביה צרכי יום יום				
(7) מעדניה צרכי יום יום				
(8) מכבסה צרכי יום יום				
(9) ספריה צרכי פנאי/ עבודה בחוץ				
(10) בית קפה צרכי פנאי/ עבודה בחוץ				
(11) מסעדה צרכי פנאי				
(12) בנק צרכי יום יום				
(13) מוסדות ממשלתיים/מוניציפאליים צרכי יום יום				
(14) דואר צרכי יום יום				
(15) חנות בית/שיפוץ צרכי יום יום				
(16) מספרה צרכי פנאי				
(17) חנויות צריכה (בגדים, אלקטרוניקה וכדומה) צרכי פנאי				
(18) קולנוע צרכי פנאי				
(19) אומנויות במה (תיאטרון, מחול, מוזיקה) צרכי פנאי				

נספח 1 – שאלון המחקר (המשך)

10 סמן/י כמה את/ה מסכים/ה או לא מסכים/ה עם המשפטים הבאים:

(1) המוסדות והשירותים (לשגרה ולפנאי) באזור המגורים שלי תואמים את השעות בהן אני פנוי/ה ולא נמצא/ת בעבודה

(-) לא יודע (1) במידה מועטה מאוד (2) במידה מועטה (3) במידה בינונית (4) במידה רבה (5) במידה רבה מאוד

(2) מגוון השירותים והמוסדות באזור המגורים שלי משביעי רצון

(-) לא יודע (1) במידה מועטה מאוד (2) במידה מועטה (3) במידה בינונית (4) במידה רבה (5) במידה רבה מאוד

(3) מגוון השירותים והמוסדות באזור מקום העבודה שלי משביעי רצון

(-) לא יודע (1) במידה מועטה מאוד (2) במידה מועטה (3) במידה בינונית (4) במידה רבה (5) במידה רבה מאוד

11 מה הסטטוס התעסוקתי שלך?

(3) שכיר/ה

(2) עצמאי/ת

(1) גם שכיר/ה וגם עצמאי/ת

אחר, פרטי: _____

12 במה את/ה עובד/ת?

13 ענה/י על השאלות הבאות:

(1) כמה שנים את/ה בעולם העבודה? _____

(2) כמה משרות יש לך? _____

נספחים

נספח 1 – שאלון המחקר (המשך)

- (3) כמה שעות את/ה עובד/ת בשבוע ממוצע? (סך כל המשרות יחד) _____
- (4) כמה שעות את/ה עובד/ת מהבית בשבוע ממוצע? (לפני פרוץ מגיפת הקורונה)
- (5) כמה שעות את/ה עובד/ת במרחב שאיננו "מקום העבודה" או הבית? (בית קפה, מרחב ציבורי, פארק ספריה) _____
- (6) כמה מקומות עבודה החלפת בעשור האחרון? _____

14 שעות העבודה

- (1) באיזה שעה את/ה מתחיל/ה את יום העבודה שלך בדרך כלל? ▼ 00:00 (1) ... 23:00 (24)
- (2) באיזה שעה את/ה מסיים/ת את יום העבודה שלך בדרך כלל? ▼ 00:00 (1) ... 23:00 (24)

15 היכן נמצא מקום העבודה העיקרי שלך?

- (1) שם היישוב _____ 0
- (2) שם הרחוב _____ 0

16 איזה סוג חוזה העסקה יש לך (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת במקרה של כמה משרות)?

- (3) קבוע ☐
- (2) מתחדש מדי תקופה מוגדרת ☐
- (1) פרילאנס ☐
- (-) אחר, פרט: _____ ☐

נספח 1 – שאלון המחקר (המשך)

17 האם קיים ארגון עובדים במקום העבודה שלך?

0 (3) כן, בכל המשרות שלי

0 (2) רק בחלק מהמשרות שלי

0 (1) לא

0 (-) אחר, פרטי: _____

18 האם את/ה עובד/ת במשמרות?

0 (1) כן, בכל המשרות

0 (2) רק בחלק מהמשרות שלי

0 (3) לא

0 (-) אחר, פרטי: _____

19 סמנ/י כמה את/ה מסכים/ה עם המשפטים הבאים:

(1) בכל משרותיי שעות העבודה שלי הן קבועות ובימים קבועים

(-) לא יודע (1) במידה מעטה מאוד (2) במידה מועטה (3) במידה בינונית (4) במידה רבה (5) במידה רבה מאוד

(2) רק אני קובע/ת את שעות העבודה שלי במהלך השבוע

(-) לא יודע (1) במידה מעטה מאוד (2) במידה מועטה (3) במידה בינונית (4) במידה רבה (5) במידה רבה מאוד

(3) אני חש/ה שליטה במשרות שלי, כך שאם נשארות לי מטלות בסוף היום אני יכול/ה להעביר אותן ליום המחרת

(-) לא יודע (1) במידה מעטה מאוד (2) במידה מועטה (3) במידה בינונית (4) במידה רבה (5) במידה רבה מאוד

נספחים

נספח 1 – שאלון המחקר (המשך)

(4) שעות העבודה שלי משאירות לי זמן לפעילות פנאי

(-) לא יודע (1) במידה מעטה מאוד (2) במידה מועטה (3) במידה בינונית (4) במידה רבה (5) במידה רבה מאוד

(5) אני לא לוקח עבודה הביתה ולא עובד לאחר שמסתיימות שעות העבודה

(-) לא יודע (1) במידה מעטה מאוד (2) במידה מועטה (3) במידה בינונית (4) במידה רבה (5) במידה רבה מאוד

20 מהי רמת ההשכלה הגבוה ביותר שלך?

- 0 (1) יסודית או פחות
- 0 (2) תיכונית ללא תעודת בגרות
- 0 (3) תיכונית עם תעודת בגרות
- 0 (4) על תיכונית (לימודי תעודה, ישיבה, סמינר וכדומה)
- 0 (5) תואר אקדמי ראשון
- 0 (6) תואר אקדמי שני ומעלה

21 השכר הממוצע של שכיר בישראל (משרה מלאה) עומד על ₪10,428 ברוטו לחודש. האם רמת הכנסתך:

- 0 (1) הרבה מתחת לממוצע
- 0 (2) מעט מתחת לממוצע
- 0 (3) בממוצע
- 0 (4) מעט מעל הממוצע
- 0 (5) הרבה מעל הממוצע

נספחים

נספח 1 – שאלון המחקר (המשך)

22 כיצד היית מגדיר/ה את מצבך הכלכלי (שלך ושל משפחתך הגרעינית)?

0	(1) לא טוב
0	(2) מתחת לממוצע
0	(3) ממוצע
0	(4) טוב
0	(5) טוב מאוד

23 אנא ענה/י על שלוש השאלות הבאות:

(0) לא	(1) כן
0	(1) האם את/ה בעל רכב?
0	(2) האם את/ה בעל דירה?
0	(3) ארץ הלידה שלך היא ישראל?

במידה וענה "כן" ב 23(3):

24 אם לא נולדת בישראל, באיזה שנה עלית לארץ?

▼ 1900 (1) ... 2020 (123)

נספח 2 – סיווג שימושי הקרקע שהוצאו מ Google Places

שימושי קרקע	סוג	Points	Type
בית כנסת	צרכי יום יום	רופא שיניים	צרכי יום יום
שיפוצים	צרכי יום יום	משרד רואי חשבון	צרכי יום יום
בית קפה	צרכי פנאי / מקום לעבודה בחוץ	מובילים	צרכי פנאי
מסעדה	צרכי פנאי	משלוחי אוכל	צרכי פנאי
מוסד	צרכי יום יום	שירותים פיננסיים	צרכי יום יום
מגרש מכונות	צרכי פנאי	מועדון לילה	צרכי פנאי
רופא	צרכי יום יום	שרברב	צרכי יום יום
פארק	צרכי פנאי / מקום לעבודה בחוץ	ספריה	צרכי פנאי / מקום לעבודה בחוץ
חנות		וטרינר	צרכי יום יום
אירוח	צרכי פנאי	בית חולים	צרכי יום יום
חנות אלקטרוניקה	צרכי פנאי	מסגד	צרכי יום יום
מוזיאון	צרכי פנאי	חנות נוחות	צרכי יום יום
מוכר פרחים	צרכי פנאי	תיקון גגות	צרכי יום יום
בר / פאב	צרכי פנאי	מקום פולחן	צרכי יום יום
סוכנות נדל"ן	צרכי יום יום	משרדי ממשלה	צרכי יום יום
בריאות	צרכי יום יום	כספומט	
קזינו	צרכי פנאי	קניון	צרכי פנאי
משרד עורכי דין	צרכי יום יום	אוניברסיטה	צרכי יום יום
בית ספר	צרכי יום יום	חנות מתכות	צרכי יום יום
סוכנות טיולים	צרכי פנאי	סוכנות ביטוח	צרכי פנאי
חנות בגדים	צרכי פנאי	אחסון	צרכי יום יום
מסעדת Take Away	צרכי פנאי	חנות חיות	צרכי יום יום
חנות בגדים	צרכי יום יום	חנות כל בו	צרכי יום יום
מכולת או סופר	צרכי יום יום	השכרת רכב	צרכי פנאי
ספא	צרכי פנאי	קולנוע	צרכי פנאי
גלריה לאומנות	צרכי פנאי	נמל תעופה	
מספרה	צרכי פנאי	כנסייה	צרכי יום יום
צ'פצ'ה	צרכי פנאי	תחנת משטרה	צרכי יום יום
חנות משקאות	צרכי יום יום	שטיפת רכב	צרכי פנאי
סופר-מרקט	צרכי יום יום	פיזיותרפיה	צרכי יום יום
בית מרקחת	צרכי יום יום	אצטדיון	צרכי פנאי
חשמלאי	צרכי יום יום	דואר	צרכי יום יום
חנות רהיטים	צרכי יום יום	פארק שעשועים	צרכי פנאי
מכון יופי	צרכי פנאי	תחנת כיבוי אש	צרכי פנאי
מאפייה	צרכי יום יום	אזור משותף	
מנעולן	צרכי יום יום	אזור ציבורי	
חנות אופניים	צרכי יום יום	מקום (מצוין מקום כללי)	
שגרירות		בניין העירייה	צרכי יום יום
מכון כושר	צרכי יום יום	אתר מחנאות	צרכי פנאי
חנות תכשיטים	צרכי פנאי	אוכל	צרכי פנאי
בנק	צרכי יום יום	גן חיות	צרכי פנאי
חנות ספרים	צרכי יום יום	מוסד	
מכבסה	צרכי פנאי	בית משפט	צרכי פנאי
חנות מוצרים לבית	צרכי פנאי	שירותים עירוניים	

- Bain, A., & McLean, H. (2013). The artistic precariat. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 93-111.
- Barbier, J.-C. (2002). A survey of the use of the term *précarité* in French economics and sociology. *Document de travail*, 19, 1-37.
- Barrero, J. M., Bloom, N., & Davis, S. J. (2021). Why working from home will stick. *National Bureau of Economic Research*.
- Bauder, H. (2016). Possibilities of Urban Belonging. *Antipode*, 252-271.
- Betti, E. (2018). Historicizing precarious work: Forty years of research in the social sciences and humanities. *International Review of Social History*, 63(2), 273-319.
- Bootsma, H. G. (1995). The influence of a work-oriented life style on residential location choice of couples. *Netherlands Journal of Housing and the Built Environment*, 10(1), 45-63.
- Bradley, H. (2016). Gender and Work. *The SAGE Handbook of the Sociology of Work and Employment*, 73-92.
- Campbell, I., & Price, R. (2016). Precarious work and precarious workers: Towards an improved conceptualisation. *The Economic and Labour Relations Review*, 27(3), 314-332.
- Carré, F. (2016). Destandardization: Qualitative and quantitative. *The Sage Handbook of the Sociology of Work and Employment*, 385-406.
- Casas-Cortés, M. (2014). A genealogy of precarity: A toolbox for rearticulating fragmented social realities in and out of the workplace. *Rethinking Marxism*, 26(2), 206-226.
- Castree, N. (2007). Labour geography: A work in progress. *International Journal of Urban and Regional Research*, 31(4), 853-862.
- Cohen, N., & Aharon-Gutman, M. (2014). Citizenship at work in the Israeli periphery: The case of Peri Ha'Galil. *Environment and Planning D: Society and Space*, 32(4), 589-605.
- Coulton, C. J., Jennings, M., & Chan, T. (2013). How Big is My Neighborhood? Individual and Contextual Effects. *American journal of community psychology*, 51(1), 140-150.

- Dart, J. (2006). Home-based work and leisure spaces: Settee or work-station? *Leisure Studies*, 25(3), 313-328.
- Date-Bah, E., Zhang, J., & Heide, I. (2007). *ABC of women workers' rights and gender equality* (Second edition ed.). International Labour Organization.
- De Peuter, G. (2014). Beyond the Model Worker: Surveying a Creative Precariat. *Culture Unbound: Journal of Current Cultural Research*, 263-284.
- Dusek, G. A. (2015). Using social media and targeted snowball sampling to survey a hard-to-reach population: A case study. *International Journal of doctoral studies*, 10(1), 279-299.
- Dutta, M. (2016). Place of life stories in labour geography: Why does it matter? *Geoforum*, 77, 1-4.
- Elliott, B. (2020). Constructing communities in urban spaces. In S. M. Meagher, S. Noll, & J. S. Biehl (Eds.), *The Routledge Handbook of Mobilities* (pp. 193-203). New York: Routledge.
- Ettlinger, N. (2007). Precarity unbound. *Alternatives*, 32(3), 319-340.
- Farnsworth, K., & Irving, Z. (2018). Fiscal crisis, financial crisis and the fragile welfare state. In *Routledge Handbook of the Welfare State* (pp. 329-339). Routledge.
- Fisher, B., & Fisher, E. (2019). When push comes to shove: dynamics of unionising in the Israeli high-tech sector. *Work organisation, labour & globalisation Volume*, 13(2), 37-56.
- Florida, R. (2002). *THE RISE OF THE CREATIVE CLASS*. Basic Books.
- Foti, A. (2017). *General Theory Of The Precariat : Great Recession*. Amsterdam: Institute of Network Cultures.
- Franzese, P. A. (2018). An Inflection Point for Affordable Housing: The Promise of Inclusionary Mixed-Use Redevelopment. *UIC J. Marshall L. Rev*, 52, 581-601.
- Frase, P. (2013). The Precariat: A Class or a Condition? *New Labor Forum*, 11-14.
- Frenette, A. (2013). Making the intern economy: Role and career challenges of the music industry intern. *Work and Occupations*, 40(4), 364-397.
- Frenkel, A., & Kaplan, S. (2015). The joint choice of tenure, dwelling type, size and location: the effect of home-oriented versus culture-oriented lifestyle. *Letters in Spatial and Resource Sciences*, 233-251.

- Friedman, G. (2014). Workers without employers: shadow corporations and the rise of the gig economy. *Review of Keynesian Economics*, 2(2), 171-188.
- Fynboe, J., Huibers, L., Christensen, B., & Christensen, M. B. (2018). Paper- or Web-Based Questionnaire Invitations as a Method for Data Collection: Cross-Sectional Comparative Study of Differences in Response Rate, Completeness of Data, and Financial Cost. *Med Internet Res*, 20(1), 1-13.
- Glenn, E. N. (2015). Race, racialization, and work. *The SAGE Handbook of the Sociology of Work and Employment*, 93-108.
- Gospodini, A. (2006). Portraying, classifying and understanding the emerging landscapes in the post-industrial city. *Cities*, 23(5), 311-330.
- Gourzis, K., Herod, A., & Gialis, S. (2019). Linking Gentrification and Labour Market Precarity in the Contemporary City: A Framework for Analysis. *Antipode*, 1-20.
- Graham, M., Hjorth, I., & Lehdonvirta, V. (2017). Digital labour and development: impacts of global digital labour platforms and the gig economy on worker livelihoods. *Transfer*, 23(2), 135-162.
- Harris, E. (2015). Navigating Pop-up Geographies: Urban Space-Times of Flexibility, Interstitiality and Immersion. *Geography Compass*, 9(11), 592-603.
- Harris, E., & Nowicki, M. (2018). Cultural geographies of precarity. *Cultural Geographies*, 387-391.
- Harvey, D. (2012). *Rebel cities. from the right to the city to the right to the urban revolution*. London: verso.
- Harvey, D. (2012). *Rebel cities. from the right to the city to the right to the urban revolution*. London: verso.
- Hatuka, T., Rosen-Zvi, I., Birnhack, M., Toch, E., & Zur, H. (2018). The Political Premises of Contemporary Urban Concepts: The Global City, the Sustainable City, the Resilient City, the Creative City, and the Smart City. *Planning Theory and Practice*, 19(2), 160-179.
- Heath, T. (2001). Revitalizing cities: Attitudes toward city-center living in the United Kingdom. *Journal of Planning Education and Research*, 20(4), 464-475.
- Henwood, D. (2003). *After the New Economy*. New York: New Press.
- Hepp, R. D. (2017). New Conditions of Work in Society and the Art of Precarity. *The International Journal of Social Quality*, 22-35.

- Huws, U. (2016). Logged labour: A new paradigm of work organisation? *Work Organisation, Labour and Globalisation*, 10(1), 7-26.
- Jansen, S. J. (2012). What is the worth of values in guiding residential preferences and choices? *Journal of Housing and the built Environment*, 27(3), 273-300.
- Jobe, K. S. (2019). Houselessness. In S. M. Meagher, S. Noll, & J. Biehl, *The Routledge Handbook of Philosophy of the City* (pp. 203-215). Routledge.
- Johnson, C. G. (2011). The Urban precariat, neoliberalization, and the soft power of humanitarian design. *Journal of Developing Societies*, 27(3-4), 445-475.
- Jonna, R. J., & Foster, J. (2016). Marx's Theory of Working-Class Precariousness: Its Relevance Today. *Monthly Review*, 67(11), 21-45.
- Jordan, L., DeVerteuil, G., Kandt, J., Manley, D., & Wu, Q. (2017). On The Edge : Changing Geographies of the Global City. *Urban geography*, 38, 1459-1478.
- Jørgensen, M. B. (2016). Precariat – What it Is and Isn't – Towards an Understanding of What it Does. *Critical Sociology*, 959-974.
- Kaika, M., & Ruggiero, L. (2015). Class Meets Land: The Social Mobilization of Land as Catalyst for Urban Change. *Antipode*, 708-729.
- Kalleberg, A. (2011). *Good Jobs, Bad Jobs: The Rise of Polarized and Precarious Employment Systems in the United States, 1970s to 2000s*. New York: Russell Sage Foundation.
- Kalleberg, A. L. (2011). *Good Jobs, Bad Jobs: The Rise of Polarized and Precarious Employment Systems in the United States, 1970s to 2000s*. New York: Russell Sage Foundation.
- Kaplan, A., & Herbst-Debby, A. (2018). Fragile Employment, Liquid Love: Employment Instability and Divorce in Israel. *Population Research and Policy Review*, 37(1), 1-31.
- Kiersztyn, A. (2017). Non-standard employment and subjective insecurity: how can we capture job precarity using survey data? In S. P. Arne L. Kalleberg, *Precarious work* (p. 2017). United Kingdom: Emerald Publishing Limited.
- Kim, C. (2019). The political subjectivization of Korean creative workers: working and living as urban precariat in creative city Seoul. *International Journal of Cultural Policy*, 1-13.

- Kolomatsky, M. (2021, 12 30). *More Millennials Are Renting Because They Have To*. Retrieved from The New York Times: <https://www.nytimes.com/2021/12/30/realestate/millennials-housing-market.html>
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. (D. Nicholson-Smith, Trans.) Oxford: Blackwell.
- Lever, W. (2001). The Post-fordist City. In R. Paddison (Ed.), *Handbook of Urban Studies* (pp. 273-283). New Delhi: Sage.
- Marcuse, P. (2020). From Good to Progressive Planning. In S. M. Meagher, S. Noll, & J. Biehl (Eds.), *The Routledge Handbook of Mobilities* (pp. 271-278). New York: Routledge.
- Maron, A., & Shalev, M. (Eds.). (2018). *Neoliberalism as a State Project: Changing the Political Economy of Israel*. Oxford: Oxford University Press.
- Mayer, M. (2013). First world urban activism. *City analysis of urban trends, culture, theory, policy, action*, 5-19.
- Mould, O. (2011). *Tel Aviv Global City? Report on the Creative Provisioning of Israel's Biggest City*. Dr. taCity Ltd.
- Mould, O. (2015). *Urban subversion and the creative city*. New York: Routledge.
- Mundlak, G. (2017). Contradictions in Neoliberal Reforms The Regulation of Labor Subcontracting. In A. Maron, & M. Shalev (Eds.), *Neoliberalism as a state project : changing the political economy of israel* (pp. 153-171). Oxford University Press.
- Neilson, B., & Rossiter, N. (2005). From Precarity to Precariousness and Back Again: Labour, Life and Unstable Networks. *Fibreculture*(5), n.p.
- Nissim, G. (2017). Workers' Committees in Israel in the Heyday of Neoliberalism: From Consent to Professionalisation to Alternative Solutions. In M. Spyridakis (Ed.), *Market Versus Society* (pp. 171-188). Kent: Palgrave Studies in Urban Anthropology.
- Ocejo, R. (2017). *Masters of Craft: Old Jobs in the New Urban Economy*. Princeton University Press.
- Oudenampsen, M., & Gavin, S. (2004). Precarity and N/European Identity: (An interview with Alex Foti (ChainWorkers)). *Mute Beta*.
- Oudenampsen, M., & Sullivan, G. (2004). Precarity and N/European Identity: (An interview with Alex Foti (ChainWorkers)). *Mute Beta*.

- Paddison, R. (Ed.). (2001). *Handbook of Urban Studies*. New Delhi: Sage.
- Parker, S. (2010). Contemporary policy debates: Policies for work-leisure relationships. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, 2(1), 79-81.
- Perlin, R. (2012). *Intern nation: How to earn nothing and learn little in the brave new economy*. London: Verso.
- Piketty, T. (2013). *About capital in the twenty-first century* (Vol. 105). Cambridge, Massachusetts ; London: Harvard University Press.
- Piketty, T. (2014). About Capital in the 21st Century. 1-15.
- Piketty, T. (2015). About Capital in the 21st Century. *American Economic Review*, 48-53.
- Powell, F., & Margaret , S. (2016). The youth precariat, "generationism" and the austerity city. *Perspectives on youth*, 15.
- Powell, F., & Scanlon, M. (2016). The youth precariat, "generationism" and the austerity city Fred. In H. Williamson, & A. Wulff, *PERSPECTIVES ON YOUTH HEALTHY EUROPE: CONFIDENCE AND UNCERTAINTY FOR YOUNG PEOPLE IN CONTEMPORARY EUROPE* (pp. 15-26). Paris: Council of Europe.
- Pratt, A. C. (2011). The cultural contradictions of the creative city. *City, Culture and Society*, 123-130.
- Preminger, J. (2018). *Labor in Israel: Beyond Nationalism and Neoliberalism*. New York: Cornell University Press.
- Prevost, L. (2020, July 17). *5 Ways the Coronavirus Has Changed Suburban Real Estate*. Retrieved from The New York Times: <https://www.nytimes.com/2020/07/17/realestate/coronavirus-suburbs-real-estate.html?searchResultPosition=1>
- Roberts, K. (2016). Unemployment . *The Sage Handbook of the sociology of work and employment*, 469-484.
- Roberts, K. (2018). A Future for UK Leisure Studies: Back to Work. *International Journal of the Sociology of Leisure*.
- Roberts, K. (2019). A Future for UK Leisure Studies: Back to Work. *International Journal of the Sociology of Leisure*.

- Ronneberger, K. (2008). Henri Lefebvre and urban everyday life: In search of the possible. In *Space, Difference, Everyday Life* (pp. 148-160). New York: Routledge.
- Rosenhek, Z., & Shalev, M. (2014). The political economy of Israel's 'social justice' protests: A class and generational analysis. *Contemporary Social Science*, 9(1), 31-48.
- Ross, A. (2008). The New Geography of Work: Power to the Precarious? *Theory, Culture & Society*, 25(8), 31-49.
- Salmieri, L. (2009). Job Insecurity, Flexibility and Home–Work Balance for Italian Couples in Non-standard Work: The Effect of Social Class. *European Review*, 17(1), 93-120.
- Scott, A. J. (2014). Beyond the Creative City: Cognitive–Cultural Capitalism and the New Urbanism. *Regional Studies*, 48(5), 565-578.
- Sharone, O. (2019). *Flawed System/Flawed Self*. University of Chicago Press.
- Siegmann, K., & Schiphorst, F. (2016). Understanding the globalizing precariat: From informal sector to precarious work. *Progress in Development Studies*, 16(2), 111-123.
- Smith, V. (2016). Employment Uncertainty and Risk. *The SAGE Handbook of the Sociology of Work and Employment*, 368-384.
- Snape, R., Haworth, J., McHugh, S., & Carson, J. (2017). Leisure in a post-work society. *World Leisure Journal*, 59(3), 184-194.
- Standing, G. (2011). *The Precariat The New Dangerous Class*. London: BLOOMSBURY ACADEMIC.
- Standing, G. (2013). Defining the precariat. *Eurozine*, 1-7.
- Standing, G. (2013). Tertiary Time: The Precariat's Dilemma. *Public Culture*, 25(1), 5-23.
- Standing, G. (2014). The precariat. *contexts*, 10-12.
- Stein, S. (2015). Precarity and Gentrification: A Feedback Loop.
- Stein, S. (2015). Precarity and Gentrification: A Feedback Loop.
- Stein, S. (2019). *Capital city: Gentrification and the real estate state*. London: Verso.
- Storper, M., & Scott, A. J. (2009). Rethinking human capital, creativity and urban growth.

- Tabibian-Mizrahi, M., & Shalev, M. (2017). Precarious Employment in the Public Sector How Neoliberal Practices Preceded Ideology. In A. Maron, & M. Shalev (Eds.), *Neoliberalism as a state project : changing the political economy of israel* (pp. 139-152). OXFORD University Press.
- Taylor, R. (2016). Volunteering and unpaid work. *The SAGE Handbook of the Sociology of Work and Employment*, 485-501.
- Temin, P. (2017). *The vanishing middle class: Prejudice and power in a dual economy*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Thieme, T. A. (2018). The hustle economy: Informality, uncertainty and the geographies of getting by. *Progress in Human Geography*, 42(4), 529-548.
- Thompson, M. (2020). *Heseltine Institute Working Paper; Universal Basic Income as emergency measure and enduring reform*. Liverpool: Heseltine Institute for Public Policy, Practice and Place.
- Vallas, S. (2015). Accounting for Precarity: Recent Studies of Labor Market Uncertainty. *Contemporary Sociology: A Journal of Reviews*, 44(4), 463-469.
- Vivant, E. (2013). Creatives in the city: Urban contradictions of the creative city. *City, Culture and Society*, 57-63.
- Vosko, L. F. (2000). *Temporary Work: The Gendered Rise of a Precarious Employment*. Toronto: University of Toronto Press.
- Vosko, L. F. (2010). *Managing the margins: Gender, citizenship, and the international regulation of precarious employment*. Oxford University Press..
- Waite, L. (2009). A place and space for a critical geography of precarity? *Geography Compass*, 412-433.
- Walks, A. (2015). Post- automobility? Dealing with the auto- city. In A. Walks (Ed.), *The Urban Political Economy and Ecology of Automobility Driving Cities, Driving Inequality, Driving Politics* (pp. 273-288). New York: Routledge.
- Watt, P. (2009). Living in an oasis: Middle-class disaffiliation and selective belonging in an english suburb. *Environment and Planning A*, 41, 2874-2892.
- Webster, J. (2016). Microworkers of the Gig Economy: Separate and Precarious. *New Labor Forum*, 25(3), 56-64.

- Whitehand, J. (2001). The Physical Form of Cities: A Historico-Geographical Approach. In R. Paddison (Ed.), *Handbook of Urban Studies* (pp. 69-87). New Delhi: Sage.
- Wright, E. O. (2016). IS THE PRECARIAT A CLASS? *Global Labor Journal*, 123-135.
- Yaish, M., & Kristal, T. (2020). *The consequences of the coronavirus pandemic for inequality*. Haifa: Haifa University. Retrieved from <https://coronavirusinequality.hevra.haifa.ac.il/>
- Zimmerman, J. (2008). From brew town to cool town: Neoliberalism and the creative city development strategy in Milwaukee. *Cities*, 230-242.
- Žižek, S. (2012). The revolt of the salaried bourgeoisie. *London Review of Books*, 34(2), 9-10.
- Zoom and gloom. (2020, October 10). *The peril and the promise*, pp. 8-11.
- אברהם, צ' (2020). מלחמת העצמאות. תלם, 3, 43-47.
- אטקס, ח', & אלמוג, ג' (2021). התאגדות עובדים בישראל בשנים 2014-2018. ירושלים: בנק ישראל.
- ביטון, ל', & יגור-קרול, ע' (2020). הבדלים ופערים באוכלוסייה לפי רמת השכלה נתונים נבחרים מתוך דוח פני החברה מס' 12. ירושלים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
- בן-דוד, ד', & בוורס, ל' (2014). רפורמה בשוק העבודה של ישראל ואופציית ה-Flexicurity. ב- ד' בן-דוד (עורך), *דוח מצב המדינה 2014* (עמ' 194-147). ירושלים: מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.
- בנק ישראל, ח' ה' (2021). לקט ניתוחי מדיניות וסוגיות מחקריות. ירושלים: בנק ישראל.
- גיאדט, ט' (2009). אחרי המלחמה: תולדות אירופה מאז 1945 (כרך עידן השפע). (גי גירון, מתרגמים) ירושלים: הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית.
- גוטוויין, ד' (2012). הפרטת יחסי העבודה כהגיון פוליטי של פירוק מדינת הרווחה. ב- ד' מישורי, & ע' מאור (עורכים), *העסקה פוגענית הדרה וניצול שיטתיים בשוק העבודה* (עמ' 61-74). ישראל: אחוה.
- גוטוויין, ד' (2014). דלדול הפריפריה כהגיון המרחבי של משטר ההפרטה הישראלי. ב- ט' פסטר, & א' שלמה (עורכים), *ערי המחר; תכנון, צדק וקיימות היום* (עמ' 202-225). הוצאת הקיבוץ האחד.
- גל, ג', & בניש, א' (2018). בזכות מדינת הרווחה: מבחר ממארי של אברהם דורון. חולון: רסלינג.
- דורון, א' (2003). מדינת רווחה בעידן של צמצומים: מבט מתחילת המאה ה- 21. *חברה ורווחה*, כ"ג(3), 276-294.
- דורון, א' (2013). פריחתה ונסיגתה של מדינת הרווחה - מה נשתנה? *גרונטולוגיה וגריאטריה*, 10-29.

- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. (6 3 2018). לקט נתונים ליום האשה 2018. אוחר מתוך אתר הלמ"ס:
<https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/pages/2018/%D7%A7%D7%98-%D7%A0%D7%AA%D7%95%D7%A0%D7%99%D7%9D-%D7%9C%D7%A8%D7%92%D7%9C-%D7%99%D7%95%D7%9D-%D7%94%D7%90%D7%99%D7%A9%D7%94-%D7%94%D7%91%D7%99%D7%9F-%D7%9C%D7%90%D7%95%D7%9E%D7%99-2018.aspx>
- הרפז, י'. (2012). העסקה פוגענית בישראל. ב- ד' מישורי, & ע' מאור (עורכים), *העסקה פוגענית הדרה וניצול שיטתיים בשוק העבודה* (עמ' 31-38). ישראל: אחווה הוצאה לאור.
- זיו, א'. (24 09 2019). מה הכי מפריע לעובדי ההיי-טק? איזון בית-עבודה. אוחר מתוך The Marker:
<https://www.themarker.com/misc/article-print-page/1.7896759>
- זנדברג, א'. (25 7 2012). האם ההיפסטרס יצילו את העירוניות? אוחר מתוך אתר הארץ:
<https://www.haaretz.co.il/gallery/architecture/environment/1.1785519>
- ליפסקי, מ'. (2013). מדינת הרווחה האמריקנית: שני נרטיבים. *ביטחון סוציאלי*, 91, 9-28.
- לפבר, א'. (2018). *המרחב (החברתי) הוא מוצר (חברתי)*. (א' להב, מתרגמים) תל אביב: רסלינג.
- מאור, ע'. (2012). כן - לשבור? ממשלת ישראל כמובילת מדיניות לשבירת ארגוני עובדים ולהפעלת פרקטיקות של העסקה נצלנית ופוגענית. ב- ד' מישורי, & ע' מאור (עורכים), *העסקה פוגענית הדרה וניצול שיטתיים בשוק העבודה* (עמ' 45-60). ישראל: אחווה.
- מירובסקי, א'. (17 11 2021). מפרט זהה, עיר שונה: כמה דירות ניתן לקנות בחיפה או ב"ש במחיר של אחת בת"א? אוחר מתוך אתר גלובס:
<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001391139>
- מישורי, ד'. (2012). הקדמה להיאבק על העסקה ישירה, הוגנת ומכבדת. ב- ד' מישורי, & ע' מאור (עורכים), *העסקה פוגענית הדרה וניצול שיטתיים בשוק העבודה* (עמ' 9-22). הוצאת אחווה.
- מלניצקי, ג', & כהן, ע'. (24 12 2021). "לא חשבתי אי פעם שאעבור לכאן, אבל במחיר של דירה חדשה - הייתי מקבל בחיפה דירה ישנה בלי מעלית". אוחר מתוך The Marker:
<https://www.themarker.com/realestate/.premium.HIGHLIGHT-MAGAZINE-1.10489634>
- מן, י'. (2020). בין עבודה למשפחה; כיצד להקל על העומס הרגשי והכלכלי של הורים עובדים בישראל. קרן ברל כצנלסון.
- מרקס, ק', & אנגלס, פ'. (1970). *המניפסט הקומוניסטי* (מהדורה 7). (מ' דורמן, מתרגמים) תל אביב: הקיבוץ המאוחד.

- נוי, ס' ק', קופמן, ח', & שפטל, ע'. (2012). כשהזמניות הופכת לנורמה המאבק בצורות העסקה "לא סטנדרטיות" של עובדים מנהליים באוניברסיטת תל-אביב והדילמה של שימור העבודה המאורגנת. ב- ד' מישורי, & ע' מאור (עורכים), *העסקה פוגענית הדרה וניצול שיטתיים בשוק העבודה* (עמ' 291-302). הוצאת אחוה.
- סבירסקי, ש', ליברמן, א', & אטיאס, א' ק'. (2019). *קרבת העוני : סיכון לעוני סיכוי להצטרפות למעמד הבינוני*. תל אביב : מרכז אדוה.
- ספורטא, י'. (2012). *העסקה פוגענית : אידיאולוגיה, תיאוריה וכוח*. ב- ד' מישורי, & ע' מאור (עורכים), *העסקה פוגענית הדרה וניצול שיטתיים בשוק העבודה* (עמ' 23-28). ישראל : אחוה.
- פוקס, ה', & וייס, א'. (2018). *שוק העבודה : מבט על*. ב- *דוח מצב המדינה, חברה, כלכלה ומדיניות 2018* (עמ' 3-18). ירושלים : מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.
- פז-פוקס, א'. (2012). *עובדים בעידן של הפרטה*. חברה, 51, 7-9.
- צ'רני, י'. (2005). *מרכז העסקים הראשי של תל-אביב בראשית המאה ה-21*. *אופקים בגיאוגרפיה*, 64-65, 228-237.
- צ'רני, י'. (2005). *מרכז העסקים הראשי של תל-אביב בראשית המאה ה-21*. *אופקים בגיאוגרפיה*, 64-65, 228-237.
- קיפניס, ב'. (2005). *הגיאוגרפיה של בעלי המאה ובעלי הדעה תל-אביב רבתי כעיר עולם*. *אופקים בגיאוגרפיה*, 64-65, 275-292.
- קיפניס, ב'. (2009). *חיפה רבתי – מעיר קצה בליבה הלאומית לעוגן לפיתוחו של הגליל ו"שער צפוני" למשק גלובלי*. *אופקים בגיאוגרפיה*, 73-74, 11-41.
- רוזנהק, ז', & שלו, מ'. (2013). *הכלכלה הפוליטית של מחאת 2011 : ניתוח דורי-מעמדי*. *תיאוריה וביקורת*, 41, 45-68.
- רם, א', & פילק, ד'. (2013). *ה-14 ביולי של דפני לוי : עלייתה ונפילתה של המחאה החברתית*. *תיאוריה וביקורת*, 41, 17-44.
- שלו, ב'. (2019 5 26). *עם מועדונים ערביים ואינדי פורח, בחיפה קוראים תיגר על תל אביב*. *אחוז מתוך אתר הארץ* : <https://www.haaretz.co.il/gallery/music/premium-MAGAZINE-1.7060340>

This study adds to our understanding of the precariat and the city. It emphasizes the connections between the realm of work and urban space in a way that can improve the lives of employees by adapting the city to their requirements.

Abstract

This research analyzes the relations between the city and the contemporary world of work. In the past four decades, there has been a dramatic transformation in the global economy and in the conception of “the right city”. Many people in developed countries were influenced by the economic change in a few different spheres of life, including the employment, where workers’ position has eroded. This class of destabilized workers has been called “the precariat”.

Our knowledge of how the precariat uses the city is lacking. This research analyzed how cities, which are neo-liberal in their economic regime, serve the precariat’s world of employment. The hypothesis is that the urban spaces are a platform that serve the neo-liberal regime and facilitate an irregular schedule for the precariat. Meaning a schedule that requires a plethora of land-uses, mixed in their nature. The study population was classified as individuals with short-term or freelance contracts, employed in economic sectors such as the services and advanced (high technology) industries, who regularly switch jobs and work long and irregular hours. The study was conducted in Israel. The research tool was a questionnaire distributed in a field survey, which yielded 352 completed questionnaires. The survey’s results provided information on workers’ lifestyles and helped identify who among them lives in precariat conditions. The questionnaire was also used to assess the satisfaction of various sorts of precariat with their communities of residence. Data from Google Maps was collected to characterize the livability of neighborhoods and their suitability for the precariat’s lifestyle.

The data analysis showed how workers who work long hours and late in the day, tend to live in areas that have many land uses, in comparison with workers with shorter workdays. Additionally, people who have little control on their working time and strive to balance between work time and leisure time, tend to work in places that are not “workplaces”. In other words, in the residential areas of workers with little control over their work time, there are land uses in which they can perform work. A portion of the examined population that was economically unstable tended to work in locations that do not correspond to their schedule and differs significantly from economically stable individuals. Economically unstable individuals are statistically less satisfied with their neighborhood than those with a higher standard of living. Those feeling good about their economic condition indicate that their residential areas correspond to their working schedule. The study’s results support the hypothesis that the precariat that was sampled prefers to live in an area with multiple land uses. Precariats whose instability is reflected in an irregular workday and poor economic conditions, live in areas that do not fully correspond with their day-to-day needs.

Figurs

Figure 1 The presence of women compared to men in part-time jobs - OECD countries years 2015-2019.....	20
Figure 2 OECD The share of short-term part-time jobs from all jobs in 1986-2017 - OECD countries.....	22
Figure 3 The OECD index for home-work balance.....	36
Figure 4 Employment status and part-time employment by districts, Israel 2018.....	37
Figure 5 Reaserch Process.....	44
Figure 6 Respondent's agenda as it appears in the survey.....	48
Figure 7 An example of billboards calling people to fill out the survey.....	49
Figure 8 Exploratory Factor Analysis Model.....	53
Figure 9 Division of industries.....	60

Table 107 The relationship between degrees of feeling of a stable job and the metropolis of residence.....	115
Table 108 The relationship between degrees of feeling stable job and satisfaction with the residential area.....	115
Table 109 The relationship between the degrees of feeling of a stable job and the services and institutions in the residential area are varied.....	115
Table 110 The relationship between the degrees of feeling of a stable job and the adjustment of the activity hours of the uses to the working hours.....	116
Table 111 The relationship between the degrees of feeling of a stable job and the size of the residential settlement.....	116
Table 112 The relationship between degrees of stability in personal life and the size of the residential settlement.....	117
Table 113 The relationship between degrees of stability in personal life and the metropolis of residence.....	117
Table 114 The relationship between degrees of stability of working hours and satisfaction with the residential area.....	117
Table 115 The relationship between degrees of stability of working hours and satisfaction with the residential area - a comparison between large cities and medium and small cities.....	118
Table 116 The relationship between Precariousness Index degrees and the size of the residential settlement.....	118
Table 117 The relationship between the levels of the Precariousness Index and satisfaction with the residential area.....	119
Table 118 The effect of the prokaryotes and compartmental environment variables on the agenda variables and the amount of land use.....	121

Table 93 The relationship between the feeling of a stable job and the number of minutes to places used to fulfill all needs.....	110
Table 94 The relationship between the 'stable employment' factor and the weekly number of times of operations in institutions for daily needs.....	111
Table 95 The relationship between the 'stable employment' factor and the weekly number of times of activities in leisure institutions.....	111
Table 96 The relationship between the 'stable employment' factor and the number of times per week that an operation is performed in institutions and services for the various needs of the individual.....	111
Table 97 The relationship between stable working hours and the amount of land use for daily needs.....	112
Table 98 The relationship between the 'stable working hours' factor and the number of minutes to places used to fulfill daily needs.....	112
Table 99 The relationship between Index of Precarity and the amount of institutions and services consumed during the week for leisure purposes.....	113
Table 100 The relationship between Index of Precarity and the amount of institutions and services consumed during the week for daily needs.....	113
Table 101 The relationship between Index of Precarity and the weekly number of times of operations in leisure institutions.....	113
Table 102 The relationship between Index of Precarity and the weekly number of times of operations in institutions for daily needs.....	113
Table 103 The relationship between Index of Precarity and the average hour in which all needs are met.....	113
Table 104 The relationship between Index of Precarity and the ranking of the means of transportation.....	113
Table 105 The relationship between Index of Precarity and the number of years in the working world.....	114
Table 106 The relationship between degrees of feeling of a stable job and the living area is suitable for everyday needs.....	114

Table 79 The relationship between the amount of land uses that are also used as workplaces and the average time spent in places that are also used for work.....	104
Table 80 The relationship between the amount of land used for daily needs and the average time spent in places that are also used for work.....	104
Table 81 The relationship between the amount of land use for leisure and the average time spent in places that are also used for work.....	104
Table 82 The relationship between the amount of land use for all needs and the average time spent in places that are also used for work.....	104
Table 83 The study variables for testing the second hypothesis.....	106
Table 84 Correlation between different types of prokaryotes and environmental variables and uses.....	108
Table 85 The relationship between the 'stability in personal life' factor and the amount of institutions and services consumed during the week for daily needs.....	109
Table 86 The relationship between the 'stability in personal life' factor and the weekly number of times of activities in leisure institutions.....	109
Table 87 The relationship between stability in personal life and the amount of land use for daily needs.....	109
Table 88 The relationship between the 'stability in personal life' factor and the ranking of the means of transportation used to fulfill all needs.....	109
Table 89 The relationship between the feeling of a stable job and the amount of land use for daily needs.....	110
Table 90 The relationship between the feeling of a stable job and the amount of land use for leisure purposes.....	110
Table 91 The relationship between the 'feeling of a stable job' factor and the amount of institutions and services consumed during the week for daily needs.....	110
Table 92 The relationship between the feeling of a stable job and the number of minutes to places used to fulfill daily needs.....	110

Table 65 The relationship between the layout of the working day and the choice of residence because of work.....	97
Table 66 The study variables for testing the second hypothesis.....	99
Table 67 The relationship between the size of the residential settlement and the number of times per week that an action is taken in places that are also used for work.....	100
Table 68 The relationship between the residential metropolis and the number of times an action is taken during the week in places that are also used for work.....	100
Table 69 The relationship between the metropolis of residence and the number of minutes to places that are also used for work.....	101
Table 70 Pearson correlations between Google Maps data and variables expressing spatial work.....	101
Table 71 The relationship between the amount of land uses that are also used as workplaces and the number of times per week that an operation is carried out in places that are also used for work.....	102
Table 72 The relationship between the amount of land used for daily needs and the number of times per week that an operation is carried out in places that are also used for work.....	102
Table 73 The relationship between the amount of land used for leisure and the number of times per week that an action is taken in places that are also used for work.....	102
Table 74 The relationship between the amount of land uses for all needs and the number of times per week that an operation is carried out in places that are also used for work.....	102
Table 75 The relationship between the amount of land uses that are also used as workplaces and the number of minutes to places that are also used for work.....	103
Table 76 The relationship between the amount of land used for daily needs in the living environment and the number of minutes to places that are also used for work.....	103
Table 77 The relationship between the amount of recreational land use in the residential area and the number of minutes to places that are also used for work.....	103
Table 78 The relationship between the amount of land uses and all the needs in the living environment and the number of minutes to places that are also used for work.....	103

Table 49 The relationship between the number of jobs that one works at the same time and working on fixed days and hours.....	90
Table 50 The relationship between shift work and a sense of control over working hours.....	91
Table 51 The relationship between working in shifts and working on fixed days and hours....	91
Table 52 The relationship between shift work and the ability to control tasks.....	91
Table 53 The study variables for testing the second hypothesis.....	93
Table 54 Correlations between work hours variables and the amount of land use according to Google Maps.....	94
Table 55 The relationship between the time of finishing work and the amount of land use for daily needs in the residential environment.....	94
Table 56 The relationship between work ending time and the amount of land use for leisure purposes in the residential area.....	94
Table 57 The relationship between the time of finishing work and the amount of land uses for all types of needs in the residential environment.....	95
Table 58 Correlation between The Amount of daily working hours and The Amount of land use for daily needs in the area of residence.....	95
Table 59 Correlation between The Amount of daily working hours and The Amount of land use for leisure in the area of residence.....	95
Table 60 Correlation between the amount of daily working hours and the amount of land use in the area of residence.....	95
Table 61 The relationship between home-work balance and the amount of work hours in a place that is not a place of work.....	96
Table 62 The relationship between home-work balance and the average time spent in places that are also used for work.....	96
Table 63 The relationship between the home-work balance and the number of minutes to places that are also used for work.....	97
Table 64 The relationship between the end date of the working day and the area of residence	97

Table 35 The relationship between the layout of the working day and a sense of control over working hours.....	83
Table 36 The study variables for testing the second hypothesis.....	85
Table 37 Pearson correlations between work world variables and agenda variables.....	86
Table 38 The relationship between the number of years in the world of work and the number of times per week of operations in institutions for daily needs.....	86
Table 39 The relationship between the number of years in the world of work and the number of times per week in which an action is taken in institutions and services for the various needs of the individual.....	86
Table 40 The relationship between the number of years in the world of work and the number of institutions and services consumed during the week for daily needs.....	87
Table 41 The relationship between the number of jobs in the last decade, and the number of institutions and services consumed during the week for daily needs.....	87
Table 42 The relationship between the number of jobs in the last decade and the number of times per week of operations in institutions for daily needs.....	87
Table 43 The relationship between the number of jobs that are worked at the same time and the number of times per week that an operation is carried out in institutions and services for the various needs of the individual.....	88
Table 44 The relationship between the number of jobs that are worked at the same time and the number of times per week of operations in institutions for daily needs.....	88
Table 45 The relationship between salary compared to the average salary and the number of times per week that an operation is performed in institutions and services for the various needs of the individual.....	89
Table 46 The relationship between salary compared to the average salary and the number of times per week of operations in institutions for daily needs.....	89
Table 47 The relationship between the method of employment and working on fixed days and hours.....	90
Table 48 The relationship between the type of employment contract and working on fixed days and hours.....	90

Table 19 Precariat Variables introduced into Exploratory Factor Analysis: Typology, average and standard deviation.....	73
Table 20 Exploratory Factor Analysis – Result.....	74
Table 21 The study variables for testing the first hypothesis.....	77
Table 22 Pearson Correlations between time variables and agenda variables.....	78
Table 23 The relationship between the number of daily working hours and the number of times per week of operations in institutions for daily needs.....	79
Table 24 The relationship between the end time of work and the number of times per week of operations in institutions for daily needs.....	79
Table 25 The relationship between the amount of daily work hours and the variation in the distribution of the hours in which daily needs are made over the hours of the day.....	80
Table 26 The relationship between the time of finishing work and the variation of the distribution of the hours in which the daily necessities are done over the hours of the day.....	80
Table 27 The relationship between the amount of weekly working hours and The Different hours in which the needs are met.....	80
Table 28 The relationship between the end of working day and the fulfillment of leisure needs	80
Table 29 The relationship between the number of working hours in a place that is not intended for work, and the number of times a week in which action is taken in institutions and services for the various needs of the individual.....	81
Table 30 The relationship between a variable number of working hours in a place not intended for work and number of times a week in which action is taken for leisure needs.....	81
Table 31 The relationship between the layout of the working day and working on fixed days and hours.....	82
Table 32 The relationship between the end date of work and working on fixed days and hours	82
Table 33 The relationship between the layout of the working day and work-leisure time balance.....	83
Table 34 The relationship between the end of work and work-leisure time balance.....	83

Tables

Table 1 Managers Salary compared to the average salary in the USA in the last forty years ..	12
Table 2 Research hypotheses, variables and method of analysis.....	42
Table 3 Points of Interest - Division into Categories.....	51
Table 4 Age distribution comparing the findings of the survey to the age distribution of the workforce in the general population in Israel.....	56
Table 5 Comparison of demographic distributions between the sample and the national data....	57
Table 6 Average weekly working hours Comparison between sample data and national data..	58
Table 7 Percentage of employees in the total sample, comparison with the national data.....	58
Table 8 Distribution by industries in an independent division is classified according to precariat and not precariat.....	61
Table 9 Distribution of objective variables over the world of work.....	62
Table 10 Distribution of subjective variables across the world of work.....	63
Table 11 The settlement distribution by workplace and classification of settlements.....	64
Table 12 Distribution of work place metropolitan areas - independent definition.....	65
Table 13 The settlement distribution by place of residence and classification of settlements..	66
Table 14 Distribution by residential metropolitan area - self-definition.....	67
Table 15 Distance in kilometers between the address of residence and the address of work place	67
Table 16 Average number of dwellings in the last decade, broken down by precariat classification.....	67
Table 17 Distribution of land use compatibility to the agenda, divided by precariat classification.....	68
Table 18 Distributions of demographic-economic characteristics, division by precariat classification.....	69

9.6. Discussion of the study results.....	129
10. The contribution of research to scientific and professional knowledge.....	131

Appendices

Appendix No.1: The survey.....	132
Appendix No.2: Classification of land uses taken from Google Places.....	142

References.....	143
------------------------	------------

6.3. Research area.....	45
6.4. Research populations and sampling.....	46
6.5. Data sources and tools for collecting them.....	47
6.5.1. Research questionnaire.....	47
6.5.2. Precariat employment survey.....	48
6.5.3. Land use in space - Online databases.....	50
7. Data Analysis – Methods.....	52
7.1. Analysis of variances and distributions.....	52
7.2. Measuring the level of precariousness - exploratory factor analysis.....	52
7.3. Multivariate regression models.....	54

Part Three: Sample Findings

8. The Sample.....	56
8.1. Survey Representativeness.....	56
8.2. Characteristics of the survey.....	59
8.3. Different levels of precariousness index.....	71
8.3.1. Different levels of precariousness.....	72
8.3.2. Precariat super index.....	75
8.3.3. Summery.....	75
8.4. Finding.....	76
8.4.1. Hypothesis 1: The effect of working hours on the daily routine of employees	77
8.4.2. Hypothesis 2: The precariat's ability to control his daily routine.....	85
8.4.3. Hypothesis 3: workers in non-standard jobs and the Livability city.....	93
8.4.4. Hypothesis 4: Work that is not in the workplace and the connection between it and the liveable city.....	99
8.4.5. Hypothesis 5: Compatibility gap between needs and land use.....	106
8.4.5.1. The relationship between day-to-day activity and space to the precariat variables – models of multivariate regression.....	120

Part Four: Summary, discussion and conclusions

9. Discussion of the study's findings.....	125
9.1. The precariat's daily routine.....	126
9.2. Ability to control work hours.....	126
9.3. Non-standard jobs and the liveable city.....	126
9.4. Employees without a "workplace".....	127
9.5. Different precariat types and their accessibility to the Livability city.....	127

Table of Contents

Abstract	1
Introduction	3

Part One: Literature review

1. “The Precariat”	7
1.1. The development of the concept in the contemporary discourse on class.....	7
1.2. The Collapse of the Welfare State and the History of the precariat.....	9
1.3. Summary.....	15
2. Who is the precariat?	16
2.1. The types of precariat jobs and social groups related to them.....	16
2.1.1. The young.....	17
2.1.2. Woman.....	19
2.1.3. Immigrants.....	21
2.2. The precariat's occupations.....	21
2.3. Summery.....	24
3. The precariat and the city	24
3.1. The Neo-liberal city.....	25
3.1.1. The Creative city as a neo-liberal urban model.....	27
3.2. Urban groups: precariat, non-precariat and Creative.....	28
3.3. On the relationship between the precariat's world of work and urban development....	30
3.4. Summery.....	32
4. Precariat in Israel	33
4.1. Evidence for a precariat in Israel.....	35
4.2. Summery.....	37

Part Two: Research Framework

5. The research questions and research hypotheses	40
5.1. Research goals and questions.....	40
5.1.1. Research hypotheses and basic assumptions.....	41
6. Methodology	44
6.1. Research Array.....	44
6.2. Variables for measurement – operative definitions.....	45

The research thesis was done under the supervision of Dr Emil Israel in the Faculty Architecture and Urban Planning.

Acknowledgments

I would like to express my deep gratitude to Dr. Emil Israel for his close supervision, his direction and his support that has helped along the way, until the completion of this research. He helped keeping me focused and demanded a high level of professionalism in each step of the way. I would like to thank him for his trust in the idea for this research, and in my ability to carry it out.

I would also like to thank Dr. Talya Kaufman who directed me in the use of Google Maps data, which helped tremendously in conducting this research.

The deepest gratitude is sent to my family who made this research possible.

The author of this thesis states that the research, including the collection, processing and presentation of data, addressing and comparing to previous research, etc., was done entirely in an honest way, as expected from scientific research that is conducted according to the ethical standards of the academic world. Also, reporting the research and its results in this thesis was done in an honest and complete manner, according to the same standards.

**The Urban space and the Precariat:
Labor and land uses in the neoliberal city**

Research Thesis

In Partial Fulfillment of The Requirements for the Degree of Master of Science in

Urban and Regional Planning

Nadav Rozenzwaige

Submitted to the Senate of the Technion – Israel Institute of Technology

Shevat ,5783, Haifa, January 2023

**The Urban space and the Precariat:
Labor and land uses in the neoliberal city**

Nadav Rozenzwaige